

LABAW SA BALAOD

TORTURE SA PULISYA
SA PILIPINAS

AMNESTY
INTERNATIONAL

STOP ~~TORTURE~~ CAMPAIGN

LABAW SA BALAOD

TORTURE SA PULISYA SA PILIPINAS

Ang bisan kinsang tawo nga naaresto tungod kay gidudahang nagbuhat og kriminal nga aktibidad sa Pilipinas nameligro nga ma-torture o tratohon nga dili maayo sa kustodiya sa pulisya. Ang kadaghanan sa mga biktima mga bata ug mga gikan sa pobre o lisod nga kahimtang.

Apil sa mga paagi sa torture ang mga sistematikong pagbunal, mga pagpakuryente, pagbubo og tubig, pagtuok, pagbunal sa mga truncheon o mga parehong butang ug paghagit pinaagi sa pagtion sa pusil. Bisan kung ang Pilipinas aduna'y mga internasyonal ug domestikong balaod aron pugngan ug imbestigahan ang mga pag-torture ug uban pang dili maayong pagtrato, kasagarang nahitabo ang mao nga mga kalihukan atol sa mga pag-aresto ug mga interogasyon sa daghang mga istasyon sa pulisya. Ang kulang kaayo nga mga kawani sa puwersa sa pulisya nga tinabangan sa mga asset ug informant, kay lagmit nga mogamit og “mga shortcut” atol sa pag-aresto ug pag-imbestiga. Ang kakulang sa forensic ug pang-imbestigasyong kapasidad, ug pagsalig sa mga ebidensya sa testimonya, mao ang hinungdan sa paggamit sa torture ug uban pang dili maayong pagtrato aron makakuha og “mga pagkumpisal”, bisan unsa man ang ebidensya o ang kamatuoran sa isyu. Wala pa’y sad-an nga nasilotan sa torture sa korte; wala pa’y maski usa ka biktima sa torture ang nakakuha og hustisya.

Gisusi sa *Labaw sa balaod: Torture sa pulisya sa Pilipinas* ang konteksto sukad niadtong nahimong balaod ang Anti-Torture Act niadtong 2009 ug gidokumento kung giunsa nga padayon gihapon nga aduna’y mga tawong nabiktima sa torture ug uban pang dili maayong pagtrato sa kamot sa mga pulis. Gihisgutan sa taho ang mga babag sa pagkab-ot sa hustisya ug tulubagon para sa torture, apil ang mga sagabal sa pagpasaka og mga reklamo, dili epektibong mga imbestigasyon ug mga babag sa prosekusyon sa mga sad-an, ug aduna po’y mga rekomendasyon alang sa gobyerno sa Pilipinas.

Index: ASA 35/007/2014
Disyembre 2014

amnesty.org

AMNESTY
INTERNATIONAL

MGA SULOD

1. PASIUNA UG KASUMAHAN	8
1.1 PAMAAGI UG MGA PAG-ILA	10
2. LEGAL NGA TAMDANAN	18
2.1 MGA INTERNASYONAL NGA OBLIGASYON	18
2.1.1 PAGTUMAN SA MGA INTERNASYONAL NGA OBLIGASYON – ANG MGA PANGLANTAW SA MGA INSTITUSYON NGA NAGBANTAY SA KASABOTAN	Error! Bookmark not defined.
2.2 NASYONAL NGA TAMDANAN	22
3. TORTURE UG UBAN PANG DILI MAAYONG PAGTRATAR SA PULISYA	Error! Bookmark not defined.
3.1 ANG KONTEKSTO	29
3.2 DILI EPEKTIBONG PAGPATUMAN SA MGA PAGBANTAY	31
3.2.1 MGA IREGULARIDAD LAMBIGIT SA MGA PAG-ARESTO	32
3.2.2 INCOMMUNICADO NGA PAGPRISO	37
3.2.3 MGA DILI OPISYAL UG SIKRETONG PRISOHAN	41
3.3 ANG PAGGAMIT SA TORTURE ARON MAKAKUHA OG “MGA PAGKUMPISAL” O IMPORMASYON	45
3.4 DE FACTO NGA SILOT	52
3.5 KORAPSYON	54
3.6 TORTURE SA MGA BATA	55
3.7 TORTURE UG UBAN PANG DILI MAAYONG PAGTRATAR SA MGA BABAYE	62
4. MGA BABAG SA HUSTISYA PARA SA MGA BIKTIMA SA TORTURE UG UBAN PANG DILI MAAYONG PAGTRATAR	66
4.1 KAPAKYASAN SA PAGHATAG OG MGA REMEDYO	Error! Bookmark not defined.
4.2 MGA DILI EPEKTIBONG MEKANISMO SA KRIMINAL NGA REKLAMO	Error! Bookmark not defined.

4.2.1 DEPARTMENT OF JUSTICE (ANG NBI UG NPS)	71
4.2.2 OPISINA SA OMBUDSMAN	Error! Bookmark not defined.
4.2.3 COMMISSION ON HUMAN RIGHTS	77
4.3 MGA BABAG SA PAGPASAKA OG MGA REKLAMO	80
4.3.1 KAKULANG SA PAIGO NGA IMPORMASYON	80
4.3.2 KAHADLOK SA PAGBAWOS	82
4.3.3 PAGHADLOK UG MGA BAHAD	85
4.4 UBAN PANG MGA BABAG SA PROSEKUSYON	87
4.4.1 KAKULANG SA GILAYON NGA AKSES SA MEDIKAL NGA EKSAMINASYON	88
4.4.2 DUGAY NGA PROSESO	94
4.5 SAYOP NGA MGA PROSESO SA PAGDISIPLINA	99
4.5.1 ANG LAIN-LAINING MGA ADMINISTRATIBONG MEKANISMO	100
4.5.2 LISUD UG KUMPLIKADONG MGA PROSESO	106
5. KONGKLUSYON UG MGA REKOMENDASYON	112
5.1 PAGPUGONG SA TORTURE	114
5.2 PAGKUHA OG HUSTISYA UG PAGSAKTO SA RESPONSABILIDAD	116
5.2.1 SA MEDIKAL NGA DOKUMENTASYON	117
5.2.2 SA MGA KRIMINAL NGA IMBESTIGASYON UG MGA PROSEKUSYON	118
5.2.3 SA PAGPAHAPSAY UG PAGHIUSA SA MGA INSTITUSYON SA ADMINISTRATIBONG RESPONSABILIDAD	119
5.3 PAGDISIPLINA SA MGA OPISYAL SA PULISYA	122
MGA ENDNOTE	124

GLOSARYO

AFP	Armed Forces of the Philippines
Mga Asset	Mga dili pormal nga auxiliary sa pulisya nga gipili sa mga opisyal sa pulisya aron motabang kanila sa lain-laing mga buluhaton, apil ang paghatag og impormasyon, suporta sa mga tinagong operasyon ug sa pipila ka mga kaso, pagbuhat sa dugang pang mga extralegal nga aktibidad isip baylo sa bayad
ATA	Anti-Torture Act of 2009
Barangay	Baryo/komunidad nga gipamunuan sa usa ka 'kapitan sa barangay'
Kagawad sa barangay	Gipili nga mga opisyal sa baryo/komunidad, pwera sa 'kapitan sa barangay'
Tanod sa barangay	Opisyal sa kalinaw ug seguridad sa komunidad
CAT	Committee Against Torture, ang institusyon sa UN nga nagbantay sa pagpatuman sa UNCAT
CEDAW	Convention for the Elimination of All Forms of Discrimination against Women
CHR	Ang Commission on Human Rights sa Pilipinas
CRC	Convention on the Rights of the Child
CSC	Civil Service Commission
DEU	Drug Enforcement Unit
DILG	Department of Interior and Local Government
DOJ	Department of Justice
HRAO	Human Rights Affairs Office
HRC	Human Rights Committee
IAS	Internal Affairs Service

ICCPR	Ang International Covenant on Civil and Political Rights
IMIS	Investigation, Monitoring and Investigation Service sa NAPOLCOM
Mga Impormante	Mga dili pormal nga auxiliary sa pulisya nga maghatag og impormasyon sa pulisya
IRR	Implementing Rules and Regulations
MOLEO	Deputy Ombudsman para sa Military and Other Law Enforcement Offices
NAPOLCOM	National Police Commission
NBI	National Bureau of Investigation
NMM	National Monitoring Mechanism
NPM	National Preventive Mechanism
NPS	National Prosecution Service
NPS	National Prosecution Service
OPCAT	Optional Protocol to UNCAT
PAO	Public Attorney's Office
Palit-ulo	Usa ka sistema sa pagpriso diin buhian ang mga piniriso nga walay kuwarta kung magtudlo sila og uban pang mga kriminal nga suspetsado diin makakuha og kuwarta ang pulisya (literal nga nagpasabot kini nga 'pagbaylo sa mga ulo')
PLEB	People's Law Enforcement Board
PNP	Philippine National Police
PNPA	Philippine National Police Academy
Pot session	Session sa pagsigarilyo sa marijuana; lokal sab nga gigamit aron iapil ang pagkonsumo og mga droga sama sa crystal meth
Shabu	Lokal nga slang para sa methamphetamine hydrochloride o crystal

meth

UNCAT

UN Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment

UPR

Universal Periodic Review

1. PASIUNA UG KASUMAHAN

“Miingon siya nga iyang pusilon ang botelya sa akong ulo. Siya usa ug tunga ka yarda ang layo gikan kanako. Nahadlok ako pag-ayo nga mapusilan ako. Gipiyong na lamang nako ang akong mga mata sa kahadlok.”

Alfreda Disbarro, giaresto tungod sa pagbaton ug pagpalit/pagbaligya og droga niadtong Oktubre 2013¹

Ang torture ug uban pang madagmalon, dili makatawhanon o makauuwaw nga pagtratar o silot (dili maayong pagtratar) sa mga kasagarang kriminal nga suspetsado sa Pilipinas sa pulisya – usa sa mga pinakagamay nga puwersa sa kada populasyon sa kalibutan – kay dili hingpit nga gitaho ug halos wala gidokumento. Usahay lamang giistoryahan, mao kini ang ngitngit, abli nga sikreto sa nasud.

Niini nga taho, nga gilunsad isip bahin sa kalibutanhong kampanya niini nga Sumpuon ang Torture, giimbestigahan sa Amnesty International ang panghitabo sa torture ug uban pang dili maayong pagtratar sa Pilipinas ug ang proseso sa pagkuha og hustisya ug responsibilidad para sa mga survivor, parehong gikan sa legal ug praktikal nga perspektibo.

Ang mga piniriso sa kustodiya sa pulisya gibuhatan og lain-laing mga pamaagi sa torture apil ang: pagpakuryente; mga sistematikong pagkulata, pagsumbag ug pagpatid; pagbunal og mga kahoy nga batuta og mga puthaw nga tubo; pagpaso og mga sigarilyo; paglumos sa tubig; halos pagtuok pinaagi sa mga plastik bag; pagpuwersa sa mga piniriso sa pagbuhat sa mga lisud nga posisyon sa lawas; paghubo ug paghikot sa ilang kinatawo sa usa ka hikot nga birahon sa mga opisyal sa pulisya; ug pagbahad nga patyon kung mobalibad sila sa pagkooperar. Naglabi sab ang uban pang mga porma sa dili maayong pagtratar.

Sa pagkakaran, walay nahibaluang gisilotan tungod sa torture sa usa ka korte sa Pilipinas. Ang mga sad-an sa torture padayon nga milihok nga adunay pagkawala sa silot, nga morag labaw sila sa balaod.

Unang gisusi sa taho ang legal nga tamdanan nga nagdili sa torture ug uban pang dili maayong

pagtratar sa Pilipinas, nga obligado sa ilawom sa mga internasyonal nga kasabotan nga giapilan niini aron magbuhat og lain-laing mga lakang batok sa torture ug uban pang dili maayong pagtratar, apil ang pagdili sa balaod, pagpugong, pagbansay, pagsiguro nga giimbestigahan ang mga reklamo, nga silotan ang mga sad-an ug maghatag og mga bayad sa kadaot sa mga biktima. Ang Pilipinas usa ka estado nga partido sa lain-laing mga internasyonal nga kasabotan, apil ang International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR) ug ang UN Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (UNCAT). Sa wala pa ang 2009, ang mga lihok nga nagbuhat og torture mahimong silotan sa ilawom sa mga krimen nga apil sa Revised Penal Code. Ang Anti-Torture Act (ATA), nga nahimong balaod sa Pilipinas niadtong 2009, nag-ila sa torture isip buwag nga krimen ug naghatag og pipila ka mga importanteng garantiya nga tabangan ang mga survivor sa torture nga nangita og bayad sa kadaot.

Bisan pa sa domestikong lehislasyon nga nagtuki nga krimen ang torture, nahibaluan sa mga tigpanukiduki sa Amnesty International nga naglabi gihapon ang torture, ug lambigit sa kadaghanan sa mga taho sa torture ang mga opisyal sa pulisya. Apil sa mga adunay peligro nga ma-torture o dili maayong matratar pagkahuman sa pag-aresto ang mga bata (mga suspetsadong batan-ong sad-an), mga balik-balik nga sad-an ug mga kriminal nga suspetsado nga personal nga nakaapekto sa mga opisyal sa pulisya ang mga gitahong krimen. Aduna sab peligro ang mga dili pormal nga auxiliary sa pulisya (gitawag nga “mga asset” sa pulisya) nga dili na gusto sa mga lokal nga opisyal sa pulisya. (Ang “mga asset” sa pulisya kay mga dili pormal nga auxiliary sa pulisya nga gipili sa mga opisyal sa pulisya aron motabang kanila sa lain-laing mga buluhaton, apil ang paghatag og impormasyon, suporta sa mga tinagong operasyon ug sa pipila ka mga kaso, pagbuhat sa dugang pang mga legal nga aktibidad nga adunay bayad. Ang mga auxiliary sa pulisya nga maghatag lamang og impormasyon sa pulisya kay gitawag nga “mga impormante” niining taho.) Ang peligro sa torture ug uban pang dili maayong pagtratar parehong taas para sa mga giarestong pampulitikang aktibista, ug mga suspetsadong miyembro o mga tagasimpatiya sa mga armadong grupo. Ang kadaghanan sa mga biktima sa torture ug uban pang dili maayong pagtratar kay gikan sa mga background nga disbentaha.

Nagtuki ang mga tigpanukiduki sa Amnesty International og pipila ka mga hinungdan nga nagpagrabe sa panghitabo sa torture ug uban pang dili maayong pagtratar. Kasagarang nahitabo ang torture sa mga musunod nga dili regular nga pag-aresto sa pulisya nga wala nagsunod sa mga tamdanang pamaagi sa operasyon, ug mitaas ang peligro kung dili mahimong makipagkomunikar sa mga suspetsado ug gipabilin sa dili opisyal ug sikretong mga prisohan. Ang mga opisyal sa pulisya nga adunay kakulang sa mga kakuhaan ug sa gikinahanglang forensic ug pang-imbestigasyong kapasidad kasagarang mogamit og torture ug uban pang dili maayong pagtratar aron makakuha og “mga pagkumpisal” o impormasyon gikan sa mga kriminal nga suspetsado. Kini mahimong usa ka “shortcut” aron masulbad ang usa ka kaso o usahay aron lamang mapagawas nga nasulbad ang usa ka kaso bisan unsa pa ang pagkamatuod sa “kumpisal” nga nakuha. Sa daghang mga kaso, gibuhat ang torture o uban pang dili maayong pagtratar aron silotan ang mga suspetsado o aron makakuha og kuwarta gikan kanila.

Bisan posible para sa mga survivor sa torture nga makakuha og hustisya ug responsibilidad sa teorya, nagbutyag ang panukiduki sa Amnesty International og pagkakulang sa paigong

impormasyon nga gihatag sa mga biktima sa torture ug ilang mga pamilya mahitungod sa ilang mga katungod sa ilawom sa balaod ug sa mga opsyon nga magamit nila aron magpasaka og reklamo. Ang kadaghanan sa mga mekanismo sa responsibilidad bisan asa sa wala nahibaluan sa mga biktima ug sa ilang mga pamilya o dili daling maakses.

Dako sab nga konsiderasyon ang kahadlok sa mga pagbawos gikan sa mga opisyal sa pulisya. Anaa gihapon sa prisohan ang kadaghanan sa mga survivor sa torture nga giinterbyu sa Amnesty International, ug daghan ang nahadlok nga makahibalo ang mga opisyal sa pulisya nga nag-torture kanila kung kinsa ug asa sila. Kauban sa mga kahadlok para sa ilang kaugalingong kaluwasan, kasagarang nahadlok ang mga survivor sa torture sa mga pagbawos batok sa ilang mga pamilya kung mosulti sila mahitungod sa kung unsa ang nahitabo kanila. Nagtaho ang uban nga gibaharan o gihadlok sila sa mga opisyal sa pulisya, samtang nagtuo ang pipila nga ang pagtaho sa torture nga ilang nasinati magresulta lamang sa mga pagkalangan ug makakumplikado sa progreso sa mga kriminal nga kaso nga ilang giatubang. Walay kumpiyansa ang kadaghanan nga, isip suspetsado o mga nasilotang kriminal, makabaton sila og pamaagi aron makakuha og hustisya sulod sa sistema sa kriminal nga hustisya sa Pilipinas.

Kadtong nagpasaka og mga kriminal nga reklamo nakahibalo nga ang mga sunod nga lakang adunay mga grabeng babag, apil ang hingpit nga mga dili epektibong mekanismo sa mga kriminal nga reklamo. Dugang nga naglangkob niining mga problema ang mga dugay nga proseso sa korte ug ang pagkakulang sa gilayong akses sa bahin sa mga biktima sa torture sa mga medikal nga eksaminasyon. Grabeng nakababag kining mga hinungdan sa maayong dokumentasyon sa importanteng ebidensya nga gikinahanglan sa malamposong prosekusyon sa mga reklamo sa torture sa korte.

Ang mga biktima sa torture nga mipili nga magpasaka og mga administratibong reklamo (mga proseso sa pagdisiplina) batok sa mga opisyal sa pulisya kay adunay kumplikadong han-ay sa mga opsyon. Apil niini ang lain-laing mga ahensya sa gobyerno ug mga pangsulod nga yunit sa pagdisiplina sulod sa Philippine National Police, diin ang kasagaran niini adunay nagsapaw-sapaw nga mga hurisdiksyon ug mga dili klarong proseso. Apil niining taho ang pagsusi sa pagkaepektibo, integridad ug pagkawalay gidapigan niining lain-laing mga mekanismo sa administratibong responsibilidad, lambigit sa paghatag sa mga survivor sa torture ug sa ilang mga pamilya og bayad sa kadaot ug hustisya sigon sa naandang pamaagi.

Girekomenda sa Amnesty International nga pampublikong ilhon ug kondenahon sa gobyerno sa Pilipinas ang pagpadayon sa torture ug uban pang dili maayong pagtratar, ug magsiguro og gilayon, walay gidapigan, hingpit ug epektibong mga imbestigasyon sa tanang mga taho sa torture ug uban pang dili maayong pagtratar nga gibuhat sa pulisya ug uban pang mga ahente sa estado. Kinahanglang ipasaka dayon ang mga kriminal nga kaso batok sa mga suspetsadong sad-an sa torture ug dili maayong pagtratar. Pwera sa grabeng prosekusyon, kinahanglan sab nga ikonsiderar sa gobyerno sa Pilipinas ang pag-establisar og mga independiyenteng institusyon sa mga reklamo nga adunay mga paigong gahom aron epektibong mag-imbestiga ug magpasaka og mga pangdisiplinang reklamo batok sa mga suspetsadong sad-an, nga adunay punoang hurisdiksyon sa tanang mga institusyon sa responsibilidad para sa mga administratibong reklamo batok sa

pulisya. Ang anaa na nga sistema sa responsibilidad para sa mga pagsupak sa mga katungod sa tawo kinahanglan sab nga susihon ug pahapsayon aron malikayan ang mga nagsapaw-sapaw nga kamandoan ug wala nagtukma nga mga balaod. Kinahanglan sab nga susihon pag-usab sa gobyerno ang pasalig niini sa ilawom sa Optional Protocol sa UNCAT, nga gitakda sa Pilipinas niadtong 2012, aron i-establisar ang National Preventive Mechanisms. Makita sa tumoy niining taho ang kumpletong listahan sa mga rekomendasyon.

1.1 PAMAAGI UG MGA PAG-ILA

Kining taho ug ang panukiduki sa likod niini nagpokus sa mga paglihok sa torture ug uban pang dili maayong pagtratar nga gibuhat sa mga opisyal sa pulisya sa Pilipinas sukad niadtong Nobyembre 2009 – niadtong gihimong balaod ang Anti-Torture Act – ug ang mga mekanismo sa responsibilidad nga magamit para sa torture ug uban pang dili maayong pagtratar. Sigon sa mga istatistika nga nakuha gikan sa Commission on Human Rights of the Philippines (CHR), ang mga panghitabo sa torture nga narekord taliwala sa 2001 ug 2013 naglambigit sa mga opisyal sa pulisya labaw pa sa bisan kinsang uban pang kawani sa sektor sa seguridad.

Sa kinatibuk-an sa 2012 ug 2013, nagbuhat ang mga tigpanukiduki sa Amnesty International og pipila ka mga pakigpulong sa konsultasyon kauban ang kawani gikan sa mga non-governmental organization (mga NGO) sa mga katungod sa tawo nga nagtrabaho sa Pilipinas ug nagkampanya batok sa torture. Nahibaluan nila nga bisan nagpadayon ang torture ug uban pang dili maayong pagtratar sa daghang mga lugar, adunay gamay kaayo nga dokumentasyon sa kaso, ug punoang sakop niini ang gisumbong nga mga kaso sa torture nga pampulitika diin gituki ang militar. Bisan kung abli nga sikreto nga nagpadayon ang torture ug uban pang dili maayong pagtratar sa mga istasyon sa pulisya ug mga prisohan, dili hingpit nga gitaho kining mga kaso ug halos hingpit nga wala gidokumento.

Niadtong Nobyembre ug Disyembre 2013, nagbuhat ang mga tigpanukiduki sa Amnesty International og labaw sa 50 ka interbyu sa mga survivor ug/o sa ilang mga miyembro sa pamilya, nga gidokumento ang mga reklamo sa torture ug uban pang dili maayong pagtratar nga lambigit ang mga opisyal sa pulisya ug ilang mga auxiliary. Ang kadaghanan sa mga gibuhatan og torture ug uban pang dili maayong pagtratar kay mga lalaki; upat ang babaye. Mga bata ang baynte uno sa dihang gibuhatan sila og torture o uban pang dili maayong pagtratar. Nagbuhat sab og mga interbyu sa dugang pang mga survivor ug mga miyembro sa pamilya sa panahong taliwala sa Agosto ug Setyembre 2014. Sa kinatibuk-an, gisusi niining panukiduki ang mga kaso sa 55 ka biktima sa torture ug uban pang dili maayong pagtratar.

Gibuhat ang unang interbyu niadtong Nobyembre ug Disyembre 2013 sa mga heyograpikong rehiyon nga sakop ang Metro Manila (National Capital Region), Central Luzon, ug Southern Tagalog. Gibuhat ang mga dugang nga interbyu sa Central Luzon ug Metro Manila.

Para sa mga pangseguridad nga rason, wala giapil niining taho ang impormasyon nga makapaila sa mga giinterbyu, pwera kung naghatag og pagtugot ang mga survivor para gamiton ang ilang mga ngalan. Apil sa partikular nga interbyu ang mga partikular nga pangutana sa pagtugot ug

gibuhat sigon sa mga etikal nga palisiya sa panukiduki sa Amnesty International. Diin posible, gitinguha sa mga tigpanukiduki sa Amnesty International nga makakuha og lambigit nga legal ug medikal nga mga rekord sa mga giinterbyu. Pero, anaa pa gihapon sa prisohan ang kadaghanan sa mga giinterbyu ug walay akses sa ilang mga medikal nga rekord.

Sa ilang mga interbyu, dayag nga nag-apil ang mga tigpanukiduki og mga pangutana sa paggamit sa mga mekanismo sa kriminal nga hustisya ug administratibong responsibilidad. Gipangutana ang mga survivor ug ang ilang mga pamilya mahitungod sa ilang lebel sa kahibalo niining mga mekanismo, ug ang ilang mga rason para sa paggamit o dili paggamit niini. Nag-apil og parehong han-ay sa mga pangutana sa mga mas sayong pakigpulong sa konsultasyon kauban ang mga NGO sa mga katungod sa tawo nga nagtrabaho mahitungod sa torture.

Usab niadtong Nobyembre ug Disyembre 2013, nagbuhat ang mga tigpanukiduki sa Amnesty International og mga interbyu sa mga opisyal sa gobyerno, mga NGO, mga abugado ug mga eksperto sa mga katungod sa tawo, nga adunay katuyoan nga masabtan ang sakop sa torture ug uban pang dili maayong pagtratar sa mga opisyal sa pulisya ug ang pagkaepektibo sa mga mekanismo sa responsibilidad sa pagsiguro sa bayad sa kadaot para sa mga biktima ug sa ilang mga pamilya. Giila sa Amnesty International ang mahinungdanong tabang nga gihatag sa Commission on Human Rights (CHR), Philippine National Police (PNP) pinaagi sa Human Rights Affairs Office (HRAO) niini ug Internal Affairs Service (IAS), National Police Commission (NAPOLCOM), Civil Service Commission (CSC), Office of the Ombudsman, People's Law Enforcement Board (PLEB), Department of Justice (DOJ), National Prosecution Service (NPS), National Bureau of Investigation (NBI) ug sa lain-laing mga opisyal sa gobyerno kaniadto ug sa pagkakaran, mga NGO, mga abugado ug mga eksperto sa mga katungod sa tawo nga gawasong naghatag sa ilang panahon aron maghatag og impormasyon para sa ilang tawo.

Isip dugang sa mga testimonya ug impormasyong nakuha gikan sa mga interbyu, gisusi sa Amnesty International ang mga dokumento sa korte ug mga resolusyon nga gihatag sa CHR ug uban pang mga institusyon sa responsibilidad nga gihatag sa mga ahensya sa gobyerno, mga NGO ug mga paryente sa mga survivor sa torture.

Gisusi sab sa Amnesty International ang mga lambigit nga nasyonal nga balaod ug ang legal nga tamdanan sa Pilipinas nga lambigit sa proteksyon sa kagawasan gikan sa torture ug uban pang dili maayong pagtratar.

USA KA KAAGI SA TORTURE SA PILIPINAS

Adunay taas nga kaagi ang torture sa Pilipinas. Nakita sa rehimen sa Martial Law niadtong 1970s sa ilawom sa Presidente kaniadto nga si Ferdinand Marcos ang malukpanon ug sistematikong paggamit sa torture sa mga pangseguridad nga puwersa sa estado aron mapugngan ang pagsupak ug hilom nga oposisyon sa diktadorya. Gisumbong nga mokabat sa 35,000 ka tawo ang nag-antos sa torture² atol niini nga panahon, pero dili maberipika sa Amnesty International kini nga gidaghanon.

Sa tigpahawa sa rehimeng Marcos niadtong 1986, nagbuhat ang Pilipinas og pipila ka mga lakang aron masulbad ang torture ug uban pang mga pagsupak sa mga katungod sa tawo sa nasud. Nagbuhat og usa ka sibilyan nga puwersa sa pulisya, walay kalabutan sa militar, aron dumalahon ang kalinaw ug kahapsay. Gitakda sa Pilipinas ang ICCPR ug UNCAT, kauban ang uban pang mga internasyonal nga instrumento sa mga katungod sa tawo. Dayag nga gidili sa 1987 Philippine Constitution ang torture ug ang paggamit sa mga sikretong prisohan. Nagtakda og mga balaod nga nagprotekta sa mga katungod sa mga tawo nga gipriso,³ nagsiguro sa mga paspas nga trial⁴ ug naghatag og proteksyon sa mga testigo.⁵

Nagbuhat sab og pipila ka mga institusyon sa responsibilidad, apil ang mga partikular nga nagpokus sa pulisya, sama sa Internal Affairs Service, ang National Police Commission, ug ang People's Law Enforcement Board, isip dugang sa mga independiyenteng institusyon nga adunay mas dili partikular nga mga kamandoan sama sa Commission on Human Rights, Office of the Ombudsman ug Civil Service Commission (tan-awa ang Kapitulo 4). Nagpasiugda sab ang Philippine National Police ug ang Armed Forces of the Philippines og mga programa sa pagbansay sa mga katungod sa tawo para sa ilang kawani.

Bisan pa niining mga positibong lakang, nagpadayon gihapon ang torture ug uban pang dili maayong pagtratar. Sa kinatibuk-an sa 1990s ug sa 2000s, padayon nga nagdokumento ang Amnesty International ug uban pang mga NGO og mga kaso sa torture sa mga kamot sa mga pangseguridad nga puwersa sa estado.

Gikan kining taho sa mga miaging taho sa Amnesty International nga lambigit sa torture sa Pilipinas, apil ang:

- *Fear, shame and impunity* (ASA 35/001/2001), nga punoang nagpokus sa mga babaye nga anaa sa kustodiya sa Pilipinas nga lagmit mabuhatan og torture, apil ang paglugos ug uban pang sekswal nga pag-abuso, samtang mieskapo sa prosekusyon ang kadaghanan sa mga sad-an;
- *A different childhood* (ASA 35/007/2003), nga nag-highlight sa mga kabalaka mahitungod sa kabalaka sa mga pagtangtang sa domestikong balaod ug sa dili paigong pagpatuman niini nga hinungdan nga lagmit nga mabuhatan og torture ug uban pang dili maayong pagtratar ug dili angay nga sentensya ang mga batang anaa sa prisohan sa Pilipinas; ug
- *Torture persists* (ASA 35/001/2003), nga nagsusi sa paggamit sa torture sa Pilipinas, nga nagpokus sa mga grupo nga alaot ug nagrekomenda og domestikong balaod sa torture nga nagpakita sa mga probisyon sa UNCAT.

Niadtong Nobyembre 2009, gitakda sa Kongreso sa Pilipinas ang balaod nga Republic Act No. 9745 o ang Anti-Torture Act of 2009. Sa unang higayon, giila ang torture isip usa ka partikular nga krimen sa Pilipinas. Daghan pa kaayo ang kinahanglang buhaton aron masiguro nga wala lamang gituki sa papel nga supak sa balaod ang torture pero gibuhat sab kini.

“Nagsugod sila sa pagdagan padulong kanako, ug unya nahadlok ako sa dihang giton nila ang ilang mga pusil kanako. Gipugos nila ako sa pagpakulob sa sawog, ug gibunal sa usa ka tawo sa akong ulo ang iyang pusil. Gipatiran ug gisumbag nila ako sa mga kilid, liog, tiyan ug mga tuhod. Gipangutana nako sila, ‘Kinsa kamo? Pulisya ba kamo? Kung mga opisyal kamo sa pulisya, sultihi ako kung unsa ang akong krimen. Aduna ba kamo’y warrant?’ Pero miingon lamang sila nga wala ako’y katungod nga mangutana og mga pangutana.”

Jerry Corne

Fig. 1 – Jerry Corne, nga naaresto ug gibuhatan og torture sa probinsya sa Pampanga, amihanang sa Manila niadtong 10 Enero 2012.

© Amnesty International

Miingon si Jerry Corne sa Amnesty International nga mibisita siya sa usa ka paryente sa probinsya sa Pampanga, amihanang sa Manila, sa hapon sa 10 Enero 2012 sa dihang adunay miabot nga dili minos sa 10 ka wala nailhan ug armadong lalaki nga nagsuot og mga yano nga sinina nga nagsakay sa mga motorsiklo. Nakurat si Jerry Corne sa dihang nahibaluan niya nga siya ang tawo nga ilang gipangita. Miingon siya sa Amnesty International nga: “Nagsugod sila sa pagdagan padulong kanako, ug unya nahadlok ako sa dihang giton nila ang ilang mga pusil kanako. Gipugos nila ako sa pagpakulob sa sawog, ug gibunal sa usa ka tawo sa akong ulo ang iyang pusil. Gipatiran ug gisumbag nila ako sa mga kilid, liog, tiyan ug mga tuhod. Gipangutana nako sila, ‘Kinsa kamo? Pulisya ba kamo? Kung mga opisyal kamo sa pulisya, sultihi ako kung unsa ang akong krimen. Aduna ba kamo’y warrant?’ Pero miingon lamang sila nga wala ako’y katungod nga mangutana og mga pangutana. Desperado akong misinggit sa mga mitan-aw – ‘palihug tawga ang mga opisyal sa *barangay* (mga napili nga lider sa baryo-komunidad).’ Gibaharan sa mga lalaki ang mga tawo nga kung mag-apil-apil sila, arestohon sab sila. Giposasan nila ako ug giguyod ako padulong sa lokal nga istasyon sa pulisya 500 ka metro ang layo.” Gisundan siya sa usa ka paryente ug nag-video gamit ang iyang mobile phone, pero miingon si Jerry Corne nga gilunggob sa usa sa mga armadong lalaki ang iyang telepono ug giaresto sab siya.

Miingon si Jerryme sa Amnesty International nga nahibaluan niya nga mga opisyal sa pulisya ang mga armadong lalaki sa dihang gidala nila siya sa usa ka istasyon sa pulisya ug unya ngadto sa usa ka kampo sa pulisya. Didto, balik-balik siyang gisumbag sa usa ka opisyal samtang gidala siya sa usa ka kuwarto para sa kumperensiya. Daghan pang mga lalaki nga nagsuot og mga yano nga sinina, nga gituohan sab ni Jerryme nga mga opisyal sa pulisya, ang nagpuli-puli sa pagkulata kaniya sa tibuok gabii. Gitamay siya sa usa kanila, nga nag-ingon nga, “Nakaingon ka nga lig-on ka sa dihang giaresto ka namo ganeha. Karon ipakita kanako kung unsa ka kalig-on.” Gitaptapan nila siya ug nagsugod sa pagbunal sa mga lapa-lapa sa iyang mga tiil gamit ang usa ka kahoy nga batuta, ug padayon siyang gipatiran ug gisumbag. Sa usa ka punto, nabalaka ang usa sa mga opisyal nga mailhan niya sila, mao nga gihubo nila ang iyang maong nga purol ug gihikot kini sa iyang ulo, gihugot ang paha palibot sa iyang liog gamit ang usa ka hikot, ug gibuhat sab kining parehong butang sa iyang ulo. Unya giposasan nila nga magkadikit ang iyang mga buol-buol. Nahinumduman ni Jerryme nga nahadlok siya nga patyon nila siya ug dili na gayud niya makita pag-usab ang iyang pamilya.

Giakusahan sa pulisya si Jerryme nga nangawat ug nagpatay sa usa ka langyaw ug usa ka opisyal sa pulisya, nga hingpit niyang gilimod. Nagpadayon sila sa pagpangutana og mga pangutana ug pagkulata kaniya sulod sa pipila ka mga oras.

Miingon si Jerryme sa Amnesty International nga duol sa 9pm sa gabii, upat ka lalaki ang nagpahigda kaniya ug giluangan sa usa kanila ang hikot sa iyang purol sa iyang liog ug gipagawas ang iyang baba. “Nagbutang sila og usa ka tela sa akong baba ug unya nagbubo sila og tubig sa akong tutunlan nga morag sulod sa dugay kaayo nga panahon hangtud nga gibati nako nga nalumos ako ug dili na makaginhawa. Unya, ipangutana nila ang parehong mga pangutana ug balik-balik nga magbubo pag-usab og tubig... sa daghan kaayong mga higayon. Dili nako matulon ang tanang tubig ug gisulayan hangtud sa akong makaya nga itak-om ang akong baba.” Kini nga pagtratar nagbuhat sa torture nga waterboarding.

“Gisulayan nila ako sa pagpugos sa pagkumpisal,” miingon si Jerryme. Sa dihang gilimod niya nga siya ang tawo nga gusto sa pulisya, “Nagdala sila og mga live nga kable sa kuryente. Makadungog ako sa mga piti nga tingog sa dihang madikit ang mga kable sa kuryente sa usa’g usa. Unya gipakuryentehan nila ako gamit ang mga live nga kable, sa likod, sa akong kilid, ug sa akong mga paa. Mabati nimo ang imong lawas nga matakiang pagkahuman nga pakuryentehan ka nila. Mawad-an og kusog kadtong bahin sa imong lawas. Gipakuryentehan nila ako sa tulo ka higayon sa wala pa sila nagsugod pag-usab sa pagpangutana og mga pangutana. Sa dihang gilimod nako ang bisan unsang kahibalo sa ilang mga akusasyon, nagbahad sila nga patyon nila ako. Giusob nila ang pagpakuryente sa akong lawas ug nagbahad kanako sa daghang mga higayon – sa tan-aw nako mokabat sa 20 ka higayon. Pagkahuman sa pipila ka mga oras—morag 11pm na kadto ug niini nga punto naghigda ako, wala nay kusog aron motindog—gibuboaan nila ang akong lawas og tubig ug balik-balik akong gipakuryentehan. Dili nako sila makita, pero madungog nako ang ilang mga tingog. Dili gayud nako makalimtan kadto nga mga tingog.”

Sa duol sa kaadlawon, gihangyo sa pulisya ang usa ka opisyal sa *barangay* (mga napili nga lider sa baryo-komunidad) nga ilhon si Jerryme. Gikumpirma sa opisyal ang kailhanan ni Jerryme pero miingon sa pulisya nga sayop nga tawo ang ilang giaresto. Wala gihapon mituo kaniya ang pulisya.

Sa sunod nga panahon nahibaluan ni Jerryme nga gipuwersa sa pulisya ang paryente nga giaresto kauban niya nga ilambigit siya sa usa ka kaso sa pagpanulis isip baylo sa pagpagawas kaniya. Nagbahad sila nga kasuhan ang iyang paryente og pagbabag sa hustisya (obstruction of justice) pwera kung mobayad siya og 10,000 pesos

(gibana-bana nga US\$ 220) ug mopirma sa usa ka kasabotan nga dili siya manghilabot sa kaso ni Jerryyme.

Fig. 2 – Tomas Pepito Police Camp, diin gi-torture si Jerryyme Corre.
© Amnesty International

Sa kaadlawon sa sunod nga adlaw, gibalhin si Jerryyme sa Drug Enforcement Unit (DEU) sulod sa kampo sa pulisya. Sa katapusang bahin niadto nga adlaw, gipugos siya sa pagpirma sa usa ka dokumento nga wala siya gitugutan sa pagbasa ug gidala sa balay sa usa ka prosekyutor. Sa dalan, nagpagawas ang pulisya og 1,000 peso nga papel nga kuwarta ug gamay nga plastik nga sachet. Nagsuspetsa nga i-frame siya, miingon si Jerryyme sa usa sa mga opisyal sa pulisya, “Kung mao kini ang inyong buhaton kanako, gisayang ninyo ang tanang mga tuig sa pagbansay aron mahimong usa ka opisyal sa pulisya. Nanumpa kamo nga protektahan ang mga tawo, mga tawo nga sama kanako.” Sa una, wala gidawat sa prosekyutor ang reklamo ug nangayo og mga resulta sa laboratoryo, nga “gihatag” sa pulisya sulod sa pipila ka mga oras. Sa sunod nga adlaw, gipahibalo si Jerryyme nga nagpasaka ang pulisya og mga kaso sa droga batok kaniya.

Miingon si Jerryyme sa Amnesty International nga gidala siya sa usa ka ospital para sa eksaminasyon niadtong 18 Enero 2012, walo ka adlaw pagkahuman sa pag-aresto ug pag-torture kaniya. Miingon siya nga ang doktor wala nagbuhat og pisikal nga eksaminasyon, ug niadtong panahona ang kasagaran sa iyang mga bun-og naayo na. Gibalhin siya sa Angeles District Jail.

Nagreklamo ang asawa ni Jerryyme sa pangrehiyong opisina sa Commission on Human Rights (CHR), nga nagbuhat og medikal nga eksaminasyon niadtong 1 Pebrero 2012. Nagdokumento ang taho og mga uwat sa iyang tuo nga paa, tuhod ug bitiis. Nasuta sa CHR nga tukma ang mga bag-ong naayo nga kadaot sa gisumbong nga petsa sa pagbuhat ug tukma ang mga uwat sa pagdapat og mga kable sa kuryente ug mga pagbunal gamit ang tumoy sa pusil. Dugang pang gisaysay sa taho nga, sa panahon sa eksaminasyon, nagreklamo si Jerryyme og mga grabeng labad sa ulo ug pagpaminhod sa iyang mga kamot.⁶

Fig. 3 – Gikumpirma sa usa ka medical nga eksaminasyon niadtong Pebrero 2012 ang mga kadaot nga tungod sa pag-torture kang Jerry Corde.
© Prihada

Niadtong 19 Hulyo 2012, nagpagawas ang CHR og resolusyon nga nasuta nga adunay pagsupak sa Anti-Torture Act sa kaso ni Jerry Corde, ug unya nagpasaka og kaso sa Department of Justice (DOJ). Niadtong 26 Disyembre 2012, nakakita ang DOJ og “posibleng hinungdan” (makataronganong pagtuo nga adunay nabuhat nga krimen ug lagmit nga sad-an ang akusado sa krimen ug kinahanglang buhatan og trial) ug girekomenda ang pagpasaka og mga kaso batok sa duha ka opisyal sa pulisya.

Napasaka na karon ang kaso sa usa ka korte sa Pampanga. Sa pagkaron, nagpadayon ang kaso sa mga droga batok kang Jerry Corde.

Ang pagtratar nga nasinati ni Jerry Corde sa mga kamot sa pulisya sigon sa paghulagway niya tukma sa torture sigon sa parehong gituki sa Artikulo 1(1) sa UNCAT ug sa ATA. Sa ilawom sa Anti-Torture Act, ang mga pagpakuryente, mga sistematikong pagkulata, pagsumbag, pagpatid ug waterboarding kay gikonsiderar nga mga pisikal nga pagbuhat sa torture, samtang ang pagtaptap ug mga bahad sa pisikal nga kadaot o pagbuhat kay mga porma sa panghuna-huna/sikolohikal nga torture.

Sundan ang kaso ni Jerry Corde sa kinatibuk-an sa taho aron ipakita ang mga lat-ang sa sistema sa hustisya.

2. LEGAL NGA TAMDANAN

“Hingpit nga nabalaka ang Committee nga tagsa lamang imbestigahan ug gisumbong ang mga katuohang alegasyon sa torture ug/o dili maayong pagtratar nga gibuhat sa tigpatuman sa balaod ug kawani sa serbisyong militar ug ang mga sad-an panagsa lamang gikasuhan o gisentensyahan sa mga gagmay nga silot nga dili sigon sa grabeng kinaiyahan sa ilang mga krimen.”⁷

UN Committee Batok sa Torture

Sakop ang mga awtoridad sa Pilipinas sa pipila ka mga internasyonal ug domestikong obligasyon nga nagdili sa torture ug uban pang dili maayong pagtratar sa tanang mga higayon. Bisan pa niining mga pasalig, kasagaran ang torture ug uban pang dili maayong pagtratar sa mga suspetsado sa prisohan sa pulisya. Detalyadong gisusi niining kapitulo ang legal nga tamdanan nga nagdumala sa pagtratar sa mga piniriso sa mga pangseguridad nga puwersa, ug gisumada ang mga kabalaka sa duha ka punoang internasyonal nga institusyon sa kasabotan sa mga katungod sa tawo nga lambigit sa mao nga pagtratar.

2.1 MGA INTERNASYONAL NGA OBLIGASYON

Hingpit nga gidili sa mga naandang internasyonal nga balaod ang torture ug uban pang dili maayong pagtratar. Ang Pilipinas usa ka estado nga partido sa International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR) ug miuyon niadtong 1986 sa UN Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (UNCAT). Gidili sa parehong mga kasabotan ang torture ug uban pang dili maayong pagtratar.

Sa ilawom sa internasyonal nga balaod, obligado ang mga awtoridad sa Pilipinas nga:

- Mag-imbestiga sa panahon nga adunay mga makataronganong tamdanan nga magsuspetsa nga adunay

nahitabo nga mga pagbuhat og torture ug uban pang dili maayong pagtratar,⁸ bisan kung walay gibuhat nga mga opisyal nga reklamo;

- Kasuhan kadtong mga sad-an;⁹ ug
- Maghatag og bayad sa kadaot sa mga biktima.¹⁰

Hingpit nga gidili ang torture ug uban pang madagmalon, dili makatawo o makauuwaw nga pagtratar o silot, sa tanang mga higayon ug walay eksepsyon. Sa ilawom sa ICCPR, kinahanglang protektahan ang kagawasan gikan sa torture ug uban pang dili maayong pagtratar (gihatag sa Artikulo 7) bisan “sa panahon sa emerhensiya nga delikado sa kinabuhi sa nasud.” (Artikulo 4.1).

Parehong gitakda sa Artikulo 2.2. sa UNCAT nga:

“Walay mga talagsaong panghitabo, estado man sa giyera o bahad sa giyera, pangsulod nga pampulitikang kagubot o bisan unsang uban pang pampublikong emerhensiya, ang mahimong magtuki og hinungdan sa torture.”

Apil sa mga obligasyon sa ilawom sa ICCPR ug UNCAT – apil sab ang uban pang mga kasabotan sa mga katungod sa tawo – ang pagbuhat og lain-laing mga lakang nga lambigit sa pagdili sa torture ug uban pang dili maayong pagtratar.

Naghatag ang UNCAT og detalyadong kahulugan sa torture (Artikulo 1), ug gimandoan ang mga partido nga estado nga himuong krimen ang mao nga mga buluhaton (Artikulo 4) ug himuon kining “masilotan pinaagi sa mga angay nga silot nga nagkonsiderar sa grabeng kinaiyahan niini” (Artikulo 4(2)). Partikular sab nga gioblig sa Convention ang mga partido nga estado nga pugngan ang uban pang mga pagbuhat sa madagmalon, dili makatawo o makauuwaw nga pagtratar o silot (Artikulo 16).

Gimandoan sa ICCPR ang mga partido nga estado nga trataron nga adunay dignidad ang tanang mga tawo nga nawad-an sa ilang kagawasan ug respeto para sa kinaiyahanang dignidad sa tawo.¹¹ Sa masaligang Kinatibuk-ang Komento, ang Human Rights Committee – ang ekspertong institusyon nga nagdumala sa pagpatuman sa ICCPR – nagsulti sa “duol nga koneksyon taliwala sa Mga Artikulo 7 [nagdili sa torture ug uban pang dili maayong pagtratar] ug 10.”¹² Gimandoan ang mga partido nga estado sa UNCAT nga magbuhat og mga sistematikong pagsusi sa ilang mga kamandoan sa interogasyon, mga panudlo, mga pamaagi ug mga buluhaton, ug mga pag-andam para sa kustodiya ug pagtratar sa mga tawo nga arestohon, idetenaar o prisohon.¹³ Sa Kinatibuk-ang Komento niini sa Artikulo 7 sa ICCPR, gisaysay sa UN Human Rights Committee nga ang mga partido nga estado magbuhat og mga probisyon, apil ang uban pang mga lakang:

- Prisohon lamang ang mga piniriso sa mga opisyal nga giila nga prisohan, nga irekord ang ilang mga ngalan ug mga prisohan sa mga register nga andam nga magamit sa mga lambigit nga tawo;
- Hatagan ang mga piniriso og gilayon ug regular nga akses sa mga doktor, mga abugado

ug mga miyembro sa pamilya;

- Irekord ang mga detalye sa interogasyon;
- Idili ang incommunicado nga pagpriso.¹⁴

Sa Kinatibuk-ang Komento niini sa Artikulo 2, ang Committee batok sa Torture – ang ekspertong institusyon nga nagdumala sa pagpatuman sa UNCAT – nagtuki og mga dugang pang lakang apil ang:

- Pag-establisar og mga walay gidapigang mekanismo para sa pagsusi ug pagbisita sa mga prisohan ug pagbilanggo;
- Pag-videotape sa tanang mga interogasyon;
- Paggamit sa mga lakang sa pag-imbetiga sama sa Istanbul Protocol.¹⁵

Dugang pang gimandoan ang mga partido nga estado nga sigurohon nga ang bisan kinsang tawo nga gisupak ang ilang mga katungod sa tawo sa ilawom sa ICCPR kay adunay epektibong remedyo.¹⁶ Kinahanglang tukion ang resulta sa mga reklamo ug mga imbestigasyon pinaagi sa hanas nga legal, administratibo o lehislatibong awtoridad o bisan unsang uban pang hanas nga awtoridad.¹⁷ Pareho niini, gimando sa UNCAT nga ang kada partido nga estado “magsiguro nga magbuhat ang mga hanas nga awtoridad og gilayon ug walay gidapigang mga imbestigasyon sa mga alegasyon sa torture”¹⁸ ug protektahan ang mga biktima sa torture ug ang ilang mga testigo batok sa dili maayong pagtratar o paghadlok.¹⁹ Isip dugang, ang kada partido nga estado “kinahanglang magsiguro sa ilang legal nga sistema nga ang biktima sa usa ka pagbuhat og torture makakuha og bayad sa kadaot ug adunay mapatuman nga katungod sa patas ug paigo nga bayad, apil ang mga pamaagi para sa hingpit nga rehabilitasyon kung posible.”²⁰

Ang Pilipinas usa sab ka partido sa Convention on the Rights of the Child (CRC) ug sa Convention for the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW). Sa ilawom sa CRC, gimandoan ang mga partido nga estado nga sigurohon ang proteksyon ug pag-atiman nga gikinahanglan para sa kaayohan sa usa ka bata²¹ (gituki nga mas bata sa edad nga 18²²), apil ang probisyon sa mga buwag nga prisohan para sa mga bata,²³ isip dugang sa pagdili sa torture ug uban pang dili maayong pagtratar sa mga bata (Artikulo 37(1)) ug ang obligasyon nga magpasiugda og pisikal ug sikolohikal ug katilingbanong pagpanag-uban pag-usab sa mga bata nga biktima (Artikulo 39). Sa ilawom sa CEDAW, gimandoan ang mga partido nga estado nga maghatag og epektibong proteksyon sa mga babaye batok sa diskriminasyon ug undangon ang ilang pakiglambigit sa bisan unsang pagbuhat o porma sa diskriminasyon batok sa mga babaye.²⁴ Giestablisar pag-ayo nga ang kadaot nga base sa kinatawhan batok sa mga babaye, nga mahimong magbuhat og torture o uban pang dili maayong pagtratar,²⁵ kay usa ka porma sa diskriminasyon nga nagsupak sa CEDAW.²⁶

2.1.1 PAGTUMAN SA MGA INTERNASYONAL NGA OBLIGASYON – ANG MGA PANGLANTAW SA MGA INSTITUSYON NGA NAGBANTAY SA KASABOTAN

Sa Pangtapos nga Mga Obserbasyon niini sa Pilipinas niadtong 2009, nagpadayag ang UN Committee Against Torture og hingpit nga kabalaka mahitungod sa “daghan, nahitabo sa pagkakaran, katuohan ug padayon nga mga alegasyon... sa naandan ug kasagarang paggamit sa torture ug dili maayong pagtratar sa mga suspetsado sa kustodiya sa pulisya ilabina aron magkuha og mga pagkumpisal o impormasyon nga gamiton sa mga kriminal nga proseso.”²⁷

Naobserbahan sa Committee nga bisan pa sa Balaod sa Pilipinas sa Mga Katungod sa Mga Tawo nga Giaresto, Gipriso o anaa sa ilawom sa Imbestigasyon sa Kustodiya (RA 7438), kulang sa buluhaton ang mga legal nga proteksyon para sa mga piniriso. Gituki sa Committee ang kapakyasan sa pulisya sa pagdala dayon sa pulisya sa mga piniriso sa atubangan sa usa ka huwes; ang kakulang sa sistematikong pagparehistro sa tanang mga piniriso, apil ang mga menor de edad; ang kapakyasan sa pagpabilin og mga rekord sa pagpriso nga wala pay trial; ang kakulang sa wala gipugngang akses sa mga abugado ug mga independiyenteng doktor; ug ang kapakyasan sa pagpahibalo sa mga piniriso sa ilang mga katungod sa panahon sa pagpriso kanila.²⁸

Gitapos sa Committee nga adunay “ideya sa pagkawala sa silot para sa mga sad-an sa mga pagbuhat og torture, apil ang militar, pulisya ug uban pang mga opisyal sa Estado, partikular ang mga adunay senior nga posisyon nga gisumbong nga nagplano, nagmando o nakasala sa mga pagbuhat sa torture.”²⁹

Wala pa gisumite sa Gobyerno sa Pilipinas ang ikatulong peryodikong taho niini sa Committee Against Torture nga nakatak dang ipasa niadtong Mayo 2013.

Niadtong Nobyembre 2012, ang Human Rights Committee, sa mga pangtapos nga obserbasyon niini sa pagsusi niini sa rekord sa Pilipinas sa ilawom sa ICCPR, nagsaysay sa kabalaka niini sa “padayon nga mga alegasyon sa torture ug sa kakulang sa datos sa panghitabo sa torture, partikular sa pipila ka mga imbestigasyon, mga prosekusyon, mga silot ug mga sanction nga gipatuman sa mga sad-an sa torture...”³⁰

Girekomenda sa Committee nga ang Pilipinas “magbuhat og mga angay nga lakang aron mapausbaw ang pagbuhat sa mga imbestigasyon sa gisumbong nga torture ug dili maayong pagtratar sa kawani sa pagpatuman sa balaod.”³¹ Girekomenda sab nga ang tanang mga alegasyon sa torture ug dili maayong pagtratar “epektibong imbestigahan sigon sa Mga Prinsipyo sa Epektibong Imbestigasyon ug Dokumentasyon sa Torture ug Uban Pang Madagmalon, Dili Makatawo o Makauuwaw nga Pagtratar o Silot (General Assembly Resolution 55/89); ug kasuhan ang mga gisumbong nga sad-an ug, kung masentensyahan, silotan sa mga angay nga sanction; ug paigo nga bayran ang mga biktima.”³² Sa katapusan, girekomenda sa Committee nga ang Pilipinas “mag-establisar og sistema aron magkolekta og datos sa pipila ka mga imbestigasyon, mga prosekusyon, mga silot, mga sanction ug bayad nga ihatag sa mga biktima sa torture o mga miyembro sa ilang mga pamilya....”³³

Gisusi ang rekord sa mga katungod sa tawo sa Pilipinas sa ilawom sa Universal Periodic Review

(UPR) sa UN Human Rights Council niadtong Mayo 2012. Atol sa pagsusi, partikular nga gipadayag sa mga estado apil ang Austria, Denmark, Egypt, France, Holy See, Indonesia, Ireland, Republic of Korea, Mexico, Spain, Trinidad and Tobago, Turkey ug USA³⁴ ang ilang kabalaka mahitungod sa padayon nga pagbuhat og torture sa Pilipinas o naghatag og mga rekomendasyon nga lambigit sa pagpaundang sa pagbuhat sa torture sa nasud.

Sa pipila ka sakop, giila sa gobyerno sa Pilipinas ang problema sa pagkawala sa silot para sa mga sad-an sa torture ug uban pang dili maayong pagtratar sa nasud. Sa taho sa estado niini nga gisumite sa UN Human Rights Council para sa 2012 UPR, gisaysay niini ang paningkamot niini sa pagtakda og National Monitoring Mechanism (NMM) “nga maghiusa sa mga ahensya sa Gobyerno [sic], mga organisasyon sa sibil nga katilingban ug sa Commission on Human Rights sa katuohan ug ingklusibong forum para sa pagbantay sa progreso sa nasud sa pagresolba sa mga ilegal nga pagpatay, gipatuman nga pagkawala ug torture, nga mag-undang sa pagkawala sa silot.”³⁵ Ang gitanyag nga NMM pagaapilan sa dakong base sa mga stakeholder, apil ang Presidential Human Rights Committee, Philippine National Police, Armed Forces of the Philippines, Department of Justice, Department of Labor and Employment, Department of National Defense, National Bureau of Investigation, Office of the Presidential Adviser on the Peace Process, Judiciary, Commission on Human Rights ug mga organisasyon sa sibil nga katilingban.

Sa taho niini, gihulagway sa gobyerno sa Pilipinas ang duha ka katuyoan sa NMM isip “aron magbuhat og epektibong mekanismo sa pagbantay aron masiguro nga nahatag ang hustisya sa mga biktima sa mga ilegal nga pagpatay, gipatuman nga pagkawala ug torture” ug “aron palig-onon ang mga kamandoan sa institusyon, mga kapabilidad ug mga pakiglambigit sa epektibong pagresolba sa mga kaso sa mga ilegal nga pagpatay, gipatuman nga pagkawala ug torture.”³⁶ Kini nga institusyon dili makabaton og bisan unsang mga gahom sa prosekusyon.

Lagmit nga indikasyon kini sa kahimtang sa pagkakaran sa mga imbestigasyon ug prosekusyon sa mga kaso sa torture ug uban pang dili maayong pagtratar sa Pilipinas nga ipanag-uban sa NMM sa duha ug tunga ka tuig pagkahuman sa pagpahibalo niini. Dugang pa niini, usa lamang ka bahin ang pagbantay sa pagpausbaw sa responsibilidad ug dili hingpit nga nasulbad ang problema sa pagkawala sa silot.

2.2 NASYONAL NGA TAMDANAN

Adunay mga lig-on nga probisyon sa Konstitusyon sa Pilipinas batok sa torture ug uban pang dili maayong pagtratar ug aron protektahan ang mga biktima. Aduna sab han-ay sa lehislasyon nga nagsulbad sa isyu.

Gituki sa Artikulo III, Seksyon 12 sa Konstitusyon sa Pilipinas sa 1987, nga nagdumala sa mga katungod sa mga piniriso, kauban ang uban pang mga butang nga:

“Kinahanglan nga walay gamiton nga torture, puwersa, kadaot, bahad, paghadlok, o bisan unsang uban pang pamaagi nga nagtangtang sa pagkabalido sa kagawasan batok kaniya. Gidili ang mga sikretong prisohan, nag-inusara, incommunicado, o uban pang mga

parehong porma sa pagpriso.

Ang bisan unsang pagkumpisal o pagdawat nga nakuha nga supak niini o sa Seksyon 17 dinhi kay kinahanglang dili tugutan kung adunay ebidensya batok kaniya.

Kinahanglang maghatag ang balaod og sanction para sa silot ug sibil para sa mga pagsupak niining seksyon apil sab ang bayad sa rehabilitasyon sa mga biktima sa torture o mga parehong buluhaton, ug sa ilang mga pamilya.”³⁷

Gidili sa Seksyon 19 ang paggamit og pisikal, sikolohikal, o makauuwaw nga silot batok sa bisan unsang piniriso o binilanggo.³⁸

Niadtong 2009, gihimong balaod sa Pilipinas ang Anti-Torture Act (ATA) pinaagi sa Republic Act No. 9745. Gikopya sa ATA ang kahulugan sa torture sa ilawom sa UNCAT nga adunay mga gagmay nga kabag-ohan nga wala nagpaluya sa kahulugan.

“Ang ‘torture’ kay usa ka aksyon diin nagbuhat og grabeng pagpanakit o pag-antos, pisikal man o panghuna-huna, sa usa ka tawo para sa mga katuyoan sama sa pagkuha gikan kaniya o sa ikatulong tawo og impormasyon o pagkumpisal; pagsilot kaniya para sa aksyon nga gibuhat niya o sa usa ka tawo; o para sa bisan unsang rason base sa diskriminasyon pagpugos kaniya o sa usa ka tawo; o para sa bisan unsang rason base sa diskriminasyon bisan unsa man ang matang, kung gibuhat ang mao nga pagpanakit o pag-antos pinaagi sa o sa pagdasig sa o nga adunay pagtugot o pag-uyon sa usa ka tawo nga adunay awtoridad o ahente sa usa ka tawo nga adunay awtoridad. Dili apil niini ang pagpanakit o pag-antos nga gikan lamang sa, kinaiyahan o wala gituyo sa mga balaodnong sanction.”³⁹

Isip dugang, gituki ang “uban pang madagmalon, dili makatawo ug makauuwaw nga pagtratar o silot” sa ATA isip gituyo ug gipagrabe nga pagtratar nga wala nakalista isip mga pagbuhat og torture sa ilawom sa balaod pero gibuhat sa usa ka tawo nga adunay awtoridad o ahente sa usa ka tawo nga adunay awtoridad batok sa usa ka tawo sa ilawom sa iyang kustodiya, nga nakabaton og lebel sa pagkagrabe nga hinungdan sa pag-antos, grabeng kauwawan o pag-ubos sa dignidad.⁴⁰

Dili pareho sa torture, wala gituki ang “madagmalon, dili makatawo o makauuwaw nga pagtratar o silot” sa mga internasyonal nga kasabotan sa mga katungod sa tawo. Pero, gitinguha sa mga internasyonal nga institusyon sa mga katungod sa tawo ang kriminalisasyon sa bisan pipila ka mga pagbuhat og dili maayong pagtratar.⁴¹

Naghatag ang ATA og dili hingpit nga listahan sa parehong pisikal⁴² ug panghuna-huna o sikolohikal⁴³ nga mga pagbuhat nga lambigit sa torture sa ilawom sa Balaod. Ang mga multa nagsakop sa gikan sa usa ka buwan hangtud sa 40 ka tuig nga pagkapriso depende sa pagkagrabe sa mga aksyon.⁴⁴

Sa ilawom sa ATA, ang torture kay usa ka kriminal nga aksyon – walay pasaylo sa ilawom sa bisan unsang mga panghitabo.⁴⁵ Ang torture kay usa ka lahi nga krimen – buwag ug walay kalambigitan

gikan sa tanang uban pang mga krimen nga masilotan sa ilawom sa Revised Penal Code ug mga espesyal nga balaod.⁴⁶ Ang pagpasaka og reklamo sa torture walay limitasyon sa panahon⁴⁷ ug kadtong gipasakahan og torture wala gitugutan nga makabenepisyo gikan sa espesyal nga balaod sa amnestiya o mga parehong lakang nga wala nag-apil kanila gikan sa mga kriminal nga proseso ug mga sanction.⁴⁸

Ang pag-ila sa torture isip kriminal nga aksyon sa domestikong balaod sa Pilipinas – dili mapasaylo sa ilawom sa bisan unsang mga higayon – kay usa ka positibong lakang sa pagpugong sa torture ug pagsulbad sa pagkawala sa silot. Ang pagtangtang sa bisan unsang limitasyon sa panahon para sa pagpasaka og reklamo sa torture, ug pagdili sa paghatag og espesyal nga amnestiya sa mga nakasuhan sa torture naghatag og lig-on nga signal nga bisan sa mga termino sa lehislyasyon, seryoso ang Pilipinas sa pasalig niini nga tangtangan ang pagbuhat niini.

BALAOD BATOK SA TORTURE – UBAN PANG MGA CLAUSE

- Ang pagdili sa mga sikretong prisohan ug ang kamandoan sa pulisya, sa militar ug uban pang mga ahensya sa pagpatuman sa balaod nga magsumite og gibag-ong listahan sa tanang mga prisohan nga adunay lambigit nga datos sa mga binilanggo o mga piniriso sa Commission on Human Rights (CHR), usa ka listahan nga magamit sa publiko;⁴⁹
- Ang dili pag-apil sa bisan unsang pagkumpisal, pagdawat o saysay nga nakuha pinaagi sa torture isip ebidensya sa bisan unsang mga proseso, pwera kung gigamit batok sa mga sad-an sa torture;⁵⁰
- Pang-institusyong proteksyon sa mga biktima sa torture (pinaagi sa gilayon ug walay gidapigang imbestigasyon sa mga ahensya sa gobyerno ug proteksyon gikan sa pagsamok, bahad o paghadlok);⁵¹
- Ang pagkaanaa sa mga preliminaryong remedyo sama sa mga petisyon para sa paghatag sa writ of habeas corpus (aron pugson ang mga ahente sa gobyerno sa pagdala sa usa ka tawo nga gipriso sa korte ug pagtuki sa legalidad sa pagpriso kaniya),⁵² ang writ of amparo (aron maghatag og proteksyon sa usa ka tawo nga gisupak ang iyang kinabuhi, kagawasan ug seguridad o gibaharan ug aron pugson ang mga ahente sa gobyerno nga magtuki og mga aksyon nga buhaton aron imbestigahan, ipreserbar ang ebidensya ug dakpon kadtong mga responsable para sa pagkamatay o pagkawala sa usa ka tawo)⁵³ ug ang datos sa writ of habeas (aron pugson ang mga ahente sa gobyerno nga ihatag, tangtangan o isakto ang bisan unsang datos nga nakuha nila mahitungod sa usa ka tawo)⁵⁴ sa mga biktima sa torture ug sa ilang mga pamilya;⁵⁵
- Tabang gikan sa Commission on Human Rights (CHR) ug sa Public Attorney's Office (PAO) sa pagpasaka og reklamo;⁵⁶
- Ang katungod sa pisikal, medikal ug sikolohikal nga eksaminasyon sa dili pa ug pagkahuman sa interogasyon;⁵⁷
- Ang pag-apil sa mga superior ug mga gilayon nga magmando nga opisyal sa imbestigasyon ug prosekusyon sa krimen sa torture tungod kay parehas nga responsable ang mga prinsipal sa mga sad-an pinaagi sa pagsalmot o gituyo/nagdanghag nga kapakyasan sa pagpugong o pag-imbestiga sa mga alegasyon sa torture;⁵⁸

- Ang paghatag og tabang nga kuwarta sa mga biktima;⁵⁹
- Ang pormulasyon sa komprehensibong programa sa rehabilitasyon para sa mga biktima sa torture.⁶⁰

Apil sab sa Anti-Torture Act ug mga probisyon sa Revised Penal Code, gihimong balaod sa Pilipinas ang uban pang mga lambigit nga balaod sa mga katungod sa tawo. Apil niini ang Balaod sa 1992 nga Nagtuki sa Pipila ka Mga Partikular nga Katungod sa Mga Tawo nga Giaresto, Gipriso o Anaa sa Ilawom sa Pangkustodiyang Imbestigasyon apil sab ang Mga Katungdanan sa Mga Opisyal nga Nag-aresto, Pagpriso ug Pag-imbestiga, ug Paghatag og Mga Silot para sa Mga Pagsupak; ug ang 2013 Human Rights Victims Reparation and Recognition Act.

Pero, sigon sa ipakita sa mga musunod nga kapitulo, bisan gidili karon ang torture ug uban pang dili maayong pagtratar ug silotan isip lahi nga mga krimen, ug adunay han-ay sa mga lakang sa balaod aron madumala kining mga pagsupak ug mga krimen sa mga katungod sa tawo, ang kamatuoran nga gibuhat mao nga nagpabilin nga naglabi ug nagpadayon ang torture ug dili maayong pagtratar sa daghang mga istasyon sa pulisya sa tibuok nasud.

GIDAGHANON SA MGA GISUMBONG NGA KASO SA TORTURE NGA NADAWAT SA COMMISSION ON HUMAN RIGHTS SA KADA REHIYON															
REHIYON	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014 (Ene- Hulyo)	KINATIB UK-AN
National Capital Region (Metro Manila)	1	6	12	6	6	12	10	12	1	11	4	5	3		89
Cordillera Administrative Region						1		1	1	1	2	4			10
Rehiyon I – Ilocos Region						1	1	1		3	4	1	2	2	15
Rehiyon II – Cagayan Valley								1	2		1	1	3	1	9
Rehiyon III – Central Luzon	1		2	1	2	10	3	1	2	5	7	5	2	3	44
Rehiyon IV – CALABARZON ug MIMAROPA					2	1	2	1	2	1	3	5	22	4	43
Rehiyon V – Bicol Region	1							1	5	6	9	3	3	1	29
Rehiyon VI – Western Visayas	3	1	4		1	5	1		1		2	1	4	1	24
Rehiyon VII – Central Visayas		1							1		1	4	3	1	11
Rehiyon VIII – Eastern Visayas					1	1			1	1	5	7	4	1	21
Rehiyon IX – Zamboanga Peninsula		2	2	1		3	2	1		11	12	4	11	5	54
Rehiyon X – Northern Mindanao			1	1			1			1	1	5	6	3	19
Rehiyon XI – Davao Region	1		5		1	1		6	3	2	2	5	4	1	31
Rehiyon XII – South Central Mindanao					3	2			3	8	5	8	4	3	36
Rehiyon XIII – CARAGA				1	4					4	2	5	4	2	22
KINATIBUK-AN	7	10	26	10	20	37	20	25	22	54	60	63	75	28	457

Gigikanan: Commission on Human Rights sa Pilipinas

Pahinumdom: Ang datos para sa Autonomous Region in Muslim Mindanao, Bangsamoro na karon, kay wala sa nasyonal nga opisina sa CHR.

3. TORTURE UG UBAN PANG DILI MAAYONG PAGTRATAR SA PULISYA

Niadtong Enero 2014, ang Commission on Human Rights (CHR) sa Pilipinas nag-ekspos og sikretong prisohan sa Laguna, usa ka probinsya sa habagatan sa kapital, ang Manila, diin morag gi-torture sa mga opisyal sa pulisya ang mga piniriso para sa kalingawan. Nakakita ang CHR og dakong roleta nga adunay mga nakasulat nga paghulagway sa lain-laing mga posisyon sa torture. Kung patuyokon ang roleta ug matunong sa “30 segundong posisyon sa kuwaknit”, pananglitan, nagpasabot kini nga ibitay ang piniriso nga pinabali (sama sa kuwaknit) sulod sa 30 ka segundo. Nagpasabot ang “20 ka segundo nga *Manny Pacquiao*” nga sumbagon ang piniriso nga walay undang sulod sa 20 ka segundo. Ang paggamit sa mao nga galamiton, dayag nga para sa kalingawan sa mga opisyal sa pulisya, klaro nga nagpakita sa kaswal nga pamatasan mahitungod

sa

Fig. 4 – Usa ka "roleta sa torture" sa usa ka wala gibutyag nga safe house sa pulisya sa probinsya sa Laguna, habagatang bahin sa Manila, Pilipinas.
© Commission on Human Rights sa Pilipinas

torture sulod sa puwersa sa pulisya.

Kuwarenta’y tres ka piniriso ang nakita sulod sa sikretong prisohan, ug adunay nakita nga mga marka nga nagpakita og torture sa kadaghanan niining mga piniriso. Sigon sa CHR, nagtuo ang kadaghanan nga gi-torture sila o gitratar nga dili maayo pero 23 lamang ang nagpasaka og mga reklamo sa opisina sa prosekyutor. Sa 23 ka reklamo, lima ang mibawi sa ilang mga affidavit, pero dili kini awtomatikong magresulta sa pagbalewala sa kaso. Ang tanang 23 ka reklamo naghawat gihapon og resolusyon sa opisina sa prosekyutor sukad niadtong Oktubre 2014.

Gi-highlight sa *pagkadiskubre* ang kasagaran, pero naandang wala hingpit nga gitaho, nga problema sa torture ug uban pang dili maayong pagtratar sa pipila ka mga istasyon sa pulisya ug mga prisohan sa mga miyembro sa Philippine National Police (PNP).

Bisan pa sa sakop sa mga taho sa torture ug uban pang dili maayong pagtratar sa media, kasagaran nang nahibaluan sulod sa Pilipinas nga ang mga kriminal nga suspetsado kasagarang adunay peligro sa torture o uban pang dili maayong pagtratar. Sa pipila ka mga istasyon sa pulisya ug mga prisohan, ang mao nga mga pagsupak morag naandan na.

Bisan kung wala gayud nataho ang daghang mga insidente sa torture ug uban pang dili maayong pagtratar, gipakita sa magamit nga datos gikan sa CHR nga ang National Capital Region (apil ang Metro Manila) adunay pinakataas nga gidaghanon sa mga natahong kaso sa torture sukad niadtong 2001, sunod niini ang Rehiyon IX (Zamboanga Peninsula Region, Mindanao, habagatang bahin sa Pilipinas) ug Rehiyon III (Central Luzon Region)⁶¹ ug Rehiyon IV (Southern Tagalog Region)⁶² hangtud sa amihanan ug habagatang bahin sa Metro Manila,⁶³ sigon sa pagkasunud-sunod.⁶⁴

Para lamang sa tuig 2013, nakarekord ang CHR og 75 ka kaso sa gisumbong nga torture, ang pinakataas nga gidaghanon sa mga insidente nga gitaho sa bisan unsang tuig hangtud sa pagkakaran. Sa 60 niining mga kaso, nalambigit ang mga opisyal sa pulisya isip ang mga sad-an.

Niadtong 2014, sa 28 ka kaso nga narekord gikan sa Enero hangtud sa Hulyo, 22 ang nalambigit nga mga opisyal sa pulisya. Ang pagtaas sa gidaghanon sa mga natahong kaso sa torture sukad niadtong 2009 mahimong tungod sa proklamasyon sa Anti-Torture Act niadtong 2009, nga giila ang torture isip krimen nga buwag gikan sa uban pang mga krimen, nga nagpasabot nga ang mga nagreklamo mahimong magpasaka og mga reklamo para sa torture imbes nga mga reklamo para sa mga pisikal nga kadaot ug uban pang mga lambigit nga krimen. Bisan kung mitaas ang mga taho sa torture sukad sa pagbuhat sa balaod nga Anti-Torture Act, nahibaluan sa mga panukiduki sa Amnesty International nga kasagaran gihapong wala hingpit nga gitaho ang torture ug uban pang dili maayong pagtratar.

Gipadayag sa panukiduki sa Amnesty International nga kadtong pinakaadunay peligro sa torture ug uban pang dili maayong pagtratar kay mga tawo gikan sa mga background nga disbentaha ug ubos ang kahimtang, partikular nga apil ang: mga bata (mga suspetsadong batan-ong sad-an), mga suspetsadong balik-balik nga sad-an ug mga kriminal nga suspetsado nga ang mga gisumbong nga krimen personal nga nakaapekto sa mga opisyal sa pulisya. Ang “mga asset” nga dili na gusto sa mga lokal nga opisyal sa pulisya adunay parehong peligro, ug apil sab ang mga suspetsadong miyembro o mga tagasimpatiya sa mga armadong grupo ug mga pampulitikang aktibista.

Pinaagi sa mga interbyu sa mga survivor, nakadokumento ang Amnesty International og lain-laing mga pamaagi sa torture ug uban pang dili maayong pagtratar nga gigamit sa mga opisyal sa pulisya. Kasagaran niini ang mga sistematikong pagkulata, mga pagsumbag ug mga pagpatid sa lain-laing mga parte sa lawas – gitaho sa 33 sa 55 ka survivor nga gibuhatan sila niini. Baynte ka tawo ang miingon sa Amnesty International nga gibunalan sila sa mga batuta, mga tumoy sa rifle o mga parehong butang. Nagtaho ang pipila ka mga tawo nga gitaptapan sila ug giposasan sa ilang mga likod, ug gipuwera sa paglingkod ug pagtindog sa mga dili komportableng posisyon sulod sa dugay nga mga panahon nga walay pagkaon o tubig. Dili minos sa walo ang miingon nga

gibaharan sila pinaagi sa pagtion sa pusil o gigamitan og butang nga sama sa “Russian roulette” (diin magtanggap ang opisyal sa pulisya og pipila ka mga bala gikan sa pusil, nga magpabilin og dili minus sa usa sa sulod, ug unya ition ang pusil sa biktima ug kabliton ang gatilyo) ug pasidan-an nga patyon sila kung mobalibad sila sa pagkooperar. Gipusil ang duha kanila sa pagsulay sa mga ilegal nga pagpatay; nabuhi ang duha.

Sa mga survivor nga giinterbyu sa Amnesty International, dili minus sa 16 ang nagsumbong nga gipakuryentehan. Miingon ang pipila nga gipatulon sila og daghang mga tubig, gibuhatan sa waterboarding, ug gibutangan og plastik bag sa ilang ulo sa punto nga hapit na malumos. Ang halos katunga niining giinterbyu kay mga bata nga adunay edad nga mas bata sa 18 sa dihang gibuhatan sila sa torture o uban pang dili maayong pagtratar, ug kasagarang gipabuhat og balik-balik nga mga pisikal nga aktibidad sama sa mga push-up, “mga pumping” (coloquial nga gigamit aron tukion ang mga squat nga ehersisyo), ug pagbitay gikan sa mga rehas sa ilang mga selda sulod sa dugay nga mga yugto sa panahon. Ang uban gibutangan og mga bala nga iduot taliwala sa ilang mga tudlo sa kamot ug ang pipila gipakitaan o gipapaminaw samtang gi-torture o gitratar nga dili maayo ang ilang mga kaubang suspetsado.

Dayag nga gimanduan ang usa ka bata nga hagkan ang usa ka kauban nga suspetsado sa baba. Dili minus sa lima ka biktima ang nagtaho nga gihubuan sila ug ang duha gihiktan og hikot ang ilang kinatawo nga gibira sa mga opisyal sa pulisya.

3.1 ANG KONTEKSTO

Sa gipanag-uban nga mokabat sa ikaupat nga bahin sa usa ka milyon nga mga opisyal sa pulisya ug mga sundalo,⁶⁵ apil ang gitaho nga gibana-bana nga 147,190 ka miyembro sa PNP⁶⁶ nga nag-alagad sa 100 ka milyon nga Pilipino,⁶⁷ ang Pilipinas adunay pinakagamay nga mga ratio sa pulisya sa populasyon sa kalibutan.

Niadtong Hulyo 2014, ang mayor sa Lungsod sa Makati, ang pinansyal nga distrito sa nasud, mihangyo sa PNP Chief og dugang nga mga opisyal sa PNP aron padak-on ang puwersa sa pulisya sa iyang lungsod, nga iyang gihulagway isip “grabeng dili paigo” aron sumpuon ang serye sa mga pagpangawat sa Makati. Gi-quote si Mayor Jejomar Erwin Binay isip miingon nga: “Sa 560 lamang ka kawani sa pulisya sa pagkakaran, ang ratio sa pulisya sa populasyon sa gabii kay 1:945 (usa ka pulis para sa 945 ka tawo), samtang ang pulisya sa populasyon sa adlawan kay 1:10,714 (usa ka pulis para sa 10,714 ka tawo).”⁶⁸ Sa ilawom sa DILG Act, gitakda ang average nga ratio sa pulisya sa populasyon sa usa ka opisyal sa pulisya para sa kada 500 ka tawo ug kinahanglang dili mas ubos sa usa ka opisyal sa pulisya para sa kada 1,000 ka tawo. Ang pinakaminos nga ratio sa pulisya sa populasyon kay kinahanglang mas taas sa mga urban nga lugar sama sa Lungsod sa Makati.⁶⁹

Nagdepende ang PNP sa puwersa sa pulisya nga sobra ang trabaho nga, kauban ang dili hingpit nga maayong kapasidad sa forensic nga imbestigasyon ug pagdepende sa ebidensya sa testimonya, nagpasabot nga ang kawani kasagarang lagmit nga magbuhat og “mga shortcut” sa ilang mga pag-aresto ug mga kriminal nga imbestigasyon. Hinungdan kini sa paggamit og torture ug uban pang dili maayong pagtratar aron makakuha og “mga pagkumpisal” o impormasyon gikan

sa mga kriminal nga suspetsado, isip “shortcut” man aron masulbad ang usa ka kaso o usahay aron mogawas lamang nga nakasulbad sa usa ka kaso bisan unsa pa ang kamatuoran sa “pagkumpisal” nga nakuha. Partikular kini nga tinuod sa mga kaso nga nagdasig sa pagbalita sa media, diin nagdepende ang pampublikong reputasyon sa pulisya.

Ang PNP nga kulang sa kawani nagresulta sab sa paggamit og pormal ug dili pormal nga mga auxiliary sa pulisya, nga usahay armado. Apil sa mga pormal nga auxiliary ang *tanod* (usa ka opisyal sa kalinaw ug seguridad sa komunidad) ug Mga Organisasyon sa Sibilyan nga Boluntaryo samtang apil sa mga dili pormal nga auxiliary sa pulisya ang “mga asset” sa pulisya, nga gipili sa mga opisyal sa pulisya aron tabangan sila pinaagi sa paghatag og impormasyon, suporta sa mga tinagong operasyon ug, sa pipila ka mga kaso, pagbuhat sa dugang pang mga legal nga aktibidad isip baylo sa bayad. Ang paggamit sa mga auxiliary mahimong magresulta sa mga dili opisyal nga aktibidad nga dili tarong nga nadokumento ug nadumala. Kining kakulang sa paigo nga pagdumala wala lamang nagpataas sa naandang buluhaton para sa mga gidasig nga mga opisyal sa pulisya ug ilang “mga asset” aron makiglambigit sa mga ilegal nga aktibidad, aduna sab kini dakong lat-ang sa pagsiguro nga ang mga katungod sa tawo – parehong sa mga biktima ug mga suspetsado sa krimen – kay girespeto ug giprotektahan sa pulisya.

PUNTO SA PANGLANTAW SA USA KA OPISYAL SA PULISYA

Sa usa ka pakigpulong kauban ang mga grupo sa sibil nga katilingban niadtong 2012,⁷⁰ prangkang nagpaambit ang usa ka opisyal sa Philippine National Police (PNP) nga taas ang ranggo og pipila ka “mga hagit” nga lambigit sa mga katungod sa tawo nga giatubang sa puwersa sa pulisya:

- Kakulang sa kahibalo sa kawani nga anaa sa lugar sa tinuod nga trabaho sa mga kamandoan sa balaod sa mga katungod sa tawo sa pamaagi ug mga operasyon sa pulisya;
- Pagsabot sulod sa puwersa sa pulisya nga ang mga katungod sa tawo kay usa ka babag sa pagsulbad sa “mga tinuod nga problema sa katilingban” sama sa kriminalidad;
- Pagsabot sulod puwersa sa pulisya nga ang mga katungod sa tawo nagbabag sa epektibong pagbantay tungod kay nagpokus kini sa mga katungod sa “mga kriminal” imbes nga sa mga biktima sa krimen;
- Kung mas ubos ang ranggo sa mga opisyal sa pulisya (ang buot ipasabot, kadtong anaa sa lugar sa tinuod nga trabaho), mas gamay nga pagbansay lambigit sa mga katungod sa tawo ang ilang madawat;
- Nasabtan ang mga katungod sa tawo nga adunay mga negatibong konotasyon ug pagduda;
- Ang kultura sulod sa PNP kay gimarkahan pinaagi sa pisikal ug sikolohikal nga kadaot, ug nagtuo ang pipila nga gikinahanglan ang kadaot aron mabutang sa huna-huna ang disiplina, pagsunod ug pakighigala. Gipakita kining desensitization sa kadaot sa pagtratar sa pulisya sa mga kriminal nga suspetsado;
- Mga pamatasan sa pagkahiusa sa grupo, kamaunongon nga usahay nagpasabot nga magpakabuta, ug ang

panginahanglan nga mabuhat ang “misyon” sa tanang mga paagi;

- Pampulitikang pagkundisyon, diin gigamit ang mga opisyal sa pulisya sa mga lokal nga pulitiko isip ilang “pampulitikang army” o ang mga senior nga opisyal sa pulisya kay nahimong mga pinili sa “padrino system” (political patronage);
- Kakulang sa mga partikular nga pamaagi sa operasyon para sa pagdumala sa mga huyang ug ubos ang kahimtang nga mga sektor;
- Sobra ang pagkakugihan: ang kagustuhan nga ipakita sa publiko ug sa ilang mga superior nga nabuhat ang mga resulta ug nadakop ang mga sad-an nga gamay lamang ang pagkalangan;
- Pakigsabot sa mga kriminal;
- Pagpakabuta nga pagsunod sa mga mando sa usa ka superior nga mahimo o mahimong dili sigon sa balaod;
- Kakulang sa pagdayeg para sa bawat lakang sa kriminal nga pamaagi, apil ang gamay nga pagsabot sa mga katungod sa tawo ug sa kamandoan sa balaod isip mga katilingbanong tamdanan;
- Ang pagtuo sa madawat nga “collateral nga kadaot” sa problema sa pagsumpo sa krimen;
- Paghilom sa PNP sa pag-atubang sa mga akusasyon nga gibalita sa media mahitungod sa pagsupak sa pulisya sa mga katungod sa tawo;
- Kapobre ug kakulang sa bayad sa kawani nga hinungdan sa paglambigit nila sa korapsyon, mga patron-kliyente nga relasyon sa mga pulitiko, ug pakigsabot sa mga kriminal; ug
- Kakulang sa pang-institusyong katakos nga makahatag og mga paigong pasilidad aron masumpo ang krimen pinaagi sa lehitimong pamaagi sa imbestigasyon sama sa pagkuha og ebidensya, pagsusi ug interogasyon.

Bisan dalaygon ang pag-ila sa opisyal sa PNP niining mga hagit para sa pagkaprangka niini, masulbad ang dako nga gidaghanon niining mga elemento pinaagi sa mga angay nga lakang pinaagi sa liderato sa mando sa PNP.

Pananglitan: labaw sa mga taphaw nga pagbansay sa mga katungod sa tawo, kinahanglang maghatag ang mando sa PNP og mga pamaagi sa mga operasyon nga nag-apil og mga mando nga klarong gilamid ang ilang katungdanan sa parehong pagprotekta ug pagrespeto sa mga katungod sa mga biktima ug mga kriminal nga suspetsado. Ang palisiya sa pagbutyag sa impormasyon sulod sa puwersa sa pulisya kay mahimo sab nga magdasig sa mga opisyal sa pulisya nga itaho ang ilegal nga aktibidad ug pag-abuso, apil ang pagsaksi sa torture o dili maayong pagtratar. Ang gisaysay ug gipatuman nga palisiya sa katungdanan sulod sa PNP kay magpadala sab og lig-on nga mensahe nga kadtong nagpatuman sa balaod wala nagtan-aw sa ilang mga kaugalingon isip labaw sa balaod.

3.2 DILI EPEKTIBONG PAGPATUMAN SA MGA PAGBANTAY

Nakahibalo ang panukiduki sa Amnesty International sa dili maayong pagpatuman sa mga balaod

ug mga regulasyon nga gitinguha aron magbantay batok sa torture ug uban pang dili maayong pagtratar.

Gikan sa 49 ka gisumbong nga kaso sa torture ug uban pang dili maayong pagtratar nga nadokumentado sa Amnesty International sa kurso niining panukiduki, adunay nakita nga pattern sa mga pagsupak sa PNP sa mga internasyonal nga balaod ug tamdanan, nasyonal nga lehislasyon ug sa mga kaugalingong pamaagi sa operasyon niini sa pag-aresto ug interrogasyon sa mga kriminal nga suspetsado.

Sa partikular, nahitabo ang halos tanang mga insidente sa torture ug uban pang dili maayong pagtratar nga nadukiduki sa Amnesty International sa panahon sa pag-aresto ug interrogasyon, diin ang mga kriminal nga suspetsado usahay nga gipriso nga incommunicado (walay akses sa legal nga abogado, mga pamilya ug sa kalibutan sa gawas sa kinatibuk-an) ug gidala sa mga dili opisyal nga prisohan.

3.2.1 MGA IREGULARIDAD LAMBIGIT SA MGA PAG-ARESTO

Gitakda sa Artikulo 9(1) sa ICCPR nga “Kinahanglan nga walay tawo nga buhatan og arbitraryong pag-aresto o pagpriso.” Gimando sa mga internasyonal nga balaod sa mga katungod sa tawo nga kinahanglan lamang buhaton ang mga pag-aresto sa mga awtorisadong opisyal, sa sakto nga mga legal nga tamdanan.⁷¹ Ang usa ka tawo, sa panahon sa pag-aresto ug pagsugod sa pagpriso o pagbilanggo, kay kinahanglang hatagan og impormasyon ug pagpasabot sa iyang mga katungod ug kung unsaon nga magamit sa iyang kaugalingon ang mao nga mga katungod,⁷² apil ang katungod nga pahibaluon ang mga miyembro sa pamilya ug ang katungod sa akses sa usa ka abogado ug usa ka doktor, sa lengguwahe nga nasabtan niya.⁷³ Isip dugang, gimandoan ang mga opisyal sa pagpatuman sa balaod nga magpabilin og rekord sa mga rason para sa pag-aresto, sa panahon sa pag-aresto ug pag-atubang sa legal nga awtoridad, ang kailhanan sa mga opisyal sa pagpatuman sa balaod, ug tukma nga impormasyon sa lugar sa kustodiya.⁷⁴

Parehong gitakda sa Konstitusyon sa Pilipinas ug sa mga balaod sa Pilipinas ang parehong proteksyon. Ang mismong PNP adunay kaugalingong manwal sa operasyon nga nagmando sa mga opisyal sa pulisya nga magsuot sa gitakdang uniporme, apil ang ilang mga name tag, samtang naka-duty⁷⁵ ug atol sa mga operasyon sa pulisya (sama sa mga pag-aresto ug mga pag-raid),⁷⁶ ug mogamit lamang og mga sakyanan sa pulisya nga adunay tatak.⁷⁷ Gitakda sab sa manwal sa PNP nga sa pag-aresto sa usa ka sad-an, gitugutan lamang ang pulisya sa paggamit sa “gikinahanglan ug makataronganong puwersa”⁷⁸ ug mogamit lamang og mga hinanggiban kung ang suspetsado adunay “duol nga peligro” nga magresulta sa pagkamatay o kadaot sa pulisya o uban pang mga tawo.⁷⁹

Kinahanglang buhaton ang bisan unsang pag-aresto base sa balidong warrant of arrest⁸⁰ pwera sa mga talagsaong panghitabo.⁸¹ Kinahanglang ipahibalo sa usa ka opisyal sa pulisya sa suspetsado ang iyang kailhanan ug awtoridad, ang rason para sa pag-aresto, ug ang mga katungod sa suspetsado sa ilawom sa balaod.⁸² Apil niining mga katungod ang iyang katungod sa legal nga abogado nga iyang gipili⁸³ ug mohangyo og pisikal nga eksaminasyon sa usa ka independiyente ug hanas nga doktor nga iyang kaugalingong gipili,⁸⁴ sa dili pa ug pagkahuman sa bisan unsang

interogasyon. Unya kinahanglang dalhon sa opisyal sa pulisya ang giarestong tawo nga walay pagkalangan sa pinakaduol nga istasyon sa pulisya o prisohan aron irekord ang impormasyon sa pag-aresto.⁸⁵ Unya kinahanglang magpasaka og mga kriminal nga kaso sa mga angay nga legal nga awtoridad sulod sa 12 hangtud sa 36 ka oras pagkahuman sa pag-aresto.⁸⁶

Sa reyalidad, wala gipatuman kining mga pagbantay. Miingon sa Amnesty International ang mga gisumbong nga biktima sa torture nga ang kadaghanan sa mga tawo nga nag-aresto kanila kay nagsuot og mga sibilyan nga sinina ug wala gipaila ang ilang mga kaugalingon isip mga opisyal sa pulisya. Wala sab gipahibalo sa mga opisyal nga nag-aresto ang mga suspetsado mahitungod sa bisan unsang mga kaso batok kanila o sa ilang mga katungod sa ilawom sa balaod.

Nahinumduman sa pipila ka mga biktima nga gikulata sila, gibaharan sa pagtion sa pusil, ug giposasan sa wala pa sila gipasakay sa mga sakyanang walay tatak. Gitaptapan ang pipila ug wala gisultihan kung asa sila gidala. Giguyod ang uban nga hingpit nga nakita sa mga silingan ug giparada isip mga kriminal nga suspetsado.

Ang mga pagsupak niining mga pagbantay sa panahon sa pag-aresto kasagarang hinungdan ug nagpasiugda sa laing panahon sa torture o uban pang dili maayong pagtratar. Sa pipila ka mga kaso nga nadokumento sa Amnesty International, tungod sa mga iregularidad sa panahon sa pag-aresto, nahimong posibleng mahitabo ang gipatuman nga pagkawala ug ilegal nga pagpatay.

Si **Joel** (dili iyang tinuod nga ngalan), nag-edad og 22, kay giaresto sa Lungsod sa Makati niadtong 2011, nga giakusahan sa pagpangawat og mga importanteng butang gikan sa usa ka babaye nga asawa sa usa ka opisyal sa pulisya.⁸⁷ Giinterbyu siya sa mga tigpanukiduki sa Amnesty International sulod sa national penitentiary diin gipriso tungod sa senstensya sa pagkapriso, ug gihulagway niya kung giunsa siya pag-aresto sa mga opisyal sa pulisya ug usa ka *tanod* (opisyal sa kalinaw ug seguridad sa komunidad):

“[Sa adlaw sa pag-aresto kanako] adunay tawo nga miingon kanako nga adunay tulo ka tawo nga nangita kanako – duha ka opisyal sa pulisya ug usa ka tanod. Wala nila gisuot ang ilang mga uniporme ug nagsakay sila sa pula nga sports utility vehicle. Mibalik sila sa parehong adlaw, niini nga panahon nagsakay sa jeep. Gition nila ang ilang mga .38 ug .45 kalibre nga mga pistola kanako, giposasan ako ug gipuwera ako sa pagpasakay sa jeep. Misinggit ako ug nagsulay sa pagsukol. Unya ang usa kanila adunay gibutang sa akong liog nga nagpakuryente kanako, nga hinungdan nga bayolenteng mikurog ang akong lawas, nga morag gipatol ko.”

Miingon si Joel nga samtang anaa sa sulod sa jeep, gitaptapan siya sa pulis ug gisap-ongan ang iyang baba og tape aron dili siya makasulti. Gihiktan nila ang iyang mga tiil ug gipalingkod siya taliwala sa *tanod* ug sa usa ka opisyal sa pulisya. Bisan kung gitaptapan siya, miingon si Joel nga medyo makakita gihapon siya. Namatikdan niya nga miagi ang jeep sa usa ka toll gate, ngadto sa liko-liko nga kalsada ug ngadto sa usa ka lugar nga adunay gate nga sa iyang huna-huna anaa dapit sa Cavite, usa ka duol nga probinsya sa habagatan sa Metro Manila. Unya gipagawas siya sa jeep ug gipasulod sa usa ka kuwarto diin nagpabilin sila sulod sa upat ka oras. Matod ni Joel,

miinom og bino ang mga opisyal sa pulisya ug ang *tanod* ug, sa usa ka punto, nagsulay sa pagbutang og pagkaon sa iyang baba.

“Nahadlok ako nga nagbutang sila og hilo [sa pagkaon] mao nga giluya nako kini. Tungod niini, nasuko ang usa sa mga pulis. Gitangtang niya ang mga bala gikan sa iyang .38 kalibre nga pusil ug usa lamang ang gipabilin sa sulod. Miduol siya kanako ug gition ang iyang pusil kanako. Gikablit niya ang gatilyo sa duha ka higayon. Suwerte ako nga walay migawas nga mga bala. Unya miingon siya kanako, ‘Sa tanang mga posibleng biktima, gipili nimong mangawat gikan sa akong asawa?’”

Miingon si Joel nga nagpakiluoy siya sa opisyal sa pulisya nga buhian siya, nga nagsaad nga alisdan ang gikawat nga yunit sa cell phone. Pero mibalibad ang opisyal sa pulisya, “Ug unya? Aron makapangawat ka gikan sa uban?” Hinuon mihangyo si Joel nga prisohon siya pero wala mitubag ang opisyal sa pulisya ug gipadayon ang pag-inom.

“Nahadlok ako – nahadlok ako para sa akong kinabuhi,” miingon si Joel mahitungod sa iyang kasinatian. “Nag-ampo ako nga hatagan ako sa Diyos og laing tsansa aron makabaton ako og dugang pang mga tuig kauban ang akong asawa ug anak nga babaye.”

Sa gibana-bana nga tunga sa oras pagkahuman niadto, miingon si Joel nga gitaptapan siya pag-usab sa pulisya ug gisap-ungan ang iyang baba og tape. Gidala siya pagbalik sa jeep ug nagbiyahe sulod sa halos usa ka oras.

Fig. 5 – Gisap-ungan sa pulisya ang baba ni Joel og tape (interpretasyon nga hulagway base sa testimonya).
© Amnesty International

“Nahadlok ako nga nagsulay lamang sila sa pagpangita og laing lugar nga labugan nako... Unya, mihunong [ang jeep]. Nakakita na sila og lugar. Puwersado nila akong gibira pagawas sa sakyanan. Gitulod nila ako sa yuta, gipugos sa pagpaluhod. Unya, gitangtang nila ang tape gikan sa akong baba. Nagpakiluoy ako kanila, ‘Sir, palihug ayaw ako patya.’ Pero gipusil ako sa [usa sa mga opisyal sa pulisya] sa liog. Tungod sa impact nakahigda ako sa yuta. Unya gipusil niya ako

pag-usab, niini nga panahon naigo ang ubos nga bahin sa akong likod. Sa pamati nako miduol kanako ang usa kanila ug gitangtang ang akong mga posas. Unya mihawa silang tanan, ug nawad-an ako sa panimuot.” Ang mga opisyal sa pulisya nagsulay sa pagbuhat kaniya og ilegal nga pagpatay, ug gibiyahan siya aron mamatay.

Sa dihang mibalik na ang iyang panimuot, miingon si Joel nga nakita niya ang iyang kaugalingon nga anaa gihapon sa bakanteng lote diin gisulayan sa pulisya ang pagpatay kaniya. Mitindog siya ug nagsulay sa paglakaw padulong sa sementadong kalsada, nga gihawiran ang iyang likod ug liog, pero natumba pag-usab sa yuta pagkahuman sa pipila ka mga minuto. Nakita siya sa usa ka drayber sa traysikol (motorsiko nga adunay side car) ug gidala siya sa usa ka *barangay* (baryo-komunidad) hall diin giinterbyu siya. Unya gidala siya sa usa ka pribadong ospital sa Cavite diin gitambalan siya.

“Sa pagmata nako, mihilak ako. Nagpasalamat ako sa Diyos nga naminaw sa akong mga ampo.”

Tulo ka adlaw ang milabay una nakita ni Joel ang iyang pamilya ug nagpabilin siya sa ospital sa sunod nga unom ka semana. Paglabay sa usa ka tuig, giaresto pag-usab si Joel tungod sa pagpanulis. Sa tambag sa iyang abogado, nag-apela siya nga sad-an sa kaso ug gisentensiyahan taliwala sa upat ug walo ka tuig nga pagkapriso. Napriso siya sa pagkakaran tungod sa sentensiya sa national penitentiary.

Si Richard (dili iyang tinuod nga ngalan), nag-edad og 39, usa ka tinderer sa Lungsod sa Quezon, kay nag-antos sa parehong kasinatian. Nakigpulong kaniya ang mga tigpanukiduki sa Amnesty International sa usa ka sikretong lokasyon sa Metro Manila nga giandam sa CHR.⁸⁸ Miingon si Richard nga gipahunong siya sa tulo ka opisyal sa pulisya sa Lungsod sa Quezon sa halos tungang-gabii niadtong Nobyembre 2012. Nagsuot og sibilyan nga sinina ang mga opisyal pero anaa sa kotse sa pulisya.

Dili klaro kang Richard kung nganong gidakop siya. Miingon siya nga nangutana lamang ang pulisya kung unsa ang anaa sa iyang bulsa ug miingon kaniya nga: “Bag-ohay lamang kang nakagawas sa prisohan ug wala na ka nakahibalo kung unsaon pagpakita og respeto sa pulisya. Wala kay silbi.”

Matod ni Richard, naglalis ang mga opisyal sa pulisya mahitungod sa kung unsa ang buhaton kaniya – kung dalhon ba siya sa istasyon sa pulisya ug ipalimpiyo kini kaniya o dalhon siya sa usa ka pribadong lugar. Unya gidala nila siya sa usa ka hilom nga dalan diin giguyod nila siya pagawas sa kotse ug padulong sa usa ka van. “Giposasan nila ang akong mga kamot sa akong likod gamit ang pipila ka wire. Unya gibali nila ang akong wala nga bukton. Hangtud karon, dili nako kini maisa,” ang pasabot ni Richard, nga gipakita ang iyang wala nga bukton sa mga tigpanukiduki. “Nagbutang sila og packing tape sa palibot sa akong tibuok ulo. Unya gitamakan nila ang akong ulo [sa dihang naghigda ako sa sawog sa van.] Naglisud ako sa pagginhawa. Niadto nga punto, huna-huna nako nga hapit na kong mamatay. Ginoo, dili pa ko gustong mamatay.”

Sa dihang mihunong ang van, miingon si Richard nga giguyod siya pagawas. Gipusil siya sa upat ka higayon sa lawas sa usa ka opisyal sa pulisya. sa ilawom sa mga panudlo gikan sa laing opisyal sa pulisya. Naigo ang iyang ulo sa ikalimang pagpusil. Miingon siya nga nawad-an siya og panimuot ug natumba sa yuta.

Miingon si Richard sa Amnesty International nga wala niya gidahum nga mabuhi. Pero nakamata siya ug nabuhat ang pagtangtang sa packing tape sa iyang ulo, nga namatikdan nga gitangtang na ang mga wire sa iyang mga kamot. Mitindog siya ug nagsulay sa pagpangayo og tabang, mituktok pa sa pultahan sa duol nga balay. Sa katapusan, sa dihang hapit na siyang makuyapan pag-usab, nakita siya sa usa ka tawo nga milabay ug gidala siya sa usa ka ospital sa gobyerno.

Nagpabilin si Richard sa ospital sulod sa lima ka adlaw. Miingon siya nga kada hapon adunay moabot nga imbestigador sa pulisya, nga nagtanyag nga bayran ang mga medikal nga bayronon. Sa ikalimang adlaw, gibayran sa imbestigador sa pulisya ang mga bayronon sa ospital, nga nakapagawas kaniya gikan sa ospital, sa kundisyon nga mongadto siya sa usa ka partikular nga istasyon sa pulisya sa 10pm niadtong gabhiona. Imbes nga makigpulong sa imbestigador sa pulisya sa naunang gikauyonan, gidala si Richard sa iyang pamilya sa CHR, diin gipasulod siya sa programa niini sa proteksyon sa testigo ug biktima. Sukad niadto nabalhin na si Richard sa programa sa proteksyon sa testigo sa Department of Justice.

Fig. 6 – Gipusil si Richard sa usa ka opisyal sa pulisya sa upat ka higayon sa lawas ug kausa sa ulo.
© Amnesty International

“Hangtud karon, wala pa nawala ang trauma. Nerbiyoson ug mahadlok gihapon ako nga patyon ako sa pulisya. Tungod sa mga bala, mogahi ang akong tibuok nga abaga ug dili nako matak-op ang akong mga kamot. Upat ka bala ang nahibilin sa akong lawas,” miingon siya atol sa interbyu,

usa ka tuig pagkahuman sa iyang kalisdanan.

Parehong gibiyaaan si Joel ug Richard aron mamatay, pero nabuhi bisan pa sa mga kalisdanan.

Mahimo unta silang duha sa gatos-gatos nga mga biktima sa “salvage” (mga dili mapasabot nga pagpatay) sa nasud sukad niadtong 2001, kung dili tungod sa gilayon nga medikal nga pagtagad. Ang mga kaso ni Joel ug Richard, parehong mga gisulayang ilegal nga pagpatay, kay nagpakita sa dugtong taliwala sa mga pag-aresto nga wala gibuhay sigon sa internasyonal nga balaod ug mga tamdanang ug kasunod nga torture, gipatuman nga mga pagkawala ug/o ilegal nga mga pagbuhat.

Ang mga panghitabo sa mga pag-aresto kang Joel ug Richard klaro nga nagsupak sa kaugalingong manwal sa mga operasyon sa PNP. Pero adunay nahitabo nga parehong mga pagsupak sa daghang uban pang mga kaso nga nadokumentado sa Amnesty International para niini nga taho. Sigon sa gipakita sa mga kaso ni Joel ug Richard, kung padayon nga dili pugngan ang mga iregular nga pag-aresto o kadtong gibuhay nga klarong supak sa gimando nga pamaagi, mapataas niini ang posibilidad nga mahitabo ang torture ug dili maayong pagtratar. Dugang pa niini, tungod sa kakulang sa dokumentasyon sa mga ngalan sa mga opisyal sa pulisya nga lambigit niining mga pag-aresto, lisud nga mailhan ang mga sad-an para sa mga katuyoan sa pagpadayon sa kriminal nga prosekusyon para sa torture.

3.2.2 INCOMMUNICADO NGA PAGPRISO

Gidili ang incommunicado nga pagpriso – pagpriso nga walay akses sa kalibutan sa gawas – sa ilawom sa Konstitusyon sa Pilipinas⁸⁹ ug sa Anti-Torture Act.⁹⁰

Balik-balik nga gisaysay sa UN General Assembly nga “ang dugay nga incommunicado nga pagpriso o pagpriso sa mga sikretong lugar kay mahimong hinungdan sa pagbuhat sa torture ug uban pang madagmalon, dili makatawo o makauuwaw nga pagtratar o silot ug mismong mahimong magresulta sa porma sa mao nga pagtratar.”⁹¹ Bisin kung walay gitakda nga kahulugan o limitasyon sa oras kung unsa ang magresulta sa “dugay” nga incommunicado nga pagpriso, nagpadayag ang Committee against Torture og kabalaka sa panahon sa incommunicado nga pagpriso nga milungtad sa lima ka adlaw, ug giawhag nga undangon ang buluhaton.⁹² Gisaysay sa Human Rights Committee nga kinahanglang magbuhat og mga probisyon batok sa paggamit sa incommunicado nga pagpriso,⁹³ ug padayon nga nag-awhag ang Committee against Torture nga wagtangon kini.⁹⁴ Ang UN Special Rapporteur sa torture, nga nag-ila nga “ang torture kasagaran kaayo nga gibuhay atol sa incommunicado nga pagpriso”, kay nag-awhag sab nga himuong ilegal ang mao nga pagpriso.⁹⁵

Gitakda sa Institusyon sa Mga Prinsipyo para sa Proteksyon sa Tanang Mga Tawo sa ilawom sa Bisin Unang Porma sa Pagpriso sa UN nga ang akses ug komunikasyon sa mga miyembro sa pamilya ug legal nga abugado kinahanglang dili balibaran pwera sa ilawom sa mga panghitabo ug dili labaw sa pipila ka mga adlaw.⁹⁶ Pareho niini, sa ilawom sa Mga Tamdanang Minos nga Mando sa Pagtratar sa Mga Pinariso, ang mga pinariso adunay katungod nga makigkomunikar ug bisitahon sa ilang mga pamilya.⁹⁷ Gitugutan sab silang mag-akses sa usa ka doktor o dentista nga ilang mismong gipili,⁹⁸ aron mag-aplay para sa libre nga legal nga tabang diin magamit kini, ug makig-

istorya sa ilang legal nga tigtambag.⁹⁹

Sa pipila sa mga kaso nga nadokumento sa Amnesty International, nagtaho ang mga paryente og pagbalhin gikan sa usa ka prisohan padulong sa lain pang prisohan nga nanghinaut nga makita ang ilang nawala nga miyembro sa pamilya.

Nailhan sa Amnesty International si **Frank** (dili iyang tinuod nga ngalan), nag-edad og 32, sulod sa Pampanga Provincial Jail. Miingon si Frank sa Amnesty International nga giaresto siya niadtong Oktubre 2013 samtang nag-ehersisyo sa usa ka gym sa probinsya sa Pampanga, amihanang bahin sa Manila.¹⁰⁰ Napulo ka armadong lalaki nga nagsuot og yano nga mga sinina, nga walay arrest warrant, ang nagpuwersa kaniya sa pagpasakay sa sports utility vehicle nga walay tatak ug gidala siya sa Pampanga Police Provincial Office. Samtang anaa sa sulod sa kotse, miingon si Frank nga gisagpa siya ug giposasan siya sa usa sa mga armadong lalaki.

Miingon si Frank sa Amnesty International nga sa istasyon sa pulisya, gisumbag siya sa dughan sa usa ka opisyal sa pulisya, gipatiran siya sa likod ug gisulayan siya sa pagtuok. Ang uban pang mga opisyal nagbutang og plastik bag sa iyang ulo ug gipabilin kini didto sulod sa duha ka minuto. Mokabat sa 10 ka pulis ang misumbag ug mibunal kaniya gamit ang tugsok o barilya. “Gitawag nila ako nga *tarantado* [estupido] ug giakusahan ako nga mipatay sa usa ka pulis. Wala silay gipangutana kanako nga bisan unsang butang pero padayon silang nagsulti nga gibuhat nako kini. Padayon nila akong gikulata sulod sa labaw sa usa ka oras, unya gidala ako pagbalik sa prisohan. Natulog ako didto nga giposasan ako hangtud sa halos 8am. Wala silay gihatag kanako nga bisan unsang pagkaon o tubig,” miingon si Frank. Wala sab gitugutan sa pulisya ang pamilya ni Frank, nga anaa sa opisina sa pulisya niadtong gabhiona, nga makita siya. Wala siya nakabaton og tsansa nga makig-istorya sa usa ka abugado.

Fig. 7 – Nagbutang og plastik bag ang mga opisyal sa ulo ni Frank ug gipabilin kini didto sulod sa duha ka minuto (interpretasyon nga hulagway base sa testimonya).
© Amnesty International

Gisulti sa igsoon nga babaye ni Frank sa Amnesty International ang mahitungod sa iyang

kasinatian: “Mingadto dayon ko sa opisina sa pulisya sa probinsya ug nadiskubre nga gibuhat nila ang pag-aresto. Pero gisultihan ako sa guwardiya nga wala didto ang akong igsoon nga lalaki. Miingon siya kanako nga basin gipadala siya sa prisohan sa munisipyo. Mingadto kami sa prisohan sa munisipyo pero giingnan kami nga wala siya didto. Mibalik kami sa opisina sa pulisya sa probinsya pero walay nakuha nga impormasyon didto. Mingadto kami sa balay sa akong ig-agaw. Didto nahibalan namo gikan sa amigo sa iyang bana, nga usa sa mga nag-arestong opisyal, nga kauban nila ang akong igsoon nga lalaki. Nangayo kami og pagtugot nga bisitahon siya pero giingnan kami nga dili kini posible niadto nga panahon... Wala ako nakatulog sa nahibiling bahin sa gabii. Nabalaka ako pag-ayo.”¹⁰¹

Sa dihang gibisita si Frank sa iyang igsoon nga babaye sa sunod nga adlaw, nakita niya nga aduna siyay mga bun-og sa iyang nawong. Nagreklamo siya sa mga pagpanakit sa dughan ug dili makatindog. Nagdesisyon ang iyang igsoon nga babaye nga magpasaka og reklamo sa CHR, nga giimbestigahan gihapon.

Matod ni Frank, giakusahan siya sa pulisya nga mipatay sa usa ka opisyal sa pulisya, usa ka kaso nga hingpit niyang gilimod. Imbes nga magpasaka og mga kaso sa murder o homicide batok kang Frank, gikasuhan siya sa pulisya og ilegal nga pagdala ug pagbaligya og mga gidiling droga, ug tulo ka kaso sa ilegal nga pagdala og mga pusil sa ilawom sa duha ka lain-laing balaod. Miapela siya nga dili sad-an sa tanang lima ka kaso; nagpadayon ang trial.

Usa ka importanteng galamiton sa pagpugong sa torture ug dili maayong pagtratar ang akses sa usa ka miyembro sa pamilya o sa usa ka ikatulong partido nga mahimong makapahibalo sa mga miyembro sa pamilya ug mga paryente sa mga impormasyon sa usa ka tawo nga gidala sa ilawom sa kustodiya sa pulisya. Tungod sa pagpabilin sa mga suspetsado nga incommunicado ug wala nahibalan ang ilang lokasyon, lisud para sa mga pamilya ug uban pang mga tawo nga mangayo og tabang ug pugngan ang dili maayong pagtratar ug torture. Nagtangtang sab kini og importanteng akses sa mga suspetsado sa mga abugado ug mga doktor.

Ang mga sistematikong pagkulata ug pagtuok nga giantos ni Frank – parehong gipadayag nga giila isip mga pisikal nga pagbuhat sa torture sa ilawom sa Anti-Torture Act – dili unta lagmit nga mahitabo kung adunay gilayon nga gihatag nga akses sa usa ka miyembro sa pamilya.

Sa laing bahin, suwerte si Frank nga personal nga nailhan sa mga miyembro sa iyang pamilya ang usa sa mga nag-arestong opisyal, nga nakakumpirma sa iyang mga impormasyon, ug nakita niya ang mga miyembro sa iyang pamilya sa adlaw pagkahuman sa pag-aresto kaniya. Sa uban pang mga kaso nga nadokumento sa Amnesty International, walay ideya ang mga miyembro sa pamilya kung hain ug unsa ang nahitabo sa ilang paryente nga gidala sa kustodiya sa pulisya. Sa dili minos sa tulo ka kaso, miabot og tulo ka adlaw una makita sa mga piniriso ang mga miyembro sa ilang pamilya. Sa pipila ka mga okasyon, dayag nga gilimod sa mga opisyal sa pulisya ang pagkabaton sa kustodiya o mibalibad sa pagtugot sa mga miyembro sa pamilya nga bisitahon ang mga kriminal nga suspetsado sa ilawom sa kustodiya.

Si **Abdul** (dili iyang tinuod nga ngalan), nag-edad og 42, kay usa ka empleyado sa gobyerno nga

nakabase sa Lungsod sa Cotabato sa habagatang isla sa Mindanao sa dihang giaresto siya niadtong Oktubre 2010 nga giakusahan sa paglambigit sa insidente sa pagbomba.¹⁰² Miingon siya sa Amnesty International nga adunay miabot nga mga armadong lalaki nga nagsuot og mga balaclava ug nagbitbit og mga tag-as nga pusil nga nagsakay sa tulo ka sakyanan nga walay tatak ug misulod sa iyang balay. Miingon sila nga nangita sila sa mga lalaki nga gihinganlan og “Junior” ug “Tiyong Gulapa” (gibag-o ang mga ngalan). Miingon kanila si Abdul nga walay ingon niadtong mga ngalan sa iyang balay pero gibalewala kini.

Wala gipahibalo sa mga lalaki si Abdul mahitungod sa bisan unsang krimen diin suspetsado siya. Hinuon, giposasan nila ang iyang mga kamot sa iyang likod, ug gipatiran ug gibunalan siya sa ulo ug likod. Sa dihang wala silay nakita pagkahuman sa pagpangita sa balay, gitaptapan sa mga lalaki si Abdul ug ang iyang bayaw nga si Ilman (dili iyang tinuod nga ngalan) gamit ang packing tape ug gipuwera sila pasakay sa usa sa mga sakyanan. Miingon sila sa asawa ni Abdul nga dalhon nila sila sa Police Constabulary Hill para sa pagpangutana.

Matod ni Abdul, nagbiyahe ang sakyanan sulod sa pipila ka mga oras, nga mihunong sa lain-laing mga lugar hangtud nga miabot sila sa mga headquarter sa pulisya sa laing probinsya. Niini lamang nga punto sigurado si Abdul nga mga opisyal sa pulisya ang mga armadong lalaki.

Sa mga headquarter sa pulisya, miingon si Abdul nga gikulata siya sa pulisya ug gisumbag siya sa tiyan, gipuwera siya sa pag-angkon nga siya si “Tiyong Gulapa”. “Gisultihan nako sila nga dili ako si [Tiyong Gulapa] ug gisulti kanila ang akong kaugalingong ngalan. Wala akoy ideya kung kinsa si Tiyong Gulapa. Nagsulay ako sa pagpangutana kanila kung unsa ang akong nabuhat ug hain ang arrest warrant. Miingon sila nga wala sila nagkinahanglan niini.”

Miingon si Abdul nga gibana-bana nga kada oras, adunay musulod nga mga lalaki sa kuwarto diin siya gipriso ug kulatahon siya. Miingon sab siya nga nadungog niya nga gikulata ang iyang bayaw sa tapad nga kuwarto, ug nakadungog sab siya og duha ka bata nga misinggit. Hunong-hunong nga gikulata si Abdul ug ang iyang bayaw sulod sa tulo ka adlaw, gitaptapan ug giposasan sa tibuok panahon, ug wala gitugutan nga makontak ang ilang mga pamilya. Nabuhat lamang nila nga makita ang ilang mga pamilya pagkahuman sa tulo ka adlaw.

Gihulagway ni Abdul sa Amnesty International ang lain-laing mga pamaagi sa pag-torture kanila. Nagbutang ang mga opisyal sa pulisya og plastik bag sa iyang ulo ug halos gituok siya. Gipahangad nila siya ug gipuwera siya sa pag-inom og daghang tubig sa wala pa siya gisumbag sa tiyan. Gibunalan ug gipatiran nila ang iyang mga gusok. Giposas nila siya sa iyang lingkoran, gibubuan og tubig sa iyang mga paa ug gipakuryentehan.

Sa ikatulong adlaw, gimandoan si Abdul nga maghubo ug musulod sa drum nga puno sa tubig. Unya nagbutang ang pulisya og mga live nga wire sa drum. “Natumba ako sa kilid ug natumba ang drum tungod sa pagpanakit tungod sa mga kuryente,” miingon siya. “Pagkahuman niadto, mibati ako og sobrang kaluya. Naglisud kami sa pagkaon sulod sa tulo ka adlaw ug sakit ang tanan. Pagkahuman sa insidente sa drum, gikuha nila ang akong mga sinina ug hubo ako. Sa usa ka panahon, gibira sa usa kanila ang akong lagay. Nagsugod sa pagsagpa sa akong lagay nga

balik-balik ang laing lalaki ug miingon nga kinahanglan nga mas mokooperar ako... Kausa, nagbubo sila og init nga tubig sa akong likod ug lubot.”

Miingon si Abdul sa Amnesty International nga gidala siya ug ang iyang bayaw sa usa ka doktor para sa usa ka medikal nga eksaminasyon sa ikatulong adlaw pagkahuman sa pag-aresto kanila. Miingon siya nga gibalewala sa doktor ang ilang mga bun-og ug ang iyang likod nga adunay palot. Nahibaluan lamang nila nga giakusahan sila sa pakiglambigit sa usa ka pagbomba sa dihang gidala sila sa opisina sa prosekyutor. Gipapirma sila sa mga papel nga gigamitan og typewriter nga miingon sila nga wala sila gitugutang basahon.

Gipriso si Abdul ug ang iyang bayaw sa prisohan sa probinsya sulod sa duha ka tuig una sila gibalhin sa usa ka prisohan nga taas ang seguridad sa Metro Manila. Nagpadayon gihapon ang trial.

Sa tabang sa mga lokal nga NGO, nagpasaka og reklamo si Abdul para sa grabeng kahiwan sa regional Internal Affairs Service sa PNP.

3.2.3 MGA DILI OPISYAL UG SIKRETONG PRISOHAN

Bisan pa sa pagdili sa ilawom sa Konstitusyon sa Pilipinas sa paggamit sa mga sikretong prisohan,¹⁰³ nahibaluan sa Amnesty International nga padayon nga migamit ang mga opisyal sa pulisya sa Pilipinas og mga dili opisyal ug sikretong prisohan diin lagmit nga mahitabo ang mga kaso sa torture ug uban pang dili maayong pagtratar.

Gihulagway sa Amnesty International sa usa ka bata nga giaresto tungod sa pagpanulis ang usa ka dili opisyal nga prisohan nga gitawag nga “underground”, diin regular nga gipriso ug gi-torture sa pulisya ang mga tawo nga giaresto tungod sa mga gagmay nga sala, sa pipila ka mga kaso nga nagresulta sa mga pagkamatay.

Sa usa ka interbyu sa mga tigpanukiduki sa Amnesty International sa opisina sa usa ka institusyon sa pag-atiman sa bata, si **Rainier** (dili iyang tinuod nga ngalan), nag-edad og 17, naghulagway og usa ka lugar nga gitawag nga “underground” nga ilawom sa outpost sa istasyon sa pulisya sa Manila duol sa Chinatown. Nakangadto na kausa si Rainier. Gisumbag siya ug gikulata sa mga opisyal sa pulisya ug gipabilin sa tibuok gabii kauban ang lima pa ka bata: “Nahadlok ako pag-ayo tungod sa insidente sa “underground”. Ngitngit kini kaayo ug usa lamang ang suga... Gamay ang lugar, gibana-bana nga 15x20 piye ug puno sa mga butang. Adunay daghang mga lawa-lawa nga kinahanglan namong tangtangon. Sa kilid sa kuwarto, adunay suba. Aduna sab gate. Medyo nakatago kini nga lugar. Kinahanglan kang mongadto sa likod sa outpost/istasyon nga moagi sa hardin. Adunay mga butang sa “underground”: pipila ka mga lingkoranan, mga pisi, pipila ka taas nga mga bahin sa puthaw, ug nakakita ako og buhok sa tawo sa yuta. Adunay laing kuwarto didto nga wala namo giablihan.”

Miingon si Rainier sa Amnesty International nga gipatan-aw siya sa pulisya nga nag-aresto kaniya og video sa iyang higala nga gikulata sulod sa “underground”. Gihulagway niya ang mga sulod sa video: “Nangayo og tabang ang batang lalaki. Ang pulisya sa video nagsuot og mga sibilyan nga

sinina, wala nagsuot og bisan unsang uniporme. Makita ang ilang mga nawong pero wala ko nakaila kanila. Gihiktan ang batang lalaki sa lingkoranan nga adunay tape nga nagsap-ong sa iyang baba. Gibunalan siya sa pipila ka mga opisyal sa pulisya samtang ang uban migamit og mga droga sa kilid. Nagsuot og pyjama pants ug laing sinina sa ibabaw ang batang lalaki.” Gipasidan-an sa pulis si Rainier ug ang uban nga, “Gusto ba sab ninyong makasinati niini?” Nahibaluan ni Rainier sa laing panahon nga gipatay ang batang lalaki sa video.

Sa usa ka kaso nga nadokumento sa Amnesty International, gidala kuno sa pulisya ang suspetsado sa usa ka menteryo diin gipangutana nila ug gibaharan nga pusilon siya. Miingon ang duha ka piniriso kaniadto nga giinterbyu sa Amnesty International nga layo ang gibalhinan sa pulisya sa mga suspetsado gikan sa usa ka probinsya padulong sa lain. Sa kaso sa ubos, gipriso sa pulisya ang mga suspetsado sa usa ka balay sa tunga sa usa ka residential subdivision.

Si **Rowelito Almeda**, nag-edad og 45, usa ka “asset” sa pulisya, kay kauban sa mga gipriso sa usa ka sikreto, dili opisyal nga prisohan sa Laguna. Gisulti ni Rowelito sa mga tigpanukiduki sa Amnesty International, nga nakig-istorya kaniya sa usa ka wala gibutyag nga lokasyon sa Metro Manila pinaagi sa tabang sa CHR, kung giunsa nga una niyang nahibaluan ang prisohan ug giunsa nga napriso man siya didto paglabay sa panahon.¹⁰⁴

Nagtrabaho si Rowelito isip usa ka “asset” para sa lain-laing mga yunit sa pulisya sa Laguna sulod sa pipila ka mga tuig. Apil sa iyang trabaho ang pagsunod sa mga suspetsado, paghatag og impormasyon sa pulisya, ug pag-set up og mga operasyon sa pagdakop, isip baylo sa bayad. Niadtong 2011, giaresto sa usa ka grupo sa mga opisyal sa pulisya ang amahan sa babaye nga iyang kaipon tungod sa mga kaso sa droga. Gipriso ang amahan sa usa ka balay sa residential subdivision sa Laguna, nga paglabay sa panahon migawas nga gidumala niining grupo sa mga opisyal sa pulisya isip usa ka sikretong prisohan para sa mga akusado sa mga sala nga lambigit sa droga. Gibuhian kadtong makabayad og suhol nga PHP200,000 (mokabat sa US\$4,500) samtang kadtong dili makabayad kay gipriso o gipugos sa pagtudlo og uban pang mga suspetsado sa usa ka sistema nga nailhan nga *palit-ulo* (literal, pagbaylo og mga ulo).

Nakignegosasyon si Rowelito sa mga opisyal aron iseguro ang pagpagawas sa amahan sa iyang pares; ang baylo, kinahanglan siyang molihok isip ilang ahente, nga magpasumangil nga mopalit og mga ilegal nga droga ug maghatag kanila og impormasyon sa mga suspetsado sa droga. Nagtrabaho si Rowelito para niini nga grupo sa mga opisyal sa pulisya hangtud sa Disyembre 2013. Miingon siya nga niini nga panahon, gusto sa pulisya nga mag-set up siya og “pot session” (sesyon sa pagsigarilyo sa marijuana; sa Pilipinas, gigamit ang termino aron iapil ang pagkonsumo sa uban pang mga droga sama sa methamphetamine) kauban ang usa ka partikular nga babaye. Miingon siya nga gusto sa pulisya nga ilambigit ang babaye ug magkuha og kuwarta gikan kaniya pero mibalibad siya.

Sa halos 10pm sa 9 Enero 2014, gimandoan siya sa usa ka opisyal sa pulisya nga mongadto sa prisohan, nga doble isip opisina sa pulisya ug lugar sa pakigpulong. Nakakita siya og mga opisyal sa pulisya nga nag-inom. Didto, gipangutana siya kung nganong wala niya gi-set up ang “pot session”.

“Miingon ako kanila nga dili na nako gustong malambigit sa bisan unsang butang nga lambigit sa droga tungod kay aduna akoy apo nga lalaki,” iyang gipasabot. Unya miingon si Rowelito sa Amnesty International: “Gitambagan ako sa usa ka opisyal sa pulisya gikan sa laing yunit sa pulisya nga molayo ako gikan sa mga droga tungod kay dili nimo malikayan nga mismong mogamit niini. Usahay, ang mismong pulisya ang nagsuplay og mga ilegal nga droga sa merkado. Bisana unsa man ang mga ilegal nga droga nga ilang makuha gikan sa mga operasyon sa pulisya, ibaligya nila kini pag-usab sa merkado.”

Samtang mibiya si Rowelito sa prisohan niadtong gabhiona, gipahunong siya sa usa ka opisyal sa pulisya sa parkingan sa gawas sa balay ug gimandoan siya nga monaog sa iyang motorbike. Unya nagsugod ang iyang kalisdanan: “Sa dihang gitangtang nako ang akong helmet, gibira kini sa opisyal sa pulisya ug gihapak kini sa akong nawong. Naigo sa helmet ang akong baba. Nasamad ug nagdugo ang akong mga ngabil, ug natangtang ang upat sa akong mga ngipon sa atubangan,” miingon siya, samtang gipakita niya sa mga tigpanukiduki sa Amnesty International ang upat ka nawalang ngipon sa atubangan sa ibabaw nga bahin sa walo ka buwan pagkahuman sa insidente. “Gimandoan ako nga monaog sa akong motorbike ug giguyod nila ako pasulod sa gate sa balay.”

Sa sulod, gibunalan ang iyang wala nga bukton (nga adunay benda sa panahon sa interbyu) sa usa ka opisyal sa pulisya gamit ang asero nga bunal samtang gibunalan ang iyang likod sa laing opisyal sa pulisya gamit ang plastik nga lingkoranan. Gidala nila siya sa usa ka payag diin nagduwa og mga baraha ang senior nga opisyal sa pulisya. Miingon si Rowelito nga gipangutana siya sa senior nga opisyal sa pulisya kung nganong wala niya gibuhat ang iyang trabaho ug miingon nga hinuon naghatag siya og impormasyon sa uban pang mga yunit sa pulisya. Mitubag siya nga gusto niyang magkonsentrar sa iyang trabaho isip usa ka auxiliary nga opisyal sa pulisya para sa laing yunit sa pulisya. Ang usa sa mga opisyal sa pulisya nga mikulata na kaniya miingon sa senior nga opisyal nga kinahanglan nga dili nila tugutan si Rowelito nga mobiya tungod kay mahimong magpasaka siya og reklamo batok kanila. Sa pag-uyon sa senior nga opisyal, giguyod sa opisyal sa pulisya si Rowelito pagawas sa gate padulong sa parkingan.

Gihulagway ni Rowelito kung unsa ang nahitabo kaniya sa parkingan: “Giposasan nila ang akong mga kamot sa akong likod ug gibunalan ang akong mga bagtak gamit ang kahoy nga tugsok. Gipuwera nila sa pagsulod sa akong baba ang usa ka trapo ug nagputos og masking tape sa palibot niini. Unya gipahigda nila ako nga nag-atubang sa yuta ang nawong. Gitangtang nila ang mga posas, giisa ang akong mga bukton padulong sa atubangan ug giposasan pag-usab ang akong mga kamot. Gihawiran sa usa ka opisyal sa pulisya ang akong mga kamot ug gihawiran sa laing opisyal sa pulisya ang akong mga tiil. Gibunalan nila ang akong lawas gamit ang bunal ug balik-balik akong gipatiran sa kilid sulod sa mokabat sa 15 ka minuto. Sakit kaayo kadto nga gusto na nakong mamatay ug mawala.”

Fig. 8 – Balik-balik nga gibunalan sa mga opisyal sa pulisya ang mga biktima sa torture, apil si Rowelito, gamit ang bunal, mga truncheon o mga batuta (interpretasyon nga hulagway base sa testimonya).
© Amnesty International

Miingon si Rowelito nga nadungog niya ang usa ka opisyal sa pulisya nga misugyot sa uban nga patyon nila siya, pero wala sila miuyon. Hinuon gidala nila siya sa mga sleeping quarter sa pulisya diin gipakuryentehan siya sa tulo ka opisyal sa pulisya. "Mabati nako ang kuryente nga nagdagan sa akong lawas. Luya ako kaayo niadtong panahona ug nagtuo gayud ako nga patyon nila ako," ang nahinumduman niya.

Pagkahuman niadto, gidala sa pulisya si Rowelito sa usa ka prisohan sulod sa balay diin adunay mokabat sa 40 ka piniriso, ang pipila niini kay mga suspetsado diin mitabang siya sa pagdakop. Giingnan sila sa pulisya nga si Rowelito ang nagbutyag kanila sa pulisya. Unya nagpuli-pulihay sa pagkulata kaniya kining mga piniriso. Giingnan sa pulisya ang mga piniriso nga dili siya hatagan og pagkaon, tubig o sinina, ug wala siya gitugutan nga tawagan ang iyang pamilya. Miingon siya nga wala siya mikaon sulod sa upat ka adlaw.

Nagpabilin si Rowelito sa prisohan sulod sa lima ka adlaw. Sa ikalimang adlaw pagkahuman sa pag-aresto kaniya, miabot ang mga miyembro sa CHR aron makig-istorya sa mga piniriso. Morag nahibaluan sa CHR ang mahitungod sa prisohan pinaagi sa Public Attorney's Office, diin napriso didto ang usa sa ilang mga kliyente. Bisan pa sa pasidaan sa pulisya nga walay isulti sa CHR, gisulti ni Rowelito sa mga imbestigador sa CHR kung unsa ang nahitabo kaniya. Misundog sab ang uban. Gikuha sa CHR, sa parehong adlaw, ang mga saysay sa mga gi-torture, nagbuhat og mga forensic nga imbestigasyon ug nagpasiugda sa pagbalhin sa mga piniriso sa mga regular nga prisohan ug mga bilangguan.

Matod ni Rowelito, nagsulay ang pulisya sa pagbuhat og kompromisong kasabotan kauban niya. Imbes nga magpasaka og walay piyansa nga sala, nagpasaka sila og mas gamay nga sala ug gipasiugda sa mismong pulisya ang pagbuhi kaniya pinaagi sa paghatag og bail bond. Gipapirma nila si Rowelito sa usa ka affidavit nga nagbakwi sa kaso sa torture nga gipasaka sa CHR sa iyang ngalan.

Gisulti sa mga opisyal sa CHR ngadto sa Amnesty International ang mahitungod sa mga kalisdanan sa pag-awhag sa mga biktima sa torture nga ipadayon ang ilang mga reklamo. Sa kaso ni Rowelito, kinahanglan siyang personal nga kuhaon sa regional director sa CHR gikan sa iyang balay ug dalhon siya sa sentrong opisina sa CHR sa Metro Manila aron makaistorya siya sa chairperson sa CHR. Miuyon lamang si Rowelito sa dihang nahibaluan niya nga nagkomisyon ang mga opisyal sa pulisya sa usa ka tawo aron patyon siya. Kadto nga tawo mao ang iyang ig-agaw, nga misulti kaniya mahitungod sa plano.

Nagpuyo na karon si Rowelito sa ilawom sa programa sa proteksyon sa testigo ug biktima sa CHR. Giimbestigahan sa DOJ ang kaso sa torture nga iyang gipasaka. Dili minus sa 10 sa mga opisyal sa pulisya nga lambigit sa pagpadagan sa prisohan ang gitangtang sa serbisyo.

Miuyon si Rowelito nga tugutan ang Amnesty International nga gamiton ang iyang tinuod nga ngalan niining taho aron maghatag og dugang nga kahayag ug maghatag og dugang nga publisidad sa iyang kasinatian. Pero dili siya malaomon nga hingpit nga masumpo ang mga kaso sa torture ug uban pang dili maayong pagtratar. “Usa kini ka ‘panghulga’. Dili kini makontrol. Maundang ninyo kini sa pagkakaran, pero kadali lamang.” miingon siya. “Kung walay masilotan, walay mahitabo.”

Ang PNP, kauban ang uban pang mga ahensya sa pagpatuman sa balaod, gimandoan sa ilawom sa Anti-Torture Act (ATA) nga magsumite sa CHR og regular nga gibag-ong listahan sa mga prisohan kauban ang uban pang mga detalye mahitungod sa mga piniriso,¹⁰⁵ aron mabantayan ang mga kundisyon sa pagpriso ug ang pagtratar sa mga piniriso. Nagbuhat sab ang CHR og mga regular nga pagbisita sa mga prisohan ug mga bilangguan. Pero sigon sa gipakita sa kaso ni Rowelito, mahimong mababagan ang mga pagpaningkamot sa CHR ug ang mga gimando sa ilawom sa balaod kung wala unang gideklara ang pagkaanaa sa prisohan.

3.3 ANG PAGGAMIT SA TORTURE ARON MAKAKUHA OG “MGA PAGKUMPISAL” O IMPORMASYON

Dili dawaton sa Konstitusyon sa Pilipinas ang impormasyong nakuha pinaagi sa torture o uban pang dili maayong pagtratar sa ebidensya sa bisan unsang korte sa balaod.¹⁰⁶ Gibalik kini sa pagsaysay sa ATA.¹⁰⁷ Isip dugang, gikonsiderar sa mga mando sa ebidensya sa Pilipinas ang ilegal nga pagkumpisal (gibuhat sa gawas sa korte nga walay presensya sa abugado) pinaagi sa akusado, sa iyang kaugalingon, nga dili paigo para sa pagsilot.¹⁰⁸

Pero, sigon sa gilista sa unang bahin sa taho, sa naandan, ang pagkuha og “pagkumpisal” o impormasyon gikan sa mga kriminal nga suspetsado morag punoang motibasyon sa mga opisyal sa pulisya para sa pagbuhat sa torture o uban pang dili maayong pagtratar. Sa gibana-banang 147,190 ka miyembro ¹⁰⁹ para sa tibuok kalibutan, nag-antos ang PNP sa grabeng kakulang sa mga opisyal ug tukma nga kakulang sa forensic nga kapasidad aron magbuhat og mga hingpit nga imbestigasyon sa mga kriminal nga sala. Kauban ang pressure nga maundang ang mga wala naresolbang kaso, partikular kadtong nakadawat og atensyon gikan sa media, usahay moresponde ang mga opisyal sa pulisya pinaagi sa ilegal nga “mga shortcut” o pagkuha og “mga pagkumpisal” – bisan pa sa ebidensya o sa kamatuoran sa isyu – aron mogawas nga nasulbad ang krimen.

Ang usa ka kaso kasagarang gikonsiderar lamang nga nasulbad sa dihang ipahibalo sa pulisya ngadto sa media nga giangkon na sa mga suspetsado ang mga krimen nga gikaso kanila. Bisin pa kung ang “mga ilegal nga pagkumpisal” (mga pagkumpisal sa gawas sa korte, kung gibuhat nga wala ang presensya sa abugado) kay dili madawat isip ebidensya sa korte,¹¹⁰ ang impormasyong nakuha gikan sa mga puwersadong pagkumpisal kay nagtugot sa mga opisyal sa pulisya nga magpadayon sa imbestigasyon. Bisin pa kung ang ebidensya nga nakuha pinaagi sa ilegal nga

pag-aresto, dili makataronganong pagpangita o puwersadong interogasyon kay giila isip dili madawat sa mga korte sa Pilipinas,¹¹¹ daling mapugngan kining pagdili pinaagi sa pagtuki ngadto sa ikatulong partido sa gigikanan sa impormasyon sa ebidensya.

Dugang pa niini, ang balaod sa Pilipinas, sa pipila ka mga okasyon, nag-ila sa pagkabalido sa ilegal nga pagkumpisal nga gibuhat sa presensya sa usa ka abugado, kung kaugalingon mang gusto sa nagkumpisal o gihatag sa gobyerno. Sa kaso niadtong 1992 sa *People v. Enanoria*¹¹² gimando sa Korte Suprema sa Pilipinas nga: "Ang nagkumpisal ang maghatag og ebidensya nga ang iyang pagkumpisal adunay bahad, pagpugos o puwersa pinaagi sa pagtino sa iyang claim og independiyenteng ebidensya pwera sa iyang kaugalingong mga claim nga dili tinuod ug dili boluntaryong gibuhat ang iyang affidavit."

Busa ang pagpamatuod nga ang kriminal nga suspetsado nga nagbuhat og ilegal nga pagkumpisal nga supak sa iyang gusto kay ibalhin sa gikiha sa dihang gipakita nga gibuhat ang pagkumpisal sa presensya sa usa ka abugado. Dili tukma kining pamaagi sa balaod sa mga institusyon sa pagbantay sa kasabotan sa UN. Gikumpirma sa Committee against Torture nga responsibilidad sa estado nga lambigit sa "pagsiguro kung ang mga saysay nga gidawat isip ebidensya sa bisan unsang mga proseso diin aduna kini hurisdiksyon...kay gibuhat isip resulta sa torture o dili"¹¹³ ug kinahanglang maghatag og mga klarong panudlo sa mga korte aron magtugot kanila sa pagmando nga dili madawat ang ebidensya.¹¹⁴ Gisaysay sa Human Rights Committee nga kinahanglang pamatud-an sa estado nga ang mga saysay nga gibuhat sa akusado kay ilang gihatag nga boluntaryo.¹¹⁵

Kung walay legal nga representasyon ang usa ka kriminal nga suspetsado sa Pilipinas, ang pulisya mahimong magtagana og mga abugado nga ilang gipili nga balewalaon ang mga senyales sa torture o uban pang dili maayong pagtratar ug magpasiugda og ilegal nga pagkumpisal. Tungod sa pagkasirekto nga lambigit sa mga puwersadong pagkumpisal, pugson ang kriminal nga suspetsado sa paghatag og ebidensya pwera sa iyang testimonya aron magpamatuod nga gipugos ang iyang pagkumpisal.

Nakig-istorya ang Amnesty International sa usa ka bata nga sad-an nga anaa sa ilawom sa kustodiya sa institusyon sa pag-atiman sa bata (usa ka NGO nga naghatag og mga serbisyo sa mga batang giakusahan nga nagbuhat og mga krimen) sa Zambales.

Si **Ambrosio** (dili iyang tinuod nga ngalan), kay 17 sa dihang giaresto siya kauban ang iyang ig-agaw niadtong Mayo 2012 sa Lungsod sa Cabanatuan, amihanan sa Manila, nga giakusahan sa pagpanulis.¹¹⁶ Miingon si Ambrosio sa Amnesty International nga atol sa pagpriso sa istasyon sa pulisya, gibalibag siya ug ang iyang ig-agaw sa usa ka suok, gipatiran sila ug gibunalan sila gamit ang uway nga tugsok. Gikapkapan sila, nangita og kuwarta nga ila kunong gikawat. Sa dihang walay nakita ang pulisya, miingon si Ambrosio nga padayon nila siyang gibunalan ug ang iyang ig-agaw, nga nagisi ang sinina ni Ambrosio.

Fig. 9 – Nagbutang og tualya ang mga opisyal sa pulisya sa baba ug ilong ni Ambrosio ug padayon nga nagbubo og tubig niini, nga morag waterboarding (interpretasyon nga hulagway base sa testimonya).
© Amnesty International

Miingon si Ambrosio sa Amnesty International nga gipuwera sila sa pulisya nga angkonon ang serye sa mga pagpangawat nga nahitabo sa Lungsod sa Cabanatuan. Gidala sa usa ka pulis ang iyang anak nga lalaki, nga biktima sa pagpanulis, aron ilhon si Ambrosio ug ang iyang ig-agaw. Miingon ang anak nga lalaki nga dili lambigit si Ambrosio ug ang iyang ig-agaw. Bisan pa niini, gipasuot sila sa pulis og helmet ug gibunalan ang ilang mga ulo. Dugang pa sa pagkulata, miingon si Ambrosio nga gimanduan siya ug ang iyang ig-agaw sa mga opisyal sa pulisya nga hagkan ang usag-usa. Sa dihang mibalibad sila, gibunalan sila pag-usab sa mga opisyal. Nag-drawing ang mga opisyal sa pulisya og lingin sa sawog ug nagmando nga pun-on nila ang lingin sa ilang singot. Gipahigda sila sa mga opisyal sa usa ka bangko, nga giposasan ang ilang mga kamot sa ilang mga likod ug sa ilawom sa bangko. Miingon si Ambrosio nga nagbutang ang mga opisyal sa pulisya og tualya sa iyang baba ug ilong ug padayon nga nagbubo og tubig niini, nga morag waterboarding. Pagkahuman niini, miingon siya, gipakuryentehan sila sa mga opisyal sa mga lapa-lapa sa ilang mga tiil.

Miundang lamang ang torture sa sunod nga adlaw sa dihang gipakita si Ambrosio ug ang iyang ig-agaw sa media sa istasyon sa pulisya. “Gitakban nako ang akong nawong. Nangutana sila kung kami ba ang nagbuhat og pagpanulis pero mibalibad kami sa pagtubag. Samtang giinterbyu ako sa media, gidala sa usa ka pulis ang akong ig-agaw sa sulod. Naglisud siya sa pagsulti pagkahuman sa tanang mga pagpakuryente ug torture.” Gipriso si Ambrosio ug ang iyang ig-agaw sa istasyon sa pulisya sulod sa mokabat sa usa ka buwan ug tunga, sa wala pa siya gidala sa usa ka NGO nga naghatag og mga serbisyo sa mga batang akusado sa pagbuhat og mga krimen.

Miingon si Ambrosio nga gusto niyang magreklamo sa nag-imbestigang prosekyutor ug sa huwes, pero ang mga opisyal sa pulisya nga responsable sa pag-abuso kaniya, nga iya sab mga silingan, kay anaa sa kada higayon nga moatubang siya sa mga awtoridad sa balaod. Miingon si Ambrosio: “Sa dihang miuli ako sa katapusang panahon sa biyahe sa pagbuhi [gikan sa sentro sa pag-atiman sa bata diin siya nagpuyo], nakita ako sa usa sa pulis ug nangutana kung nganong nakagawas ako. Nagbahad siya nga kung buhaton nako kadto pag-usab, patyon niya ako.” Dugang pa niya: “Sa among silingan, kasagaran nga pakauwawan sa pulisya ang mga bata nga

nadakpan nila. Kung makabaton ako og tsansa nga magreklamo mahitungod sa kung unsa ang ilang gibuhat kanako, gusto nako kining buhaton.”

Ang pag-torture kang Ambrosio, sigon sa paghulagway niya niini, kay klarong gibuhat aron makakuha og “pagkumpisal,” nga lambigit sa kasagarang naandan sa pulisya sa Pilipinas sa pagparada sa mga kriminal nga suspetsado sa publiko, usahay sa mando sa mga lokal nga mayor, aron ipakita sa publiko nga adunay gibuhat ang pulisya mahitungod sa sitwasyon sa kalinaw ug seguridad sa lokalidad.¹¹⁷ Makauuwaw ang mao nga mga puwersadong pagpakita sa publiko ug nagsupak sa mga posibilidad sa patas nga trial. Sa partikular, gisupak nila ang katungod nga ikonsiderar nga inosente hangtud nga mapamatud-an nga sad-an sigon sa balaod, diin obligado ang Pilipinas nga respetohon ug protektahan sa ilawom sa Artikulo 14(2) sa ICCPR ug ilawom sab sa Artikulo 14(2) sa Konstitusyon sa Pilipinas.

Sa uban pang mga kaso, mogamit sab ang pulisya og torture o uban pang dili maayong pagtratar aron puwersahon ang mga suspetsado nga i-angin ang ilang mga higala nga suspetsado nga lambigit sa mga krimen sa panghinaut nga maaresto sila.

Si **Roy** (dili iyang tinuod nga ngalan), 27, kay giaresto niadtong 2010 sa probinsya sa Pampanga sa lima ka opisyal sa pulisya nga nagsuot og yano nga sinina nga nagsakay sa sakyanan nga walay tatak.¹¹⁸ Gikapkapan siya sa mga lalaki, nga iyang nailhan nga mga opisyal sa pulisya, pero walay nakitang bisan unsang butang. Miingon si Roy sa Amnesty International nga naghangyo sila kaniya nga ibutyag ang lokasyon sa iyang tiyo nga suspetsado nga lambigit sa pagbaligya og mga droga. Gidala siya sa mga opisyal sa pulisya sa usa ka sementeryo, diin ang usa kanila nagtion kaniya og .45 kalibre nga pistola. Ang pulis miingon, “Anaa ang imong lubnganan. Gipakubkob kana nako para kanimo.” Nagsugod sa paghilak si Roy, nga nangaliyupo para sa iyang kinabuhi: “Sir, palihug ayaw kini buhata kanako. Wala akoy bisan unsang gibuhat ug wala kay bisan unsang nakuha gikan kanako,” miingon siya. Miingon si Roy nga mihawa ang opisyal sa pulisya sa menteryo aron mag-raid sa usa ka balay, pero sa dihang wala silay naaresto mibalik sila sa menteryo diin nagpabilin sila kauban ni Roy hangtud sa kaadlawon. Nagtion og pusil sa liog ni Roy ang pareho nga pulis ug gibaharan siya. “Kung dili nimo itudlo kanamo ang imong tiyo, kung dili nimo ihatag kanamo ang iyang ulo, patyon ka namo.” Nanigarilyo og mga sigarilyo ang pulis ug gipawong ang mga upos sa lawas ni Roy, nga dungan nga nag-ingon kaniya, “Anak sa puta, mamatay ka dinhi, ilubong ka namo dinhi.” Sa buntag, gidala siya sa pulisya sa usa ka istasyon sa pulisya diin gipriso siya sulod sa usa ka semana.

Nagpasaka si Roy og reklamo sa CHR, nga nagpasiugda sa pagpasaka og kriminal nga reklamo sa prosekyutor sa probinsya. Sa panahon sa interbyu niadtong Disyembre 2013, wala nakahibalo si Roy sa kahimtang sa iyang reklamo sa torture. Niadtong Agosto 2014, independiyenteng nagsusi ang Amnesty International sa opisina sa prosekyutor sa probinsya ug nahibaluan nga nabasura na sa prosekyutor ang reklamo ni Roy niadtong pang Marso 2013. Gipakita sa mga porma sa rekord sa opisina sa prosekyutor nga walay apela nga napasaka sa desisyon sa prosekyutor. Sigon sa CHR, “nawad-an og interes” ang pamilya ni Roy sa pagpadayon sa kaso.

Gi-torture si Roy, sigon sa iyang saysay sa Amnesty International, aron mapugos siya sa pagbutyag

sa impormasyon mahitungod sa mga impormasyon sa laing kriminal nga suspetsado.

Imbes nga magbuhat og legal nga imbestigasyon aron mailhan ang mga suspetsado ug ang ilang mga impormasyon, usahay mogamit ang pulisya sa ilegal nga “mga shortcut”.

Mahimong apil niini ang pagpuwersa sa usa ka suspetsado nga hatagan sila sa impormasyon nga ilang gikinahanglan, o mas grabe, puwersahon ang suspetsado sa pagkumpisal, bisan pa sa kamatuoran sa sagsay, aron mogawas sa publiko nga nasulbad na nila ang kaso.

Kini nga mga buluhaton, tinuyo nga pagbuhat sa mga opisyal para sa mga katuyoan sa pagkuha og impormasyon o “pagkumpisal” ug pagpahamtang og grabeng pagpanakit o pag-antos kay klarong nagpakita og torture sigon sa gituki sa parehong Artikulo 1(1) sa UNCAT ug ATA. Partikular, ang mga sistematikong pagkulata, mga pagpakuryente ug mga pagpaso sa sigarilyo kay nakalista tanan isip mga pisikal nga pagbuhat sa torture¹¹⁹ sa ilawom sa Anti-Torture Act samtang ang mga bahad sa pagpatay ug pagpakita sa publiko sa mga piniriso kay nakalista isip mga panghuna-huna/sikolohikal nga pagbuhat sa torture.¹²⁰

“Miingon siya, ‘Kaya ba nimo ang akong mga pagpatid?’ Miingon ko, ‘Dili, sir.’ Unya gipatiran niya ako og kusog nga nasandig ako sa bungbong. Padayon niya akong gisumbag ug gibunalan ako gamit ang kahoy nga batuta. Gisumbag niya ako sa tiyan. Gibunalan niya ako sa nawong sa upat ka higayon. Gitusok niya ang akong mga mata pinaagi sa duha sa iyang mga tudlo sa kamot. Gisagpa niya ako sa unom ka higayon ug gidasag ang akong ulo sa bungbong sa duha ka higayon. Gipuwera niya ako nga ikumpisal nga gigamit lamang nako ang ngalan sa pulisya aron makakuwarta, ug ako usa ka dealer sa droga. Nagsulti siya mahitungod sa usa ka ‘tigprotekta’ nga wala gayud nako nasabtan. Wala akoy makumpisal tungod kay wala akoy nahibaluan mahitungod sa iyang giakusa kanako. Nagkuha siya og trapo ug gipuwera pasulod sa akong baba ang hugaw ug basa-basa nga nuog sa tumoy sa trapo. Unya, gipagawas niya kini ug gihugaw-hugawan ang akong nawong pinaagi niini.”

Alfreda Disbarro

Miingon si **Alfreda Disbarro** sa Amnesty International nga nagtrabaho siya isip usa ka impormante sa pulisya pero gilikayan ang iyang kontak sa pulisya tungod kay dili na niya gustong buhaton kini nga trabaho. Miingon siya nga sa 8pm niadtong 3 Oktubre 2013, duha ka pulis ug usa ka “asset” sa pulisya ang nagpahunong kaniya samtang anaa siya sa usa ka internet cafe duol sa iyang balay sa Siyudad sa Parañaque, sa habagatang bahin sa Metro Manila. Giakusahan nila siya nga usa ka dealer sa droga nga hingpit niyang gilimod. Miingon si Alfreda nga boluntaryo niyang gitangtang ang mga sulod sa iyang mga bulsa, nga ang sulod lamang mao ang iyang mobile phone ug singko nga sensilyo. Unya mition og pusil kaniya ang “asset” ug gisumbag siya sa dughan sa usa sa mga opisyal sa pulisya. Giposasan nila siya ug gidala siya sa usa ka walay marka nga puti nga van. Wala siya gipakitaan og bisan unsang warrant o wala gihatagan og bisan unsang rason para sa pag-aresto kaniya.

Gidala si Alfreda sa Drug Enforcement Unit (DEU) sa Parañaque police headquarters. Sa dalan, gisumbag sa usa sa mga opisyal sa pulisya ang iyang lindog ug mga kilid gamit ang iyang siko. Sulod sa headquarters, gikapkapan siya sa usa ka lalaki nga “asset” pero walay nakita nga ilegal nga sangkap. Unya gihiktan ang iyang mga kamot sa iyang likod gamit ang itom nga plastik nga hikot ug gidala siya sa usa ka kuwarta nga adunay lima ka lain pang piniriso. Samtang anaa niini nga kuwarta, gibuwag siya sa usa ka asset sa pulisya, nagbutang og usa ka botelya sa alkohol sa ibabaw sa iyang ulo ug gition ang iyang pusil niini. “Miingon siya nga iyang pusilon ang

botelya sa akong ulo. Siya usa ug tunga ka yarda ang layo gikan kanako. Nahadlok ako pag-ayo nga mapusilan ako. Gipiyong na lamang nako ang akong mga mata sa kahadlok,” ang nahinumduman ni Alfreda.

Fig. 10 – Alfreda Disbarro, nga giaresto ug gibuhatan og torture sa Siyudad sa Paranaque niadtong 3 Oktubre 2013.
© Pribado

Mokabat sa duha ka oras pagkahuman niadto, adunay miabot nga senior nga opisyal sa pulisya ug gidala si Alfreda sa kusina, diin miingon siya nga gipatiran siya ug gisumbag sa tiyan. Miingon si Alfreda sa Amnesty International nga gipuwera sa usa ka senior nga opisyal sa pulisya sa pagpasulod sa iyang baba ang basa nga tumoy sa hugaw nga trapo ug gibunalan siya gamit ang hawiranan. Gitusok sab niya ang iyang mga mata gamit ang duha ka tudlo sa kamot, gisagpa siya ug gidasag ang iyang ulo sa bungbong. Miingon siya nga gipuwera nila siya nga ikumpisal nga migamit siya og galan sa usa ka opisyal sa pulisya aron ilegal nga mangolekta og kuwarta ug usa siya ka trafficker sa droga.

Fig. 11 – Nagpugos og pasulod og hugaw nga trapo sa baba ni Alfreda (rekonstruksyon base sa testimonya).
© Amnesty International

Miingon si Alfreda nga nagpadayon ang pagkulata, niini nga panahon gisumbag siya sa usa sa mga opisyal nga nag-aresto kaniya sa nawong ug lawas; balik-balik niya siyang gibunalan gamit ang kahoy nga batuta sa iyang ulo, mga kamot, mga ibabaw nga bahin sa bukton, mga paa, mga bitiis, likod ug mga kilid. Gisulayan ni Alfreda ang pagtago sa ilawom sa lamesa, nga naghangyo nga moundang ang opisyal sa pulisya. Sa dihang nakita niya

nga bunalan siya sa usa ka “asset” sa iyang ulo gamit ang kahoy nga batuta, giisa niya ang iyang mga bukton aron pugngan ang pagbunal. Sa dihang nakagawas na sa ilawom sa lamesa, gibunalan siya pag-usab sa opisyal sa pulisya, gisagpa ang iyang nawong sa pipila ka mga higayon. Miingon si Alfreda nga giguyod niya siya padulong sa usa ka kuwarto diin gibunalan niya siya gamit ang puthaw nga tubo. Miundang lamang siya sa pagkulata kaniya sa dihang aksidente niyang naigo ang iyang mga tudlo sa kamot sa usa ka locker; masuk-anon niyang gitulod ang nawong ni Alfreda sa puthaw nga tubo ug mihawa.

Miingon si Alfreda sa Amnesty International nga sa kinatibuk-an sa kalisdanan, wala siya gitugutan sa pagkontak sa iyang mga paryente. Wala siya nakahibalo nga ang iyang pamilya anaa sa parehong building nga naghangyo sa pulisya nga tugutan nga makita siya. Sa kaadlawon sa sunod nga adlaw, gigutom siya, gihilantan ug dili makalihok tungod sa iyang mga kadaot. Gibisita siya sa iyang mga igsoong babaye sa 6.30pm niadto nga adlaw pero miingon si Alfreda nga gipasidan-an siya sa pulisya nga dili magsulti kanila og bisan unsa, nga nagsaad nga motabang sa pagpugong sa pagpasaka sa kaso sa droga batok kaniya. Nahimo niyang sikretong ipakita ang pipila sa iyang mga kadaot sa usa sa iyang mga igsoong babaye sa dihang gitugutan sila sa pulisya nga makita ang usa’g usa sa ngitngit nga kuwarto ug sa ilawom sa pagdumala sa pipila ka mga opisyal.

Nakurat si Alfreda sa dihang, sa ikaduhang gabii pagkahuman sa pag-aresto kaniya, gidala siya sa pulisya sa *barangay* (baryo-komunidad) hall ug nagpakita og tulo ka 100 peso nga papel nga kuwarta ug usa ka sachet sa shabu (methamphetamine hydrochloride o crystal meth) isip ebidensya batok kaniya sa atubangan sa mga opisyal sa *barangay*. Gibalewala ang iyang mga pagprotesta sa pagkainosente. Unya gidala siya sa mga opisyal sa pulisya sa usa ka ospital para sa medikal nga eksaminasyon.

Tungod sa mga pagkulata, naglisud si Alfreda sa paglihok ug pagginhawa. Miingon siya nga dili siya makakaon ug sakit bisan pa ang pag-inom sa usa ka baso sa tubig. Sakit ang iyang likod ug dughan kung moginhawa siya. Kasukaon siya ug misuka sa pipila ka mga higayon. Miingon siya sa Amnesty International nga sa napulo ka adlaw pagkahuman sa pag-aresto ug pag-torture kaniya, nangurog ang iyang mga paa sa kada higayon nga nagsulay siya sa pag-ihing, ug sakit ang ubos nga bahin sa iyang tiyan. Miingon sab siya nga mihubag gihapon ang iyang wala nga bugan paglabay sa labaw sa usa ka semana.

Nagtuo si Alfreda nga ang iyang kontak sa pulisya kaniadto ang hinungdan sa pag-aresto kaniya. Gilikayan niya siya tungod kay dili na niya gustong magtrabaho isip usa ka impormante sa pulisya. Unya pagkahuman sa pag-aresto kaniya, gisultihan siya sa usa ka opisyal sa pulisya nga ang iyang kontak kaniadto ang “nagsumbong kaniya.” Miingon si Alfreda nga pagkahuman sa pipila ka mga buwan, samtang gipriso siya sa Parañaque city jail, ang “asset” sa pulisya nga nagbahad kaniya nga pusilon siya atol sa pag-aresto kaniya miabot aron makigkita kaniya ug gisulti kaniya ang parehong butang. Gidugang ni Alfreda nga nangayo og pasaylo kining tawhana sa kung unsa ang nahitabo, nga gibutyag nga siya mismo nabuwag na sa iyang superior. Nahibaluan ni Alfreda paglabay sa pipila ka mga adlaw nga kining parehong “asset” gipatay duol sa Parañaque police headquarters.

Miingon si Alfreda nga nahadlok siya karon para sa iyang kinabuhi ug sa iyang pamilya: “Nabalaka ako mahitungod sa kaluwasan sa akong pamilya. Naapektuhan ang panginabuhi sa akong mga ginikanan (usa ka tindera ang akong inahan samtang usa ka drayber ang akong amahan). Naapektuhan ang pag-eskuwela sa akong mga anak, ug apil sab ang mga trabaho sa akong mga igsoon. Nakahibalo ako pag-ayo sa mga tawo nga hinungdan niini. Nakahibalo ako kung unsa ang kaya nilang buhaton. Miingon sila nako nga patyon ko nila.”

Sukad niadto, nagpasaka si Alfreda og reklamo sa CHR. Isip dugang, naglunsad ang Internal Affairs Service (IAS) sa Philippine National Police og kaugalingong imbestigasyon niini, tataw nga tungod sa pagpugos sa Amnesty International. Sukad niadtong Oktubre 2014, gisumite sa IAS ang mga rekomendasyon niini sa pangrehiyong lider sa PNP, nga magdesisyon sa kaso.

Sundan ang kaso ni Alfreda Disbarro sa kinatibuk-an sa taho aron ipakita ang mga lat-ang sa sistema sa hustisya.

3.4 DE FACTO NGA SILOT

Sa pipila ka mga istasyon sa pulisya sa Pilipinas, padayon nga nahitabo ang kultura sa pagsilot pinaagi sa torture o uban pang dili maayong pagtratar, diin ang sobrang kakugihan sa mga opisyal sa pulisya kasagarang hinungdan nga dumalahon sa ilang kaugalingong mga kamot ang mga problema ug personal nga silotan ang mga suspetsado.

Ang pipila sa mga gisumbong nga biktima sa torture nagsulti sa Amnesty International nga kasagarang dili maayo ang pagtratar kanila sa mga opisyal sa pulisya sa dihang makahibalo sila nga lambigit sila sa pagpanulis o mga aktibidad nga lambigit sa pagpangawat, ug partikular kung naaresto na sila kaniadto tungod sa mga parehong sala. Miingon ang pipila nga gibati nila nga adunay diskriminasyon batok kanila samtang nakita kini sa uban isip usa ka porma sa silot.

Ang usa ka nasilotang piniriso nga gipriso sa national penitentiary nagsulti sa Amnesty International mahitungod sa pag-abuso nga iyang naantos sa mga kamot sa pulisya sa panahon sa pag-aresto ug pagpriso kaniya ug nganong naghuna-huna siya nga gisilotan siya.

Si **Rolando** (dili iyang tinuod nga ngalan), 26, miingon nga nagtrabaho siya isip “dispatcher” (usa ka tawo nga magtawag og mga potensyal nga pasahero aron mapuno ang jeepney) sa jeepney (usa ka sakyanan nga gigamit isip bus sa lungsod) sa Lungsod sa Quezon niadtong Enero 2012 sa dihang giaresto siya sa duha ka opisyal sa pulisya nga walay warrant ug giakusahan siya nga misalmot sa pagpanulis sa milabay nga usa ka semana.¹²¹ Sa istasyon sa pulisya, miingon si Rolando nga gitaptapan siya sa pulisya, gikulata siya ug gibunalan siya gamit ang kahoy nga batuta sa wala pa siya gipakuryentehan. Gihulagway niya ang iyang kalisdanan sa Amnesty International: “Nagbutang sila og wire kanako. Naghawid ako og live nga kuryente nga mokabat sa 220 volts. Morag kaihion ako. Sakit kadto. Grabe kadto kaysa sa pagbunol sa batuta. Morag adunay nagpaak nga mga amigas sa akong tibuok lawas.” Miingon si Rolando nga gi-video siya sa pulisya, unya gisumbag siya pag-usab sa daghang higayon sa iyang tibuok lawas. Gimandoan siya nga mohigda sa sawog ug gibunalan sa pulisya ang mga lapa-lapa sa iyang mga tiil gamit ang batuta sulod sa mokabat sa 30 ka minuto.

Nahadlok nga pasakitan siya pag-usab sa pulisya, giangkong ni Rolando ang pagbuhat sa krimen. “Pagkahuman sa torture, sakit kaayo ang akong tibuok lawas. Adunay hapdos nga pagpanakit. Dili ko makatindog og tarong, kanunay akong naglingkod tungod kay gihawiran nako ang akong mga kilid. Milungtad sa usa ka semana ang pagpanakit... mora ako’g nalut-ay nga utanon pagkahuman niadto. Nawad-an ako og gana sa pagkaon. Nakabaton ako og mga sintomas nga sama sa trangkaso sulod sa pipila ka mga adlaw samtang anaa sa istasyon sa pulisya. Nagpabilin ako didto sulod sa duha ka semana.” Dili kadto ang unang higayon nga giaresto si Rolando. Naaresto na

siya sa tulo ka higayon kaniadto sa mga kaso nga nagkalain-lain gikan sa pagpanulis hangtud sa pagtago sa makapatay nga hinanggiban. Miingon siya nga gisentensiyahan siya hangtud sa upat ka tuig, duha ka buwan ug usa ka adlaw sa prisohan. “Nganong gikulata man ako? Nasuko ang pulisya sa mga kawatan. Gusto nilang angkonon nako ang krimen, pero wala akoy nahibaluan. Kung aduna kay mga tattoo sa imong lawas, huna-hunaon nila nga kawatan ka.” Miingon si Rolando sa Amnesty International nga samtang anaa sa istasyon sa pulisya, nakadungog siya nga miingon ang usa ka pulis nga, “Patyon nato sila sir aron matangtang nato ang mga kawatan niining kalibutana.”

Ang pagbuhat sa gilayon nga pagsilot sa pulisya pinaagi sa torture o uban pang dili maayong pagtratar mahimong dili hingpit nga magresulta sa kultura sa kasamok nga mahitabo sa pang-edukasyong sistema sa pulisya sa Pilipinas. Ang Philippine National Police Academy, ang lugar sa pagbansay para sa mga opisyal sa pulisya sa umaabot, kay giakusahan og mga alegasyon sa “hazing” (usa ka inisasyon o buluhaton para sa pagdawat sa usa ka organisasyon diin ibutang ang aplikante sa pipila ka makauuwaw nga mga posisyon, o buhatan siya og pisikal o sikolohikal nga pag-antos o kadaot, nga gidili sa ilawom sa balaod sa Pilipinas)¹²² kaniadto. Nagtaho ang media sa Pilipinas og mga pagkamatay sa mga kadete sa PNPA nga gisumbong nga tungod sa hazing sa mga tuig nga 2000,¹²³ 2003,¹²⁴ ug 2006.¹²⁵

Ang Committee against Torture nagpadayag sa pipila ka mga higayon og kabalaka sa hazing ug brutal nga pagtratar sa mga kadete ug nag-awhag nga kinahanglang “dili tugutan” ang buluhaton. Nag-awhag sab ang Committee nga magbuhat og mga imbestigasyon sa mga alegasyon sa hazing ug dili maayong pagtratar sa mga kadete, ug kung adunay ebidensya sa buluhaton, kasuhan ang mga responsable.¹²⁶ Pareho niini, giawhag sa Human Rights Committee nga “mogamit og mga istriktong lakang aron makasiguro og gilayon nga pagtapos sa dili maayong pagtratar ug pag-abuso sa mga army recruit sa ilang mga opisyal ug mga kauban nga sundalo.”¹²⁷

Mahimong dili klaro ang dugtong taliwala sa hazing sulod sa institusyon sa pagbansay sa pulisya ngadto sa kriminal nga pamatasan sa pipila ka pulisyang nakauniporme. Pero bag-ohay lamang, ang usa ka opisyal sa pulisya nga nataho nga nasuspinde isip kadete sa PNPA tungod sa iyang pakiglambigit sa kaso sa hazing niadtong 2000 kay naangin isip tigpaluyo sa lantarang insidente sa pag-aresto ug ekstorsyon (lokal nga nailhan nga *hulidap*) nga nahitabo sa adlawan niadtong Setyembre 2014 sa punoang agianan sa Manila.¹²⁸ Isip tubag niining insidente ug sa uban pang mga kaso nga lambigit ang kriminal nga pamatasan sa pipila ka mga opisyal sa pulisya, nag-awhag ang lain-laing mga grupo og “hingpit nga pagsusi sa programa sa pagrekrut ug pagbansay” sa PNP¹²⁹ apil ang pagtarong pag-usab sa setup sa pagkakaran sa pormal nga pagbansay para sa pulisya.¹³⁰

Dili sobrang masaysay ang peligro sa pagtugot nga magpadayon ang naandan sa pagkakaran nga torture ug uban pang dili maayong pagtratar sa pulisya sulod sa PNP. Pinaagi sa pagsulbad sa mga isyu sa ilang kaugalingong mga kamot, dili lamang i-torture ug trataron og dili maayo sa mga opisyal sa pulisya ang mga suspetsado pero kuhaan sab sa ilang makatawhanong katungod sa angay nga proseso ug sa patas nga trial. Huna-hunaon nga inosente ang tanang mga kriminal nga suspetsado hangtud nga mapamatud-an nga sad-an.

3.5 KORAPSYON

Ang korapsyon usa sab ka motibo para sa pagbuhat sa torture ug uban pang dili maayong pagtratar. Kasagarang magkuha og kuwarta ang mga opisyal sa pulisya gikan sa mga kriminal nga suspetsado para sa pagbuhi kanila o para sa pag-undang sa mga kaso batok kanila.

Adunay lain-laing mga balaod ug mga regulasyon batok sa korapsyon sa Pilipinas. Gidili ug silotan sa Konstitusyon sa Pilipinas, Revised Penal Code, ug Conduct and Ethical Standards for Public Officials and Employees (Republic Act No. 6713) ang pagpangawkaw ug korapsyon. Pwera niini, gitakda sa balaod sa Pilipinas nga kriminal ang ilegal nga pagkuha sa kabtangan sa usa ka pampublikong opisyal o empleyado¹³¹ ug gitugutan ang pagtangtang sa bili niini sa pabor sa gobyerno.¹³²

Pero, ang mga ubos nga suweldo sa mga opisyal sa pulisya ug kakulang sa responsibilidad para sa mga akusado sa korapsyon maoy hinungdan nga nagpabiling padayon nga gibuhat ang korapsyon sa puwersa sa pulisya sa nasud. Sa survey sa 2013 sa Transparency International, usa ka NGO batok sa korapsyon, nahibaluan nga ang PNP mao ang pinakakorap nga institusyon sa nasud, nga nagtuo ang 69% sa mga Pilipino nga gi-survey nga korap ang kawani sa pulisya.¹³³ Bisan ang PNP Chief sa pagkakaroon nag-ila nga adunay korapsyon sulod sa PNP¹³⁴ ug mismong giangin sa pipila ka mga kaso sa korapsyon.¹³⁵

Sa usa ka interbyu sa sulod sa prisohan sa distrito sa Tarlac, si **Anjo** (dili iyang tinuod nga ngalan), nag-edad og 50, usa ka dealer sa manok, miingon sa mga tigpanukiduki sa Amnesty International nga giaresto siya sa iyang apartment sa probinsya sa Pangasinan niadtong Pebrero 2012, nga giakusahan sa pagpalit og pagbaligya og droga.¹³⁶ Matod ni Anjo, upat ka lalaki nga nagsuot og mga sibilyan nga sinina ang misulod sa iyang apartment, nga nagtion og .45 kalibre nga mga pistola kaniya, ug balik-balik nga nagmando nga ipakita niya kanila ang mga droga. Nailhan ni Anjo ang mga lalaki nga mga opisyal sa pulisya pero wala sila nagpakita og bisan unsang arrest o search warrant. Miingon si Anjo sa Amnesty International nga gidala siya sa pulisya ug ang iyang common-law nga pares sa kotse nga walay tatak padulong sa usa ka istasyon sa pulisya pero wala gibutang ang iyang mga detalye sa logbook. “Nasabtan nako nga gusto nila akong patyon mao nga wala nila gibutang ang mga detalye sa akong kaso,” ang tagna ni Anjo. Unya gidala siya sa pulisya sa laing probinsya.

Miingon si Anjo sa Amnesty International nga: “Samtang anaa kami sa dalan gikan sa Lingayen padulong sa Tarlac, gikulata ako sa duha ka opisyal sa pulisya – naglingkod sila sa kada kilid nako sa lingkoranan sa likod. Balik-balik nila akong gisumbag sa akong mga kilid ug sa akong tiyan. Nangutana ang pulis kung aduna ba akoy 200,000 pesos [gibana-bana nga US\$4,500] nga ibayad kanila. Miingon ako nga aduna tungod kay gusto nakong maundang ang pagkulata. Miingon sila kanako nga gusto nila’g kuwarta, aron walay kaso batok kanako,” miingon siya. “Miabot kami sa usa ka kampo sa pulisya sa Tarlac sa halos 11pm ug nangayo kanako og 200,000 pesos ang usa ka opisyal sa pulisya. Miingon ako nga aktuwal nga wala kanako ang kuwarta ug gisumbag niya ako sa dughan. Unya gidala nila ako pasulod sa opisina. Gidala sa laing lugar sa kampo ang akong pares. Didto nahibaluan nako nga gikan sa S2 kining mga lalaki, ang intelligence group sa Pulisya sa Tarlac – adunay simbolo sa opisina nga nagtuki nga S2.”

“Pagkahuman sa pag-ingon nako nga walay kuwarta, mibalibad ako sa pagpirma sa mga blangkong papel nga gusto nilang pirmahan nako. Nakurat ako sa dihang gipasakay nila ako sa laing sakyanan (usa ka green nga Kia Pride). Gidala nila ako pagawas sa kampo. Nakadungog ako sa usa ka opisyal sa pulisya, nga naunang nangayo kanako og kuwarta, nga miingon nga ‘awan’, nga sa lokal nga lengguwahe nagpasabot nga ‘wala.’ Unya miingon siya, ‘pusila’ ug gipaubos ang iyang kumagko. Huna-huna nako nga patyon nila ako.” Gidala si Anjo sa ngitngit nga lugar. Nahadlok nga patyon siya, nabuhat ni Anjo nga makakuha og atensyon gikan sa mga nagtan-aw, ug hinuon gidala siya sa pulisya sa istasyon sa pulisya.

Sa iyang affidavit, diin naghatag og usa ka kopya sa mga tigpanukiduki sa Amnesty International, gisaysay ni Anjo nga pagkahuman sa pagpapirma kaniya sa usa ka dokumento sa istasyon sa pulisya, gidala siya sa usa ka kampo sa pulisya diin gibunalan siya sa usa ka opisyal sa pulisya gamit ang tumoy sa pusil ug daghan pang mga opisyal sa pulisya ang nagsumbag ug nagpatid kaniya. Gisaysay sab ni Anjo nga gisap-ungan sa parehong mga opisyal sa pulisya ang iyang baba gamit ang masking tape, gipakuryentehan siya ug naglambod og mga wire sa kuryente sa iyang liog sa punto sa pagkatuok. Unya gidala siya sa usa ka prisohan ug gibiyaan aron matulog nga adunay masking tape sa iyang baba ug giposasan ang iyang mga kamot sa iyang likod.

Matod ni Anjo, medikal siyang gisusi paglabay lamang sa 11 ka adlaw ug wala gisulti sa nagsusi nga doktor ang mahitungod sa pag-torture kaniya tungod kay nahadlok siya sa mga pagbawos gikan sa pulisya.

Gibuhatan si Anjo og lain-laing pag-abuso sa pulisya aron mapugos siya sa pagbayad og suhol: mga sistematikong pagkulata, gibaharan nga patyon, gibalhin gikan sa usa ka prisohan padulong sa lain aron mabuhat ang impresyon nga patyon, mga pagpakuryente, pagtuok, ug pagpuwersa sa pagbuhat og maka-stress nga posisyon sa lawas sulod sa dugay nga takdang panahon – ang tanan magkauban nga tukma sa torture sa ilawom sa Artikulo 1(1) ug mga kahulugan sa ATA ug dayag nga gidili ug silotan sa ilawom sa ATA.

3.6 TORTURE SA MGA BATA

“Kaniadto gusto nakong mahimong pulis inig dako nako, pero sa pagkakita kung unsa ang ilang operasyon, ako nang gibalewala karon kadto nga pangandoy...Dili nako makalimtan kung unsa ang ilang gibuhat kanako. Dili gayud ako makalimot.”

Jonathan, giaresto sa edad nga 17 tungod sa pagpanulis sa Metro Manila

Ang kadaghanan sa mga biktima sa torture ug dili maayong pagtratar nga giinterbyu sa Amnesty International niadtong Nobyembre 2013 kay mga bata nga kanunay nga gikan sa mga background nga pobre.

Ang Pilipinas kay usa ka partido nga Estado sa Convention on the Rights of the Child (CRC). Sa

ilawom sa CRC, gimandoan ang mga partido nga Estado nga sigurohon ang proteksyon ug pag-atiman nga gikinahanglan para sa kaayohan sa usa ka bata¹³⁷ (gituki nga mas bata sa edad nga 18¹³⁸), apil ang probisyon sa buwag nga mga prisohan para sa mga bata.¹³⁹ Gidasig ang mga partido nga Estado nga mag-establisar og pinakaubos nga edad para sa kriminal nga responsibilidad ug, kung angay ug tukma, magbuhat og mga lakang para sa pagdumala sa mga bata nga suspetsado sa pagbuhat og krimen nga dili mogamit og mga legal nga proseso.¹⁴⁰ Gidili sab sa Convention ang torture ug uban pang dili maayong pagtratar sa mga bata.¹⁴¹

ANG JUVENILE JUSTICE WELFARE ACT OF 2006 (JJWA)

Gitakda sa Seksyon 21 sa JJWA ang mga musunod nga pagbantay kung prisohon ang usa ka bata. Gisaysay niini nga ang mga opisyal sa pagpatuman sa balaod kinahanglang:

- Pahibaluon ang bata sa simple ug masabtan nga lengguwahe sa mga rason para sa pagbutang sa ilawom sa kustodiya ug sa iyang mga katungod sa ilawom sa balaod;
- Tarong nga ipaila ang ilang mga kaugalingon;
- Likayan ang paggamit og law-ay o mapasipad-on nga mga pulong, ug gikan sa sekswal nga pagsamok o pag-abuso, o pagbuhat og sekswal nga mga aksyon sa usa ka bata;
- Likayan ang pagpakita o paggamit sa bisan unsang armas, hinanggiban, mga posas o uban pang mga instrumento sa puwersa o pagkontrol pwera kung hingpit nga gikinahanglan;
- Likayan ang kasamok o wala gikinahanglan nga puwersa;
- Diha-diha dayon, pero dili labaw sa walo ka oras pagkahuman sa pagdakop, ibalhin ang kustodiya sa bata sa Social Welfare and Development Office o uban pang mga giilang NGO ug pahibaluon ang mga ginikanan/mga magbalantay sa bata ug ang Public Attorney's Office; ug
- Dalhon ang bata sa usa ka opisyal sa medikal ug panglawas para sa hingpit nga pisikal ug medikal nga eksaminasyon.

Dugang pang gitakda niini nga:

- Diin gikinahanglan ang pagpriso, kinahanglang ibutang sa mga opisyal sa pagpatuman sa balaod ang bata sa mga quarter nga buwag gikan sa mga hamtong ug sa lahi nga kinatawhan; ug
- Ang tanang mga saysay nga gipirmahan sa usa ka bata atol sa imbestigasyon kay kinahanglang saksihan sa mga ginikanan o magbalantay sa bata, usa ka social worker o legal nga abugado.

Sa Pilipinas, ang pinakaubos nga edad sa kriminal nga responsibilidad kay 15 ka tuig ug usa ka adlaw.¹⁴² Sa ilawom sa Juvenile Justice Welfare Act of 2006 (Republic Act No. 9344), ang mga batang nag-edad og 15 ka tuig ug mas bata kay dili apil sa kriminal nga responsibilidad ug, kung

maaresto, kinahanglan nga buhian dayon pagkahuman niadto ngadto sa ilang mga ginikanan/magbalantay, o sa tukma nga rehistradong dili panggobyerno o relihiyosong organisasyon, usa ka opisyal sa barangay (gipili nga lider sa baryo-komunidad) o ngadto sa usa ka social worker.¹⁴³ Ang mga bata nga nag-edad og mas taas sa 15 pero mas ubos sa 18 kay dili sab apil sa kriminal nga responsibilidad pwera kung makapakita sila og “kahibalo” (ang kapasidad sa huna-huna aron masabtan ang kalainan taliwala sa sakto ug sayop ug ang mga resulta niini). Sa mao nga mga kaso, mandoan ang bata nga magbuhat og gitawag nga “programa sa dibersyon” nga, depende sa pagkagrabe sa kriminal nga sala, mahimong buhaton ug ipatuman sa bisan asa sa opisyal sa pagpatuman sa balaod, opisyal sa barangay (gipili nga konseho sa baryo-komunidad), usa ka lokal nga social worker o sa korte¹⁴⁴ sa bisan unsang yugto sa imbestigasyon o legal nga proseso.¹⁴⁵ Mahimong apil sa “programa sa dibersyon” ang nakasulat o gisulti nga pagkasaba o kinutlo, multa, bayad sa gastos sa mga proseso, ug/o pang-institusyong pag-atiman ug kustodiya sa mga kamot sa mga NGO nga naghatag og mga serbisyo sa mga bata.¹⁴⁶

Sa mga kaso diin dili posible ang dibersyon ug moabot sa korte ang kaso, gimando sa JJWA nga dumalahon sa mga gibansay nga prosekutor ang kaso. Obligado ang mga prosekutor nga imbestigahan ang tanang mga alegasyon sa torture o uban pang dili maayong pagtratar sa usa ka bata atol sa pag-aresto o pagpriso.¹⁴⁷ Ang mga kaso nga partikular nga naglambigit sa mga bata kay dunggon sa espesyal nga gitagana nga mga korte sa pamilya.¹⁴⁸

Pero, wala girespeto sa naandan ang kadaghanan niining mga pagbantay. Nakadokumento ang Amnesty International og mga kaso diin wala gipahibalo ang mga bata sa mga gidudahang sala nga hinungdan nga giaresto sila, wala dayon gibalhin sa pag-atiman sa usa ka social worker, ug gipriso kauban ang mga hamtong nga piniriso sa guot nga mga prisohan. Nag-antos sab sila sa torture o uban pang dili maayong pagtratar sa mga kamot sa pulisya.

Nailhan sa mga tigpanukiduki sa Amnesty International ang lain-laing mga bata sa ilawom sa kustodiya sa mga NGO nga naghatag og mga serbisyo sa pag-atiman sa bata.

Niadtong Abril 2013, si **Melvin** (dili iyang tinuod nga ngalan), nag-edad og 16, kay giaresto tungod sa pagpangawat gikan sa usa ka balay sa Metro Manila.¹⁴⁹ Nakit-an kuno siya sa usa ka silingan ug gitaho siya sa pulisya. Sa una, nagtago si Melvin pero paglabay sa panahon iyang gitugyan ang iyang kaugalingon.

Miingon si Melvin sa Amnesty International nga samtang gipriso siya sa istasyon sa pulisya, gipagawas siya sa usa ka opisyal sa pulisya sa iyang selda, gikulata siya ug gisumbag siya sa tiyan, ug gipatiran siya samtang naghigda siya sa sawog. Giingnan siya nga gisilotan siya para sa naunang insidente diin sayop siyang giangin sa usa ka argumento kauban ang laing bata nga piniriso. Miingon si Melvin nga gibunalan sab siya sa opisyal sa pulisya gamit ang plastik nga batuta samtang gigiyahan siya sa paglakaw padulong sa prisohan para sa mga hamtong. Sa dihang anaa na sa sulod sa selda, gimandoan siya sa opisyal nga magbitay gikan sa mga rehas sa selda ug dili mosabod sa sawog ang iyang mga kamot.

“Wala gihiktan ang akong mga kamot, pero giingnan ako nga mohawid sa mga rehas ug magbitay gikan niini, magpabilin lamang nga ingon niadto. Miingon siya kanako nga kung mahulog ako, kinahanglan akong magbuhat og 1,000 ka push-up... mihawid ako sa mga rehas ingon niadto sulod sa mokabat sa 90 ka minuto. Misakit ang akong mga bukton.”

Nakig-istorya si Melvin sa Amnesty International, Nobyembre 2013

Unya gibalik siya sa selda sa mga bata.

Miingon si Melvin nga nagmando ang parehong opisyal sa pulisya nga magbuhat siya ug ang iyang mga kauban nga batang piniriso og 1,000 push up sa pipila ka mga higayon isip silot para sa mga gagmay nga sala sama sa wala gikonsiderar nga limpiyo ang iyang selda.

Bisan kung miingon si Melvin nga nagreklamo ang iyang mga ginikanan sa pulisya ug sa Department of Social Welfare and Development mahitungod sa pag-abuso nga naantos niya, walay follow up.

Si **Johnson** (dili iyang tinuod nga ngalan) kay giaresto tungod sa pagpangawat niadtong 2012. Siya 17 ka tuig ang edad, pero lima ka higayon na siya giaresto sa mga kaso nga lambigit sa pagpangawat.¹⁵⁰ Miingon siya sa Amnesty International nga misulod siya ug ang iyang kauban sa usa ka balay sa Metro Manila sa kaadlawon ug nangawat og pipila ka mga importanteng butang. Gigukod ug nadakpan sila sa tag-iya sa balay.

Miingon si Johnson nga adunay miabot nga tulo ka opisyal sa pulisya ug gitugutan ang mga tambay nga kulatahon silang duha, apil sab ang mismong pagkulata nilang duha. “Daghan kanila ang mipatid kanako. Gisulayan nako pagtago ang akong nawong. Nakabaton ako og paghubag ug nag-antos sa mga bun-og. Miabot og usa ka semana una namaayo ang mga bun-og. Gibunalan sab sa pulisya ang akong ampapangig ug nawad-an ako sa panimuot.”

Unya gidala si Johnson sa usa ka istasyon sa pulisya diin miingon siya nga gimandoan siya nga limpiyohan ang usa ka kasilyas. Samtang gibuhat kini, miabot ang usa ka opisyal sa pulisya ug gisumbag siya sa tiyan sa pipila ka mga higayon. Gihulagway ni Johnson sa Amnesty International kung unsa ang sunod nga nahitabo: “Gidala nila ako sa sulod sa selda ug gipuwera ako sa pagbitay gikan sa mga rehas sulod sa mokabat sa 30 ka minuto. Naghawid ang akong mga kamot sa mga rehas samtang nagbitay sab ang akong mga tiil. Lisud kini ug makakapoy. Nagbahad ang pulisya nga kung mahulog ako, kulatahon nila ako. Nahadlok ako pag-ayo, gisiguro nako nga dili ako mahulog.”

Fig. 12 – Gibunalan sa usa ka opisyal sa pulisya si Johnson gamit ang usa ka rifle (interpretasyon nga hulagway base sa testimonya).
© Amnesty International

Miingon si Johnson sa Amnesty International nga misulod ang usa ka opisyal sa pulisya sa selda ug gibunalan siya gamit ang usa ka rifle. Ang laing opisyal, nga gitawag sa pulisya nga “chief,” kay nagbutang og espada sa iyang kilid, nga nangutana kaniya kung makadut ba ang silab sa iyang lawas. Unya, gamit ang cartridge sa pistola, gibunalan pag-ayo sa parehong opisyal ang mga tudlo sa kamot ni Johnson mao nga naitom ang iyang mga tudlo sa kamot tungod sa mga nagtibug-ok nga dugo ug unya nagbutang og mga bala sa taliwala sa mga kamot sa tudlo ni Johnson ug giduot kini. “Sakit kini pag-ayo. Gibati nako nga morag mabali ang akong mga kamot. Gihuna-huna nako nga mamatay ako niadtong panahona. Nakabaton ako og mga bun-og sa akong dughan, likod, mga kilid ug mga paa. Milungtad ang mga bun-og sulod sa usa ka semana ug nahimong violet.” Pero, ang nars nga nagsusi kaniya wala mitan-aw sa mga bun-og sa ilawom sa iyang mga sinina pagkahuman nga miingon kaniya ang pulisya nga gikulata siya sa mga miyembro sa publiko.

“Wala nako gihuna-huna nga moreklamo tungod kay walay motuo kanako,” miingon si Johnson. “Pero sayop ang gibuhat kanako sa pulisya. Dili nako makalimtan ang nahitabo kanako. Sa kada panahon nga mahinumduman nako ang nahitabo, masuko ako... Nahinumduman gihapon nako ang ilang mga nawong.”

Si **Julius** (dili iyang tinuod nga ngalan) kay 16 sa dihang giaresto siya niadtong 2012 nga giakusahan sa pagpangawat og mga ariyas sa usa ka kapitan sa barangay (lider sa gipili nga konseho sa baryo-komunidad).¹⁵¹ Miingon siya sa Amnesty International nga sa dihang nakita siya sa pulisya, miingon sila, “Ania na sab ka, gipatay na unta ka namo sa unang higayon pa lamang.” Pero namugos si Julius mao kini ang unang higayon nga giaresto siya. Unya nagbutang ang upat

Fig. 13 – Nagbutang ang mga opisyal sa pulisya og tulo ka bala sa taliwala sa mga tudlo sa kamot ni Julius ug giduot pag-ayo ang mga tudlo sa kamot (interpretasyon nga hulagway base sa testimonya).
© Amnesty International

ka opisyal sa pulisya ug tulo ka bala sa taliwala sa iyang mga tudlo sa kamot ug giduot pag-ayo ang mga tudlo sa kamot. “Sakit kaayo kadto. Adunay mga marka sa akong mga tudlo sa kamot bisan pagkahuman sa ilang pagtangtang sa mga bala,” miingon siya. “Gikulata nila ako gamit ang batuta sa akong mga lapa-lapa. Daghang mga higayon kadto, wala na ako nakaihap.”

Sa dihang gipangutana kung nagpasaka siya og reklamo, miingon si Julius: “Gusto nakong magpasaka og reklamo tungod kay nakahibalo ako nga sayop ang ilang gibuhat pero nahadlok ako nga patyon nila ako.” Nagdugang pa siya, “Mas maayo pang mapriso dayon kaysa interbyuhon sa pulisya, tungod kay patyon ka sa pulisya.”

Ang pagpuwersa sa pagbuhat og maka-stress nga mga posisyon sa lawas sama sa pagbitay gikan sa mga rehas sa selda sulod sa dugay nga mga panahon kay dayag nga giila isip pisikal nga porma sa torture sa ilawom sa ATA, kauban ang mga sistematikong pagkulata ug pagbunal gamit ang gahi nga butang. Nagtakda ang ATA og pinakataas nga silot nga hangtud sa 40 ka tuig nga pagkapriso sa mga nasilotan tungod sa pag-torture sa mga bata.

Nailhan sab sa Amnesty International ang usa ka bata nga suspetsado sa kustodiya sa institusyon sa pag-atiman sa bata sa probinsya sa Zambales. Si **Jonathan** (dili iyang tinuod nga ngalan), usa ka trabahador sa konstraksyon, kay 17 sa dihang giaresto siya niadtong Setyembre 2012 sa Metro Manila.¹⁵² Nadakpan siya sa mga nagtan-aw ug ang laing higala nga nangawat sa duha ka babaye sa daghang tawo nga kalye sa gabii. Miingon si Jonathan nga giengganyo siya sa iyang higala nga magbuhat og krimen aron makakuha og kuwarta aron ipalit og mga droga.

Miingon si Jonathan sa Amnesty International nga pipila ka mga tawo ang mikulata kaniya, misumbag kaniya ug gibangga siya sa scooter. Giluba sa usa ka tawo ang iyang tuo nga paa gamit ang talinis nga butang. Miundang lamang ang mga pagkulata sa dihang gidala siya sa usa ka *tanod* (opisyal sa kalinaw ug seguridad sa komunidad) ug ang iyang higala ngadto sa istasyon sa pulisya.

Fig. 14 – Gitusok sa usa ka opisyal sa pulisya ang dughan ni Jonathan gamit ang gitalinisan nga lapis (interpretasyon nga hulagway base sa testimonya).
© Amnesty International

Sulod sa istasyon sa pulisya, miingon si Jonathan nga gitusok siya sa dughan sa usa ka opisyal sa pulisya gamit ang gitalinisan nga lapis. Miingon siya nga gisumbag siya sa tiyan sa upat ka pulis, sa mga kilid ug sa mga gusok, bisan pa sa pagpahibalo sa *tanod* nga 17 lamang si Jonathan ug busa bata pa. Nagpadayon sila sa pagbunal kanila samtang gidala nila si Jonathan ug ang iyang higala sa usa ka prisohan sa Metro Manila. Miingon si Jonathan sa Amnesty International nga gisumbag siya sa mga opisyal sa pulisya sa lain-laing mga bahin sa ilang mga lawas ug gihagit sila sa paglunggob sa ilang mga pusil aron mapusil sila sa pulisya. Miingon si Jonathan nga nadungog niya ang usa sa pulis nga miingon nga, “Patyon nato sila”. Gihuna-huna niya nga wala sila gipatay sa pulisya tungod kay masaksihan kini sa usa ka *tanod*.

Sa prisohan sa katapusang bahin sa gabii, ang usa ka lalaki nga nagsuot og puti nga t-shirt ug pantalon nga nagdala og pusil, nga morag tawo nga adunay opisyal nga awtoridad, mibira kang Jonathan ug sa iyang kauban sa mga likod sa ilang mga liog ug gibunggo ang ilang mga ulo. Unya buwag nga gipangutana si Jonathan ug ang iyang kauban. Gipuwersa si Jonathan sa “pagkumpisal” nga giluba niya ang usa sa mga babaye nga ilang gikawatan.

Unya gidala sa pulisya si Jonathan ug ang iyang higala ngadto sa usa ka ospital diin gitambalan ang babaye. Ang usa ka lalaki, nga gihuna-huna ni Jonathan nga amahan sa biktima, kay misumbag kaniya sa atubangan sa opisyal sa pulisya. Unya gidala sila sa pulisya sa laing ospital para sa medikal nga eksaminasyon. Sa dalan, padayon silang gibunalan sa mga opisyal sa pulisya. Sa ospital, miingon si Jonathan nga wala silay masulti nga bisan unsa sa doktor tungod kay anaa sa parehong kuwarto ang tulo ka pulis nga mikulata kanila.

Pagkahuman sa medikal nga eksaminasyon, gidala sila sa pulisya sa laing istasyon sa pulisya diin ang tulo ka pulis nagbutang og mga bala taliwala sa ilang mga tudlo sa kamot ug puwersadong giduot ang ilang mga kamot. Unya, sa dihang morag natagbaw na sa gilayon nga silot, gipasaad sila sa mga opisyal sa pulisya nga dili na gayud usbon ang pagpanulis, ug gidala sila sa mga

buwag nga kuwarto aron interbyuhon.

Miingon si Jonathan nga pagkahuman niadtong gabhiona, naghilak siya ug ang iyang higala tungod sa pagpanakit. Nakita niya nga adunay mga bun-og ang iyang kauban nga nagtabon sa iyang lawas ug pula ang iyang mga mata. “Dili gayud nako makalimtan ang mga pagkulata nga among naantos sa mga kamot sa pulis... morag kahilakon ako sa kada higayon nga mahinumduman nako kadto. Gusto nako sa una nga mahimong pulis sa pagdako nako, pero sa pagkakita kung unsa ang ilang operasyon, gibalewala na nako kadto nga pangandoy. Dili nako makalimtan ang ilang gibuhat kanako. Dili gayud nako makalimtan.”

Gidala si Jonathan ug ang iyang mga kauban ngadto sa prosekutor para sa pagpangutana sa ikatulong adlaw pagkahuman sa pag-aresto kanila. “Gipangutana kami sa prosekutor kung aduna bay gibuhat kanamo ang pulisya. Pero wala akoy masulti nga bisan unsa tungod kay nahadlok ako pag-ayo kanila. Nagtindog ang pulis tapad nako. Sa kada higayon nga mangutana ang prosekutor, motan-aw ako sa pulis sa akong kilid, nga mututok kanamo, ug unya mohilom ako.”

Dugang pa ni Jonathan nga gidala sab siya sa Public Attorney’s Office ug sa Department of Social Welfare and Development pero gitambagan nga angkonon ang krimen aron mas sayo siyang makauli.

“Gusto gayud nakong magreklamo, pero wala ako makahinumdom sa mga nawong sa mga mikulata kanamo. Gipangita nako sila sa mga hearing, pero wala nako sila nakita didto,” miingon siya.

3.7 TORTURE UG UBAN PANG DILI MAAYONG PAGTRATAR SA MGA BABAYE

Mga babaye ang upat sa mga survivor nga giinterbyu sa Amnesty International para niini nga taho. Bisan pa kung medyo ubos kining gidaghanon kaysa sa gidaghanon sa mga lalaki nga survivor nga nainterbyu sa mga tigpanukiduki, nahibaluan sa mga tigpanukiduki sa Amnesty International nga daghang mga babaye nga survivor ang nagduha-duha sa pag-istorya mahitungod sa ilang mga kasinatian.

Niadtong Oktubre 2014, si **Leila** (dili iyang tinuod nga ngalan),¹⁵³ usa ka 29 ka tuig ang edad nga nagtrabaho sa usa ka nightclub, kay nag-akusa sa usa ka senior nga opisyal sa pulisya nga gilugos siya samtang anaa sa kustodiya sa pulisya. Sigon sa mga taho sa media, gi-raid sa pulisya ang usa ka nightclub ug atol niining raid mihangyo sa labaw sa 60 ka trabahador, apil si Leila, nga mongadto sa usa ka istasyon sa pulisya, para sa pagberipika sa permiso sa pagtrabaho. Samtang anaa sa istasyon sa pulisya, ang lider sa grupo sa nag-raid, nga nagpaila sa iyang kaugalingon nga “chief sa opisina” gitaho nga mihangyo kang Leila ug sa usa ka babaye nga kauban sa trabaho nga magpahuway sa sulod sa mga sleeping quarter sa opisyal sa pulisya. Didto, gisaysay ni Leila nga mihangyo kaniya ang senior nga opisyal sa pulisya nga himuon siyang iyang “uyab”. Isip baylo, giingnan siya nga buhian siya ug dili kasuhan og bisan unsang sala. Sa dihang mibalibad si Leila, ang opisyal sa pulisya nagsugod nga mahimong mas ‘agresibo ug pisikal’, sa mga pulong ni Leila. “Gihawiran niya ang akong mga kamot ug gipuwersa ang iyang kaugalingon kanako pagkahuman niyang gimandoan ang akong higala sa pikas kilid sa higdaanan nga motalikod.

Nagsulay ako sa pagsukol pero kusgan siya ug, anaa ang iyang pusil sa lamesa duol sa higdaanan, nahadlok ako. Naghilak ang akong higala ug ako sa tibuok panahon nga giatake niya ako,” miingon si Leila, nga gihulagway ang iyang kalisdanan sa Philippine Daily Inquirer.¹⁵⁴

Paunang nagpasaka og reklamo si Leila sa Criminal Investigation and Detection Group (CIDG) sa PNP Headquarters sa Camp Crame pero sa dihang mibalik siya paglabay sa duha ka adlaw aron magpasaka og pormal nga reklamo sa Women’s Desk, miingon si Leila nga ang mga opisyal sa desk, sa pagkahibalo kung kinsa ang subject sa reklamo, kay wala dayon gikuha ang iyang saysay sigon sa normal nga protokol.¹⁵⁵ Hinuon, giingnan siya nga mobalik sa sunod nga adlaw ug siguruhon nga tarong niyang matuki ang opisyal sa pulisya nga gisumbong niya nga lambigit, nga duha ka opisyal sa pulisya nga pareho ang apelyido. Imbes nga mobalik sa pulisya, si Leila, pinaagi sa tabang sa usa ka abugado, kay nagpasaka og kriminal nga reklamo sa National Bureau of Investigation, diin nagpadayon ang imbestigasyon.¹⁵⁶

Sa kasamtangan, samtang nagbuhat ang PNP Internal Affairs Service og ilang kaugalingong mga imbestigasyon, ang senior nga opisyal sa pulisya nga gisumbong nga lambigit sa paglugos kang Leila ug ang 12 pa ka opisyal sa pulisya nga lambigit sa raid kay temporaryong gipulihan sa ilang mga posisyon.¹⁵⁷ Sa ilawom sa balaod, kung makakita og paigo nga hinungdan ang imbestigasyon sa Internal Affairs Service, mahimong silotan sa PNP ang (mga) sad-an pinaagi sa pagmando og mga administratibong silot ug pag-refer sa kaso para sa prosekusyon.

Ang paglugos sa mga opisyal sa estado, apil ang mga opisyal sa pulisya, kay dayag nga gituki isip torture sa mga internasyonal nga kriminal nga tribunal,¹⁵⁸ apil sab ang UN ug mga pangrehiyong institusyon sa mga katungod sa tawo.¹⁵⁹ Giila niining mga institusyon nga ang paglugos sa usa ka ahente sa estado kay usa ka problema ug pag-abuso sa gahom nga hinungdan sa pagpanakit ug pag-antos, pisikal o panghuna-huna, nga nagkumpirma nga mga kinaiyahan isip pagbuhat sa torture. Ang paglugos ug uban pang mga porma sa sekswal nga pag-atake sa mga babaye ug mga batang babaye kay gituki sab isip mga pagbuhat sa kasamok nga base sa kinatawhan nga hinungdan sa diskriminasyon nga gidili sa Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW), diin usa ka partido nga estado ang Pilipinas.¹⁶⁰

Ang paglugos ug uban pang sekswal nga pag-abuso kay dayag nga giila isip mga porma sa pisikal nga torture sa ilawom sa Anti-Torture Act sa Pilipinas.¹⁶¹ Ang pinakabug-at nga silot sa ilawom sa kriminal nga balaod sa Pilipinas, nga *reclusion perpetua* (pagkapriso gikan sa panahon nga baynte ka tuig ug usa ka adlaw hangtud sa kuwarenta ka tuig), kay itakda kung gibuhat ang torture nga adunay paglugos.¹⁶² Sa kabaligtaran, bisan kung gikonsiderar ang paglugos isip usa ka porma sa pisikal nga torture, gitakda sa Anti-Torture Act ang pinakabug-at nga silot kung gibuhat ang torture kauban ang paglugos, nga gituki nga buwag ang rape gikan sa torture. Walay probisyon sa pagkakaran sa balaod sa mga silot para sa paglugos isip torture.

Nakig-istorya ang Amnesty International kang **Althea** (dili iyang tinuod nga ngalan), nag-edad og 40, sulod sa usa ka prisohan sa Pampanga, usa ka probinsya sa amihanan sa Manila.¹⁶³ Si Althea, nga nagtrabaho kaniadto isip usa ka waitress sa usa ka bar, kay miingon sa mga tigpanukiduki sa Amnesty International nga natulog siya sa balay sa usa ka higala niadtong

Agosto 2013 sa dihang adunay misulod sa pultahan nga upat ka pulis nga nagsuot og mga sibilyan nga sinina ug usa ka babaye nga “asset” sa pulisya sa 4am. Nangita sa balay ang pulisya pero walay nakita. Giposasan nila ang mga kamot ni Althea sa iyang likod ug gidala siya sa Drug Enforcement Unit (DEU) sa kampo sa pulisya sa Pampanga.

Nahinumduman ni Althea, sa DEU, gibunalan siya sa babaye nga “asset” sa likod ug gibira ang iyang buhok. Miingon si Althea nga ang babaye adunay de-kuryenteng galamiton sa iyang kamot ug gigamit kini aron pakuryentehan siya sulod sa usa ka oras ug tunga hangtud nga morag nahutdan na kini sa baterya. Gihulagway ni Althea ang iyang kasinatian sa Amnesty International: “Sa kada higayon nga gigamit niya kini, matumba ako ug dili makaginhawa. Gigamit niya kini sa akong likod – dili maantos ang pagpanakit – sama sa kuryente.”

Fig. 15 – Gipakuryentehan si Althea sa usa ka babaye nga “asset” sulod sa usa ka oras ug tunga (interpretasyon nga hulagway base sa testimonya). © Amnesty International

Gikasuhan sa pulisya si Althea nga nagbaligya og mga ilegal nga droga. Miingon siya sa Amnesty International nga giimbargo sa mga opisyal ang iyang mobile phone ug, sa pagsulay nga makakita og impormasyon para kasuhan, nagpadala og mga mensahe sa tanan niyang mga kontak nga nangutana kung gusto ba nilang mopalit og mga gidiling droga. Sa dihang walay mitubag, miingon si Althea nga mas nasuko ang pulisya. Gidala nila siya sa prosekyutor ug unya gipriso siya sulod sa tulo ka semana sa usa ka selda nga adunay 20 ka piniriso, nga mga lalaki ang kadaghanan.

Unya gibalhin si Althea sa usa ka prisohan sa lungsod, nga gidumala sa Bureau of Jail Management and Penology sa DOJ, ug nagpabilin didto nga naka-pending nga trial.

“Na-trauma gihapon ako,” miingon si Althea, samtang nagsugod siya sa paghilak. “Dali na akong makurat. Dali nang mawala ang akong huna-huna. Kung mag-istorya ako mahitungod niini, mobalik ang tanan kanako. Wala gayud ako gibisita sa akong pamilya. Mao nga gibati nako nga

nag-inusara pag-ayo.”

Gitabangan sa iyang inahan ug sa usa ka lokal nga opisyal sa gobyerno, paunang nagpasaka si Althea og reklamo sa CHR. Pero, tungod kay anaa gihapon siya sa kustodiya sa DEU niadto nga panahon, nagdesisyon siya nga bakwion ang reklamo. “Wala ko nakahibalo kung unsa ang mahitabo kung ipadayon nako ang kaso sa CHR. Miingon kanako ang mga tawo gikan sa DEU nga dili ako magpasaka og reklamo mahitungod kanila, pero magpokus lamang sa opisyal nga nag-aresto. Miingon kanako ang pulis sa DEU nga kung ipadayon nako ang akong kaso, dili sila makatabang kanako ug pagrabehon kini sa opisyal nga nag-aresto.”

Sa kaso ni **Alfreda Disbarro** (Tan-awa ang Kapitulo 3.3), gikapkapan siya sa usa ka lalaki nga “asset” aron mangita og ilegal nga sangkap.

Nag-highlight ang mga kaso ni Althea ug Alfreda og mga partikular nga problema sa pagtratar sa mga babaye nga piniriso sa Pilipinas. Gimando sa UN Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners nga kinahanglang ipabiling buwag ang mga babaye nga piniriso ug mga binilanggo gikan sa mga lalaki (8a) ug kinahanglan nga bantayan ug dumalahon lamang sa mga babaye nga opisyal (53.3). Nagsupak sa Standard Minimum Rules ang pagtratar sa duha ka babaye: Gipriso si Althea sa usa ka selda nga adunay mga lalaki nga piniriso, nga gibutang siya sa peligro sa paglugos ug uban pang mga sekswal nga krimen, ug gikapkapan si Alfreda sa lalaki nga “asset”. Isip usa sa nagpirma sa Convention for the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW), gimandoan ang Pilipinas nga maghatag og epektibong proteksyon sa mga babaye batok sa diskriminasyon.¹⁶⁴

4. MGA BABAG SA HUSTISYA PARA SA MGA BIKTIMA SA TORTURE UG UBAN PANG DILI MAAYONG PAGTRATAR

“Giingnan nako ang akong mga ginikanan nga gikulata ako sa pulisya. Mihilak lamang ang akong inahan. Ako siyang giingnan nga, wala kami mabuhat niini, wala kami kuwarta.”

Si Michael, kay giaresto tungod sa pagpanulis, nag-edad og 18

Si Michael (dili iyang tinuod nga ngalan) kay 18 sa dihang giaresto siya kauban ang duha pa tungod sa gisumbong nga pagpangawat sa mga pasahero sa usa ka jeepney sa Metro Manila niadtong Abril 2010. Giinterbyu siya sa Amnesty International sulod sa national penitentiary, diin gipriso siya tungod sa iyang sentensiya.¹⁶⁵ Miingon siya sa Amnesty International nga gibuhatan siya og torture ug ang iyang duha ka higala sa mga kamot sa pulisya: “Sa dihang gidakop ako sa pulisya, gibalibag nila ako sa yuta ug gisumbag ako sa nawong. Misuka ako. Gusto nila akong patyon. Gitawag sa usa sa mga opisyal sa pulisya ang iyang superior. Nadungog nako siya nga miingon og sama sa ‘minosang mga kawatan’. Pero morag wala miuyon ang superior tungod kay sa katapusan miingon ang pulis nga, ‘Suwerte ka, bata’.”

Miundang ang mga pagkulata ug gidala sa pulisya si Michael ngadto sa istasyon sa pulisya sa Lungsod sa Muntinlupa. Ang duha ka laing tawo nga giaresto sab kay gidala sa parehong istasyon sa pulisya nga buwag, samtang nakaeskapo sa pag-aresto ang uban.

Sa dihang miabot na sila sa istasyon sa pulisya, miingon si Michael nga gilabog siya sa mga opisyal sa pulisya sa usa ka suok sa kuwarta ug gipatiran siya sa nawong. “Sa pipila ka higayon, naitom ang kalibutan, ug mihilak ako, nangayo og kaluoy. Pero gikulata gihapon nila ako, gibira ako, gitukmod ako sa usa ka lingkoranan ug gisumbag ako sa tulo ka higayon sa dughan.”

Wala miundang didto ang mga pagkulata. Miingon si Michael sa Amnesty International nga pagkahuman nga gikumbinse sa pulisya ang mga nagreklamo aron magpasaka og mga kaso batok

sa tulo ka tawo, gidala siya ug ang iyang duha ka higala sa usa ka kuwarto nga tagsa-tagsa sulod sa dibisyon sa kriminal ug imbestigasyon sa istasyon. Si Michael ang ulahi ug samtang naghulat sa gawas, miingon siya nga madungog niya ang iyang mga higala nga misinggit, naghilak ug nangayo og kaluoy. Sa dihang nakagawas na sila sa kuwarto, miingon si Michael nga dili sila makalakaw ug dili makatindog.

“Ako ang katapusang misulod sa kuwarto. ‘Gipakumpisal’ ako – gipugos nila ako sa pagbutyag kung hain ang uban nakong kauban. Gipalingkod ako ug giposasan ang akong mga kamot sa akong likod. Miingon ang usa ka opisyal sa pulisya: “Ayaw kalihok – kung iduko nimo pag-ayo ang imong ulo, pusilon ka nako.”

“Giingnan nila ako nga iisa ang akong duha ka mga tiil ug gibunalan nila ako gamit ang kahoy nga tumoy sa silhig hangtud nga nabali kini. Milungtad ang pagkulata sa mokabat sa 10 ka minuto ug gipatiran nila ako sa ulo sa dihang miduko ang akong ulo. Gibunalan ako kausa sa akong ulo gamit ang puti nga helmet.”

Pagkahuman sa mga pagkulata, gidala ang tulo ka lalaki sa usa ka ospital sa gobyerno para sa medikal nga eksaminasyon. Miingon si Michael nga gisusi sila sa nars gamit ang usa ka stethoscope ug nangutana lamang kung hain nga mga bahin sa ilang mga lawas ang sakit. Nagreklamo siya mahitungod sa iyang pulso, nga nasunlok tungod sa guot nga mga posas, pero walay gibuhay ang nars niini. Unya gidala sila pagbalik sa istasyon sa pulisya diin gipriso sila sulod sa duha ka semana.

Gisilotan si Michael sa pagpanulis pagkahuman sa pag-apela nga sad-an. Nag-apela ako nga sad-an tungod kay nakaingon ako nga walay tsansa ang akong kaso tungod kay adunay paryente sa korte ang nagreklamo. Ang nahibaluan lamang nako kung mag-apela ako nga sad-an, makakuha ako og mas ubos nga sentensiya. Mao kana ang akong nadungog gikan sa uban pang mga piniriso nga akong nakaila sa prisohan ug sa korte.”

“Bata pa ako kaayo pero daghan nay problema ang akong kinabuhi.”

Nakig-istorya si Michael sa Amnesty International, Nobyembre 2013

Miingon si Michael nga wala siya nagpasaka og bisan unsang reklamo tungod kay wala siya nakahibalo kung unsa ang buhaton. “Wala ako nagreklamo sa pulisya. Wala koy nahibaluan. Kung madakpan ang usa ka tawo, kulatahon sila sa pulisya. Nahitabo kini sa akong tiyo. Nadungog sab nako ang mahitungod niini gikan sa akong mga higala. Suwerte ako nga wala ako gipatay.”

Miingon siya, “Walay kadaganaan ang akong pamilya. Gilubong lamang nila ang akong amahan. Mao nga sagdi na lamang, sa kahadlok nga masuko kanako ang pulisya... Sa atong sistema sa hustisya, kung aduna kay kuwarta, adunay tawo nga makatabang kanimo. Dili makiangayon ang balaod. Pabor lamang kini sa datu.”

Wala nag-inusara si Michael. Virtual nga wala sa Pilipinas ang hustisya para sa mga biktima sa torture. Ang dako nga problema kay gamay lamang sa mga nag-antos sa torture o dili maayong

pagtratar ang migawas aron ireklamo o itaho kini sa bisan unsang mga awtoridad o bisan sa mga NGO.

Nahibaluan sa Amnesty International nga ang kadaghanan sa mga survivor nga giinterbyu para niini nga taho nga wala giduol pinaagi sa mga NGO o sa CHR kay wala gitaho ang ilang torture o nagpasaka og bisan unsang reklamo man. Tungod kini sa lain-laing mga rason apil ang walay kahibalo sa ilang mga kaugalingong katungod; walay kahibalo sa lain-laing mga mekanismo sa reklamo ug sa mga opsyon nga magamit nila aron makakuha og hustisya ug responsibilidad; kahadlok sa pagbawos sa pulisya, kanila o sa ilang mga pamilya o mas lisud nga mga silot; ug walay kumpiyansa nga silotan sa sistema sa kriminal nga hustisya ang mga sad-an nga pulisya sa pag-torture nila. Tungod sa ilang kasinatian sa mga kamot sa sistema sa kriminal nga hustisya isip suspetsado o gisilotang mga kriminal, gibati nila nga dili seryosohon ang ilang mga alegasyon.

Sa pagpatuman sa ATA niadtong 2009, morag adunay pipila ka pag-usbaw sa pagtaho sa mga kaso sa torture. Sigon sa gipakita sa mga istatistikang nakolekta sa CHR (tan-awa ang Kapitulo 3), adunay mamatikdang pagtaas sa mga gitahong kaso niadtong 2010, ang tuig pagkahuman sa pagpatuman sa ATA – ang mga taho niadtong 2010 kay doble sa gidaghanon para sa 2009. Pareho niini, niadtong 2013 nagrekord ang CHR og 75 ka kaso sa gisumbong nga torture, ang pinakataas nga gidaghanon nga gitaho sa bisan unsang tuig. Sa 60 niining mga kaso, nalambigit ang mga opisyal sa pulisya isip ang mga sad-an.

Pero, bisan pa sa mitaas nga gidaghanon sa mga taho sa torture sa pulisya, walay nahibaluang tawo nga nasilotan para sa krimen nga torture sa miaging lima ka tuig.

Bisan pa kung napasaka sa korte sa mga biktima ang pipila ka mga kaso, nagpabilin ang uban sa yugto sa paunang imbestigasyon (diin gituki kung anaa o walay posibleng hinungdan aron magpasaka og kaso sa korte) o gibasura bisan kung wala pa kini miabot sa mga korte.

Sa kasamtangan, ang gamay kaayong mga biktima sa torture nga nagpasiugda og mga proseso sa pagdisiplina aron masuspende o matangtang sa trabaho ang mga sad-an sa torture kay nakakita sa mga kumplikadong mekanismo sa sistema sa administratibong responsibilidad nga adunay nagsapaw-sapaw nga mga hurisdiksyon. Kasagarang wala nakahibalo ang mga biktima nga ang pagpasaka og kaso sa labaw sa usa ka mekanismo kay mahimong magresulta sa hingpit nga pagbasura sa administratibong reklamo. Bisan kung nasuspende o natangtang sa serbisyo ang pipila ka mga opisyal sa pulisya, nagpabilin sa aktibong serbisyo ang kadaghanan sa mga gisumbong nga sad-an sa torture, sa kasagaran tungod kay ang mga reklamo, sa unang bahin, wala nakahibalo kung asa ipasaka ang ilang mga reklamo o dili pamilyar sa mga pamaagi sa pagpadayon sa ilang mga reklamo.

Ang ikatulong remedyo – ang pagpasaka og sibil nga kaso nga direkta sa korte para sa mga bayad ug mga kadaot – kay dili kasagarang gibuhat. Ang usa ka posibleng rason kay sa ilawom sa Philippine Rules of Court, ang pagpasaka og kriminal nga kaso sa korte kay nag-apil na og aksyon aron makuha ang sibil nga responsibilidad. Pero, mahimo sab nga ipasaka sa ilawom sa Civil

Code ang reklamo para sa mga kadaot nga independiyente sa kriminal nga reklamo.¹⁶⁶

4.1 KAPAKYASAN SA PAGHATAG OG MGA REMEDYO

Isip usa ka partido sa ICCPR, CAT ug OPCAT, nagpasalig ang Pilipinas sa pipila ka mga obligasyon, apil ang pagpugong sa torture; pag-imbetiga sa tanang mga alegasyon ug pagpasaka og kaso diin adunay paigong madawat nga ebidensya; ug paghatag og mga bayad sa mga biktima sa torture.

Sigon sa gipakita niining taho, naglabi ang torture ug uban pang dili maayong pagtratar sa prisohan sa pulisya sa Pilipinas. Dugang nga gimando sa Artikulo 2(1) CAT sa mga partido nga estado nga “magbuhat og epektibong lehislatibo, administratibo, legal o uban pang mga lakang aron pugngan ang mga pagbuhat sa torture.”¹⁶⁷ Kinahanglang itaho sa Pilipinas ang ikatulong regular nga taho niini ngadto sa Committee Against Torture niadtong Mayo 2013, pero wala pa nagsumite sukad niadtong Oktubre 2014.

Isip usa ka partido sa OPCAT, obligado ang Pilipinas nga itakda ang National Preventive Mechanisms (NPM) nga adunay kamandoan nga susihon ug bantayan ang tanang mga prisohan.

Niadtong 13 Agosto 2013, gipasaka sa Kongreso ang House Bill No. 2401 (Usa ka Balaod nga Nag-establisar og Nasyonal nga Mekanismo sa Pagpugong Batok sa Torture sa Pilipinas) nga gibuhat ang Philippine Torture Prevention Commission isip ang nasyonal nga mekanismo sa pagpugong sa Pilipinas pero wala nahimong balaod. Niadtong Abril 2014, giandam sa CHR ang usa ka draft nga balaod nga nagtakda sa pagbuhat og independiyenteng NPM nga nakakonekta sa CHR sa pakigsosyo sa mga grupo sa sibil nga katilingban ug pipila ka mga institusyon sa gobyerno. Pero, nagpabilin nga gisusi sa Kongreso kining balaod ug, sa panahon sa pagsulat, kay wala pa napasaka sa Kongreso.

Bisan pa kung gidawat sa Amnesty International ang bag-o nga draft nga balaod, nabalaka kini nga ang padayon nga pagkalangan sa mga awtoridad sa Pilipinas sa pagtakda sa mao nga NPM sa halos duha ka tuig pagkahuman sa takdang panahon niini¹⁶⁸ kay magresulta sa mga pangutana mahitungod sa ilang pasalig nga pugngan ang torture ug uban pang dili maayong pagtratar.

Obligado sab ang mga awtoridad sa Pilipinas sa ilang mga obligasyon nga imbestigahan ug silotan ang mga pagbuhat og torture. Sama sa nasulat, ang mga pagbuhat og torture ug pipila ka partikular nga mga pagbuhat sa uban pang dili maayong pagtratar kay mga krimen sa ilawom sa internasyonal nga balaod. Gimando sa Mga Artikulo 12 ug 13 sa Convention against Torture nga ang tanang mga reklamo sa torture kay “gilayon ug walay gidapigang susihon sa mga hanas nga awtoridad niini”. Gisaysay sa Human Rights Committee nga, sa masaligang Kinatibuk-ang Komento niini sa Artikulo 7, nga kining Artikulo, kauban ang mga probisyon para sa mga remedyo sa Artikulo 2(3) sa ICCPR, kay nagtakda, nga kauban ang uban pang mga butang, ang obligasyon para sa “mga nagreklamo... [nga] gilayon nga imbestigahan ug walay gidapigan sa mga hanas nga awtoridad aron himuong epektibo ang remedyo.”¹⁶⁹ Ang sakop, mga pamaagi ug mga resulta sa mao nga mga imbestigasyon kinahanglan nga himuong pampubliko. Ang mga opisyal nga gisuspetsahang nagbuhat og torture o uban pang dili maayong pagtratar kay kinahanglang

isuspinde gikan sa aktibong katungdanan atol sa imbestigasyon.

Bisan pa kung naglabi ug nagpadayon sa Pilipinas ang paggamit sa torture ug uban pang dili maayong pagtratar, wala gayud giimbestigahan ang kasagaran sa mga alegasyon, ug mas gamay lamang gihapon ang nagresulta sa prosekusyon. (Tan-awa ang Kapitulo 4.4).

Obligado sab ang Pilipinas, parehong ilawom sa UNCAT (Artikulo 14) ug sa ICCPR (Mga Artikulo 7, 2(3)), nga maghatag og epektibong remedyo sa mga biktima sa torture ug uban pang dili maayong pagtratar. Gitakda sa Artikulo 14(1) sa UNCAT nga:

“Kinahanglang sigurohon sa kada Partido nga Estado sa legal nga sistema niini nga ang biktima sa pagbuhat sa torture kay makakuha og bayad sa kadaot ug adunay mapatuman nga katungod sa patas ug paigong kompensasyon, apil ang pamaagi para sa hingpit nga rehabilitasyon kung posible. Sa panghitabo sa pagkamatay sa biktima isip resulta sa pagbuhat sa torture, kinahanglang angay sa kompensasyon ang mga nagdepende kaniya.”

Sa masaligang Kinatibuk-ang Komento niini sa niining Artikulo, gipasabot sa Committee against Torture nga, kauban ang uban pang mga butang, nga “Gikonsiderar sa Committee nga ang terminong “bayad sa kadaot” sa artikulo 14 kay nag-apil sa mga konsepto sa “epektibong remedyo” ug “bayad”. Busa nagtakda ang komprehensibong konsepto sa bayad nga ang danyos, kompensasyon, rehabilitasyon, katagbawan ug mga garantiya sa dili pagbalik ug nagtuki sa hingpit nga sakop sa mga lakang nga gikinahanglan aron mabayran ang mga pagsupak sa ilawom sa Convention.”¹⁷⁰

Sa naandan, wala sa mga biktima sa torture nga giinterbyu sa Amnesty International ang nakadawat sa bisan unsang porma sa danyos, rehabilitasyon o kompensasyon gikan sa gobyerno sa Pilipinas, pwera sa kuwarta nga tabang nga gihatag sa CHR sa pipila ka mga kaso. Tungod sa mga limitadong kakuhaan, makahatag lamang ang CHR og usa ka PhP10,000 (gibana-bana nga US\$220) sa kada biktima, bisan pa sa sakop sa ilang mga panginahanglan. Aduna sab gamay nga impormasyon nga magamit sa publiko mahitungod sa mga katungod ug mga remedyo nga magamit sa mga biktima sa mga pagsupak sa mga katungod sa tawo.

Bag-ohay nga gi-establisar sa Gobyerno sa Pilipinas ang Konseho sa Mga Claim sa Mga Biktima sa Mga Katungod sa Tawo aron iproseso ang kompensasyon sa mga biktima sa mga katungod sa tawo sa ilawom sa Martial Law.¹⁷¹ Bisan pa kung magserbisyo lamang ang konseho sa mga biktima sa mga katungod sa tawo atol sa Martial Law, gidahum nga ang pagbuhat sa Konseho sa Claim kay magtakda og positibong paninugdan sa paghatag og mga bayad nga gihatag sa gobyerno sa umaabot sa mga pagsupak sa mga katungod sa tawo.

4.2 MGA DILI EPEKTIBONG MEKANISMO SA KRIMINAL NGA REKLAMO

Gimando sa Artikulo 13 sa CAT nga protektado ang mga nagreklamo ug mga testigo gikan sa dugang nga dili maayong pagtratar para sa pagbuhat sa reklamo. Adunay obligasyon nga imbestigahan ang mga alegasyon sa torture ug uban pang dili maayong pagtratar bisan pa kung magreklamo o dili ang biktima.¹⁷²

Imbes nga magtanyag og usa ka mekanismo sa reklamo. Ang ATA, kauban ang Mga Mando sa Pagpatuman nga nagsunod sa pagpatuman niini, nagtuki sa lain-laing mga ahensya nga gimandoan nga modawat sa mga reklamo sa torture ug imbestigahan kini. Apil niini ang CHR, Department of Justice (DOJ), partikular sa ilawom sa National Bureau of Investigation (NBI) niini, ang Philippine National Police (PNP) ug ang Armed Forces of the Philippines (AFP).¹⁷³ Isip dugang, gihatagan ang CHR ug Public Attorney's Office (PAO) og mga partikular nga katungdanan aron tabangan ang nagreklamo sa legal nga dokumentasyon.¹⁷⁴

Gitakda ang panahon nga 60 ka adlaw sa pagtrabaho para sa pagpangita og impormasyon ug dugang nga 60 ka adlaw sa pagtrabaho para sa paunang imbestigasyon sa duha ka institusyon nga adunay awtoridad nga mosilot: ang DOJ (partikular ang National Prosecution Service o NPS niini) ug ang Ombudsman.

Bisan kung ang pulisya ug ang militar dili apil sa mga tamdanan sa ibabaw sa posibleng walay gidapigan, adunay pipila ka lain-laing mga ahensya – CHR, DOJ (NBI ug NPS) ug Ombudsman – nga mahimong makadawat og mga reklamo mahitungod sa torture ug magbuhat og mga imbestigasyon. Pero, kining mga institusyon adunay mga seryosong limitasyon nga nagdili o nagpugong kanila sa pagbuhat og mga epektibong imbestigasyon.

4.2.1 DEPARTMENT OF JUSTICE (ANG NBI UG NPS)

Ang DOJ mao ang punoang ahensya sa balaod sa Gobyerno sa Pilipinas nga gimandoan nga molihok isip legal nga abugado sa gobyerno ug dibisyon sa prosekusyon niini, nga gimandoan nga imbestigahan ang pagbuhat sa mga krimen ug silotan ang mga sad-an.¹⁷⁵ Sa ilawom sa DOJ mao ang National Bureau of Investigation (NBI), ang premier nga ahensya sa pag-imbestiga sa gobyerno ug ang National Prosecution Service (NPS). Gitugutan ang NBI nga magbuhat, isip tubag sa mga reklamo o sa kaugalingong inisyatibo niini, og mga imbestigasyon sa mga krimen ug uban pang mga sala diin lambigit ang kaayohan sa publiko.¹⁷⁶ Mahimo sab nga motabang ang NBI, kung gikinahanglan sigon sa balaod, sa pag-imbestiga ug pagtuki sa uban pang mga krimen ug mga sala, ug sa pagtabang sa mga administratibo ug sibil nga kaso diin gihangyo sa gobyerno.¹⁷⁷ Mahimo kining maghatag og teknikal nga tabang sa mga opisyal sa pagsilot ug pagpatuman sa balaod,¹⁷⁸ sama sa pagbuhat og mediko-legal ug uban pang forensic nga mga eksaminasyon.

Ang NBI kay usa ka makagagahom nga institusyon sa pag-imbestiga – kauban sa mga gahom niini ang mga pag-aresto, mga pagpangita ug mga pagdakop, paghatag og mga subpoena aron madasig ang pagtambong sa bisan kinsang tawo o ang presentasyon sa bisan unsang dokumento; ug adunay akses sa tanang mga pampublikong rekord, ug, sa pipila ka mga kaso, mga rekord sa mga pribadong partido.¹⁷⁹ Ang mga ahente kay mahimong magkuha og mga gipanumpaang saysay¹⁸⁰ ug mahimong magdala og angay ug paigong mga pusil para sa ilang proteksyon.¹⁸¹

Potensyal sab nga maakses ang NBI tungod kay nagmentena kini og mga opisina sa lain-laing mga rehiyon, pero aduna lamang mokabat sa 500 ka ahente sa tibuok nasud, kasagarang nagdumala lamang kini sa mga kaso nga taas ang profile ug lagmit nga dili makadawat og mga reklamo mahitungod sa torture gikan sa mga kriminal nga suspetsado.¹⁸² Sigon sa dibisyon sa

NBI, nag-imbetiga lamang sila og 2 hangtud sa 3 ka kaso sa miaging duha ka tuig pero mga insidente lamang kini sa murder/homicide nga mga kaso. (Miingon ang representante sa NBI sa mga tigpanukiduki sa Amnesty International nga walay mga istatistika ang NBI sa kinaiyahan sa mga kaso nga giimbestigahan niini.)¹⁸³ Wala sa mga biktima nga nainterbyu sa Amnesty International ang naghisgot nga nagreklamo sa NBI. Wala nakatabang nga ang pipila sa kawani sa NBI kay nalambigit sa pipila ka mga alegasyon sa torture kaniadto.¹⁸⁴

Ang NBI walay mga gahom sa pagsilot, ug hingpit nga nakigtambayayong sa NPS – ang institusyon nga gitugutang magbuhat og mga paunang imbestigasyon¹⁸⁵ – sa pagdesisyon kung adunay posibleng hinungdan sa pagtugot sa pagpasaka og impormasyon (kriminal nga reklamo) sa korte.¹⁸⁶ Ang NPS adunay mga prosekutor sa lungsod, probinsya ug rehiyon apil sab ang kawani sa prosekusyon sa Secretary of Justice (gitawag sab nga “mga espesyal nga prosekutor”).¹⁸⁷ Adunay duha ka katungdanan ang mga prosekutor sa lungsod ug probinsya. Sa pagbuhat sa mga paunang imbestigasyon, naglihok sila isip walay gidapigang mga opisyal sa hearing nga mahimong makadawat og mga saysay sa ilawom sa pagpanumpa ug maghatag og mga subpoena aron magdasig og pagtambong sa mga testigo.¹⁸⁸ Sa dihang anaa na sa korte ang kaso, buhaton nila ang katungdanan sa usa ka tigpasiugda isip abugado para sa estado. Sila ang mamuno sa pagsilot sa kaso ug adunay kontrol sa mga pribadong prosekutor.¹⁸⁹

Susihon sa mga pangrehiyong prosekutor ang mga apela gikan sa mga kaso nga gidesisyonan sa mga prosekutor sa lungsod o probinsya, nga anaa sa sulod sa hurisdiksiyon sa mga mas ubos nga korte.¹⁹⁰ Ang mga desisyon sa mga kaso sulod sa hurisdiksiyon sa mga pangrehiyong korte sa trial, sa laing bahin, kay ihatag sa Secretary of Justice para sa pagsusi. Ang Secretary of Justice, sa pagbuhat sa iyang balaodnong hurisdiksiyon, kay gitabangan sa usa ka espesyal nga grupo sa mga prosekutor nga gipamunuan sa Prosecutor General.¹⁹¹ Kini nga grupo kay nagbuhat sab sa mga paunang imbestigasyon ug prosekusyon sa mga kriminal nga kaso nga lambigit ang nasyonal nga seguridad, diin gibuhay ang mga task force, ug mga kriminal nga kaso nga gibalhin ang mga lugar aron malikayan ang pagkapakyas sa hustisya.¹⁹²

Mahimo sab nga direktang ipasaka ang mga reklamo mahitungod sa torture ngadto sa NPS, nga mao ang pinakamaakses nga ahensya nga anaa sa halos kada lungsod ug munisipalidad.¹⁹³ Ang kawani sa NPS kay pinakalagmit sab nga adunay posisyon sa pag-ila sa mga posibleng biktima sa torture tungod kay nakipagkomunikar sila sa mga kriminal nga suspetsado atol sa pagpangutana ug paunang imbestigasyon pero walay dayag nga obligasyon sa ilawom sa balaod nga imbestigahan sa mga prosekutor ang mga kaso sa torture kung aduna silay mamatikdan nga mga marka/mga bun-og sa mga kriminal nga suspetsado o makabaton og bisan unsang uban pang ebidensya nga nagtudlo sa usa ka posibleng kaso sa torture. Ang direktang pagpasaka sa NPS kay lalisonong pinakapaspas nga paagi aron makonsiderar ang reklamo ug gilayon nga makahangyo ang nagreklamo nga musulod sa programa sa proteksyon sa testigo sa DOJ.

Pero, tungod kay ang NPS dili usa ka institusyon sa pag-imbetiga, dili personal nga magbuhat ang mga prosekutor og mga imbestigasyon nga mangita og impormasyon pero hingpit nga magdepende sa mga affidavit ug uban pang ebidensya nga gipresentar sa mga partido aron matuki kung adunay “posibleng hinungdan” aron ipadayon ang prosekusyon. Diin hingpit o

kasagarang nakabase ang ebidensya sa mga biktima sa ilang kaugalingong paghulagway sa mga panghitabo nga walay bisan unsang uban pang ebidensya, lagmit nga dili kini magresulta sa prosekusyon. Pananglitan, sa usa ka kaso nga nadokumento sa Amnesty International, gibasura sa prosekuytor ang usa ka reklamo sa torture tungod sa kakulang sa ebidensya aron mailhan ang mga sad-an.

Dugang pa niini, tungod kay ang kadaghanan niadtong gi-torture o wala gitratar og maayo sa kustodiya kay kasagarang suspetsado, gिकासuhan o mismong gisilotan sa mga kriminal nga sala, dili lagmit nga makita nila ang mga regular nga prosekuytor isip walay gidapigang institusyon diin makareklamo sila mahitungod sa pagtratar sa pulisya kanila. Gayud, sa mga kaso sa gisumbong nga torture nga nadokumento sa Amnesty International, walay usa ka biktima nga gitaho ang pagtratar kanila sa mga kamot sa pulisya ngadto sa NPS. Usahay lang sab mangutana ang mga prosekuytor sa mga kriminal nga suspetsado kung gibuhatan sila og torture o uban pang dili maayong pagtratar, o magbuhat og bisan unsang inisyatibo aron masiguro nga naghatag sila og maayong lugar para sa mga piniriso aron makabuhat og mga reklamo. Partikular nga importante kini nga bisan pa kung milihok ang mga prosekuytor isip independiyenteng yunit, kasagarang mas hingpit silang nakigtambayayong sa pulisya, nga kasagarang anaa sa parehong kuwarto atol sa pagpangutana o paunang imbestigasyon.

Ang tinuod kaayo nga mga babag nga nagpugong sa mga biktima sa pagbuhat og mga reklamo sa torture kay gibutyag sa mga kaso sa ibabaw. Pananglitan, bisan pa kung nangutana ang prosekuytor kang Jonathan (Kapitulo 3.6) kung gi-torture ba siya o gitratar og dili maayo, wala niya masulti ang pag-abuso kaniya tungod kay anaa sab ang mga opisyal sa pulisya nga nagkulata kaniya. Gitaho sab sa uban pang mga biktima ang parehong pagduha-duha sa pagreklamo, tungod sa parehong mga rason.

Sa laing kaso, miingon sa Amnesty International ang usa ka biktima sa torture nga nagtusok ang opisyal sa pulisya og talinis nga butang sa iyang kilid samtang giimbestigahan siya sa usa ka prosekuytor pero morag walay namatikdan ang prosekuytor.

Tan-awa ang kaso ni Brandon sa Kapitulo 4.4.

Sa kaso ni **Jerry Corra** (tan-awa ang Kapitulo 1), nagdesisyon ang CHR nga magpasaka og reklamo sa torture sa Prosecutor General sa DOJ sa Manila imbes nga sa lokal nga prosekuytor. Sa usa ka sulat sa DOJ nga nangatarongan sa pagpili sa lugar, gipahibalo sa CHR regional director ang Prosecutor General nga nagpadayag ang nagreklamo og pagduha-duha sa pagpasaka sa kaso sa lokal nga prosekuytor tungod kay ang pareho nga prosekuytor ang nagdumala sa kaso sa mga droga batok kaniya. Busa nahadlok siya nga dili siya hatagan og patas ug walay gidapigang hearing, tungod sa impluwensiya sa iyang gisumbong nga mga sad-an sa lokalidad.

Niadtong Agosto 2010, giaresto ang lima ka tawo sa mga opisyal sa pulisya sa Luzon ug miingon nga gi-torture sila sulod sa usa ka kampo sa pulisya. Nakabuhat ang usa ka NGO sa mga katungod sa tawo og medikal nga eksaminasyon lima ka adlaw pagkahuman sa pag-aresto kanila. Nasuta sa nagsusi nga doktor nga ang ilang mga kadaot nagpakita nga gi-torture sila.¹⁹⁴ Pagkahuman niadto, nagbuhat ang CHR Forensic Center og ilang kaugalingong medikal nga eksaminasyon ug nasuta nga ang mga pisikal nga kadaot nga ilang naantos kay “nagpakita” og

torture ug dili maayong pagtratar atol sa kustodiya.¹⁹⁵

Ang lima ka lalaki nag-uban sa pagpasaka og mga kriminal ug administratibong reklamo (gihisgutan sa ilawom sa mga administratibong reklamo, tan-awa ang Kapitulo 4.5). Pero, gibasura sa prosektyutor ang kriminal nga reklamo para sa torture sa preliminaryong lebel sa imbestigasyon tungod kay ang pag-ila sa mga nagreklamo sa (mga) suspetsadong sad-an kay “kaduha-duhaan ug kadudahan”.¹⁹⁶ Nasuta sa prosektyutor nga gitaptapan ang kadaghanan sa mga nagreklamo ug wala nailhan ang mga sad-an. Gibuhat sa prosektyutor ang parehong desisyon mahitungod sa pag-ila sa usa ka nagreklamo nga wala gitaptapan, nga gituki ang testimonya niining nagreklamo nga balik-balik siyang giatake sa kada higayon nga gisulayan niya sa paghangad ang iyang nawong. Nagdesisyon sab ang prosektyutor nga ang pag-ila sa mga nagreklamo sa tingog sa opisyal sa pulisya nga gisumbong nga responsable para sa torture kay dili paigo tungod kay wala gipakita nga nakabaton ang mga nagreklamo og paigo nga pamilyaridad sa iyang tingog. Tungod kay usa lamang ka opisyal sa pulisya ang gihinganlan isip respondente sa kaso, ang kapakyasan sa pag-ila sa suspetsadong sad-an kay nahimong paigo aron maluya ang kaso.

Ang balaod sa Pilipinas adunay pipila ka mga gikinahanglan para sa pag-ila sa mga sad-an sa torture. Madawat sa korte ang pihong ebidensya.¹⁹⁷ Ang mga nag-arestong opisyal, nga kinahanglang mailhan base sa mga rekord sa pag-aresto, kay mahimong buhaton aron mailhan sa korte kadtong magkuha sa kustodiya sa mga suspetsado.¹⁹⁸ Gikinahanglan ang mga rekord sa pulisya aron ipakita kung kinsa ang adunay duty sa panahon nga nahitabo ang gisumbong nga insidente sa torture.

Pero, tungod kay ang katungdanan sa mga prosektyutor sa usa ka preliminaryong imbestigasyon kay usa ka walay gidapigang opisyal sa hearing, ang problema sa paghatag og ebidensya nga gikinahanglan aron makapasaka og impormasyon (kriminal nga reklamo) sa korte kay nagdepende sa nagreklamo.

Sa kaso sa lima ka lalaki, dili klaro kung nganong wala gipasa sa prosektyutor sa NPS ang reklamo sa torture ngadto sa NBI para sa mga imbestigasyon sa pagpangita og impormasyon, nga gipili hinuon nga hingpit nga ibasura ang kaso. Nakakuha unta ang NBI og dugang pang ebidensya tungod kay aduna kini akses sa tanang mga pampublikong rekord ug makahatag og mga subpoena aron patambongon ang bisan kinsang tawo o ang pagpakita sa bisan unsang dokumento.

Gitakda sa Opisina sa Presidente sa Pilipinas ang Administrative Order No. 35 (AO 35) niadtong 22 Nobyembre 2012 nga, kauban ang uban pang mga butang, nagtakda sa pagbuhat sa usa ka espesyal nga grupo sa mga prosektyutor¹⁹⁹ sa kada lungsod, probinsya o rehiyon²⁰⁰ nga adunay buluhaton nga motabang sa mga ahensya sa pagpatuman sa balaod sa pagbuhat og mga imbestigasyon sa pagpangita og impormasyon ug pagkuha og ebidensya para sa prosekusyon sa mga kaso sa torture, gibuhat nga mga pagkawala ug mga ilegal nga pagpatay.²⁰¹ Sa dihang moabot na ang kaso sa korte, kinahanglang makigtambayayong ang mga prosektyutor sa AO 35 sa mga prosektyutor sa trial ug mga imbestigador sa pagpatuman sa balaod aron masiguro ang epektibong prosekusyon sa kaso.²⁰² Dili klaro kung gitakda ang mga prosektyutor sa AO 35 sa tibuk nasud ug kung aduna sila sa pagkaron mga giimbestigahang aktuwal nga kaso sa torture.

Pero, tungod sa bug-at nga problema nga giatubang sa pagkakaran sa mga proseklyutor sa pagbuhat sa mga preliminaryong imbestigasyon ug pagpasaka sa mga kriminal nga kaso sa korte adlaw-adlaw, nabalaka ang Amnesty International nga ang mga dugang nga buluhaton nga gitakda sa AO 35 niining mga proseklyutor kay grabeng makadaot sa ilang pagkaepektibo sa pagbuhat sa mga imbestigasyon sa tanang mga alegasyon sa torture. Nabalaka sab ang Amnesty International nga ang parehong mga ahensya sa pagpatuman sa balaod diin mahimong kabahin ang mga sad-an sa torture (apil ang PNP) kay malambigit sab sa mga imbestigasyon nga gibuhat sa ilawom sa AO 35.

4.2.2 OPISINA SA OMBUDSMAN

Gibuhat ang Opisina sa Ombudsman niadtong 1987 isip ang “tigprotekta sa mga tawo”. Ang punoang buluhaton niini mao ang pag-imbetiga, sa kaugalingong inisyatibo niini o kung nagreklamo ang bisan kinsang tawo, sa bisan unsang pagbuhat o dili pagbuhat sa bisan kinsang pampublikong opisyal, empleyado, opisina o bisan unsang ahensya nga morag ilegal, dili tarong o dili maayo.²⁰³

Aron masiguro ang kagawasan, adunay piskal nga kagawasan ang Opisina sa Ombudsman,²⁰⁴ ug gahom nga mopili og mga kaugalingong opisyal ug mga empleyado niini.²⁰⁵ Ang mga opisyal niini, ang Ombudsman ug ang mga deputy niya, apil ang Espesyal nga Proseklyutor, kay gipili sa Presidente nga wala manginahanglan og bisan unsang kumpirmasyon, ug mag-alagad para sa usa ka dili mabag-ong termino nga pito ka tuig.²⁰⁶ Mahimo lamang tangtangan ang Ombudsman sa katungdanan sa impeachment para, ug sa silot sa, silotanang sala sa Konstitusyon, pagbudhi, panuburno, pagpangawkaw ug korapsyon, uban pang mga dako nga krimen, o pagtraydor sa pagsalig sa publiko.²⁰⁷

Gitabangan ang Ombudsman sa mga deputy – usa ka kinatibuk-ang deputy ug usa ka gidestino sa kada usa sa punoang mga grupo sa isla sa Luzon, Visayas ug Mindanao. Adunay gidestino nga usa ka dugang nga deputy sa militar ug uban pang mga opisyal sa pagpatuman sa balaod samtang usa pa, nga gitawag nga Espesyal nga Proseklyutor, ang mag-imbetiga sa mga reklamo nga masayran sa Sandiganbayan.²⁰⁸ Gidestino ang duha sa Metro Manila. Tungod kay walay mga opisina sa kada rehiyon o probinsya, partikular nga lisud ang pag-akses sa Ombudsman para sa mga anaa sa gawas sa Metro Manila.²⁰⁹

Adunay mga importanteng gahom ang Opisina sa Ombudsman – mahimo niining mandoan ang usa ka opisyal sa gobyerno nga magkuha og mga kopya sa mga dokumento nga lambigit sa mga kontrata o mga transaksyon nga lambigit ang paggastos o paggamit sa mga pondo o mga kabtangan sa publiko; ug mohangyo sa bisan unsang ahensya sa gobyerno og tabang og impormasyong gikinahanglan sa pagbuhat sa mga buluhaton niini apil ang eksaminasyon sa mga rekord ug mga dokumento.²¹⁰ Isip dugang, ang Ombudsman mahimong maghatag og immunity gikan sa kriminal nga prosekusyon sa usa ka testigo nga ang testimonya o ang paghawid ug paghatag sa mga dokumento o uban pang ebidensya kay mahimong gikinahanglan aron matuki ang kamatuoran sa bisan unsang hearing, pangutana o proseso diha niini.²¹¹ Sa parehong paagi, mahimong i-hold sa Ombudsman o bawion ang paghatag og immunity gikan sa kriminal nga prosekusyon ngadto sa usa ka testigo nga mobalibad sa paggawas o pagtestigo.²¹²

Dili limitado ang mga gahom sa Ombudsman sa pagmando sa sakto nga opisyal nga tangtargon, suspindihon, ipaubos, magtakda og multa o pagbalibad, o pasakaan og kaso ang usa ka masalaypong pampublikong opisyal o empleyado pero mahimo sab magmando sa pampublikong opisyal o empleyado o bisan unsang opisina o ahensya sa gobyerno, nga buhaton o papaspason ang bisan unsang aksyon o buluhaton nga gimando sa balaod, o undangon, pugngan ug isakto ang bisan unsang pag-abuso o pagkadili tarong sa pagbuhat sa mga katungdanan.²¹³

Tungod sa mga gahom niini, adunay potensyal ang Ombudsman nga mahimong epektibo kaayo sa paghatag og bayad sa kadaot sa mga biktima sa mga pagsupak sa mga katungod sa tawo, apil ang torture ug uban pang dili maayong pagtratar. Adunay mga gahom ang Ombudsman nga magbuhat og mga kriminal nga imbestigasyon (ug mga administratibo/pangdisiplinang proseso). Walay korte nga makahatag og kamandoan nga magpalangan sa imbestigasyon sa Ombudsman, pwersa kung klarong gipakita nga walay hurisdiksyon ang Ombudsman sa butang nga giimbestigahan.²¹⁴

Pero, sa naandan, nakaapekto ang pagkamaakses sa Ombudsman ug ang pokus niini sa pagpangawakaw ug korapsyon sa pagkaepektibo niini isip usa ka mekanismo aron maghatag og bayad sa kadaot sa mga biktima sa torture ug uban pang mga pagsupak sa mga katungod sa tawo. Niadtong 25 Setyembre 2012, misulod ang Ombudsman sa usa ka Memorandum of Agreement kauban ang National Police Commission (NAPOLCOM) ug ang PNP. Gitakda niini ang lain-laing mga aspeto sa responsibilidad: ang Ombudsman adunay punoang hurisdiksyon sa mga kaso nga lambigit ang ilegal nga pagkuha og bahandi, pagpangawakaw ug korapsyon, pagpanuburno, pangurakot, uban pa; adunay punoang hurisdiksyon ang NAPOLCOM sa mga grabeng administratibong kaso batok sa mga opisyal sa pulisya ug adunay hurisdiksyon ang PNP para sa mas ubos nga mga administratibong sala.²¹⁵ Samtang sakop sa MoU ang mga administratibong reklamo ug giapil ang hurisdiksyon sa Ombudsman sa mga kriminal nga reklamo, gituki niini ang pokus sa institusyon sa korapsyon.

Dili klaro kung pila ka mga kriminal nga imbestigasyon sa mga alegasyon sa torture o uban pang dili maayong pagtratar sa pulisya ang gibuhat sa Ombudsman sukad nga gipatuman ang ATA. Pero, gihatag sa usa ka opisyal gikan sa Deputy Ombudsman para sa Militar ug Uban Pang Mga Opisina sa Pagpatuman sa Balaod sa Amnesty International ang mga listahan sa ubos, nga nagpakita nga 36 ka alegasyon sa torture sa pulisya ang giimbestigahan sa Ombudsman taliwala sa Setyembre 2012 ug 10 Disyembre 2013.²¹⁶ Niini, tulo lamang ka kaso ang gipadala para sa prosekusyon, samtang 17 ang gibasura ug laing 16 ang pabiling giimbestigahan sukad niadtong Disyembre 2013. Pareho gikan sa 2011 hangtud sa Agosto 2012, 26 ka reklamo nga lambigit sa Pulisya ug ATA ang giimbestigahan – 19 ang gibasura sa opisina sa Ombudsman, lima ang nalista isip giimbestigahan pa ug duha lamang ka kaso ang na-refer sa Prosekyutor.²¹⁷

OPISINA SA DEPUTY OMBUDSMAN PARA SA MILITAR UG UBAN PANG MGA OPISINA SA PAGPATUMAN SA BALAO (MOLEO) Kahimtang sa mga kaso sa torture nga lambigit ang pulisya sukad niadtong Agosto 2012 (gikan sa 2011)	
Padayon nga imbestigasyon	5
Gi-refer sa Prosekyutor	2
Gibasura	19

KINATIBUK-AN	26
--------------	----

OPISINA SA DEPUTY OMBUDSMAN PARA SA MILITAR UG UBAN PANG MGA OPISINA SA PAGPATUMAN SA BALAO (MOLEO) Kahimtang sa mga kaso sa torture nga lambigit ang pulisya sukad niadtong Setyembre 2012 hangtud sa 10 Disyembre 2013	
Padayon nga imbestigasyon	16
Gi-refer sa Prosekyutor	3
Gibasura	17
KINATIBUK-AN	36

Walay dugang pang impormasyon mahitungod sa mga kaso ang gihimong magamit sa Amnesty International tungod kay gitaho nga abli lamang ang mga rekord para sa mga partido sa mga proseso. Busa, wala na-follow up sa Amnesty International ang bisan unsa niining mga kaso o nakig-istorya sa mga nagreklamo aron mahibaluan ang mahitungod sa ilang kasinatian sa pagpasaka og mga reklamo sa Ombudsman. Tungod kay walay mga rekord, dili sab posible para sa Amnesty International nga masusi ang paglihok sa Ombudsman isip usa ka institusyon sa pagdawat sa mga reklamo gikan sa mga biktima sa torture. Pero, giklaro sa mga listahan nga gibasura ang dakong bahin sa mga reklamo, ug gamay lamang kaayo ang gipadala para sa prosekusyon.

4.2.3 COMMISSION ON HUMAN RIGHTS

Ang institusyon nga modawat sa kadaghanan sa mga reklamo sa torture ug uban pang dili maayong pagtratar mao ang CHR – usa ka independiyenteng pangkonstitusyong institusyon nga gibuhat sa ilawom sa 1987 Philippine Constitution.²¹⁸ Ang punoang buluhaton sa CHR mao ang pag-imbetiga, sa kaugalingong inisyatibo niini o kung adunay moreklamo nga bisan unsang partido, ang tanang mga matang sa mga pagsupak sa mga sibil ug pampulitikang katungod sa tawo.²¹⁹

Aduna sab lapad nga mga gahom ang CHR. Sa pagbuhat sa mga buluhaton niini, gitugutan ang CHR nga gamiton ang mga kaugalingong tamdanan niini sa operasyon ug mga kamandoan sa pamaagi, ug tukion para sa mga partido sa pagbalewala kung kinsa ang misupak niining mga tamdanan.²²⁰ Makahatag kini og immunity gikan sa prosekusyon sa bisan kinsang tawo nga ang testimonya o paghawid sa mga dokumento o uban pang ebidensya kay gikinahanglan o kumbinyente aron matuki ang kamatuoran sa bisan unsang imbestigasyon nga gibuhat niini o sa ilawom sa awtoridad niini.²²¹

Aduna sab mga gahom ang CHR aron mobisita sa mga prisohan, mga bilangguan, o mga pasilidad sa pagpriso.²²² Mahangyo niini ang tabang sa uban pang mga institusyon sa gobyerno,²²³ ug magrekomenda sa Kongreso og mga epektibong lakang aron ipasiugda ang mga katungod sa tawo ug maghatag og kompensasyon sa mga biktima sa mga pagsupak sa mga katungod sa tawo.²²⁴

Ang 2012 CHR Manual on Investigation and Case Management Process (ang Manwal) nga

nagdumala sa pagbuhat sa mga imbestigasyon kay nagmando sa mga imbestigador nga “ikonsiderar ang tanang mga kakuhaan og impormasyon...ug magkuha og ebidensya gikan sa mga naka-survive nga biktima, mga testigo ug uban pang mga lambigit nga kakuhaan.”²²⁵ Gitugutan ang CHR nga makigtambayayong sa mga ahensya sa pagpatuman sa balaod ug mga organisasyon nga dili sa gobyerno; mogamit og mga modernong pamaagi sa imbestigasyon, apil ang datos sa cell phone o email, ug hangyuon ang tabang sa forensic ug uban pang mga eksperto.²²⁶ Sa kasumahan, takdang buluhaton sa mga imbestigador sa CHR nga makabaton og aktibong katungdanan sa usa ka imbestigasyon ug dili lamang magdepende sa mga affidavit ug ebidensya nga gisumite sa mga partido ug sa ilang mga testigo. Pero, dili pareho sa mga prosekyutor ug sa Ombudsman, walay gahom ang CHR nga maghatag og mga subpoena aron mapatambong ang mga testigo ug produksyon sa ebidensya. Hingpit nga gilimitahan niini ang abilidad niini nga makakuha og ebidensya gikan sa mga gisumbong nga nag-torture.

Mahimong imbestigahan ang mga reklamo sa CHR sa kaugalingong inisyatibo niini, o nadawat gikan sa mga pangrehiyong opisina niini ug gikan sa Barangay (baryo) Human Rights Action Centers. Ang taho sa imbestigasyon nga giandam sa imbestigador sa CHR kay susihon sa usa ka legal nga opisyal sa pangrehiyong opisina sa CHR nga mag-andam sa katapusang pagsusi ug resolusyon sa kaso. Kinahanglang tukion sa resolusyon ang mga tarong nga resulta (masaligan man para sa mga pagsupak sa mga katungod sa tawo, dili masaligan o walay pahayag nga sad-an), ang tarong nga legal nga aksyon (sibil, kriminal, administratibo ug daghang mga aksyon), ug ang pihong ahensya diin kinahanglang i-refer ang kaso.²²⁷ Susihon ug aprubahan sa CHR Regional Director ang resolusyon, ug magmando kung kinahanglang maghatag og pinansyal nga tabang sa mga nagreklamo.²²⁸ Nagtuki sab ang manwal og klarong proseso para sa apela ug pagkonsiderar pag-usab.²²⁹

Ang pipila sa mga biktima sa torture nga nainterbyu sa Amnesty International kay nagpadayag og pagdayeg para sa tabang nga gihatag sa CHR ngadto kanila sa imbestigasyon ug prosekusyon sa ilang mga kaso sa torture. Gipasalaman sa usa ka biktima nga anaa sa ilawom sa programa sa proteksyon sa testigo sa CHR ang CHR para sa iyang kinabuhi: “Wala koy nahibaluan kaniadto. Wala ako nakahibalo mahitungod sa CHR. Sa dihang nakahibalo na ako, wala ako misalig kanila sa una. Pero mitindog sila para kanako. Kung wala ang ilang tabang, gilubong na unta ako unom ka piye sa ilawom karon.”²³⁰

Pero, aduna sab mga kaugalingong limitasyon ang CHR. Isip usa ka institusyon sa imbestigasyon ug dili sa paghukom, mga rekomendasyon lamang ang mga resolusyon/mga desisyon sa CHR, ug nagdepende sa mga prosekyutor (NPS) nga pasahan sa kaso ang desisyon kung magpasaka og kriminal nga reklamo o dili.

Sa pipila ka sitwasyon, magresulta kini sa pagdoble sa proseso tungod kay ang mga nagreklamo batok sa mga opisyal sa pulisya kay kinahanglang magpasaka pag-usab og mga affidavit ug ebidensya sa prosekyutor o Ombudsman, nga nagresulta sab sa mga pagkalangan sa pagpasaka sa aktuwal nga kaso sa korte. Pero, ang benepisyo sa pag-agi sa CHR kay aduna kini aktibong katungdanan sa pagpangita og impormasyon ug pagkuha og dugang pang ebidensya, nga binali sa prosekyutor ug Ombudsman nga nagdepende lamang sa mga affidavit ug ebidensya nga gisumite

sa mga partido. Niini nga kahimtang, masulti nga makatabang ang imbestigasyon sa CHR sa pagpalig-on sa kaso pinaagi sa pagtabang sa nagreklamo sa pagkuha og dugang pang ebidensya.

Aduna sab limitadong kapasidad ang CHR para sa forensic nga eksaminasyon, nga aduna lamang mokabat sa lima ka medikal nga doktor nga nagbuhat og mga forensic nga buluhaton para sa tanang mga pagsupak sa mga katungod sa tawo sa tibuok nasud. Tungod kay nakabase ang Forensic and Medical Division sa sentrong opisina sa Metro Manila, molungtad og dugay nga panahon sa dili pa matubag ang mga tawag gikan sa mga layo nga lugar sa nasud aron gilayon nga idokumento ang pisikal nga pag-abuso ug mga medikal nga kundisyon sa mga biktima sa mga katungod sa tawo. Isip dugang, kinahanglang mangayo og tabang ang CHR gikan sa mga NGO sa pagbuhat og mga sikolohikal nga eksaminasyon sa mga biktima sa torture, kay dili eksperto niini nga field ang ilang mga doktor.

Isip dugang, mireklamo ang pipila nga molungtad sa pipila ka mga buwan ang mga imbestigasyon sa CHR sa dili pa makahatag og mga resolusyon, kung aduna man. Sa ilawom sa ATA, ang CHR, kauban ang uban pang mga ahensya, kay gimandoan nga humnon ang mga imbestigasyon niini sa pagpangita og impormasyon sa mga gisumbong nga kaso sa torture sulod sa 60 ka adlaw gikan sa pagpasaka sa reklamo.

Base sa mga figure nga gihatag sa CHR sukad niadtong Pebrero 2014, sa 75 ka kaso sa torture nga giimbestigahan nila niadtong 2013, lima lamang ang napasaka sa opisina sa prosekutor samtang usa ka gipasaka sa Opisina sa Ombudsman. Walo ka kaso ang gibasura samtang 59 ang pending nga imbestigasyon o pending nga resolusyon sa CHR. Sa duha pa ka laing kaso, naghatag ang CHR og legal nga tabang sa mga nagreklamo nga pending sa korte ang mga kaso. Bisan kung dili eksaktong gipakita sa mga figure kung pila ka mga kaso ang napasaka batok sa pulisya, ang pulisya ang gisumbong nga mga sad-an sa 60 ka kaso. Nagpabilin nga pending nga imbestigasyon ang kaso ni Frank sa CHR sukad niadtong Oktubre 2013 (Tan-awa ang Kapitulo 3.2.2). Sa binali, gipasa sa CHR ang kaso ni Brandon (tan-awa ang Kapitulo 4.4) sa DOJ Prosecutor General ug sa lokal nga prosekutor, sigon sa pagkasunud-sunod, sulod sa duha ka buwan sa pagpasaka sa reklamo sa CHR.

Mahimong ang hinungdan sa kadaghanan sa mga pagkalangan mao ang kakulang sa mga kakuhaan, usa ka padayon nga problemang giatubang sa CHR. Miingon ang mga opisyal sa CHR sa Amnesty International nga ang usa ka pangrehiyong opisina sa CHR, nga nagsakop sa pipila ka mga probinsya nga adunay milyon-milyong residente, kay adunay badyet sa operasyon nga PhP13,000 hangtud sa PhP15,000 (mokabat sa US\$295 hangtud sa US\$340) kada buwan aron magastosan ang pagbisita, imbestigasyon ug mga aktibidad sa edukasyon sa mga katungod sa tawo. Nagpasabot kini nga walay paigong pamaagi para sa transportasyon ang mga imbestigador sa CHR aron makaabot sa mga lugar diin nahitabo ang mga gisumbong nga kaso sa torture, partikular sa mga rehiyon nga adunay mga probinsya sa isla. Isip dugang, gitugutan lamang ang CHR nga magpatrabaho og tulo ka abugado sa kada rehiyon. Miingon ang mga opisyal sa CHR sa Amnesty International nga ang kada pangrehiyong opisina kinahanglang adunay unom hangtud sa 10 ka abugado-imbestigador. Dili talagsaon para sa mga regional director nga mga abugado nga aktibong makiglambigit sa pag-imbestiga sa mga kaso sa torture ug uban pang mga pagsupak sa

mga katungod sa tawo.

Nagsugod ang CHR sa pag-imbetiga sa kaso ni **Alfreda Disbarro** niadtong Oktubre 2013 (tan-awa ang kaso ni Alfreda sa Kapitulo 3.3). Paglabay sa siyam ka buwan, ang CHR, niadtong Hulyo 2014, naghatag og usa ka resolusyon nga nakita nga adunay nabuhat nga mga pagsupak sa mga katungod sa tawo batok kang Alfreda ug nagrekomenda og pagpasaka og mga kriminal nga kaso batok sa mga respondenteng opisyal sa pulisya sa Opisina sa Ombudsman.

Bisan kung misulti ang iyang pamilya sa Amnesty International sa ilang pagkamapasalamaton para sa paunang aksyon sa CHR sa kaso ni Alfreda nga nagpasiugda sa iyang pagbalhin gikan sa usa ka pasilidad nga gikontrol sa PNP ngadto sa usa ka prisohan sa ilawom sa Bureau of Jail Management and Penology (nga giasikaso sa DOJ), adunay mga kabalaka mahitungod sa paghangyo sa mga imbestigador sa CHR sa pamilya ni Alfreda nga motabang sa mga imbestigasyon, bisan pa sa anaa nang mga bahad nga unang nadawat sa mga miyembro sa pamilya nga hinungdan nga mibalhin sila sa laing adres. Sa dili minus sa usa ka panghitabo, ang usa ka miyembro sa pamilya nga gihangyo sa imbestigador nga magkuha og pipila ka mga dokumento gikan sa ilang city hall (nga duol sa mga lokal nga headquarter sa pulisya) kay nakita nga, gihadlok ug gisundan sa usa ka tawo nga nailhan sa miyembro sa pamilya ni Alfreda nga usa ka “asset” sa pulisya nga nagtrabaho sa ilawom sa “kontak” sa pulisya kaniadto ni Alfreda. Gisundan sa “asset” kining miyembro sa pamilya sa sulod sa usa ka establisemento ug, gikan sa gawas, giklaro ngadto sa miyembro sa pamilya nga nagtan-aw siya. Nawala siya pagkahuman sa pipila ka higayon. Gihuna-huna nga luwas na, mihawa ang miyembro sa pamilya sa restawran aron mouli sa balay, unya nakita nga gisundan siya sa parehong tawo nga nagsakay sa usa ka motorsiklo. Nabuhat sa miyembro sa pamilya nga mawala siya sa kalye.

Milihok dayon ang CHR sa pag-imbetiga sa mga taas nga profile nga kaso, sama sa kaso sa roleta sa torture sa Laguna (tan-awa ang Kapitulo 3). Sulod sa duha ka buwan, nagpasaka ang CHR og 23 ka reklamo sa torture batok sa mga opisyal sa pulisya sa pipila ka mga prosekyutor sa DOJ. Naghatag sab kini og proteksyon ug legal nga tabang sa duha ka biktima sa torture. Sukad niadtong Agosto 2014, naghuwat og resolusyon ang tanang 23 ka reklamo.

Paspas ang Central Luzon Regional Office sa CHR sa paglihok sa kaso ni **Jerry Corre**, nga parehong giendorso ang kaso ngadto sa prosekyutor sa DOJ sulod sa duha ka buwan gikan sa panahon nga nagpasaka og reklamo sa CHR ang pamilya ni Jerry.

4.3 MGA BABAG SA PAGPASAKA OG MGA REKLAMO

4.3.1 KAKULANG SA PAIGO NGA IMPORMASYON

Gimando sa mga internasyonal nga tamdanan sa mga katungod sa tawo nga sa panahon sa pag-aresto ug pagsugod sa pagpriso o pagbilanggo, kinahanglang pahibaluon ang mga piniriso sa ilang mga katungod ug kung unsaon kini pag-akses.²³¹ Gimando sab sa katungod sa remedyo nga adunay akses ang mga biktima sa angay nga impormasyon nga lambigit sa mga pagsupak ug mga mekanismo sa bayad sa kadaot. Busa, gitakda sa Kinatibuk-ang Komento sa Committee against Torture sa katungod sa bayad sa kadaot, apil ang uban pang mga butang nga:

Gi-highlight sa Committee ang importansya sa partido sa Estado nga apirmatibong gisiguro nga paigong gipahibalo ang mga biktima ug ang ilang mga pamilya sa ilang katungod nga mangita og bayad sa kadaot. Niini nga bahin, kinahanglan nga klaro ang mga pamaagi para sa pagpangita og bayad sa kadaot. Dugang pa niini, kinahanglang maghatag ang partido sa Estado og tabang ug suporta aron mapakunhod ang kalisud sa mga nagreklamo ug sa ilang mga representante. [...] Kinahanglang mogamit og mga espesyal nga lakang aron masiguro ang akses sa mga tawo nga sakop sa mga grupo nga gi-marginalize o gihimong huyang.²³²

Pareho niini, gimandoan sa ATA ang mga opisyal sa pulisya nga pahibaluon ang mga tawo nga anaa sa kustodiya sa ilang katungod nga mohangyo og pisikal nga eksaminasyon sa dili pa ug pagkahuman sa pagpangutana,²³³ pero walay mga kamandoan nga pahibaluon ang mga piniriso sa ilang katungod nga moreklamo mahitungod sa pagtratar kanila. Sa mas halapad nga bahin, gitakda sab sa ATA ug sa mga mando sa pagpatuman niini nga kinahanglang magbuhat ang mga lokal nga awtoridad og kampanya sa impormasyon ug edukasyon mahitungod sa Balaod, apil ang mga katungod sa mga biktima ug sa mga proseso sa mga reklamo.²³⁴ Pero sa naandan, ang pipila sa mga biktima sa torture nga giinterbyu sa Amnesty International kay nakahibalo sa ATA, sa mga opsyon sa pagpasaka og mga reklamo sa lain-laing mga institusyon nga nakalista sa Balaod, o sa ilang mga katungod sa kinatibuk-an.

Si Sandro (dili iyang tinuod nga ngalan) kay anaa sa pagkakaran sa usa ka institusyon para sa mga bata nga sad-an sa Central Luzon samtang nag-atubang sa trial para sa pagpanulis.²³⁵ Miingon siya sa Amnesty International nga 15 ka tuig lamang ang iyang edad sa dihang giaresto siya tungod sa pagpanulis sa Metro Manila niadtong Hunyo 2012. Miingon si Sandro nga sa istasyon sa pulisya, gisumbag siya sa tiyan sa duha ka opisyal sa pulisya, samtang gipangutana siya kung gusto siyang kasuhan og pagpanulis o pagpatay, nga gipugos siya sa “pagkumpisal”. Nangutana ang Amnesty International kang Sandro kung nganong wala gayud siya nagbuhat og bisan unsang reklamo mahitungod sa pagtratar kaniya sa kustodiya sa pulisya:

“Wala ako nakahibalo nga dili mahimong mobuhat niadto ang pulisya.”

Nakig-istorya si Sandro sa Amnesty International, Nobyembre 2013

Ang kadaghanan sa mga gipriso sa pulisya kay gikan sa mga background nga pobre nga adunay gamay o walay akses sa mga abogado nga makatambag kanila kung asa ug unsaon pagreklamo. Si Sandro ug ang iyang tulo ka igsoon kay adunay gamay nga suporta sa ginikanan tungod kay gibiyahan sila sa ilang inahan samtang nagtrabaho ang ilang amahan isip trabahador sa konstraksyon usahay. Nagpuyo siya kauban ang iyang lola sa side sa amahan ug mieskuwela, pero nakabaton kaniadto og problema usahay sa pulisya.²³⁶

Bisan kadtong nakahibalo nga nagbuhat ang usa ka opisyal sa pulisya og pagsupak sa mga katungod sa tawo kay kulang sa kahibalo o pagsabot mahitungod sa kung asa ug unsaon pagreklamo. Ang mao nga kakulang sa kahibalo, kauban ang kakulang sa daling akses niining mga mekanismo, kay dili hingpit nga nagpasabot kung nganong wala nataho ang taas nga gidaghanon sa mga kaso sa torture ug uban pang dili maayong pagtratar ug nganong wala gayud

nagpasaka og bisan unsang mga reklamo ang kadaghanan sa mga biktima.

Kasagarang napakyas ang mga istasyon sa pulisya sa pagpakita sa impormasyon nga magtugot sa mga piniriso nga magpasaka og mga reklamo batok sa mga opisyal sa pulisya. Bisan kung ang PNP adunay ilang kaugalingong mga numero sa hotline ug adunay lagmit nga mga desk sa mga katungod sa tawo sa kada istasyon sa pulisya, nagduha-duha ang mga biktima sa torture sa pagreklamo sa mga opisyal sa pulisya nga mga kauban sa trabaho sa mga sad-an sa torture.

4.3.2 KAHADLOK SA PAGBAWOS

Ang usa sa mga punoang rason kung nganong wala nagpasaka og mga reklamo ang mga biktima, bisan kung nakahibalo sila sa ilang mga katungod ug sa mga pamaagi sa reklamo, kay ang kahadlok sa pagbawos. Ang mao nga kahadlok para sa ilang personal nga kaluwasan ug ang kaluwasan sa ilang mga pamilya ug mga paryente ang kasagarang nagpugos sa paghilom sa mga biktima sa torture, o, kung nagpasaka sila og mga reklamo, bawion paglabay sa panahon ang mga reklamo ug makigsabot sa mga opisyal sa pulisya.

Halos katunga sa mga biktima sa torture o uban pang dili maayong pagtratar nga miapil niining panukiduki kay paunang nakita niining mga tigpanukiduki sa Amnesty International tungod kay gitaho nila ang ilang kasinatian sa usa ka NGO o nagpasaka og reklamo. Ang kadaghanan sa mga biktima nga wala nakita sa mga tigpanukiduki sa Amnesty International pinaagi sa CHR o mga NGO kay wala nagpasaka og reklamo. Ang trenta sa 55 ka biktima nga giinterbyu sa Amnesty International kay wala nagpasaka og bisan unsang reklamo. Sa 25 nga paunang nagpasaka og reklamo, lima ang mibawi niini.

Giaresto ang 16 ka tuig ang edad nga si **Ronan** (dili iyang tinuod nga ngalan) sa Metro Manila sa sayong bahin sa Abril 2013 tungod sa pagpangawat. Sa usa ka interbyu sa mga tigpanukiduki sa Amnesty International sa usa ka institusyon sa pag-atiman sa bata sa Central Luzon, miingon siya nga sa usa ka istasyon sa pulisya sa Lungsod sa Valenzuela, balik-balik nga gibunalan sa mga opisyal sa pulisya ang mga lapa-lapa sa iyang mga tiil gamit ang mga tugsok. Gimandoan sab siya nga magbuhat og mga squat ug uban pang mga hago nga ehersisyo sa lima hangtud sa unom ka higayon sa usa ka adlaw, upat ka adlaw sa usa ka semana – kasagarang 1,000 ka balik-balik sa usa ka higayon: “Makaabot ako og 700 hangtud sa 800 usahay. Kung dili makakumpleto niini ang akong mga kauban nga piniriso o ako, kinahanglan namong ibutang ang among mga tudlo sa kamot o mga kamot sa mga rehas sa prisohan ug bunalan kini sa mga guwardiya gamit ang kawayan nga tugsok,” miingon siya.

Miingon si Ronan sa Amnesty International nga nagbahad ang pulisya nga patyon siya sa paggawas niya: “Wala ako nakapasaka og reklamo tungod kay wala ako nakahibalo kung unsa ang buhaton ug nakabaton ako og phobia sa pulisya tungod sa mga bahad batok nako.” Bisan kung adunay abugado si Ronan, dili siya komportable sa pagsulti kaniya sa pagtratar nga iyang giatubang: “Nahadlok ako sa pagsulti kaniya mahitungod sa akong sitwasyon. Dili ako makasalig sa abugado. Gihuna-huna nako nga dili hingpit nga dapig nako ang akong abugado. Namatikdan nako kini gikan sa paagi sa iyang paglihok ug pakig-istoriya kanako.”

Gisulti ni **Andrew** (dili iyang tinuod nga ngalan) sa Amnesty International ang iyang parehong kasinatian.²³⁷ 24 siya sa dihang giaresto siya niadtong 2012 sa probinsya sa Zambales, nga giakusahan nga usa ka miyembro sa armadong grupo nga New People's Army nga gituohan nga responsable para sa pagpatay sa usa ka opisyal sa pulisya sa usa ka shoot-out sa milabay nga usa ka buwan. Miingon si Andrew nga sa dihang giaresto siya, gipatiran siya sa usa ka pulis sa likod sa wala pa siya giposasan sa upat ka lalaki ug gipasakay siya sa usa ka kotse. Sa sulod sa kotse, miingon si Andrew, gisumbag siya sa mga lalaki sa mga gusok ug tiyan sa halos walo o siyam ka higayon, gamit ang ilang mga kamot ug mga tumoy sa pusil.

Fig. 16 – Gisumbag sa pulisya si Andrew gamit ang ilang mga kumo ug mga tumoy sa pusil (interpretasyon nga hulagway base sa testimonya).
© Amnesty International

Gidala siya sa usa ka kampo sa pulisya. Sa dihang tua na didto: “Nagsugod sila sa pagpangutana mahitungod sa akong mga kauban. Sa dihang mibalibad ako sa pag-istorya, gibunalan nila ang mga lapa-lapa sa kada usa sa akong mga tiil, halos lima ka higayon sa kada usa gamit ang pipila ka gahi nga butang. Nagpadayon sila sa pagkulata kanako. Gipatiran nila ako sa tiyan. Gisumbag nila ako sa mga kilid sa akong tiyan. Tungod kay adunay tabon ang akong nawong, dili nako makita kung pila ang anaa didto.” Gipakita sab ni Andrew ang iyang mga kamot nga aduna gihapon uwat tungod kay, miingon siya, ang iyang mga kamot hugot nga giposasan sa iyang likod sulod sa daghang mga adlaw.

Miingon si Andrew nga nahadlok siya sa pagpasaka og reklamo: “Nagduha-duha ako sa pagpasaka og reklamo tungod kay anaa pa gihapon ako sa sulod sa prisohan. Daghang mabuhat kanako ang pulisya... Nahadlok ako nga bisan kung makagawas na ako, mapasakitan o mapatay nila ako. Nakahibalo ako pag-ayo kung unsa ang ilang gibuhat sa ubang mga tawo. Aduna sab mga impormante ang pulisya sa sulod sa prisohan mao nga makahibalo sila kung magpasaka ako og reklamo.”

KAKULANG SA EPEKTIBONG PROTEKSYON SA MGA TESTIGO

Ang Pilipinas adunay programa sa proteksyon sa testigo nga gihimong balaod pinaagi sa Witness Protection,

Security and Benefit Act ug gipatuman sa DOJ.²³⁸ Ang programa naghatag sa mga testigo ug sa ilang mga pamilya og: usa ka luwas nga pasilidad sa pabalay; pinansyal nga tabang o tabang sa pagkuha og paagi sa panginabuhi; proteksyon gikan sa pag-ubos sa posisyon gikan sa trabaho tungod sa iyang testimonya sa korte; allowance sa pagbiyahe ug pagpuyo; libreng medikal nga panambal, pagpaospital ug mga tambal; ug, sa pipila ka mga higayon, reloksasyon ug pagbag-o sa kailhanan.²³⁹ Isip puli, gimandoan ang mga testigo, kauban ang uban pang mga kamandoan, nga motestigo ug maghatag og impormasyon sa tanang mga angay nga opisyal sa pagpatuman sa balaod, magbuhat og mga lakang aron malikayan ang pagtukli, ug mosunod sa mga legal nga obligasyon ug mga sibil nga hukom batok kaniya.²⁴⁰

Bisan pa kung nagmando ang balaod og ekstensibong proteksyon, ang proseso sa pagpalista og usa ka tawo sa programa sa proteksyon sa testigo kay wala nakasugat sa gilayong panginahanglan sa daghang mga testigo, apil ang mga biktima ug ang ilang mga pamilya, tungod kay naglakip ang proseso og pipila ka mga bureaucratic layer sa DOJ. Para sa mga kaso nga taas ang profile, dili talagsaon nga mohangyo ang mga testigo og sangtuwaryo sa mga relihiyosong grupo ug uban pang mga NGO, pero dili posible kini nga opsyon para sa dakong gidaghanon sa mga nagreklamo.

Sa mga kaso diin nagdesisyon ang biktima o ang iyang pamilya nga magpasaka una og reklamo sa CHR, kinahanglan silang maghuwat og pag-endorso gikan sa CHR ngadto sa DOJ para sa probisyonal nga pagbutang sa mga biktima sa programa sa proteksyon sa testigo sa DOJ. Gipakita sa mga interbyu sa mga biktima sa torture ug sa ilang mga pamilya nga mahimong molungtad og pipila ka mga buwan kini nga proseso, ug usahay labaw sa usa ka tuig, pero miingon ang mga opisyal sa CHR sa Amnesty International nga aduna na sila karoy kasabotan sa DOJ nga papaspason ang proseso. Bisan pa kung adunay kaugalingong programa sa proteksyon sa testigo ug biktima ang CHR, ang kakulang sa paigong mga pondo (nga adunay tinuig nga badyet nga PhP500,000 o US\$11,000 lamang para sa tibuok nasud²⁴¹) mao ang nagpugong niini nga epektibong makahatag og proteksyon sa mga nagreklamo ug mga testigo.

Nahadlok na sa pagbawos ug walay gilayong akses sa proteksyon nga gihatag sa estado, nagduha-duha ang daghang mga testigo nga mopadayon ug makig-istorya sa mga imbestigador. Gikan sa mga miaging interbyu sa mga tawo nga gipalista sa programa sa proteksyon sa testigo sa DOJ, nakita sa mga tigpanukiduki sa Amnesty International nga ang pipila kanila praktikal nga gi-hold ang ilang mga kinabuhi, nagpabilin sulod sa proteksyon sa testigo sulod sa labaw sa lima ka tuig, tungod kay hinay nga miusbaw ang kaso nga ilang gitestiguhan.

Sa lawom nga gabii niadtong Enero 2013, ang magpares nga sila **Myrna ug Anselmo** (dili ilang mga tinuod nga ngalan), nag-edad og 30 ug 20 sigon sa pagkasunud-sunod, kay naghuwat sa ilang mga paryente sa gawas sa balay sa usa ka higala sa dihang mokabat sa 10 ka lalaki nga nagsuot og sibilyan nga sinina ang migawas gikan sa usa ka van. Nagtion sila og pusil kang Anselmo nga gilayon nga midagan palayo. Gigukod siya sa pipila ka mga lalaki samtang gidala sa uban si Myrna sa sulod sa balay. Sa sunod nga pagkakita ni Myrna kang Anselmo, giposasan siya ug gikulata. Unya gidala ang duha sa Drug Enforcement Unit (DEU) sa usa ka compound sa pulisya. Didto, miingon sila sa Amnesty International sa usa ka interbyu sa usa ka prisohan sa lungsod sa Pampanga, walo ka lalaki ang nagsugod sa pagkulata kanila. Nahibaluan ni Myrna nga ang pipila kanila kay mga opisyal sa pulisya ug ang pipila kay “mga asset” sa pulisya.

“Migamit sila og gamay nga bitbiton nga galamiton aron magpakuryente sa mga tabon-tabon ni Anselmo ug unya sa likod sa iyang liog. Gibuhat nila kini sa daghang mga higayon, dili man gane nako maihap. Gisulayan nako sila sa pagpugong, tungod kay nagkadugo siya ug dili makadepensa sa iyang kaugalingon tungod kay giposasan gihapon siya.”

Nakig-istorya si Myrna sa Amnesty International

Miingon si Myrna nga gisumbag siya sa ilong ug gisagpa sa pipila ka mga higayon gamit ang mga sapatos sa usa ka tawo. Gidala siya sa usa ka kuwarto diin gihubuan siya ug gikapkapan sa wala pa gidala sa usa ka selda diin gibutang ang mga lalaki ug babaye nga piniriso ug pipila ka mga bata.

Samtang gikulata si Myrna ug Anselmo sa DEU, anaa lamang sa gawas ang igsoon nga babaye ni Myrna ug inahan ni Anselmo ug makadungog kung unsa ang nahitabo. Wala sila gitugutan sa sulod. Sa sunod nga adlaw, mibisita ang inahan ni Myrna ug igsoon nga lalaki kaniya ug nakita ang iyang mihubag nga nawong. Parehong gikuhaan og mga hulagway sa inahan ni Myrna sila Myrna ug Anselmo ug nagpasaka og reklamo sa CHR.

Pero, nagdesisyon ang magpares nga bawion ang ilang reklamo tungod sa kahadlok sa mga pagbawos: “Ang akong bana ang nagdesisyon nga kinahanglan namong undangon ang reklamo tungod kay mapagrabe lamang niini ang kaso batok kanamo. Nabalaka siya nga kung mahibaluan sa nag-aresto nga opisyal ang mahitungod sa reklamo, masuko siya ug magbuhat og dugang pang mga problema para kanamo,” gipasabot ni Myrna.

4.3.3 PAGHADLOK UG MGA BAHAD

Hingpit nga masabtan ang kahadlok sa pulisya sa mga biktima sa konteksto diin wala silay nadawat nga proteksyon gikan sa mga awtoridad sa estado.

Sa kaso ni **Alfreda** (Tan-awa ang Kapitulo 3.3), nagtaho ang iyang pamilya og pagdawat og mga nagbahad nga tawag ug mga SMS nga mensahe gikan sa wala nailhang mga gigikanan pagkahuman sa pagpasaka og reklamo sa Commission on Human Rights. Miingon sila sa Amnesty International nga aduna sab silay namatikdan nga mga wala nailhang lalaki nga nagbantay kanila sa gawas lamang sa ilang balay. Sa kahadlok para sa ilang kaluwasan, napugos ang mga miyembro sa pamilya ni Alfreda sa pagbalhin sa laing lungsod, gibiyahan ang ilang mga trabaho ug nangita og bag-ong paagi sa panginabuhi. Kinahanglang mobalhin sa laing eskuwelahan ang anak nga babaye ni Alfreda. Sa usa ka higayon, gisundan ang usa ka miyembro sa pamilya sa duha ka tawo nga nagsakay sa mga motorsiklo samtang nagpadulong sa balay. Ang laing miyembro sa pamilya, nga mibisita sa ilang daan nga balay, kay pisikal nga giatake sa usa ka wala nailhang lalaki – gitulod siya sa yuta ug gipukpok og dakong bato ang iyang nawong ug dughan, nga nasamad ug mihubag ang iyang wala nga aping. Gi-highlight sa mao nga mga insidente ang panginahanglan sa mas maayong proteksyon sa testigo ug biktima para sa mga survivor sa torture ug sa ilang mga pamilya nga nagdesisyon nga magpasaka og reklamo.

Ang lima sa mga biktima nga giinterbyu para niining taho nga nagpasaka og mga reklamo sa torture kay napugos sa pagbakwi niini pagkahuman sa paghadlok ug mga bahad gikan sa pulisya.

Ang usa ka biktima nga mibakwi sa reklamo tungod sa paghadlok mao si **Althea** (dili iyang tinuod

nga ngalan), usa ka 40 ka tuig ang edad nga babaye nga nagtrabaho kaniadto isip usa ka waitress sa usa ka bar sa probinsya sa Pampanga.²⁴² Gi-torture si Althea atol sa pagpriso kaniya sa usa ka kampo sa pulisya niadtong Agosto 2013 (tan-awa ang Kapitulo 3). Sa tabang sa iyang inahan ug sa usa ka lokal nga opisyal sa gobyerno, paunang nagpasaka og reklamo si Althea sa CHR pero nagdesisyon nga bakwion kini. “Wala ko nakahibalo kung unsa ang mahitabo kung ipadayon nako ang kaso sa CHR... Miingon kanako ang mga pulis sa DEU nga kung ipadayon nako ang akong kaso, dili sila makatabang kanako ug pagrabeon kini sa opisyal nga nag-aresto.” Bisan kung gipriso siya sa pagkakaran sa usa ka prisohan nga gidumala sa Bureau of Jail Management and Penology – nga walay kalambigitan sa pulisya – nahadlok siya pag-ayo.

Si **Jose** (dili iyang tinuod nga ngalan), nag-edad og tunga-tunga sa 40s, kay giaresto sa usa ka probinsya sa Central Luzon niadtong Mayo 2010 ug giakusahan sa pagpatay. Gipuwera kuno siya sa pulisya ug ang iyang kauban nga “mokumpisal” sa krimen. Sa dihang mibalibad sila, gikulata sila.²⁴³ Paunang gihangyo ni Jose ang tabang sa CHR, ug sa ilang tabang napasaka sa paglabay sa panahon ang mga kaso sa arbitraryong pagpriso ug torture batok sa mga opisyal sa pulisya nga gisumbong nga lambigit. Pero, sa usa ka resolusyon nga adunay petsa nga 11 Abril 2011, girekomenda sa prosekutor sa probinsya ang pagbasura sa kaso nga nagtuki sa affidavit nga gipasaka ni Jose nga nagbakwi sa reklamo.²⁴⁴

Sa dihang nakipagkita ang Amnesty International kang Jose sa iyang lungsod nga gipuy-an sa usa ka probinsya sa Central Luzon, aron makahibalo og dugang mahitungod sa kung nganong gipili niya nga bakwion ang iyang reklamo, mibalibad siya sa paghatag og dugang pang mga detalye, nga nagtuki og mga kahadlok para sa iyang kaugalingong kaluwasan ug sa iyang pamilya. Pero, miingon siya nga sa wala pa ang pagbasura sa kaso, regular siyang gisundan ug ang iyang pamilya sa mga opisyal sa pulisya. Gikapoy na sa ilang paghadlok, miuyon siya sa paglabay sa panahon nga “areglohon” ang kaso sa mga opisyal sa pulisya sa kantidad nga PHP50,000 (gibana-bana nga US\$1,140).

Adunay basehan ang kahadlok ni Jose sa pulisya. Miingon sab sa Amnesty International ang pipila sa uban pang mga giinterbyu nga giduol sila o ang ilang mga miyembro sa pamilya sa mga opisyal sa pulisya samtang anaa sila sa prisohan o bisan atol sa mga hearing sa korte aron pasidan-an sila nga dili mag-follow up sa mga reklamo nga ilang gipasaka batok sa pulisya.

Sa kadaghanan sa mga lokalidad hingpit nga maimpluwensiya ang mga opisyal sa pulisya, nga ang pipila adunay political patronage sa mga anaa sa katungdanan nga mga opisyal sa gobyerno. Ang desentralisasyon sa lokal nga gobyerno sa Pilipinas sa unang bahin sa 1990s kay naghatag sa mga lungsod ug mga municipal mayor og “superbisyon ug kontrol sa operasyon” sa mga yunit sa pulisya sulod sa ilang tagsa-tagsang mga lungsod ug mga munisipalidad,²⁴⁵ apil ang adunay kamandoan sa mga inadlaw nga kalihukan sa pulisya ug sa ilang trabaho ug pagpakatap.²⁴⁶ Sa kamatuoran, makapili ang mga mayor sa chief sa pulisya sa ilang lokalidad ug mahimong magrekomenda og pagdestino sa mga opisyal sa pulisya ug sa ilang pagbalhin sa laing lungsod o munisipalidad.²⁴⁷ Sa naandan, nagpasabot kini nga ang mga aduna lamang kumpiyansa sa mga mayor ang makaalagad sulod sa lungsod o munisipalidad. Gihuna-huna nga ang mga opisyal sa pulisya adunay suporta sa mga lokal nga ehekutibo, nga hinungdan nga mas hadlok ang

pagpasaka og reklamo batok kanila.

Mora sab og gigamit sa mga opisyal sa pulisya ang mga pending nga kriminal nga kaso nga gipasaka batok sa pipila ka mga biktima isip bentaha para kanila. Sa mga testimonya sa mga opisyal sa pulisya nga naghatag og importanteng ebidensya sa prosekusyon sa biktima sa torture nga nag-atubang og trial, sigon sa ibutyag sa mga sunod nga ilustratibong kaso, kasagarang nagtanyag ang mga opisyal nga dili motestigo batok sa biktima sa kriminal nga kaso batok kanila (kasagarang pagdala og mga ilegal nga droga o pagpangawat) isip baylo sa pagbakwi sa biktima sa mga reklamo sa torture ug dili maayong buluhaton nga gipasaka batok sa mga opisyal.

Si **Amalia** (dili iyang tinuod nga ngalan), nag-edad og 43, kay giaresto niadtong Pebrero 2011, nga giakusahan nga usa ka dealer sa droga. Miingon siya sa Amnesty International nga upat ka lalaki nga nagsuot og mga sibilyan nga sinina, nga gipaila ang ilang mga kaugalingon nga mga opisyal sa pulisya, ang mibira kaniya ug gipasulod siya sa usa ka pula nga walay tatak nga kotse diin gitaptapan siya ug gikuha ang iyang bag. Gibunalan siya og kusog sa usa ka pulis sa iyang agtang nga midugo kini.

Sa istasyon sa pulisya, nakita sa igsoon nga babaye ni Amalia, bana ug higala kung unsa ang nahitabo kaniya. Gikuhaan og hulagway sa iyang higala ang iyang nawong ug nagpasaka dayon og reklamo ang igsoon nga babaye ni Amalia sa CHR. Miingon si Amalia sa Amnesty International nga sa dihang nahibaluan sa pulisya nga moabot ang mga imbestigador sa CHR sa sunod nga adlaw aron makigkita kaniya, gibalhin nila siya sa laing istasyon sa pulisya. Sa panahon nga naagian siya sa mga imbestigador sa CHR – lima hangtud sa unom ka adlaw pagkahuman sa pag-aresto kaniya – naayo na ang iyang mga samad.

Miingon si Amalia nga mibalik ang mga imbestigador sa CHR aron makita siya sa pipila ka mga higayon ug misaad nga tabangan siya, pero kasagaran sab nga mibalik ang opisyal sa pulisya nga mikulata kaniya. Miingon si Amalia sa Amnesty International nga gibaharan siya sa parehong opisyal sa pulisya nga nag-ingon nga: “Nag-istoryahanay na kita mahitungod niini. Unsa man ang imong gusto – usa ka higala o usa ka kaaway...? Naghuna-huna ba ka nga pasagdan nako.... ang usa ka tawo sama nimo nga mahimong [hinungdan] sa pagtapos sa akong serbisyo?” Miingon si Amalia nga misaad ang opisyal sa pulisya nga bag-ohon ang kaso nga gipasaka batok kaniya ug motestigo nga inosente siya isip baylo sa pagbakwi sa iyang reklamo sa CHR.

Sa dihang nakipagkita ang mga tigpanukiduki sa Amnesty International kang Amalia sa usa ka prisohan sa lungsod sa probinsya sa Pampanga, nabakwi na niya ang iyang reklamo: “Wala ako nakahibalo kung adunay bisan unsang bentaha sa pagbakwi sa akong reklamo pero nanghinaut ako nga makatabang kini kanako sa umaabot. Gihuna-huna nako nga bisan kung dili kini patas... ang kaso batok kanako adunay maayong tsansa [nga mabasura]...nakadungog ako og uban pang mga inmate nga nagpasaka og mga reklamo ug naglisud nga mabasura ang ilang mga kaso. Wala ako nahadlok pag-ayo karon pero nabalaka ako mahitungod sa mga resulta sa pagpasaka og bisan unsa pang mga reklamo. Gusto lamang nakong makagawas,” miingon si Amalia mahitungod sa iyang desisyon. Labaw sa 18 ka buwan pagkahuman sa pagbakwi sa iyang kaso, nagpabilin si Amalia sa prisohan ug pending gihapon ang kaso sa mga droga batok kaniya.

4.4 UBAN PANG MGA BABAG SA PROSEKUSYON

Bisan kung andam ang biktima ug makapasaka og reklamo, siya mag-atubang sa pipila ka uban pang mga hagit sa usa ka malamposong prosekusyon.

4.4.1 KAKULANG SA GILAYON NGA AKSES SA MEDIKAL NGA EKSAMINASYON

Gitakda sa Institusyon sa Mga Prinsipyo sa UN para sa Proteksyon sa Tanang Mga Tawo sa ilawom sa Bisan Unsiang Porma sa Pagpriso o Pagbilanggo nga kinahanglang tanyagang mga piniriso ug mga nabilanggo og gilayon nga medikal nga eksaminasyon ug, diin gikinahanglan, pag-atiman ug panambal.²⁴⁸ Mahimo sab silang mohangyo og ikaduhang medikal nga eksaminasyon o opinyon. ²⁴⁹ Gikinahanglan ang mga tarong nga medikal nga eksaminasyon, dili lamang aron susihon ang panglawas sa piniriso (ug aron maghatag og panambal kung gikinahanglan) pero aron idokumento sab ang bisan unsiang mga senyales sa dili maayong pagtratar.

Sa Pilipinas, naghatag sab ang ATA sa mga kriminal nga suspetsado sa ilawom sa kustodiya sa pulisya og katungod, sa dili pa ug pagkahuman sa pagpangutana, nga pahibaluon sa ilang katungod nga mohangyo og pisikal nga eksaminasyon sa usa ka independiyente ug hanas nga doktor ila mang gusto o gihatag sa Estado, kung dili kayang mobayad niini ang mga biktima, ug sa ilang katungod sa tarong ug paigo nga medikal nga panambal.²⁵⁰

Pero, ang kadaghanan sa mga biktima sa torture nga nakaila sa Amnesty International miingon nga milungtad sa pipila ka mga adlaw una sila gidala sa bisan kinsang doktor para sa medikal nga eksaminasyon. Misugyot ang pipila nga usa kini ka tinuyong aksyon sa bahin sa pulisya aron malikayan ang pagtuki sa mga marka sa torture. Miingon ang usa ka biktima nga gibaharan siya ug gimandoan nga itago ang iyang mga bun-og sa dihang mibisita kaniya ang iyang pamilya sa adlaw pagkahuman sa pag-torture kaniya.

Sa kasagaran nga mao nga mga kaso, miingon sa torture sa Amnesty International ang mga biktima nga sa panahon nga gibuhat ang mga medikal nga eksaminasyon, naayo na ug dili na makita ang pipila sa mga bun-og ug mga kadaot. Sa uban pang mga kaso, gibuhat ang mga medikal nga eksaminasyon sa wala pa ang mga pisikal nga pagkulata, pero walay gibuhat pagkahuman niini, nga nagsiguro nga walay rekord sa mga kadaot nga naantos sa mga biktima.

Gilimitahan sa mao nga mga pagkalangan sa paghatag og mga medikal nga eksaminasyon ang pagkaepektibo sa mga imbestigasyon ug prosekusyon sa torture. Tungod kay walay bisan unsiang forensic nga ebidensya sa mga kadaot nga nakuha sa biktima sa torture, ang trial nahimong pangutana kung kang kinsang testimonya o gisulti nga ebidensya ang mas masaligan – kadtong sa mga nag-aresto nga opisyal sa pulisya o sa mga biktima nga nagsumbong og torture, nga kasagarang mga kriminal nga suspetsado. Samtang nakabenepisyo ang mga opisyal sa pulisya gikan sa paghuna-huna nga gibuhat nila og tarong ang ilang mga opisyal nga katungdanan,²⁵¹ kasagarang partikular nga gipangutana ang kredibilidad sa mga kriminal nga suspetsado tungod kay natural silang interesado sa pagsiguro sa ilang kaugalingong kagawasan. Tungod kay walay bisan unsiang uban pang ebidensya aron suportahan ang ilang claim nga gi-torture sila, ang mga claim sa torture nga gibuhat sa mga biktima kay kasagarang gidumala nga adunay pagduda o walay pagtuo.

Bisan sa mga kaso diin gilayong gidala ang mga biktima sa torture sa medikal nga kawani sigon sa ATA, adunay padayon nga problema sa dili paigong medikal nga eksaminasyon ug pagtaho. Ang kadaghanan sa mga nagsumbong og torture kay miingon sa Amnesty International nga dili tarong ang pagsusi kanila sa medikal nga kawani, nga nangutana lamang kanila kung unsa ang ilang kahimtang ug wala nagpakabana sa pagsusi kanila og tarong, bisan diin makita ang mga pisikal nga senyales sa pag-abuso sa usa ka casual nga inspeksyon. Gibati sa pipila ka mga biktima sa torture nga, isip mga kriminal nga suspetsado, wala gitratar nga seryoso ang ilang mga claim sa torture. Ang kadaghanan nila wala nakakita sa taho sa ilang medikal nga eksaminasyon, ug kadtong nakakita miingon nga ang mga medikal nga sertipiko nagsaysay lamang nga anaa sila sa maayong pisikal nga kundisyon.

Ang kawani gikan sa mga lokal nga grupo sa mga katungod sa tawo nga giinterbyu sa mga tigpanukiduki sa Amnesty International miingon nga kini mahimong tungod sab sa pipila ka mga hinungdan, sama sa: kakulang sa pagbansay sa mga doktor, partikular sa mga layo nga lugar, ilang kakulang sa kahibalo sa mga internasyonal nga tamdanan ug mga pamaagi para sa pagdokumento sa torture; kahadlok sa mga doktor sa pulisya; ug pagkapamilyar sa mga doktor sa mga lokal nga opisyal sa pulisya nga regular silang nakighinabi.

Gimandoan sa UNCAT ang mga partido nga estado nga sigurohon nga kadtong (apil ang mga medikal nga kawani) lambigit sa kustodiya, pagpangutana o pagtratar sa bisan kinsang indibidwal nga giaresto, gipriso o gibilanggo kay makadawat og paigong edukasyon ug impormasyon mahitungod sa pagdili batok sa torture atol sa ilang pagbansay.²⁵² Gitakda sab sa ATA ang mandatoryong edukasyon ug pagbansay sa pagdili sa torture para sa kawani ug mga opisyal sa gobyerno, pagpatuman sa balaod ug kawani ug mga opisyal sa seguridad, ug medikal nga kawani.²⁵³

Ang Principles on the Effective Investigation and Documentation of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (ug ang lambigit nga Istanbul Protocol)²⁵⁴ nagmando nga mag-andam ang usa ka medikal nga eksperto og tukma nga nakasulat nga taho nga adunay mga detalye sa kaagi sa gisumbong nga insidente sa torture, mga resulta sa pisikal ug sikolohikal nga eksaminasyon, ug opinyon sa posibleng relasyon sa pisikal ug sikolohikal nga mga resulta sa posibleng torture o uban pang dili maayong pagtratar.

Ang Implementing Rules and Regulations (IRR) sa ATA nagmando og dugang nga mga pagbantay aron masiguro ang gilayon nga pagtuki ug dokumentasyon sa torture. Legal ug etikal nga nakatakda sa buluhaton ang mga medikal nga tigsusi aron magbuhat og tarong ug kumpletong medikal nga eksaminasyon.²⁵⁵ Kinahanglang pirmahan sa saktong panahon ang tanang mga medikal nga taho sa nagsusi nga doktor²⁵⁶ ug kinahanglang sulod niini ang, kauban ang uban pang mga detalye: impormasyon mahitungod sa kaso; impormasyon sa background sa tawo nga gisusi; mga alegasyon sa torture ug dili maayong pagtratar; mga pisikal nga sintomas ug mga disabilidad; mga resulta sa pisikal ug sikolohikal nga eksaminasyon; mga hulagway; interpretasyon sa mga resulta; ug mga kongklusyon ug mga rekomendasyon.²⁵⁷ Isip dugang, gimandoan ang mga nagsusi nga doktor nga isertipikar nga sila “gitugutan nga magtrabaho nga gawasnon ug independiyente ug gitugutan nga makig-istorya ug mosusi (sa subject) nga pribado,

nga walay bisan unsang pagdili o pagpareserba, ug walay bisan unsang matang sa pagpugos nga gigamit sa mga awtoridad nga nagpriso” o, sa kaso nga adunay gipatuman nga mga pagdili, tukion kung unsa kining mga pagdili.²⁵⁸ Gitratar ang mga medikal nga taho isip mga pampublikong dokumento,²⁵⁹ nga nagpataas sa posibilidad sa kriminal nga prosekusyon aron pugngan ang pagpalsipika sa mga medikal nga taho.

Gihatag ang IRR niadtong Disyembre 2010, usa ka tuig pagkahuman nga gihimong balaod ang ATA. Gidawat sa Amnesty International ang mga pagbantay nga gihatag sa IRR aron masiguro nga gidokumento ang torture ug uban pang dili maayong pagtratar. Pero, sa naandan, panagsa lamang gibuhat ang mao nga mga lakang sukad niadtong gihatag ang IRR.

Giinterbyu sa mga tigpanukiduki sa Amnesty International ang 24 ka tuig ang edad nga si **Dennis** (dili iyang tinuod nga ngalan) sa Batangas, usa ka probinsya sa habagatan sa Metro Manila, diin giaresto siya tungod sa pagpangawat niadtong Hulyo 2012. Miingon si Dennis nga giakusahan siya sa iyang amo kaniadto nga nangawat og duha ka sunoy – partikular nga importante para sa sabong – usa ka kaso nga hingpit niyang gilimod. Miingon si Dennis nga sa sulod sa istasyon sa pulisya, gibunalan siya sa pulisya gamit ang kahoy nga bugsay ug gipokpok ang iyang mga tudlo sa kamot gamit ang dako nga stapler. Miingon siya nga gikulata siya sa upat ka pulis ug gidasag ang iyang ulo sa puthaw nga gate sa usa ka selda.

Sigon sa usa ka opisyal nga dokumento, nag-antos si Dennis sa mga intelektwal nga disabilidad ug adunay IQ nga 65.²⁶⁰ Bisan pa niini, wala siya gitugutan nga makigkita sa iyang pamilya o hatagan sa bisan unsang espesyal nga pag-atiman samtang anaa sa prisohan. Sigon sa mga rekord, gidala si Dennis sa usa ka ospital sa gobyerno para sa medikal nga eksaminasyon sa adlaw pagkahuman sa pag-aresto kaniya pero gisaysay lamang sa mga resulta nga siya anaa sa “mahinungdanong normal nga pisikal nga kundisyon.”²⁶¹ Gisusi sab siya sa City Health Office sa Tanauan, Batangas sa unom ka adlaw pagkahuman sa pag-aresto kaniya, nga nagresulta sa parehong mga resulta.²⁶²

Pero, sa dihang gipagawas na si Dennis – usa ka adlaw pagkahuman sa iyang ikaduhang medikal nga eksaminasyon – nakita sa iyang igsoon nga babaye ang gidak-on sa iyang mga kadaot. Nagpakita siya sa Amnesty International og mga hulagway nga iyang gikuha sa iyang mga bun-og: “Namatikdan sab nako nga lain ang paglakaw ni Dennis. Sa dihang gipangutana nako siya mahitungod niini, mingadto kami sa laing kuwarto nga adunay mas maayong kahayag. Nakita nako ang mga bun-og sa iyang mga paa. Mao kadto nga nagkuha ako og mga hulagway sa akong cell phone... Miingon kanako si Dennis nga samtang anaa sa prisohan, kinahanglan siyang matulog sa naglingkod nga posisyon tungod kay guot kaayo kini. Tungod sa daghan kaayong mga tawo didto, dili tinuyo nga mapasakitan sa usa ka tawo ang iyang mga nabun-og na nga paa.”

Sa dihang nagpasaka og reklamo ang pamilya sa CHR, nagbuhat og ikatulong medikal nga eksaminasyon sa Binangonan Municipal Hospital sa usa ka adlaw pagkahuman sa paggawas ni Dennis. Nagdokumento kining eksaminasyon og mga haematoma (pagkabun-og) ug paghubag sa humok nga tisyu sa mga bagtak, likod ug dughan nga nanginahanglan og tulo hangtud sa lima ka adlaw aron mamaayo.²⁶³

Unya girekomenda sa CHR ang pagpasaka og kriminal nga kaso para sa torture batok sa mga pulis nga lambigit ug aksyon batok sa mga medikal nga awtoridad nga naghatag og mga sayop nga resulta sa eksaminasyon. Pending na karon ang kaso sa opisina sa prosekyutor.

Ang pagkaigmat sa mga imbestigador sa CHR niini nga kaso ug sa presensya sa ikatulong medikal nga sertipiko kay nagpakita nga ang tinuod nga medikal nga kundisyon ni Dennis nakatabang nga wala mabasura ang iyang reklamo sa torture tungod sa kakulang sa ebidensya. Pero, sa pipila ka uban pang mga kaso, ang pagbantay sa mga tarong nga medikal nga eksaminasyon kay parehong gibabagan sa dili tarong nga eksaminasyon o sa uban pang paagi. Sa kaso sa ubos, gigamit sa prosekyutor ang mga dili kumpletong resulta sa paunang medikal nga eksaminasyon aron mabalewala ang claim sa biktima nga gi-torture siya.

Ang drayber sa pedicab nga si **Brandon** (dili iyang tinuod nga ngalan) nga nag-edad og 24, kay giaresto niadtong 2011 sa Pampanga, amihanan sa Manila, sa mga kaso nga gilugos niya ang usa ka batang babaye nga upat ka tuig ang edad. Misulti siya sa Amnesty International, sa usa ka interbyu nga gibuhat sa sulod sa usa ka prisohan sa Pampanga diin gipriso siya sa pagkakaron, mahitungod sa kasinatian nga miingon siya nga iyang giantos sa mga kamot sa opisyal sa pulisya ug uban pa. Giapil nila ang mga ginikanan sa batang babaye nga parehong mga opisyal sa pulisya.²⁶⁴

Miingon si Brandon sa Amnesty International nga sa adlaw sa pag-aresto kaniya, gidala siya sa lima ka naka-uniporme nga opisyal sa pulisya ngadto sa istasyon sa pulisya para sa pagpangutana mahitungod sa gisumbong nga kalambigitan niya sa paglugos sa bata nga babaye. Gidala dayon siya sa usa ka selda sa prisohan diin giingnan siya sa usa ka opisyal sa pulisya nga angkonon ang kaso. Mibalibad si Brandon ug gisumbag siya sa opisyal sa pulisya sa pipila ka mga higayon sa tiyan. Sa iyang affidavit, miingon si Brandon nga gibaharan sab siya sa opisyal sa pulisya nga patyon siya.²⁶⁵ Nakita sa inahan ni Brandon, nga miuban kaniya sa istasyon sa pulisya, kung unsa ang gibuhat sa opisyal sa pulisya ngadto kang Brandon ug unya nagbuhat og gipanumpaang saysay nga motestigo kung unsa ang iyang nakita.²⁶⁶

Fig. 17 – Gisulayan sa opisyal sa pulisya nga pugson si Brandon sa pagkumpisal (interpretasyon nga hulagway base sa testimonya).
© Amnesty International

Miingon si Brandon nga sa sunod nga adlaw, nagpadayon ang parehong opisyal sa pulisya sa pagsulay sa pagpugos kaniya nga mokumpisal. Samtang nagpadulong sila sa opisina sa prosekyutor, gisumbag siya sa opisyal sa pulisya sa tibuok niyang lindog. Nagpadayon ang pagsumbag sa usa ka pasilyo sa gawas sa opisina sa prosekyutor, nga makita sa publiko. Sa usa ka punto, nagsulay ang opisyal sa pulisya sa paghagit kang Brandon nga kuhaon ang iyang pusil (nga magresulta nga makabaton ang opisyal og rason aron pusilon siya), pero mibalibad si Brandon. Ang inahan sa biktima sa paglugos, nga usa ka opisyal sa pulisya, kay miabot sab ug gisagpa siya sa pipila ka mga higayon sa tuo nga aping, gidasag ang iyang ulo sa upat ka higayon sa kongkretong bungbong ug gibunalan ang iyang ulo sa bag. Ang amahan sa batang babaye, nga usa sab ka opisyal sa pulisya, kay migunit sa iyang ulo ug gidasag ang iyang agtang sa kongkretong bungbong. Miingon si Brandon nga nag-antos siya sa concussion ug midugo ang iyang agtang isip resulta. “Mibati ako og kalipong sa niadto nga panahon ug morag ngitngit ang kalibutan.”

Miingon si Brandon nga duha ka opisyal sa pulisya ang padayon nga misumbag kaniya sa kilid, sa tiyan, ug sa iyang wala nga bagtak samtang mibalik sila sa istasyon sa pulisya. Didto, gimandoan siya sa amahan sa batang babaye nga magbuhat og balik-balik nga mga hago nga pisikal nga ehersisyo. Gibaharan siya sa usa ka opisyal sa pulisya nga kung moreklamo siya sa iya, patyon sa opisyal sa pulisya ang iyang mga ginikanan ug luguson ang iyang igsoon nga babaye sa dili pa kini patyon sab.

Bisan pa sa mga bahad, gisulti ni Brandon sa iyang mga ginikanan ang mahitungod sa iyang kalisdanan. Gihangyo nila ang tabang sa CHR, nga mitabang kanila sa pagpasaka og kriminal nga reklamo sa lokal nga prosekyutor ug usa ka administratibong reklamo sa opisina sa rehiyon sa NAPOLCOM.

Medikal nga gisusi si Brandon sa duha ka higayon. Ang unang eksaminasyon, nga gibuhat sa usa ka ospital sa gobyerno sa labaw sa 15 ka adlaw pagkahuman sa insidente, kay nagdokumento og

“contusion haematoma” sa dughan ni Brandon, nga nanginahanglan og panahon sa pagkaayo nga pito ka adlaw.²⁶⁷ Ang ikaduhang medikal nga eksaminasyon, nga gibuhat sa CHR sa mokabat sa usa ka buwan pagkahuman sa insidente, kay nakakita og mga daan nga uwat sa wala nga bahin sa iyang agtang ug sa wala nga parietal (temple) nga bahin, ug lain nga kolor sa iyang tuo nga dako nga kuko sa tiil.²⁶⁸ Gideterminar sa doktor sa CHR nga kining mga pisikal nga kadaot tukma sa mga alegasyon sa “dili maayong pagtratar” ug dayag ang posibilidad sa torture.

Bisan pa niining mga resulta, mibalibad ang lokal nga prosekyutor sa pagtuo sa bersyon sa mga panghitabo ni Brandon ug gibasura ang reklamo sa torture. Gituki niya, base sa saysay ni Brandon, nga mahimong nakabaton siya og mga kadaot sa ulo, likod, kilid ug tiyan, pero nagrekord lamang ang unang medikal nga sertipiko og gamay nga mga pisikal nga kadaot nga nanginahanglan og panahon sa pag-ayo nga pito ka adlaw. Mibalibad ang prosekyutor sa pagkonsiderar sa ikaduhang medikal nga sertipiko nga gihatag sa CHR base sa mga tamdanan nga walay indikasyon sa kung unsa kadugay na ang mga uwat. Gituki sab sa prosekyutor nga ang mga uwat ug ang kadaot sa tudlo sa tiil kay wala nakita sa unang medikal nga sertipiko nga 15 ka adlaw nga sayo nga gibuhat. Si Brandon, sa tabang sa CHR, kay mihangyo og rekonsiderasyon sa resolusyon sa prosekyutor. Wala sa posisyon ang Amnesty International aron determinaron ang pagkamatuod sa mga claim sa torture ni Brandon pero nabalaka kini nga ang prosekyutor, sa pagdesisyon nga dili magmando og tarong nga imbestigasyon sa reklamo, kay mahimong wala milihok nga hingpit nga sigon sa mga obligasyon sa Pilipinas sa ilawom sa ICCPR ug UNCAT.

Ang Human Rights Committee, sa masaligang Kinatibuk-ang Komento niini sa Artikulo 2 sa ICCPR, kay mituki sa “kinatibuk-ang obligasyon nga imbestigahan ang mga alegasyon sa mga pagsupak nga gilayon, tarong ug epektibo pinaagi sa independiyente ug walay gidapigang mga institusyon” ug midugang nga “ang kapakyasan sa Partido sa Estado sa pag-imbetiga sa mga alegasyon sa mga pagsupak kay mahimong mismong magresulta sa buwag nga pagsupak sa Covenant.”²⁶⁹ Gidugang niini nga, diin ang mao nga mga imbestigasyon “nagbutyag og mga pagsupak sa pipila ka mga katungod sa Covenant, kinahanglang sigurohon sa Mga Partido sa Estado nga pasakahan og kaso kadtong mga responsable. Sama sa kapakyasan sa pag-imbetiga, ang kapakyasan sa pagpasaka og kaso sa mga sad-an sa mao nga mga pagsupak kay mahimong mismong magresulta sa buwag nga pagsupak sa Covenant.”²⁷⁰

Ang laing hinungdan nga nakaimpluwensiya sa pagbuhat sa medikal nga eksaminasyon kay ang presensya sa mga opisyal sa pulisya (apil kadtong mahimong lambigit sa torture) atol niining mga eksaminasyon, nga nagpugong sa mga survivor sa torture sa pagsulti mahitungod sa torture o uban pang dili maayong pagtratar nga gibuhat kanila. Ang presensya sa pulisya sa kuwarto sa eksaminasyon kay mahimo sab nga makababag sa doktor sa gawasnong pagsusi ug pakig-istorya sa biktima.

Miingon ang pipila ka mga survivor sa Amnesty International nga sa dihang moingon ang opisyal sa pulisya sa mga doktor nga mga kriminal nga suspetsado sila, tambalan lamang sa mga doktor ang mga makita nga samad ug moundang sa pagpangutana og mga pangutana. Sa dili minus sa usa ka kaso, ang opisyal sa pulisya nga anaa atol sa medikal nga eksaminasyon kay miingon sa doktor nga gipaso sa kriminal nga suspetsado ang iyang kaugalingon sa mga sigarilyo.

Tan-awa ang kaso ni Roy sa Kapitulo 3.3

4.4.2 DUGAY NGA PROSESO

Kinahanglang magsugod dayon ang patas nga trial ug molungtud sa makataronganon pero dili dugay kaayo nga panahon.²⁷¹ Sa kaso sa mga prosekusyon sa torture, ang sakto sa panahon nga mga prosekusyon kay naghatag sa mga katungod sa biktima sa hustisya ug sa katungod sa mga giakusahan sa torture sa patas nga trial.

Ang prosekusyon sa mga kriminal nga kaso sa Pilipinas kay kasagarang adunay mga dugay nga trial, daghang mga pag-postpone ug uban pang mga pagkalangan.

Sigon sa gituki, sa mga kaso sa torture, nagtagana ang ATA og 60 ka adlaw diin sulod niini nga panahon kinahanglang kumpletohon ang imbestigasyon sa pagpangita sa kamatuoran sa usa sa mga ahensya (CHR/NBI, uban pa). Kung magrekomenda ang imbestigasyon og prosekusyon, i-refer ang kaso sa NPS/Ombudsman diin ang mga prosekuytor adunay 60 ka adlaw aron magtapos og usa ka “preliminaryong imbestigasyon” ug magdesisyon kung magpadayon sa usa ka prosekusyon.²⁷²

Sa yugto sa preliminaryong imbestigasyon, gimandoan ang parehong mga partido nga isumite ang ilang mga affidavit/mga counter-affidavit, ang mga affidavit sa ilang mga testigo ug uban pang mga pangsuyotang dokumento. Nagtakda ang 2008 DOJ Manual for Prosecutors og pinakataas nga duha ka 15 ka adlaw nga ekstensyon aron makumpleto ang imbestigasyon sa mga espesyal nga kaso. Ang pangulo sa opisina sa prosekusyon nga nag-imbestiga sa kaso kay adunay dugang pang 30 ka adlaw, nga mapalugway sa laing 30 ka adlaw, diin sa sulod niini nga panahon kinahanglang aprubahan, dili aprubahan o balihon ang rekomendasyon sa nag-imbestiga nga prosekuytor. Mahimong magpasaka og mosyon para sa rekonsiderasyon o apela sulod sa 15 ka adlaw.

Pero, sa reyalidad, mahimo kining molungtud sa pito ka buwan bisan pa sa dili pa magsugod ang usa ka prosekusyon. Sa dihang mapasaka na sa korte ang charge sheet, gimando sa Speedy Trial Act of 1998 (Republic Act 8493) nga ang arraignment, diin magbutang og hangyo ang akusado, kinahanglang buhaton sulod sa 30 ka adlaw.²⁷³ Kinahanglang magsugod ang trial sulod sa 30 ka adlaw pagkahuman niini, nga gihatagan ang akusado og dili minus sa 15 ka adlaw aron mag-andam para sa trial.²⁷⁴ Walay higayon nga molungtud labaw sa 180 ka adlaw ang tibuok trial.²⁷⁵

Sa ilawom sa balaod sa Pilipinas, kinahanglang matapos ang mga kaso nga nag-akusa og torture gikan sa 12 hangtud sa 18 ka buwan. Pero, sa naandan, ang prosekusyon kasagarang molungtud sa pipila ka mga tuig – mas dugay kaayo sa mga limitasyon sa panahon nga gitakda sa balaod.

Ang pipila ka mga kaso nga gidokumento sa Amnesty International wala hingpit nga naimbestigahan sulod sa halos usa ka tuig pagkahuman nga napasaka ang kaso sa CHR. Sa pagsulay nga mapapasas ang pagpasaka og mga kriminal nga kaso, ang CHR, sama sa kaso ni **Jerry Corne** (tan-awa ang Kapitulo 1), kay nagdesisyon nga ipasa ang kaso sa DOJ o sa prosekyutor sa dili pa kini makabuhat sa kaugalingong resolusyon niini. Sa mao nga mga kaso, gipili sa mga imbestigador sa CHR nga bantayan ang kahimtang sa mga kaso (tan-awa ang pakighisgot sa mga pagkalangan sa CHR sa ilawom sa Kapitulo 4.2).

Sa yugto sa preliminaryong imbestigasyon, mahimong magpasaka og mga mosyon ang bisan asang partido nga naghangyo og dugang nga panahon aron magsumite og mga affidavit ug mga counter-affidavit, samtang mahimong molungtad sa labaw sa tulo ka buwan ang pag-andam sa resolusyon. Sa kaso ni Jerry Corne, miabot sa siyam ka buwan una nakahatag ang mga prosekyutor sa DOJ og resolusyon nga nagrekomenda sa pagpasaka og mga kaso sa torture batok sa mga pulisya nga sad-an.

Sa kaso ni Anjo (tan-awa ang Kapitulo 3.5), miabot sab og usa ka tuig una nakahatag ang mga prosekyutor sa DOJ og resolusyon nga nagrekomenda sa pagpasaka og mga kaso sa torture batok sa mga responsableng pulisya nga sad-an. Sa mga kaso sa lima ka lalaki nga gi-torture (tan-awa ang Kapitulo 4.2) ug ni Brandon (tan-awa ang Kapitulo 4.4), miabot sa usa ka tuig ug tulo ka tuig ug duha ka buwan, sigon sa pagkasunud-sunod, una nakahatag ang mga lokal nga prosekyutor og mga resolusyon nga nagbasura sa parehong mga kaso base sa tamdanan nga dili paigong ebidensya.

Nakabaton sab og mga grabeng pagkalangan ang mga proseso sa korte. Gi-postpone ang mga hearing tungod sa lain-laing mga rason – gikan sa wala ang hukom, ang prosekyutor, ang abugado sa Public Attorney's Office (PAO), ang testigo o usa sa mga partido hangtud sa kakulang sa gikinahanglang oras tungod sa daghang mga kaso nga gidungog sa korte sa kada adlaw. Kasagarang i-iskedyul pag-usab ang mga hearing sa duha hangtud sa tulo ka buwan pagkahuman niadto. Ang pakighisgot sa mga mosyon nga mapasaka sa bisan asang partido, diin ang pipila niini mahimong giapela hangtud sa Korte Suprema, kay kasagaran sab nga molungtad sa pipila ka mga tuig.

Sa kaso ni **Jerry Corne** (tan-awa ang Kapitulo 1), pananglitan, dili minus sa duha ka hearing ang gi-iskedyul pag-usab tungod kay ang akusadong opisyal sa pulisya walay iyang kaugalingong abugado o gialisdan ang iyang abugado. Duha pa ka dugang nga hearing ang na-postpone tungod kay nasakit ang hukom ug ang pampublikong prosekyutor, samtang na-reset ang lain pa tungod kay wala ang testigo. Ang kaso ni Jerry Corne, nga na-pending sa korte sukad niadtong Disyembre 2012 o halos duha ka tuig sa panahon sa pagsulat, kay katunga lamang ang nabuhat sa mga proseso tungod kay bag-ohay lamang nahuman ang prosekusyon sa pagpakita sa ebidensya niini.

Busa, dili ikatinga nga ang kadaghanan sa mga kaso sa torture nga nadokumento sa Amnesty International sa proseso sa panukiduki niini kay wala pa gihapon naresolba paglabay sa pipila ka mga tuig pagkahuman sa pagpasaka sa reklamo sa torture sa korte o pagpasaka sa opisina sa prosekyutor. Sukad niadtong Oktubre 2014, kauban ang mga kaso nga nadokumento sa Amnesty International para niini nga taho, anaa gihapon sa korte kadtong sa mga musunod nga biktima: Darius Evangelista, Jerry Corne ug Anjo (dili iyang tinuod nga ngalan).

Nagpasiugda ang Philippine Supreme Court og padayon nga sistema sa trial niadtong Setyembre 2014 nga nagtinguha nga putlon ang average nga panahon sa trial gikan sa lima ka tuig hangtud sa 90 ka adlaw.²⁷⁶ Pero, pauna lamang nga ipatuman kining sistema sa 26 ka korte.

Niadtong 5 Marso 2010, giaresto sa mga opisyal sa pulisya si **Darius Evangelista**, usa ka kargador nga nagpuyo sa Manila, sa pagduda sa pagpanulis. Gi-quote sa mga dokumento sa korte nga nakuha sa Amnesty International ang mga testigo nga naghulagway sa mga opisyal sa pulisya nga nagsuot og yano nga mga sinina nga gidala si Darius sa Istasyon sa Pulisya sa Binondo sa Tondo, Manila. Gitaho nga gidala siya sa mga opisyal sa usa ka gamay nga kuwarto diin nadungog sa iyang mga kauban nga piniriso nga nag-agulo si Darius sa kasakit nga morag gikulata siya. Miingon ang mga kauban nga piniriso nga unya nakita nila siya nga gipagawas sa gamay nga kuwarto nga adunay packing tape nga naglibot sa iyang mga mata. Unya gidala siya sa pribadong opisina sa mas senior nga opisyal sa pulisya. Sa dihang gipagawas na si Darius niini nga opisina, nakadungog ang mga piniriso sa usa ka senior nga opisyal sa pulisya nga miingon nga, “taposa siya”. Wala na gayud nakita pag-usab nga buhi si Darius.²⁷⁷

Paglabay sa lima ka buwan, niadtong Agosto 2010, adunay masulub-ong video – nga lagmit nga gikuha sa usa ka mobile phone – nga gisibya sa nasyonal ug internasyonal nga telebisyon. Gipakita niini si Darius nga naghigda nga hubo sa sawog, misinggit ug naglubag-lubag sa kasakit samtang ang usa ka naglingkod nga lalaki nga nagsuot og puti nga sinina naghawid og hikot nga gihikot sa lagay ni Darius ug puwersadong gibira kini sa pipila ka mga higayon.²⁷⁸ Ang uban, apil ang mga naka-unipormeng opisyal sa pulisya, kay makita nga nagtan-aw nga nahitabo kini.

Fig. 18 – Darius Evangelista, nga giaresto ug gibuhatan og torture sa Manila, 2010.
© Mylah Roque

Gisundan pag-ayo sa Amnesty International kini nga kaso sa milabay nga pipila ka mga tuig, ug giinterbyu ang daghang mga miyembro sa pamilya ni Darius, apil ang iyang biyuda nga si Margie, nga miingon nga, “Nasubo ako pag-ayo para sa akong bana. Nasuko ako sa pulis. Kung mabira lamang nako ang akong bana gikan sa screen sa telebisyon.”

Isip tubag sa kasamok sa media pagkahuman sa pagpagawas sa video, nagbuhat ang Internal Affairs Service of the PNP og ilang kaugalingong imbestigasyon nga nagresulta sa usa ka taho nga nag-abswelto sa tanan pwersa sa tulo ka mga opisyal sa pulisya nga lambigit. Natangtang sa trabaho ang usa ka senior nga opisyal tungod sa responsibilidad sa mando, gibuhat ang sala atol sa mga oras sa trabaho sa opisina ug/o sulod sa mga lugar sa mga opisina sa gobyerno samtang ang duha ka lain pa, nga mga opisyal sa desk niadto nga panahon nga nahitabo ang insidente, kay nasuspindi sa 60 ka adlaw. Wala nagpasiugda og mga kriminal nga kaso ang Internal Affairs Service, bisan pa kung bahin sa mando kanila nga ipasiugda ang prosekusyon sa mga masalaypong opisyal sa pulisya.

Ang pamilya ni Darius, pinaagi sa tabang sa CHR, kay nagpasaka og kaso sa DOJ. Sa usa ka resolusyon nga adunay petsa nga 22 Agosto 2011, nakatuki ang prosekuytor sa DOJ og prima facie nga kaso para sa torture nga gibuhat pinaagi sa konspirasiya, batok sa pito ka opisyal sa pulisya ug uban pang gituki. Base sa mga rekord sa korte nga nakuha sa Amnesty International, ang tulo sa mga opisyal sa pulisya nga akusado sa kaso sa korte kay misurender sa pulisya niadtong 2012 ug 2014, ug giaresto sa pulisya ang punoang suspetsado niadtong 2013. Nag-apela nga dili sad-an silang tanan. Pabilin nga gipangita ang uban pang mga suspetsado. Labaw sa upat ka tuig pagkahuman sa insidente – ug halos tulo ka tuig pagkahuman sa pagsugod sa prosekusyon – nagpadayon ang kaso sa korte.

KAHIMTANG SA MGA KASO DIIN NAGPASAKA OG MGA REKLAMO SA TORTURE			
	CHR	Prosekuytor	Korte
Darius Evangelista	Gipasiugda sa CHR ang pagpasaka sa kriminal nga kaso sa opisina sa prosekuytor sulod sa 6 ka buwan pagkahuman sa insidente, sa tabang sa pribadong abugado nga gihatag sa CHR.	Nagrekomenda ang Prosekuytor sa DOJ og pagpasaka og kriminal nga reklamo pagkahuman sa 11 ka buwan sa preliminaryong imbestigasyon.	Nagpadayon ang kriminal nga kaso sa korte sukad niadtong Setyembre 2011.
Jerry Corre	Sa minus sa 60 ka adlaw, gipasa sa CHR ang taho sa imbestigasyon niini ngadto sa Prosekuytor sa DOJ. Naghatag ang CHR og resolusyon sa 6 ka buwan pagkahuman sa pagpasaka sa reklamo sa ilang opisina.	Nagrekomenda ang prosekuytor sa DOJ og pagpasaka og kriminal nga reklamo pagkahuman sa 9 ka buwan sa preliminaryong imbestigasyon.	Nagpadayon ang kriminal nga kaso sa korte sukad niadtong Disyembre 2012.
Anjo		Nagrekomenda ang prosekuytor sa DOJ og	Nagpadayon ang kriminal nga kaso sa

		pagpasaka og kriminal nga reklamo pagkahuman sa usa ka tuig sa preliminaryong imbestigasyon.	korte sukad niadtong Disyembre 2012.
Lima ka lalaki	Sulod sa pipila ka mga adlaw, mitabang ang CHR sa pagpasaka og reklamo sa lokal nga prosektyutor; Walay datos kung naghatag og resolusyon ang CHR.	Gibasura sa lokal nga prosektyutor ang kaso tungod sa dili paigo nga ebidensya pagkahuman sa 9 ka buwan sa imbestigasyon; gibalibaran ang mosyon para sa rekonsiderasyon pagkahuman sa 4 ka buwan; Gi-apela sa DOJ sukad niadtong Disyembre 2011.	
Brandon	Nagpasiugda ang CHR og pagpasaka og reklamo sa torture sa opisina sa prosektyutor sa mokabat sa 2 ka buwan pagkahuman nga napasaka ang reklamo; walay impormasyon kung naghatag og resolusyon ang CHR.	Gibasura sa lokal nga prosektyutor ang kaso tungod sa dili paigo nga ebidensya pagkahuman sa 3 ka tuig ug 2 ka buwan sa preliminaryong imbestigasyon; nagpasaka og mosyon para sa rekonsiderasyon sa prosektyutor.	
Roy		Gibasura sa lokal nga prosektyutor ang kaso niadtong Marso 2013; walay gipasaka nga apela.	
Dennis		Nagpadayon ang preliminaryong imbestigasyon sa lokal nga prosektyutor sukad niadtong Pebrero 2014.	
Rowelito Almeda + 22 ka uban pang	Nagpasiugda ang CHR og pagpasaka og mga	Naghuwat og resolusyon sa	

kaso sa roletto sa torture sa Laguna	reklamo sa torture sa prosekutor sa DOJ sulod sa duha ka buwan.	prosekutor sa DOJ.	
Alfreda Disbarro	Gihatag ang resolusyon sa CHR pagkahuman sa 9 ka buwan.		
Frank	Nagpadayon ang imbestigasyon.		

4.5 SAYOP NGA MGA PROSESO SA PAGDISIPLINA

Isip dugang sa mga mekanismo para sa kriminal nga reklamo nga gihisgutan sa ibabaw (Tan-awa ang Kapitulo 4.2), adunay pipila ka mga administratibong proseso diin mabuhat ang mga reklamo batok sa mga opisyal sa pulisya – kasagarang para sa "grabeng dili maayong buluhaton" – ug sa ilawom niini mahimong buhatan og pangdisiplinang aksyon ang mga indibidwal nga opisyal. Ang mao nga mga proseso kay dugang sa, ug dili puli para sa, mga kriminal nga imbestigasyon, tungod kay ang torture usa ka kriminal nga sala sa parehong ilawom sa balaod sa Pilipinas ug sa internasyonal nga balaod. Mahimong dungan nga magpadayon ug independiyente sa usag-usa ang mga kriminal ug administratibong proseso. Kauban sa mga institusyon nga gihisgutan sa ubos, ang Opisina sa Ombudsman lamang ang adunay yunik nga kapasidad nga dungan nga imbestigahan ang parehong administratibo ug kriminal nga aspeto sa usa ka kaso. Adunay kapasidad ang uban pang mga institusyon nga dumalahon lamang ang mga pangdisiplinang proseso, pero ang Internal Affairs Service, sa teorya, kay mahimo sab nga magpasaka og mga kriminal nga reklamo ug motabang sa prosekusyon.

Pagkahuman sa pagtapos sa rehimen sa Martial Law sa Pilipinas niadtong 1987, gihimong priyoridad sa gobyerno sa Pilipinas ang pag-establisar og sibilyan nga puwersa sa pulisya nga buwag ug independiyente gikan sa militar. Ang kanhing Integrated National Police kay napailawom sa mando, superbisyon ug kontrol sa Presidente pinaagi sa Department of National Defense.²⁷⁹ Ang mga administratibong kaso batok sa mga opisyal sa pulisya kay gidumala sa National Police Commission²⁸⁰ pero ang mga nagreklamo mahimo sab nga mopili nga magpasaka sa Opisina sa Ombudsman ug sa Civil Service Commission.

Ang proklamasyon sa Department of Interior and Local Government (DILG) Act niadtong 1990 kay nagbuhat sa istruktura sa pagkakaran sa PNP sa ilawom sa DILG. Nagbuhat og bag-ong National Police Commission pero imbes nga mag-imbestiga sa mga administratibong reklamo batok sa mga opisyal sa pulisya, ang mando sa National Police Commission (NAPOLCOM) kay limitado sa pagsusi sa mga administratibong desisyon sa PNP Chief nga naglambigit sa kawani sa pulisya.²⁸¹ Ang usa ka entity, ang People's Law Enforcement Board (PLEB), ang mitrabaho sa buluhaton nga imbestigahan ang mga opisyal sa pulisya nga lambigit sa mga seryosong kaso diin labaw sa 30 ka adlaw ang gidugayon sa silot. Nagpasabot kini nga, sa naandan, ang tanang mga kaso nga gipasaka batok sa mga opisyal sa pulisya kay kinahanglang ipasaka sa PLEB ug dili sa

NAPOLCOM.

Pero, gipalugway sa Philippine National Police Reform and Reorganization Act of 1998 ang pangdisiplinang awtoridad sa NAPOLCOM pinaagi sa paghatag niini og mga gahom sa pagbasura sa kasumahan sa mga seryosong kaso, nga gibuhat lamang kaniadto sa Chief of the PNP ug sa PNP Regional Directors.²⁸² Isip dugang, nagbuhat sab kining Balaod og bag-ong pangdisiplinang institusyon, ang Internal Affairs Service.²⁸³

Busa, sa pagkakaran, mahimong magpasaka og mga administratibong reklamo ang mga biktima sa torture o uban pang dili maayong pagtratar sa PNP Command, sa PNP Internal Affairs Service, sa National Police Commission, sa People's Law Enforcement Board, sa Opisina sa Ombudsman ug sa Civil Service Commission. Ang unang upat niini kay eksklusibong nagdumala sa mga reklamo batok sa mga opisyal sa pulisya, samtang ang Ombudsman ug Civil Service Commission kay modawat sab og mga reklamo batok sa uban pang mga pampublikong opisyal.

Bisan pa kung ang presensya sa lain-laing mga opsyon diin mahimong ipasaka sa mga biktima sa torture ang ilang mga administratibong reklamo kay morag makabentaha sa teorya, sa kamatuoran, nagbuhat kini og makalibog ug kumplikadong proseso partikular tungod kay kining mga mekanismo sa administratibong responsibilidad kay kasagarang adunay nagsapaw-sapaw nga mga hurisdiksyon pero adunay lain-laing mga kamandoan sa pamaagi. Ang epekto, ang pipila ka mga mekanismo kay dili gikinahanglan nga mga pagdoble sa uban pa.

Pero, kining mga mekanismo adunay lain-laing mga gahom ug mga kamandoan, ug ang mga biktima ang magdesisyon kung hain nga institusyon sa administratibong responsibilidad ang makahatag kanila sa pinakamaayong resulta. Wala makatabang nga ang pagpasaka og daghang mga reklamo sa lain-laing mga institusyon sa administratibong responsibilidad kay magresulta sa hingpit nga pagbasura sa kaso. Susihon sa musunod nga mga seksyon ang anaa na nga mga administratibong institusyon, ilang mga gahom ug mga limitasyon, ug mga problema nga kinahanglang atubangon sa mga biktima sa torture ug sa ilang mga pamilya aron administratibong masilotan ang mga sad-an sa torture.

4.5.1 ANG LAIN-LAINING MGA ADMINISTRATIBONG MEKANISMO

4.5.1.1 PNP COMMAND: Diin adunay reklamo nga nagbuhat ang usa ka opisyal sa pulisya og mga buhat sa torture o uban pang dili maayong pagtratar, ang mga regional director sa PNP ug ang Chief of PNP mahimong magbuhat og hurisdiksyon ug ang pinakataas nga silot nga posible mao ang pagtanggap gikan sa serbisyo.²⁸⁴ Base sa logistics, dali ra unta ang pagpasaka og reklamo tungod kay mahimo kining isumite sa bisan unsang istasyon sa pulisya. Sa panahon nga madawat na ang reklamo, gilayong masuspinde sa PNP command ang mga respondenteng opisyal²⁸⁵ o ibutang sila ilawom sa partikular nga kustodiya samtang pending ang imbestigasyon sa kaso.²⁸⁶

Pero, adunay mga kabalaka ang Amnesty International mahitungod sa kakulang sa pagkakumpidensyal lambigit sa kailhanan ug mga impormasyon sa mga nagreklamo o sa ilang mga testigo tungod kay ang mga kopya sa reklamo – nga adunay mga kumpletong ngalan ug mga adres – kay gihawiran sa lain-laing mga opisyal sa pulisya sa proseso sa imbestigasyon. Walay

mga probisyon nga nagprotekta sa mga whistleblower. Sa naandan, tungod sa anaa sa ibabaw, ug sa kinatibuk-ang kakulang sa kumpiyansa sa publiko sa pagkawalay gidapigan sa mga imbestigasyong gibuhat sulod sa PNP Command, gamay lamang nga mga biktima sa torture ang nagpasaka og mga reklamo sa mga istasyon sa pulisya.

Gipugngan sa mga kabalaka mahitungod sa pagkakumpidensyal ang mga biktima sa torture nga magpasaka og mga reklamo mahitungod sa mga opisyal sa pulisya sa mga lokal nga istasyon sa pulisya.

Walay mga biktima sa torture nga nakaistorya sa Amnesty International ang nagkonsiderar nga magpasaka og reklamo sa usa ka istasyon sa pulisya. Sa usa ka pakigpulong kauban ang mga representante sa Human Rights Affairs Office sa Philippine National Police, mihangyo ang mga tigpanukiduki sa Amnesty International og mga istatistika sa mga administratibong kaso nga gipasaka batok sa mga opisyal sa pulisya tungod sa torture o uban pang dili maayong pagtratar. Misaad ang mga representante sa Human Rights Affairs Office sa PNP nga pamatud-an ang mga kaso sa ilang listahan sa dili pa maghatag sa Amnesty International og mga istatistika.²⁸⁷ Sa panahon sa pagsulat niining taho, wala pa nadawat sa Amnesty International kining listahan.

4.5.1.2 INTERNAL AFFAIRS SERVICE (IAS): gibuhat isip usa ka “independiyente, walay gidapigan ug obhetibo”²⁸⁸ “pang-institusyong ahensya sa pagbantay” para sa Philippine National Police (PNP).²⁸⁹ Isip dugang sa mando nila nga buhaton ang mga kriminal nga imbestigasyon nga gihisgutan sa ibabaw (Seksyon 4.2), aduna sab dungan nga hurisdiksyon ang IAS kauban sa uban pang mga institusyon nga partikular sa pulisya aron imbestigahan ang mga administratibong reklamo ug magbuhat og mga hearing sa kasumahan batok sa mga miyembro sa PNP.²⁹⁰ Gimandoan sab ang IAS nga magbuhat og mga imbestigasyon sa ilang kaugalingong inisyatibo (*motu proprio*) diin ang usa ka tawo nga anaa sa kustodiya sa pulisya kay grabeng nadaot o diin nagpagawas og pusil ang pulisya.²⁹¹

Wala partikular nga gihisgutan ang Internal Affairs Service sa PNP sa Anti-Torture Act (ATA) isip usa ka ahensya aron magbuhat og imbestigasyon sa mga kaso sa torture, pero sa ilawom sa ilang kaugalingong mando ang IAS mahimong magbuhat og mga kriminal nga imbestigasyon kung adunay gibuhat nga mga alegasyon sa torture batok sa mga opisyal sa pulisya.²⁹² Mahimo sab kining magrekomenda og mga prosekusyon o motabang sa prosekusyon sa kaso, ug maghatag og tabang sa Opisina sa Ombudsman sa mga kaso nga lambigit ang kawani sa PNP.²⁹³ Pero sa pakigpulong kauban ang Amnesty International, gikumpirma sa mga opisyal sa IAS nga sa naandan, wala sila nagbuhat og bisan unsang mga kriminal nga imbestigasyon batok sa mga opisyal sa pulisya. Sa kamatuoran, labaw sa 15 ka tuig pagkahuman nga naestablisar kini, wala pa nakabuhat ang IAS og ilang kaugalingong mga tamdanan para sa mga imbestigasyon nga lambigit ang mga kriminal nga kaso. Dayag nga hilom ang Mga Tamdanan ug Mga Pamaagi sa IAS sa 2010 mahitungod niini nga hilisgutan.

Mahimong maghatag ang IAS og mga subpoena ug magdumala sa mga pagpanumpa,²⁹⁴ ug mahimong magtakda og pampugong nga pagsuspende sa mga respondenteng opisyal sa pulisya.²⁹⁵ Sa bisan unsang imbestigasyon sa IAS, ang gilayong superior sa kawani o yunit nga giimbestigahan kay awtomatikong iapil aron madeterminar kung adunay mga sayop sa

administrasyon o superbisyon.²⁹⁶

Bisan pa niining mga ekstensibong gahom, kinatibuk-ang nagdepende sa rekomendasyon ang mga resulta sa IAS ug nagdepende sa PNP Regional Director o sa PNP Chief – nga milihok isip ang pangdisiplinang awtoridad – aron ipatuman ang ilang mga rekomendasyon. Kung mapakyas sa paglihok ang pangdisiplinang awtoridad sulod sa 30 ka adlaw, ang rekomendasyon sa IAS ang mahimong desisyon sa pangdisiplinang awtoridad, nga kinahanglang ipatuman. Pero, walay sistema sa pagbantay sa pagpatuman sa mga pangdisiplinang rekomendasyon nga gibuhat sa IAS.

Dugang pa niini, adunay mga kabalaka ang Amnesty International mahitungod sa kagawasan sa IAS, nga sulod sa istruktura sa PNP, nga direktang sa ilawom sa Opisina sa Chief sa Pulisya.²⁹⁷ Ang pangulo sa IAS – ang Inspector General – kinahanglang usa ka sibilyan nga gipili sa Presidente, pero pagkahuman sa rekomendasyon sa PNP Director General ug giendorso sa National Police Commission.²⁹⁸ Pero, ang pangulo sa pagkakaran sa IAS kay, sa kamatuoran, usa ka opisyal sa pulisya. Kasagarang gikuha gikan sa sulod sa pulisya ang uban pang mga opisyal.²⁹⁹ Kasagarang gibutang ang mga lokal nga opisyal sa IAS sa usa ka gamay nga kuwarto sulod sa mga opisina sa distrito sa pulisya. Gamay lamang sa mga biktima sa torture nga giinterbyu sa Amnesty International ang nakahibalo sa IAS, ug wala niadtong nakahibalo ang nagkonsiderar niini isip usa ka independiyenteng institusyon.

Dili klaro kung pila ka mga administratibong kaso nga naggikan sa mga alegasyon sa torture o dili maayong pagtratar ang giimbestigahan sa IAS. Sakop ang mao nga mga kaso sa mas lapad nga mga kategorya sa mga administratibong kaso nga gitawag nga “grabeng dili maayong buluhaton” o “pagpanglupig”. Naghatag ang IAS sa Amnesty International og listahan sa mga kaso sa “pagpanglupig” ug “grabeng dili maayong buluhaton” sa porma sa mga pisikal nga kadaot, nga gituohan sa IAS nga makasakop sa mga imbestigasyon sa mga insidente sa torture. Sa 35 ka kaso sa “pagpanglupig” nga giimbestigahan gikan niadtong 2009 hangtud sa 2013, naabswelto ang mga respondente ug gibasura ang mga kaso sa pito ka higayon, samtang ang 21 ka kaso kay gituki lamang nga naresolba na, nga walay dugang pang impormasyon sa resulta niini nga kaso. Para sa parehong panahon, nag-imbestiga ang IAS og 223 ka kaso sa “grabeng dili maayong buluhaton” nga nagresulta sa mga pisikal nga kadaot. Sa halos katunga niining mga kaso, naabswelto ang mga respondente o gibasura ang mga kaso tungod sa dili paigong ebidensya o kakulang sa interes sa mga nagreklamo. Gibahin-bahin sa dili minus sa 50 ka kaso ang mga pangdisiplinang sanction, apil ang pagtangtang sa suweldo, pagtangtang sa mga pribilehiyo, pagpaubos sa posisyon, suspensyon ug pagtangtang sa trabaho. Walay gihatag nga uban pang mga detalye mahitungod sa kinaiyahan sa desisyon sa mga nahibilin nga kaso. Miingon ang usa ka representante sa IAS sa mga tigpanukiduki sa Amnesty International nga nagkonsentrar ang IAS sa mga administratibong kaso, ug normal nga dili magpasaka og kriminal nga kaso.³⁰⁰

Sa kaso ni **Darius Evangelista** (tan-awa ang Kapitulo 4.4), ang PNP, pinaagi sa IAS, kay nagbuhat og ilang kaugalingong imbestigasyon pagkahuman sa grabeng pagsusi sa media. Sa usa ka resolusyon nga adunay petsa nga 22 Oktubre 2010, giabswelto sa IAS ang 14 sa mga opisyal sa pulisya nga giimbestigahan ug gisuspende sulod sa 60 ka adlaw ang duha pa, nga mga opisyal sa desk sa panahon sa insidente. Gitangtang gikan sa serbisyo ang usa ka senior nga opisyal base sa

mga tamdanan sa "responsibilidad sa mando", tungod kay gibuhat ang sala atol sa mga oras sa trabaho sa opisina ug/o sulod sa mga lugar sa mga opisina sa gobyerno.

Nagpasiugda sab ang IAS og kaugalingong imbestigasyon niini sa kaso ni **Alfreda Disbarro** (tan-awa ang Kapitulo 3) pagkahuman nga nakadawat kini og mga sulat gikan sa mga miyembro sa Amnesty International. Sulod sa upat ka buwan sa pagdawat sa sulat, gitapos sa IAS ang ilang hearing sa kasumahan. Sa ikalimang buwan, gisumite sa opisyal sa hearing sa kasumahan ang iyang rekomendasyon sa pangrehiyong opisina sa IAS, nga, pagkahuman sa usa ka buwan, gisumite ang katapusang rekomendasyon sa superior sa PNP nga adunay kontrol sa mga respondenteng opisyal sa pulisya. Sa ilawom sa mga mando, ang superior sa PNP adunay 30 ka adlaw aron molihok sa rekomendasyon.

4.5.1.3 NATIONAL POLICE COMMISSION (NAPOLCOM): gibuhat aron "dumalahon ug kontrolon" ang nasyonal nga pulisya.³⁰¹ Aron buhaton ang ilang buluhaton sa paghimo sa administratibong kontrol ug superbisyon sa operasyon sa PNP, ang NAPOLCOM adunay mga sibilyan ug kawani sa pagpatuman sa balaod. Gipamunuan kini sa Sekretarya sa DILG – giapilan sa upat ka regular nga commissioner, tulo niini kinahanglang dili gikan sa tigpatuman sa balaod samtang ang ikaupat mahimong usa ka aktibo o retiradong miyembro sa sektor sa pagpatuman sa balaod.³⁰² Awtomatikong usa ka miyembro ang Chief sa PNP.

Gibuhat sa NAPOLCOM ang pangdisiplinang awtoridad niini nga direktang pinaagi sa mga pangrehiyong opisina niini o sa Investigation, Monitoring and Investigation Service (IMIS) sa sentro nga opisina.³⁰³ Ang NAPOLCOM, sama sa IAS, adunay mga ekstensibong gahom ug mahimong isuspinde ang mga respondenteng opisyal sa pulisya, maghatag og mga subpoena, ug magdumala sa mga pagpanumpa atol sa imbestigasyon. Dugang pa niini, ang sagol nga komposisyon niini ug pagkamaakses sa mga pangrehiyong opisina kay mga importanteng aspeto sab.

Pero, ang NAPOLCOM nagpabilin nga duol nga lambigit sa pulisya. Sa mga biktima sa torture nga giinterbyu sa Amnesty International, dili minus sa lima ang nakahibalo sa katungdanan sa NAPOLCOM, pero wala nila kini gihuna-huna nga usa ka institusyon nga independiyente sa pulisya. Duha ka nagreklamo ang nagpasaka og mga reklamo sa mga pangrehiyong opisina sa NAPOLCOM. Sigon sa ipasabot sa sunod nga seksyon, nabasura ang usa ka kaso sa mga teknikal nga tamdanan (tan-awa ang pakighisgot sa "Forum Shopping" sa ubos) samtang pending pa gihapon ang usa pa sa Legal Affairs Division sa NAPOLCOM sulod sa halos tulo ka tuig sukad niadtong Oktubre 2014 (tan-awa ang kaso ni Brandon sa Kapitulo 4.4).

Sa usa ka interbyu, miingon sa Amnesty International ang mga representante gikan sa NAPOLCOM nga gikan sa 2009 hangtud sa 2013, nag-imbestiga lamang ang NAPOLCOM og usa ka kaso sa torture, nga gipulihan sa IAS³⁰⁴

4.5.1.4 PEOPLE'S LAW ENFORCEMENT BOARD (PLEB): usa ka institusyon nga nakabase sa lungsod o munisipalidad nga adunay hurisdiksyon nga dunggon ug magdesisyon sa mga reklamo sa lungsoranon o mga kaso nga gipasaka ngadto niini batol sa mga miyembro sa PNP.³⁰⁵ Ang PLEB adunay mga sibilyan – usa ka miyembro sa *sangguniang panglungsod/bayan* (lokal nga

lehislatibong institusyon), usa ka kapitan sa *barangay* (napili nga lider sa komunidad-baryo) ug tulo pa ka miyembro.³⁰⁶ Sa ilawom sa balaod, gikonsiderar ang PLEB nga sentro nga entity sa pagdawat para sa tanang mga reklamo batok sa pulisya – bisan pa sa kinaiyahan ug pagkagrabe sa mga alegasyon.³⁰⁷ Katapusan ug balido ang kasagaran sa mga desisyon sa PLEB pero ang mga kaso nga lambigit ang pagpaubos sa posisyon o pagtangtang gikan sa serbisyo mahimong iapela sa bisan hain nga partido sa pangrehiyong konseho sa pagdungog sa apela sa NAPOLCOM.³⁰⁸

Adunay mga gahom ang PLEB sa imbestigasyong pareho sa uban pang mga institusyon nga gihisgutan sa ibabaw, pero dili klaro kung aduna ba silay bisan unsang sistema aron ipatuman ang ilang mga desisyon – nga nagdepende sab sa PNP Command aron mabuhat. Ang mga desisyon sa PLEB nga giabswelto ang opisyal sa pulisya sa usa ka administratibong kaso kay katapusan ug dili maapela, nga hinungdan nga wala nay uban pang kakuhaan og tabang ang mga nagreklamo.³⁰⁹ Bisan pa kung dalaygon ang pagbuhat sa mao nga konseho sa sibilyan aron dunggon ang mga reklamo batok sa kawani sa pulisya, ang hingpit nga desentralisadong istruktura niini mahimong hinungdan nga magdepende kini sa pampolitikang pagbuot sa lokal nga mayor kay ang pagbuhat niini nanginahanglan sa pagpatuman sa usa ka resolusyon sa partikular nga munisipalidad/lungsod. Walay nasyonal nga institusyon nga nagbantay sa kahimtang sa mga kaso ug naghatag og responsibilidad sa mga miyembro sa PLEB. Dili klaro kung pila ka mga kaso sa torture nga lambigit ang pulisya ang giimbestigahan sa mga PLEB sa tibuk nasud. Pero, klaro nga gamay lamang nga mga tawo ang nakahibalo mahitungod kanila.

Sa gisumbong nga mga biktima sa torture nga giinterbyu sa Amnesty International, walay nakahibalo sa People's Law Enforcement Board.

4.5.1.5 OPISINA SA OMBUDSMAN: Kauban ang mga gahom niini sa kriminal nga imbestigasyon ug prosekusyon, adunay lapad nga mga administratibong gahom ug hurisdiksiyon ang Ombudsman sa virtual nga tanang mga napili ug gitakda nga mga opisyal sa gobyerno.³¹⁰ Dili limitado ang gahom sa Ombudsman sa pagdirekta sa tarong nga opisyal aron tangtangon, suspindihon, ipaubos ang posisyon, magtakda og multa o pagbalibad, o pasakaan og kaso ang usa ka masalaypong pampublikong opisyal o empleyado³¹¹ pero apil sab ang pagdirekta sa usa ka pampublikong opisyal o empleyado o bisan unsang opisina sa gobyerno o ahensya aron buhaton ug papaspason ang bisan unsang buluhaton o katungdanan nga gimando sa balaod, o aron undangon, pugngan o isakto ang bisan unsang pag-abuso o pagkadili tarong sa pagbuhat sa mga katungdanan.³¹²

Sa mga kaso sa torture o uban pang dili maayong pagtratar, adunay gahom ang Ombudsman nga suspindihon ang bisan kinsang opisyal sa gobyerno. Mahimong apil sa mga silot ang pagtangtang sa trabaho nga tangtangon ang mga benepisyo ug mga multa.³¹³ Epektibo dayon ug balido ang mga desisyon sa Ombudsman.³¹⁴ Mahimo lamang magpasaka og mosyon para sa rekonsiderasyon sa duha ka mga tamdanan: (a) bag-ong nadiskubre nga ebidensya; ug (b) mga sayop sa balaod o mga iregularidad nga dili makataronganong paghukom sa interes sa nag-apela.³¹⁵

Pero, limitado ang pagkamaakses sa Ombudsman sa pokus niini sa pagpangawkaw ug korapsyon. Niadtong 25 Setyembre 2012, misulod ang Opisina sa Ombudsman sa usa ka Memorandum of Agreement kauban ang NAPOLCOM ug ang PNP, diin sa ilawom niini makabaton ang NAPOLCOM

og punoang hurisdiksyon sa mga alegasyon sa mga grabeng pag-abuso sa mga opisyal sa pulisya, ug ang PNP para sa mas gamay nga mga sala.³¹⁶ Tungod niini, dili lagmit nga magtuki ang Ombudsman og daghang mga grabeng administratibong kaso batok sa mga opisyal sa pulisya para sa gisumbong nga torture o uban pang dili maayong pagtratar. Mihatag sa Amnesty International ang usa ka opisyal gikan sa Deputy Ombudsman for Military and Other Law Enforcement Offices og usa ka listahan sa mga imbestigasyon nga gibuhat o giimbestigahan sa Ombudsman pero ang listahan kasagaran lamang nga adunay sulod nga mga kriminal nga kaso para sa torture (tan-awa ang Kapitulo 4.2). Wala nahibaluan ang bisan unsa sa pipila ka mga kaso nga nakalista sa ilawom sa “grabeng dili maayong buluhaton” lambigit ba sa mga reklamo sa torture.

4.5.1.6 CIVIL SERVICE COMMISSION (CSC): usa ka independiyenteng pangkonstitusyong komisyon nga gihuna-huna isip ang “sentro nga ahensya sa kawani” sa Gobyerno sa Pilipinas nga adunay mga gahom nga imbestigahan ug magdesisyon sa mga administratibong kaso batok sa mga sibil nga alagad nga gidala ngadto niini.³¹⁷ Aduna kini piskal nga awtonomiya, mga sibilyan nga commissioner lamang ug kawani sa pipila ka mga field office sa lain-laing mga probinsya nga hinungdan nga dali kining maakses ug adunay tanang mga gikinahanglang gahom aron motabang sa mga imbestigasyon apil ang pagsilot sa mga indibidwal.³¹⁸

Ang kaugalingong mga kamandoan sa pamaagi sa CSC naghatag sa mga pangulo sa mga ahensya sa gobyerno sama sa PNP og orihinal nga hurisdiksyon sa mga kaso batok sa ilang kaugalingong kawani, ug gilimitahan lamang ang ilang mga kaugalingon sa katungdanan sa pagsusi ug pagdungog sa apela.³¹⁹ Bisan kung nagpasaka og mga kaso batok sa mga opisyal sa pulisya nga direkta sa CSC, mahimo niining i-refer ang isyu para sa imbestigasyon ngadto sa PNP.³²⁰ Aduna kini mga seryosong kabalaka para sa mga biktima sa torture nga nagdahum og independiyenteng imbestigasyon.

Limitado sab ang hurisdiksyon sa pagdungog sa apela sa mga kaso diin gibahin-bahin ang mga silot sa mga opisyal sa pulisya ug uban pang kawani sa gobyerno labaw sa suspensyon nga 30 ka adlaw.³²¹ Gitratar lamang ang mga pribadong nagreklamo isip mga testigo³²² ug dili mahimong moapela sa usa ka desisyon sa PNP ug pang mga mekanismo sa responsibilidad sama sa NAPOLCOM ngadto sa CSC tungod kay wala sila gikonsiderar nga “mga partido nga dili maayong naapektuhan”.³²³ Dugang pa niini, ang pagbuhat sa lain-laing mga pangdisiplinang mekanismo nga gitagana lamang sa pagdumala sa mga reklamo batok sa mga opisyal sa pulisya sa kinatibuk-an sa mga tuig kay nagtangtang sa CSC sa background tungod kay nakita isip usa ka mabuhat nga mekanismo sa responsibilidad aron dumalahon ang mga pag-abuso sa pulisya. Sa mga gisumbong nga mga biktima nga torture nga giinterbyu sa Amnesty International, walay nagkonsiderar nga magbuhat og reklamo sa CSC. Sa usa ka interbyu sa Amnesty International, giangkong sa usa ka representante sa CSC nga gamay lamang kaayo nga mga kaso batok sa pulisya ang gipasaka kanila tungod kay wala nakahibalo ang mga tawo nga makaimbestiga ang CSC sa mao nga mga kaso.³²⁴ Mihangyo ang mga tigpanukiduki sa Amnesty International og mga istatistika sa mga kaso nga gipasaka batok sa pulisya pero giingnan nga wala ang datos.

‘FORUM SHOPPING’

Gidili sa kamandoan sa ‘Forum Shopping’ ang pagpasaka og pipila ka mga reklamo nga naggikan sa parehong hinungdan sa aksyon nga lambigit ang parehong mga partido nga naghangyo og parehong remedyo sa duha o labaw pang mga mekanismo sa responsibilidad.³²⁵ Gidili sa kamandoan ang pagpasaka og parehong matang sa mga reklamo, pananglitan, pagpasaka og duha o labaw pang mga administratibong reklamo sa lain-laing mga institusyon sa administratibong responsibilidad. Wala niini gidili ang pagpasaka og administratibong reklamo og kriminal nga reklamo. Gitinguha nga mapugngan sa kamandoan ang daghang mga kaso nga mahimong magresulta sa dili tukma nga mga desisyon.³²⁶ Orihinal nga angay lamang sa mga kaso nga gipasaka sa mga korte, aduna kini paagi sa mga administratibong mekanismo sa responsibilidad, nga kasagarang tungod sa midaghan nga mga mekanismo nga gibuhat sa paglabay sa mga tuig.

Gimando nga ang tanang mga reklamo adunay gipanumpaang sertipikasyon nga nagtestigo nga ang mga nagreklamo wala nagpasaka og parehong mga reklamo sa bisan unsang uban pang mekanismo sa responsibilidad ug, kung ulahi silang makahibalo sa lain pang pending nga kaso, pahibaluon nila dayon ang korte. Ang dili pagsunod niining kamandoan mahimong magresulta sa gilayong pagbasura sa kaso.³²⁷ Tungod kay makapasaka ang mga biktima sa torture og mga reklamo sa lain-laing mga institusyon ug wala nakahibalo sa lambigit nga mga disbentaha sa kada usa niini, gipugngan sila niining kamandoan nga magpasaka og reklamo sa usa ka independiyenteng institusyon kung pauna silang moduol sa bisan unsang uban pang institusyon.

Morag gigamit ang kamandoan sa pipila ka mga awtoridad aron babagan ang mga pagsulay sa bayad sa kadaot sa mga biktima sa torture. Sa usa ka kaso nga nadokumento sa Amnesty International, gibasura sa NAPOLCOM ang usa ka reklamo dili tungod sa “forum shopping” pero sa teknikal nga tamdanan nga ang sertipiko aron magtestigo nga wala sila nagpasaka og mga reklamo sa laing lugar kay wala giapil sa panahon sa pagpasaka.

Niadlong Agosto 2010, giaresto ang lima ka tawo sa mga opisyal sa pulisya sa Luzon ug gisumbong nga gi-torture sulod sa usa ka kampo sa pulisya. Magkauban silang nagpasaka og mga kriminal ug administratibong reklamo. Gibasura sa prosekyutor ang kriminal nga reklamo sa torture base sa mga tamdanan nga dili paigong ebidensya (tan-awa ang pakighisgot sa DOJ [NBI, NPS] sa ilawom sa Kapitulo 4.2). Niadtong 2011, misulat ang pamilya sa usa sa lima ka lalaki ngadto sa Sekretarya sa DILG, nga mao sab ang NAPOLCOM Chair, mahitungod sa torture nga giantos sa mga lalaki nga giakusahan sa pulisya. Gipasa ang sulat ngadto sa Pangrehiyong Opisina sa NAPOLCOM ug gikonsiderar nga reklamo para sa administratibong aksyon sa mga tamdanan sa “grabeng dili maayong buluhaton”. Pero sa taho niini, gibasura sa Pangrehiyong Opisina sa NAPOLCOM ang administratibong kaso sa grabeng dili maayong buluhaton ug giabswelto ang tanang mga respondente base sa mga tamdanan nga wala giapil sa reklamo ang sertipiko sa walay forum shopping.³²⁸ Gisaysay sa taho nga: “Obligado ang mando nga magsumite og sertipiko sa walay forum shopping. Ang pagkapakyas sa pagsunod niining kamandoan dili mabalewala sa kamatuoran nga dili sad-an sa forum shopping ang nagdemanda.”³²⁹

Ang kamatuoran nga ang sulat sa pangulo sa NAPOLCOM kay gitratar isip usa ka reklamo ug gibasura base sa mga teknikal nga tamdanan kay nagpakita sa mga kalisud nga giatubang sa mga biktima sa torture sa Pilipinas. Miingon ang usa ka abugado sa mga katungod sa tawo sa Pilipinas ug eksperto sa mekanismo sa bayad sa kadaot nga gikonsulta sa Amnesty International nga angay nga walay aplikasyon ang kamandoan sa forum shopping sa mga administratibong kaso: “Gisupak niini ang sentido komun. Kinahanglan nga simple ang kamandoan – kung gipasaka ang reklamo sa sayop nga opisina, i-refer kini sa angay nga opisina, dili ibasura.”³³⁰

4.5.2 LISUD UG KUMPLIKADONG MGA PROSESO

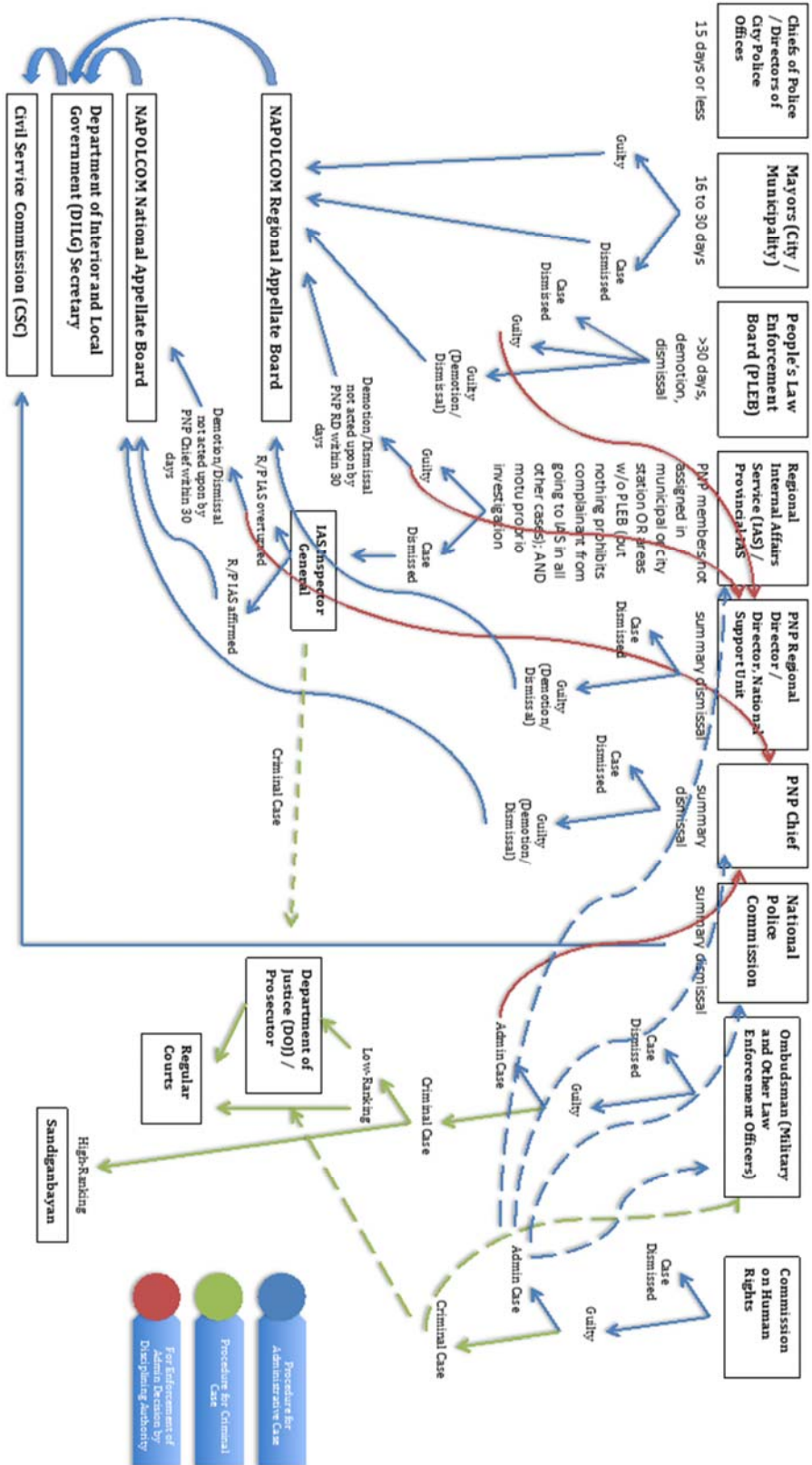
Usa ka butang ang kahibalo sa presensya sa mga mekanismo sa responsibilidad. Lain pa ang kahibalo kung hain ang pilion ug unsaon pagpasaka og reklamo. Kinahanglang mahibaluan sa mga potensyal nga nagreklamo, pananglitan, ang mga pangsulod nga proseso sa mga mekanismo sa responsibilidad aron matuki kung hain ang kinahanglan nilang duolon. Dili andam nga magamit o maakses sa publiko ang mao nga impormasyon. Importante ang kahibalo sa mga pangsulod nga proseso, sakop sa hurisdiksyon, ug abilidad sa pagpatuman sa mga kamandoan sa mga mekanismo sa responsibilidad sa pagtuki kung asa magreklamo – ilabina sigon sa kamandoan batok sa “forum shopping”.

Ang mga mekanismo nga gihisgutan sa ibabaw walay klarong gituki nga paghulagway taliwala sa ilang mga hurisdiksyon, nga gihimong mas lisud ang pagsilot sa mga sad-an.

Ang kumbinasyon sa kumplikado ug nagsapaw-sapaw nga mga institusyon sa administratibong responsibilidad, ug padayon nga mga problema sa sistema sa hustisya nagtangtang sa kadasig sa mga biktima sa torture ug uban pang dili maayong pagtratar nga magkuha og hustisya ug responsibilidad, nga nagtampo sa sikulo sa pagkawala sa silot.

Parehas nga kumplikado ang pamaagi sa mga apela para sa mga kaso nga gidesisyunan sa lain-laing mga mekanismo. Ang mga desisyon sa PLEB, mga regional director sa PNP, ug ang rekomendasyon sa pangrehiyon/pangprobinsyang IAS³³¹, nga makasuta nga sad-an ang usa ka opisyal sa pulisya ug magpatuman og silot nga ipaubos ang posisyon o tangtangan sa trabaho, kay mahimong iapela sa Pangrehiyong Lupon sa Pagdungog sa Apela sa NAPOLCOM. Sa laing bahin, ang mga desisyon sa PNP Chief, ug ang mga rekomendasyon sa IAS Inspector General³³² nga nagpatuman og parehong mga silot kay mahimong iapela sa Nasyonal nga Konseho sa Pagdungog sa Apela sa NAPOLCOM. Mahimong iapela ang mga desisyon sa Pangrehiyon ug Nasyonal nga Mga Konseho sa Pagdungog sa Apela sa NAPOLCOM ngadto sa Sekretarya sa DILG, nga ang desisyon mahimong iapela sa Civil Service Commission. Sa binali, direktang ingadto sa CSC para sa pagsusi ang mga desisyon sa NAPOLCOM. Walay mga klarong rason kung nganong nagsunod sa mas paliko-liko nga ruta ang pipila ka mga mekanismo kaysa sa uban. Ang kahibalo sa tibuok nga proseso kay makatabang sa mga nagreklamo sa pagpili og mas tarong nga forum pero nagtangtang sa kadasig sa kadaghanan sa mga biktima sa torture ang pagkakumplikado kaayo sa tibuok nga pamaagi sa pagdungog sa apela.

ACCOUNTABILITY MECHANISMS DIAGRAM

Aron magdugang sa kalibog, nagsunod ang upat sa mga mekanismo sa parehong mga pangsulod nga pamaagi nga gitakda sa NAPOLCOM, samtang ang Opisina sa Ombudsman ug ang CSC adunay ilang kaugalingong mga pangsulod nga kamandoan.³³³ Ang CHR, nga mahimong motabang sa mga nagreklamo sa pagbuhat og kaso, kay aduna sab ilang kaugalingong mga pangsulod nga kamandoan sa pamaagi. Imposible para sa mga biktima nga gustong magbuhat og reklamo nga makakuha og kahibalo sa lain-laing mga kamandoan ug busa dili maayong naapektuhan ang ilang mga pagsulay nga mangita og hustisya para sa pag-abuso nga ilang giantos.

Tungod sa kumplikadong proseso sa pagpasaka og mga reklamo sa lain-laing mga mekanismo sa responsibilidad, sa naandan mahimong kinahanglanon sa mga nagreklamo nga tabangan sa usa ka abugado sa dili pa magpasaka og kaso, dili lamang aron matuki ang pinakamaayong paagi sa pagpasaka og reklamo pero aron magbuhat og kaso nga angay ipasaka. Ang kalisud sa pagkuha og ebidensya, apil ang pagpangita og mga testigo, ug pagpamatuod sa mga alegasyon nagdepende sa nagreklamo tungod kay milihok isip walay gidapigang mga opisyal sa hearing ang mga mekanismo sa responsibilidad. Imbes nga magbuhat og ilang kaugalingong mga imbestigasyon sa pagpangita og impormasyon, nagdepende sila sa mga hangyo ug ebidensya nga gipakita sa parehong mga partido. Ang panginahanglan og abugado kay mismong hagit para sa kadaghanan sa mga biktima sa torture ug sa ilang mga pamilya nga mahimong walay mga kakuhaan aron magkuha og abugado.³³⁴

UBAN PANG LAMBIGIT NGA MGA INSTITUSYON SA GOBYERNO

Isip dugang sa lain-laing mga mekanismo sa mga reklamo nga gihisgutan niini nga kapitulo, adunay pipila ka mga ehekutibong institusyon nga adunay katungdanan sa pagdumala, pero wala kini direktang katungdanan sa pagdumala sa pulisya. Apil niini ang Opisina sa Presidente nga adunay kontrol sa tanang mga ehekutibong departamento, mga bureau ug mga opisina, apil ang PNP³³⁵ ug ang DILG nga motabang sa Presidente sa pagbuhat sa kinatibuk-ang superbisyon sa mga lokal nga gobyerno ug sa pulisya.³³⁶

Ang Inter-Agency Committee on Extra-Legal Killings, Enforced Disappearances, Torture and Other Grave Violations, nga gibuhay sa Presidente niadtong 2012 sa ilawom sa Administrative Order 35, kay gimandoan nga mag-andam og imbentaryo sa tanang mao nga mga pagsupak;³³⁷ imbestigahan ang wala nasulbad nga mga kaso; bantayan ang mga pending nga kaso; ug magporma og usa ka grupo sa mga espesyal nga prosekyutor aron imbestigahan ug humnon ang mga bag-ong kaso.³³⁸ Pagkahuman sa duha ka tuig, gipanag-uban ang Inter-Agency Committee, pero anaa lamang sa proseso sa pagbansay sa mga imbestigador sa lain-laing ahensya aron epektibong imbestigahan ang bag-o ug wala nasulbad nga mga kaso sa mga ilegal nga pagpatay, gipatuman nga mga pagkawala ug torture. Dugang pa niini, dili klaro kung na-set up ang mga grupo sa mga imbestigador sa lain-laing ahensya sa kada lungsod, probinsya ug rehiyon sa nasud, sigon sa gitinguha, ug kung pila ka mga kaso sa torture ang naimbestigahan nila.

Sa lehislatibong lebel, ang parehong mga kapulungan sa Kongreso adunay mga permanenteng komite sa mga katungod sa tawo nga adunay mga gahom aron magbuhat og mga pangutana sa mga pagsupak sa mga katungod sa tawo para sa katuyoan sa pagbuhat og lehislasyon sa isyu. Nagtakda sab ang ATA para sa pagbuhat sa komite sa pagdumala nga gipamunuan sa CHR nga adunay mga representante gikan sa parehong mga kapulungan sa Kongreso. Nasabtan sa Amnesty International nga kini nga komite usa ka higayon lamang napanag-uban.

Ang kakulang sa akses sa epektibong paagi sa pagkuha og bayad sa kadaot para sa mga biktima sa torture kay usa ka timailhan sa kapakyasan sa gobyerno sa Pilipinas sa pagsugat sa mga internasyonal nga obligasyon niini aron imbestigahan ang mga alegasyon sa torture ug humnon ang mga kaso sa torture nga adunay paigo, madawat nga ebidensya. Wala gisunod ang katungdanan nga imbestigahan ang mga alegasyon nga gilayon, walay gidapigan ug tarong kung anaa sa nagreklamo ang problema sa pagkuha sa gikinahanglang ebidensya aron mahuman ang kaso, partikular kung kinahanglan silang magkuha sa mga serbisyo sa ilang kaugalingong abugado aron masiguro ang epektibo ug malampusong prosekusyon. Ang mga institusyon sa gobyerno nga gimandoan nga magbuhat sa pagpangita og impormasyon, sama sa CHR, kinahanglan nga hatagan og mga paigong gahom, mga kakuhaan ug mga kahanas aron paigong mabuhat kining buluhaton.

Sa kamatuoran nga wala nakahibalo ang mga biktima sa torture ug ang ilang mga pamilya sa ilang mga katungod ug sa tarong nga channel kung asa magpasaka sa ilang mga reklamo kay nagpakita nga napakyas ang mga awtoridad sa Pilipinas sa paghatag og importanteng aspeto sa katungod sa remedyo – sa pagbuhat og tarong nga pamaagi sa pagpahibalo sa publiko ug sa mga biktima sa mga katungod sa tawo sa ilang mga katungod ug sa mga remedyo nga magamit nila. Mapakyas sab ang mga awtoridad sa Pilipinas sa pagsunod sa laing aspeto sa katungod sa mga remedyo kung, pwera sa gamay nga gidaghanon sa pinansyal nga tabang sa pipila ka mga biktima sa mga katungod sa tawo, ang bayad sa kadaot, partikular sa porma sa kompensasyon ug rehabilitasyon, para sa mga biktima kay nagpabilin nga lisud makuha.

Obligado ang gobyerno sa Pilipinas sa katungdanan nga maghatag og proteksyon sa mga biktima sa torture nga moduol aron magpasaka og mga reklamo. Ang kapakyasan sa pagsugat niining obligasyon kay klarong gipakita diin dili andam nga magamit ang pagbutang sa mga programa sa proteksyon sa testigo, ug diin padayon nga nagtaho ang pipila ka mga biktima og paghadlok ug pagsamok gikan sa mga sad-an sa torture.

KONGKLUSYON UG MGA REKOMENDASYON

“Dili namo palisiya nga modasig o motabang sa bisan unsang mga paglapas sa balaod. Ug tungod niana nga katuyoan, giimbestigahan namo kining tanang mga alegasyon... Migamit kami og palisiya nga ang ila lamang paagi sa pagpugong sa krimen mao ang kasigurohan sa silot.”

Presidente Benigno Aquino III³³⁹

Nagbuhat ang gobyerno sa Pilipinas og pipila ka mga bahin sa lehislasyon para sa proteksyon sa mga katungod sa tawo ug nagbuhat og mga lakang aron pugngan ang mga pagsupak sa mga katungod sa tawo sama sa torture ug uban pang dili maayong pagtratar. Pero, ang kamatuoran nagpabilin gihapon nga taas ang panghitabo sa mao nga mga kalihukan – padayon nga gibuhat ang torture ug dili maayong pagtratar, partikular sa mga kriminal nga suspetsado. Adunay potensyal ang Pilipinas nga mahimong usa ka modelo sa maayong kalihukan sa rehiyon pero kung kinahanglan kining mahitabo, daghan pa kaayong kinahanglang buhaton aron maundang ang torture sa nasud.

Wala pa gihapon naangkon sa mga biktima sa torture ang hustisya ug bayad sa kadaot. Nahibaluan sa panukiduki para niini nga taho nga ang daghang lat-ang sa sistema sa kriminal nga hustisya sa laing bahin, ug ang daghan ug nagsapaw-sapaw nga mga institusyon sa administratibong responsibilidad sa lain pang bahin, adunay dakong mga babag sa kadaghanan sa mga survivor ug sa ilang mga pamilya sa pagkuha og hustisya ug pagsilot sa mga sad-an sa torture ug uban pang dili maayong pagtratar. Ang balik-balik nga kapakyasan sa mga awtoridad sa Pilipinas sa pagdili, pagpugong, pag-imbetiga ug pagpasaka og mga kaso sa torture ug uban pang dili maayong pagtratar kay nagbuhat og ideya sa pagkawala sa silot diin ang nagbuhat sa mao nga mga pagsupak nagpadayon sa pagbuhat niini nga morag labaw sila sa balaod. Daghang mga butang ang kinahanglang buhaton aron makonekta ang mga tamdanan nga gitakda sa balaod

ug sa reyalidad sa kalihukan.

Nagtanyag ang Amnesty International og serye sa mga rekomendasyon sa mga awtoridad sa Pilipinas, nga partikular nga para sa Presidente sa Pilipinas ug sa gobyerno, sa Chief sa Philippine National Police, sa National Police Commission, sa PNP Internal Affairs Service, mga senior nga opisyal sa pulisya, sa Sekretarya sa Department of Interior and Local Government ug sa Sekretarya sa Department of Justice, sa Kongreso sa Pilipinas, ug mga independiyenteng institusyon sama sa Office of the Ombudsman, sa Commission on Human Rights ug sa Civil Service Commission.

Gidasig sa Amnesty International ang mga awtoridad sa Pilipinas nga:

- Pampublikong ilhon dayon ang pagkagrabe ug ang pagpadayon sa torture ug dili maayong pagtratar sa pulisya sa Pilipinas, ug direktang kondenahon ang tanang mao nga mga kalihukan. Magpadala og klarong pampublikong mensahe ngadto sa PNP ug uban pang mga ahente sa seguridad sa estado nga istriktong gidili sa tanang mga panahon ang torture ug uban pang dili maayong pagtratar sa mga piniriso, ug gikonsiderar nga usa ka krimen sa ilawom sa balaod sa Pilipinas ug sa internasyonal nga balaod. Maghatag og pasalig nga silotan ang tanang mga sad-an.
- Sigurohon nga makuha ang hustisya sa mga biktima sa torture ug uban pang dili maayong pagtratar pinaagi sa mga kongkretong lakang nga maggarantiya og gilayon, walay gidapigan, independiyente ug epektibong mga imbestigasyon sa tanang mga taho sa torture ug uban pang dili maayong pagtratar sa mga opisyal sa pagpatuman sa balaod. Kadtong mapamatud-an nga responsable kinahanglang silotan pinaagi sa pagpasaka og kaso sa korte sa balaod, sa mga proseso nga nakasugat sa mga internasyonal nga tamdanan sa kaangayan, ug kinahanglang hatagan og mga kumpletong bayad sa kadaot ang mga biktima.
- Pahapsayon ang lain-laing mga institusyon sa administratibong responsibilidad para sa pag-abuso sa pulisya, pinaagi sa gihiusang institusyon sama sa independiyenteng komisyon sa mga reklamo sa pulisya: nasudnon ang sakop, walay kalabutan sa pulisya, maakses sa publiko apil sa mga rehiyon, ug adunay mga paigong gahom ug kamandoan aron epektibong imbestigahan ang mga alegasyon sa torture. Kini nga institusyon kinahanglang adunay punoang hurisdiksyon sa tanang anaa nang mga institusyon sa responsibilidad para sa mga administratibong reklamo batok sa pulisya. Kinahanglang himuong simple ang pamaagi para sa pagpasaka og mga reklamo sa kinatibuk-an sa konseho ug himuong maakses sa publiko. Diin adunay paigong ebidensya sa torture, uban pang dili maayong pagtratar o mga parehong sala nga nagkinahanglan og prosekusyon, i-refer ang reklamo sa angay nga awtoridad, sama sa prosekutor o Ombudsman para sa prosekusyon sa korte;
- Sigon sa ibabaw, magsugod og pagsusi sa mga anaa nang mga institusyon sa administratibong responsibilidad para sa pag-abuso sa pulisya ug mga pagsupak sa mga

katungod sa tawo aron mahapsay ang proseso sa pagsilot sa mga sad-an ug aron malikayan ang pagsapaw-sapaw sa mga hurisdiksyon ug mga dili tukma nga balaod. Kinahanglang apil niini, diin angay, ang pagbungkag sa mga dobleng institusyon nga dili hingpit nga sakop sa kamandoan ang pag-imbetiga, paghukom ug pagmando sa mga administratibong sanction para sa mga opisyal sa pulisya.

- Pagpapaspas sa pagbuhat sa National Preventive Mechanisms (NPMs) sigon sa Optional Protocol to the Convention Against Torture (OPCAT). Kinahanglang hatagan ang NPMs ug kumpletong gahom, mga kakuhaan ug kamandoan sigon sa gitakda sa OPCAT, partikular para sa wala gipugngang akses sa tanang mga prisohan ug mga tawo nga gikuhaan og kagawasan.

Gidetalye sa mga musunod nga rekomendasyon ang mga lakang para sa pagpugong sa torture ug pagsiguro nga diin gibuhatan og torture ang mga tawo, silotan ang mga sad-an.

5.1 PAGPUGONG SA TORTURE

- Magbuhat og National Preventive Mechanism para sa torture nga kinahanglang aduna, kauban sa uban pang mga butang, ang mga musunod nga katungdanan, mga gahom ug mga kakuhaan, sama sa gimando sa Optional Protocol to the Convention Against Torture:
 - Kagawasan sa paglihok gikan sa gobyerno nga adunay hanas nga kawani ug adunay mga gikinahanglang kakuhaan para sa epektibong paglihok
 - Ang awtoridad (a) regular nga magsusi sa pagtratar sa mga tawo nga gikuhaan og kagawasan sa tanang mga prisohan; (b) magbuhat og mga rekomendasyon sa mga lambigit nga awtoridad aron mapausbaw ang pagtratar ug mga kundisyon sa mga tawo nga gikuhaan og kagawasan; ug (c) magsumite og mga tanyag ug mga obserbasyon lambigit sa anaa na o draft nga lehislayon
 - Ang awtoridad makabaton og (a) akses sa tanang impormasyong lambigit sa gidaghanon sa mga tawo nga gikuhaan og kagawasan sa mga prisohan, gidaghanon sa mga lugar ug ilang lokasyon; (b) akses sa tanang impormasyong nagtuki sa pagtratar sa mga tawo nga gikuhaan og kagawasan apil sab ang ilang mga kundisyon sa prisohan; (c) akses sa tanang mga prisohan ug ilang mga pag-install ug mga pasilidad; (d) oportunidad nga pribadong ma-interbyu ang mga tawo nga gikuhaan sa ilang kagawasan; (e) kagawasan nga mapili ang mga lugar nga gusto nilang bisitahon ug ang mga tawo nga gusto nilang interbyuhon; ug (f) katungod nga makontak ang Subcommittee on Prevention, aron padalhan kini og impormasyon ug aron makigpulong niini.
- Sigurohon nga ang Philippine National police adunay mga paigong kakuhaan, apil ang mga kakuhaan og tawo; nga minimum nga nagsunod sa lehislayon sa Pilipinas nga naghatag og ratio sa opisyal sa pulisya sa kada populasyon nga 1:500.

- Maghatag og paigong pagbansay sa pagbantay base sa mga katungod sa tawo sa kinatibuk-an ug pagtratar sa mga piniriso partikular sa mga opisyal sa pulisya ug uban pang kawani sa pagpatuman sa balaod, partikular sa mga punoang katungdanan. Kinahanglan nga adunay pagpokus sa hingpit nga pagdili sa torture ug uban pang dili maayong pagtratar. Kinahanglan nga praktikal ang pagbansay ug para sa mga pagpatuman sa pagbantay sa field. Kinahanglang magbuhat og mga pagbansay base sa panghitabo nga kinahanglang apil ang mga pamaagi sa pag-aresto, mga pamaagi sa pagpriso ug ang importansya sa paggamit lamang og puwersa isip katapusang lakang ug sigon sa mga internasyonal nga tamdanan, apil ang pagpausbaw sa mga kahanas sa pagpabilin og balanse ug panginahanglan. Kinahanglan sab nga iapil ang pagbansay sa mga katungod sa mga babaye ug mga bata sa kurikulum sa pormal nga pagbansay sa pulisya.
- Sigurohon nga ang Commission on Human Rights, ang Department of Justice, ang National Bureau of Investigation ug uban pang mga ahensya sa gobyerno nga gimandoan sa ilawom sa Anti-Torture Act aron magbuhat og mga gilayon nga imbestigasyon sa mga alegasyon sa torture ug dili maayong pagtratar adunay paigong kakuhaan aron epektibong mabuhat ang ilang mga katungdanan.
- Sigurohon ang istriktong pagsunod sa mga operasyon sa pulisya sa mga tamdanang gitakda mga internasyonal nga instrumento para sa proteksyon batok sa mga pagsupak sa mga katungod sa tawo, apil ang UN Code of Conduct for Law Enforcement Officials (Code of Conduct), UN Body of Principles for the Protection of All Persons under Any Form of Detention or Imprisonment (Body of Principles on Detention), ug ang UN Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (Standard Minimum Rules). Sa partikular:
 - Ang mga opisyal sa pulisya nga magbuhat og mga pag-aresto kinahanglang magsuot og mga uniporme, mogamit og mga sakyanan nga adunay tatak, ug ipaila ang ilang mga kaugalingon isip mga opisyal sa pulisya;
 - Ang mga tawo nga arestohon kinahanglang klarong pahibaluon sa mga rason sa pag-aresto kanila ug sa ilang mga katungod sa ilawom sa balaod, apil ang katungod batok sa pag-akusa sa kaugalingon, ang katungod nga magpabiling hilom ug ang katungod sa akses sa abugado, mga miyembro sa pamilya, ug mga medikal nga doktor;
 - Ang mga tawo nga giaresto kinahanglang dalhon nga walay pagkalangan ngadto sa istasyon sa pulisya para sa pagpriso, diin kinahanglang gilayong irekord ang pag-aresto sa blotter sa pulisya;
 - Ang mga rekord sa pulisya kinahanglang adunay sulod nga impormasyon mahitungod sa pag-aresto, apil ang: mga rason para sa pag-aresto; ang oras sa pag-aresto, sa pagdala sa mga giarestong tawo ngadto sa lugar sa kustodiya ug

sa ilang unang pag-atubang sa korte o uban pang awtoridad; ang kailhanan sa mga opisyal sa pagpatuman sa balaod nga lambigit; ang tukma nga impormasyong lambigit sa lugar sa kustodiya. Kinahanglan sab nga isulat ang medikal nga kundisyon sa mga tawo nga giaresto sa panahon sa paghatod ngadto sa lugar sa kustodiya;

- o Ang tanang mga pinirisong tawo kinahanglan nga adunay gilayong akses sa usa ka hukom o uban pang opisyal sa korte, ug makabaton og katungod nga ipasaka sa usa ka korte ang pagpriso kanila;
- o Walay mahimong gamiton nga sikreto o dili opisyal nga mga prisohan. Ang mga na-update nga listahan sa mga opisyal nga giilang prisohan kinahanglang imantala ug himuong magamit sa mga abugado ug sa publiko. Ang tanang mga kaso sa mga tawo nga gipriso sa usa ka dili opisyal o sikretong prisohan kinahanglang imbestigahan ug kinahanglang silotan kadtong responsable para sa mao nga pagpriso;
- o Ang tanang mga piniriso sa mga prisohan sa pulisya kinahanglang adunay gilayon ug regular nga akses sa ilang mga abugado ug akses sa ilang mga pamilya;
- o Kinahanglang adunay mga abugado atol sa interogasyon. Kinahanglang irekord ang mga kailhanan sa mga tawo nga motambong atol sa interogasyon. Diin posible, kinahanglang buhaton ang mga audio o video nga pagrekord sa mga interogasyon;
- o Kinahanglang istriktong ipatuman ang pagdili batok sa pagtaptap ug batok sa paggamit og mga tabon sa mga piniriso atol sa pagpriso ug interogasyon. Kinahanglang imbestigahan ang tanang mga kaso diin gibuhat ang mao nga mga kalihukan ug silotan ang mga sad-an;
- o Kinahanglang bansayon ang mga opisyal sa pulisya aron masiguro nga ang interbyu sa usa ka suspetsado kay usa ka paagi sa pagkuha og dugang pang impormasyon o ebidensya, dili pagpugos sa piniriso aron maghatag og impormasyon o “pagkumpisal”;
- o Kinahanglang regular nga ipabiling na-update ang mga nakasulat nga rekord sa kustodiya ug himuong magamit sa mga abugado ug mga piniriso;
- o Ang Commission on Human Rights ug mga organisasyon sa mga katungod sa tawo kinahanglang hatagan og walay babag nga akses sa mga prisohan ug kinahanglang hatagan ang ilang mga representante og oportunidad aron mainterbyu ang mga piniriso, apil ang mga posibleng biktima sa torture, nga kumpidensyal.

5.2 PAGKUHA OG HUSTISYA UG PAGSAKTO SA RESPONSABILIDAD

5.2.1 SA MEDIKAL NGA DOKUMENTASYON

- Sigurohon ang gilayon ug komprehensibong dokumentasyon sa mga medikal nga kundisyon sa mga gitaho nga biktima sa torture. Tungod niini nga katuyoan:
 - Ang tanang mga piniriso kinahanglang hatagan og paigo nga medikal nga pag-atiman sa usa ka hanas nga doktor nga walay kalabutan sa pulisya o uban pang awtoridad sa pagkontrol, ug akses sa usa ka doktor nga gipili nila mismo;
 - Ang mga piniriso kinahanglang hatagan og medikal nga eksaminasyon sa labing daling panahon pagkahuman sa pagbutang sa usa ka prisohan;
 - Ang mga medikal nga eksaminasyon sa mga piniriso nga nagreklamo og torture o uban pang dili maayong pagtratar kinahanglang buhaton sa mga kumpidensyal nga kundisyon, nga dili madungog ug makita sa mga opisyal sa pulisya. Kini kinahanglan nga komprehensibo, hingpit ug nagsunod sa Istanbul Protocol;
 - Ang mga resulta sa medikal nga eksaminasyon ug ang mga kongklusyon niini kinahanglang irekord pinaagi sa pagsulat, himuong magamit sa tawo nga anaa sa kustodiya ug sa iyang abugado, ug kinahanglang ipabiling kumpidensyal gikan sa laing mga tawo;
 - Ang mga doktor ug medikal nga kawani nga nagbuhat og mga medikal nga eksaminasyon kinahanglan nga hatagan og sakto nga pagbansay, partikular sa mga internasyonal nga tamdan sa mga medikal nga imbestigasyon sama sa Istanbul Protocol. Gimando sa Protocol kauban sa uban pang mga butang nga iapil ang musunod nga impormasyon sa taho sa medikal nga eksaminasyon:
 - Usa ka detalyadong rekord sa istorya sa subject nga gihatag atol sa interbyu,apil ang gisumbong nga mga pamaagi sa torture o dili maayong pagtratar, ang mga oras kung kanus-a nahitabo ang gisumbong nga torture o dili maayong pagtratar ug ang tanang mga reklamo sa mga pisikal ug sikolohikal nga sintomas (Kaagi);
 - Usa ka rekord sa tanang mga pisikal ug sikolohikal nga resulta sa klinikal nga eksaminasyon apil ang mga angay nga dayagnostikong pagsulay ug mga litrato nga adunay kolor (Pisikal ug Sikolohikal nga Eksaminasyon); ug
 - Usa ka interpretasyon sa lagmit nga relasyon sa mga pisikal ug sikolohikal nga resulta sa posibleng torture o dili maayong pagtratar (Opinyon).
- Ang mga ospital ug mga klinikal nga regular nga gigamit sa pulisya aron buhaton ang mga medikal nga eksaminasyon sa mga piniriso kay kinahanglang mogamit og palisiya nga walay diskriminasyon diin masusi sa medikal nga kawani ang mga kadaot sa mga

kriminal nga suspetsado pareho sa uban pang mga pasyente, nga adunay kalambigitan sa ilang kahimtang isip mga suspetsado;

- Sa mga kaso sa pagkamatay sa kustodiya sa pulisya, kinahanglang magbuhat og autopsy sigon sa mga internasyonal nga tamdanan sama sa Istanbul Protocol ug sa UN Principles on the Effective Prevention and Investigation of Extralegal, Arbitrary and Summary Executions ug sa lambigit nga teknikal nga manwal. Sa minimum, kinahanglang tukion sa autopsy ang kailhanan sa namatay, ang resulta ug paagi sa pagkamatay, ug sa sakop nga posible, ang oras ug lugar sa pagkamatay. Kung mopili ang pamilya og forensic pathologist aron irepresenta sila, kinahanglang siyang hatagan og akses sa autopsy;
- Magsiguro og gilayon, walay gidapigan, independiyente ug epektibong mga imbestigasyon sa tanang mga taho sa torture ug uban pang dili maayong pagtratar sa mga opisyal sa pagpatuman sa balaod sa usa ka walay gidapigang institusyon nga walay kalambigitan sa Philippine National Police. Diin adunay mga kadaot o mga marka nga makita, ang mga prosekutor kinahanglang magbuhat og imbestigasyon sa kung giunsa pagkuha kadtong mga kadaot o mga marka, nga walay kalambigitan sa reklamo.

5.2.2 SA MGA KRIMINAL NGA IMBESTIGASYON UG MGA PROSEKUSYON

- Magsugod og mga kriminal nga imbestigasyon sa mga kaso sa torture ug uban pang dili maayong pagtratar pagkahuman mismo sa pagdawat sa mga taho. Ang mga gilayon nga imbestigasyon kinahanglang independiyente, walay gidapigan ug epektibo, ug gibuhat sa mga hanas nga nag-imbestigang opisyal sa pagpatuman sa balaod nga adunay paigong gikinahanglang forensic nga galamiton;
- Magsiguro og gilayon ug epektibong pagpatuman sa Mga Tamdanan sa AO 35, nga adunay mga regular nga pagsusi ug pagbantay. Ang prosekutor sa AO 35 ug ang ilang mga grupo kinahanglang independiyente gikan sa bisan unsang impluwensiya gikan sa mga kawani sa mga institusyon nga konektado sa mga suspetsadong sad-an sa torture (pananglitan, kung ang kaso batok sa usa ka opisyal sa pulisya, ang grupo nga nag-imbestiga kinahanglang dili mag-apil og opisyal sa pulisya). Kinahanglang hatagan ang mga prosekutor sa AO og espasyo aron magbuhat og hingpit nga mga imbestigasyon sa pagpangita og impormasyon nga gikinahanglang sa mga kaso nga mas maayong giandam para sa prosekusyon;
- Kinahanglang buhaton ang tanang mga prosekusyon sa mga proseso nga nagsugat sa mga internasyonal nga tamdanan sa kaangayan;
- Sigurohon nga kumpleto ang mga trial ug mahatag ang mga desisyon sulod sa makataronganong takdang panahon. Sa pagtuki kung unsa ang makataronganong panahon, kinahanglang maghatag og konsiderasyon sa panginahanglang ipreserba ang ebidensya ug aron protektahan ang seguridad sa mga biktima, ilang mga pamilya ug mga testigo;

- Maghatag og paigong proteksyon sa mga biktima sa torture, ilang mga pamilya ug mga testigo, nga gikonsiderar ang pagkadinalian sa panginahanglan para sa proteksyon gikan sa mga bahad sa ilang mga kinabuhi ug seguridad. Ang proteksyon sa testigo, bisan asa sa pinaagi sa DOJ o sa CHR, kinahanglan sab nga magsiguro nga ang mga survivor sa torture, ilang mga pamilya ug mga testigo adunay paigong akses sa edukasyon para sa ilang mga anak, medikal nga pag-atiman ug alternatibong paagi sa panginabuhi, diin gikinahanglan;
- Maghatag og mga bayad sa kadaot sigon sa mga internasyonal nga tamdanan ngadto sa mga biktima sa torture ug uban pang dili maayong pagtratar, apil ang mga pamilya sa mga biktima;
- Sigurohon nga priyoridad ang prosekusyon sa mga opisyal sa pulisya nga suspetsado sa torture ug uban pang dili maayong panghitabo kaysa sa administratibong responsibilidad ug mga proseso sa pagdisiplina, nga kinahanglang dili mga puli para sa mga kriminal nga paagi.

5.2.3 SA PAGPAHAPSAY UG PAGHIUSA SA MGA INSTITUSYON SA ADMINISTRATIBONG RESPONSIBILIDAD

- Kinahanglang magtakda og independiyenteng komisyon sa mga reklamo sa pulisya nga aduna ang mga musunod nga kinaiyahan:
 - Hingpit nga independiyente ug gawasnon gikan sa impluwensiya sa Philippine National Police;
 - Sentralisado aron masiguro ang epektibong pagbantay;
 - Maakses sa mga miyembro sa publiko nga adunay mga opisina sa mga rehiyon. Kinahanglang magbuhat og publisidad mahitungod sa bag-ong mekanismo ug sa mga opisina niini aron masiguro nga nahibaluan sa mga miyembro sa publiko sa kinatibuk-an ug sa mga piniriso sa partikular kining institusyon, mga katungdanan niini ug kung unsaon kini pag-akses;
 - Kinahanglang pampublikong motaho sa mga aktibidad niini;
 - Adunay kamandoan ug mga kakuhaan aron makadawat og mga reklamo ug uban pang mga taho sa mga pagsupak sa mga katungod sa tawo sa pulisya ug aron imbestigahan ang mao nga mga alegasyon;
 - Adunay subpoena, pagbalewala ug uban pang mga gahom nga paigo aron mabuhat ang pagkuha og ebidensya;
 - Adunay kamandoan ug mga kakuhaan aron maghatag og bisan unsang gikinahanglang proteksyon sa mga nagreklamo, mga biktima ug mga testigo;

- o Adunay kamandoan aron magsugo og pangpugong nga suspensyon sa mga opisyal sa pulisya nga giimbestigahan;
 - o Adunay kamandoan nga magpasaka og reklamo sa kriminal prosekyutor, kung nakakita ang mga imbestigasyon niini og paigo ug madawat nga ebidensya nga nakabuhat og sala ang usa ka opisyal sa pulisya nga lambigit ang mga pagsupak sa mga katungod sa tawo;
 - o Tugutan nga magkuha ug makadawat og ebidensya ug masusi ang mga testigo kung gikinahanglan aron makabuhat og epektibong imbestigasyon;
 - o Tugutan nga mopili kung kanus-a isuperbisar o dumalahon ang mga imbestigasyong gibuhat sa mga opisyal sa imbestigasyon sa pulisya ug kanus-a magbuhat og mga imbestigasyon gamit ang mga kaugalingong independiyenteng imbestigador niini;
 - o Tugutan nga i-refer ang mga isyu sa mga kriminal nga prosekyutor ug/o sa mga pangsulod nga institusyon sa pagdisiplina sa pulisya kung angay;
 - o Tugutan nga magrekomenda og angay nga aksyon sigon sa parehong mga indibidwal nga opisyal ug sa kinatibuk-ang sistema sa pulisya;
 - o Mahimong magrekomenda o maghatag og mga bayad sa kadaot sa mga biktima sa mga pagsupak sa mga katungod sa tawo kung angay.
- Isip usa ka lakang sa gihiusang institusyon sa administratibong responsibilidad sama sa independiyenteng komisyon sa mga reklamo sa pulisya, susihon ang tanang anaa na nga mga institusyon sa administratibong responsibilidad para sa pag-abuso sa pulisya ug mga pagsupak sa mga katungod sa tawo, apil ang PNP Command ug PNP Internal Affairs Service, National Police Commission, People's Law Enforcement Board, Office of the Ombudsman, Civil Service Commission ug Commission on Human Rights. Kinahanglang klarohon ug hapsayon ang mga nagsapaw-sapaw nga hurisdiksyon, nga naghatag og punoang hurisdiksyon sa tanang mga kaso sa pag-abuso sa pulisya sa gihiusang institusyon sama sa independiyenteng komisyon sa mga reklamo sa pulisya. Aron malikayan ang pagkalibog ug nagsapaw-sapaw nga mga kamandoan, apil niini, diin angay, ang pagbungkag sa mga institusyon nga ang kamandoan dili hingpit nga sakop ang pag-imbestiga, paghukom ug pagmando sa mga administratibong sanction para sa mga opisyal sa pulisya. Ang pagsusi kinahanglang mag-apil pero limitado sa:
 - o Pagkaepektibo sa PNP Command ug IAS, NAPOLCOM, PLEB, Office of the Ombudsman, CSC ug CHR lambigit sa pagsilot sa mga sad-an sa torture ug uban pang dili maayong pagtratar;
 - o Lambigit sa pagkaklaro o pagkakumplikado sa mga proseso ang pagpasaka og reklamo ug pagbuhat og mga apela;

- o Ang pagkamaakses niining mga ahensya sa publiko, apil ang kahibalo sa publiko sa ilang ahensya isip institusyon sa administratibong responsibilidad;
- o Ang pagdoble ug pagsapaw-sapaw sa mga hurisdiksyon taliwala ug niining mga institusyon sa administratibong responsibilidad;
- o Ang pagkapaigo ug pagkahanas sa kawani nagkomplemento sulod sa kada institusyon sa administratibong responsibilidad aron masiguro ang mga epektibong imbestigasyon, mga hearing ug resolusyon sa kaso;
- o Ang sistema sa pagbantay sulod ug sa kinatibuk-an sa mga institusyon aron masiguro nga giimbestigahan ug naresolba ang tanang mga reklamo sulod sa gituking panahon;
- o Ang sistema sa pagbantay sulod sa mga institusyon aron masiguro nga gipatuman ug gibuhat ang mga rekomendasyon o mga resolusyon sa awtoridad sa pagdisiplina, apil kung ang awtoridad sa pagdisiplina gikan sa laing institusyon sa administratibong responsibilidad (pananglitan, ang pagpatuman sa mga rekomendasyon sa PNP Command of IAS o sa mga desisyon sa Ombudsman sa mga administratibong seksyon);
- o Ang pagkapaigo sa sistema sa kada administratibong institusyon sa pagsiguro sa proteksyon sa mga nagreklamo, apil ang pagkakumpidensyal sa ilang kailhanan;
- o Ang komposisyon, mga gahom ug mga katungdanan sa NAPOLCOM ug IAS aron masiguro ang epektibong pagbantay sa pagdisiplina sa PNP. Sa partikular, magsiguro nga adunay paigong mga pagsusi ug mga balanse aron magarantiya ang ilang pagkawalay gidapigan ug katuyoan sa pagdawat sa mga reklamo ug pagbuhat sa mga imbestigasyon;
- o Ang katungdanan sa NAPOLCOM ug CSC sa mga proseso sa administratibong responsibilidad – isip usa ka appellate nga institusyon o isip usa ka forum diin mahimong ipasaka ang mga reklamo;
- o Ang katungdanan sa Ombudsman, NAPOLCOM ug sa PNP sa pag-imbestiga sa mga kaso sa torture ug uban pang dili maayong pagtratar sigon sa ilang Memorandum of Agreement, apil sab ang katungdanan sa IAS lambigit niining MOA;
- o Ang pagkagawasnon sa IAS gikan sa mga impluwensiya sulod sa istruktura sa PNP, apil ang pagkabatong og sibilyan nga inspector general isip representante sa balaod;
- o Ang pagkaepektibo sa mga desentralisadong institusyon nga walay nasudnong istruktura ug pagbantay sama sa PLEBs ug ang pagkapareho sa mga tamdanan nga gigamit sa lain-laing PLEBs sa mga lungsod ug mga munisipalidad sa tibuok nasud;

- o Ang pagkawalay opsyon para sa mga nagreklamo aron iapela ang pipila ka mga desisyon sa institusyon sa administratibong responsibilidad, (pananglitan sa PLEBs ug sa CSC diin dili makaapela ang mga nagreklamo kung ang desisyon mao ang pagpawalay sala sa gisumbong nga pulis nga sad-an).

5.3 PAGDISIPLINA SA MGA OPISYAL SA PULISYA

- Magsiguro nga adunay mga klarong tamdanan nga nagmando sa mga opisyal nga itaho ang mga pag-abuso, ug paigong palisiya para sa mga impormante sulod sa institusyon. Kinahanglang maakses kining mga tamdanan sa tanang mga opisyal sa tanang mga lebel sa chain sa kamandoan. Ang prinsipyo sa responsibilidad sa kamandoan kinahanglang gamiton sa pagdumala sa mga superior sa pulisya nga responsable para sa pagpatuman sa mao nga mga tamdanan, nga adunay mga silot nga gipatuman para sa kapakyasan sa pagtaho, o pagtabon, sa dili maayong kalihukan sa pulisya;
- Magsiguro nga gipatuman ang mga pangdisiplinang sanction sa mga opisyal sa pulisya nga nahibaluang responsable para sa torture ug dili maayong pagtratar. Kinahanglang parehong gigamit kining mga sanction sa pagbuhat sa responsibilidad sa kamandoan. Kinahanglang magbuhat og mga pangpugong nga lakang aron malikayan ang dili angay nga impluwensiya sa mga sad-an sa torture o sa ilang mga superior nga opisyal sa mga imbestigasyon, o sa paghulga o pagsamok sa mga biktima ug mga testigo;
- Magsiguro nga adunay gibuhay nga mga angay nga pangdisiplinang lakang batok sa mga opisyal sa pulisya ug sa ilang mga auxiliary nga nagsamok o naghulga sa mga indibidwal nga nagbuhat og reklamo mahitungod sa dili maayong kalihukan sa pulisya;
- Magsiguro nga transparent ang proseso para sa pagdisiplina sa mga opisyal sa pulisya, nga gigarantiya ang proteksyon sa katungod sa patas nga trial sa parehong mga gitaho nga biktima sa torture ug akusadong mga opisyal sa pulisya, nga magsiguro nga ang tanang impormasyon sa mga pangsulod nga pamaagi sa pagdisiplina sa pulisya, mga mekanismo sa administratibong responsibilidad ug prosekusyon para sa ilegal nga aktibidad sa pulisya, apil ang torture, klaro nga gitakda sa mga dokumentong magamit sa publiko. Ang impormasyon sa kung unsaon pagbuhat og reklamo mahitungod sa dili maayong kalihukan sa pulisya kinahanglang himuong andam nga magamit sa publiko (apil sa mga istasyon sa pulisya, ug sa website sa PNP); sigurohon nga kadtong nagbuhat og mga reklamo mahitungod sa dili maayong kalihukan sa pulisya padayon nga gipahibalo sa proseso sa pangdisiplinang imbestigasyon, pinaagi sa pagtakda og mga limitasyon sa oras para sa pagproseso sa mga gipasaka nga taho ug pagtakda og sistema para sa pagtaho, parehong pangsulod ug pampubliko, sa imbestigasyon;
- Sigurohon nga hingpit, gilayon ug patas ang mga pamaagi sa pagdisiplina. Sa partikular, kinahanglang ipabiling kumpidensyal ang ngalan ug adres sa nagreklamo, ug ang mga opisyal nga lambigit sa reklamo adunay katungod nga makahibalo kung giimbestigahan sila, ug kung hain nga mga probisyon sa balaod o mga pamaagi sa operasyon kini nasakop.

MGA ENDNOTE

-
- ¹ Interbyu sa Amnesty International, 2 Disyembre 2013, Parañaque.
- ² Base sa papel sa magsasaysay nga si Alfred McCoy, "Dark Legacy: Human Rights under the Marcos Regime", gihatod sa Ateneo de Manila University niadtong 20 Setyembre 1999, <http://www.hartford-hwp.com/archives/54a/062.html>, katapusang giakses niadtong 12 Oktubre 2014. Para sa kumpletong teksto: https://groups.google.com/forum/#!topic/soc.culture.filipino/QT98wo_RgKM, katapusang giakses niadtong 12 Oktubre 2014.
- ³ Republic Act No. 7438, Usa ka Balaod sa Pagtuki sa Pipila ka Mga Partikular nga Katungod sa Mga Tawo nga Giaresto, Gipriso o Anaa sa Ilawom sa Mga Imbestigasyon sa Kustodiya ug sa Mga Katungdanan sa Nag-aresto, Nagpriso, ug Nag-imbetiga nga Mga Opisyal, ug Paghatag og Mga Silot para sa Mga Pagsupak Niini (1992).
- ⁴ Republic Act No. 8493, Speedy Trial Act of 1998.
- ⁵ Republic Act No. 6981, Witness Protection, Security and Benefit Act (1991).
- ⁶ Gihatagan ang Amnesty International og usa ka kopya sa taho sa CHR.
- ⁷ Pangtapos nga Mga Obserbasyon sa Committee against Torture sa Pilipinas, UN Doc. CAT/C/PHL/CO/2, 29 Mayo 2009. paragraph 9. <http://www2.ohchr.org/english/bodies/cat/docs/cobs/CAT.C.PHL.CO.2.pdf>. Katapusang giakses niadtong 30 Hulyo 2014.
- ⁸ UNCAT, ART. 12.
- ⁹ UNCAT, Arts. 4 hangtud sa 8.
- ¹⁰ UNCAT, Art. 14.
- ¹¹ ICCPR, Art. 10.
- ¹² Human Rights Committee, Kinatibuk-ang komento numero 29: Mga kahimtang sa emerhensiya (artikulo 4), UN Doc. CCPR/C/21/Rev.1/Add.11 (2001), para. 13(a).
- ¹³ UNCAT, Art. 11.
- ¹⁴ Human Rights Committee, Kinatibuk-ang Komento 20, Artikulo 7 (1992), UN Doc. HRI\GEN\1\Rev.1 at 30, para. 11.
- ¹⁵ Paras. 13-14.
- ¹⁶ ICCPR, Art. 2.3(a).
- ¹⁷ ICCPR, Art. 2.3(b).
- ¹⁸ UNCAT, Art. 12
- ¹⁹ UNCAT, Art. 13
- ²⁰ UNCAT, Art. 14
- ²¹ CRC, Art. 3.
- ²² CRC, Art. 1.
- ²³ CRC, Art. 37(c).
- ²⁴ CEDAW, Art. 2.
- ²⁵ Sa partikular kung gibuhat o sa instigasyon o sa pagtugot o pag-uyon sa usa ka pampublikong opisyal, nga nagsapaw sa mando nga gibuhat sa mga estado tungod sa kakulang sa pagpugong, pag-imbetiga ug pagsilot sa mao nga kasamok kung gibuhat sa mga dili estado nga nagbuhat.
- ²⁶ Tan-awa para sa pananglitan ang Committee on the Elimination of Discrimination Against Women, General Recommendation 19, Violence against women (Ika-onse nga sesyon, 1992), UN Doc. HRI\GEN\1\Rev.1.
- ²⁷ Mga Pangtapos nga Obserbasyon sa Committee against Torture sa Pilipinas, UN Doc. CAT/C/PHL/CO/2n 29 Mayo 2009 para, 7. Makita sa <http://www2.ohchr.org/english/bodies/cat/docs/cobs/CAT.C.PHL.CO.2.pdf>. Katapusang giakses niadtong 30 Hulyo 2014.
- ²⁸ Ibid.
- ²⁹ Ibid., paragraph 9.
- ³⁰ Mga Pangtapos nga Obserbasyon sa Human Rights Committee: the Philippines, UN Doc. CCPR/C/PHL/CO/4 13 Nobyembre 2012, para. 7. Makita sa <http://www.ccrpcentre.org/doc/2012/10/G1247605.pdf>. Katapusang giakses niadtong 30 Hulyo 2014.
- ³¹ Ibid., paragraph 17.

³² Ibid.

³³ Ibid.

³⁴ Pagsusi sa Grupo nga Nagtrabaho sa Universal Periodic Review Philippines, UN Doc. A/HRC/21/12, 9 Hulyo 2012. Makita sa <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G12/151/22/PDF/G1215122.pdf?OpenElement>. Katapusang giakses niadtong 30 Hulyo 2014.

³⁵ Nasyonal nga taho nga gisumite sa Human Rights Council, UN Doc. A/HRC/WG.6/13/PHL/1, 19 Marso 2012. Paragraph 49. Makita sa <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G12/123/16/PDF/G1212316.pdf?OpenElement>. Katapusang giakses niadtong 30 Hulyo 2014.

³⁶ Ibid., paragraph 50.

³⁷ 1987 Constitution, Art. III, sec. 12.

³⁸ 1987 Constitution, Art. III, sec. 19.2.

³⁹ Anti-Torture Act (2009), sec. 3(a).

⁴⁰ Anti-Torture Act, sec. 3(b) lambigit sa sec. 5.

⁴¹ Tan-awa para sa pananglitan ang Human Rights Committee, Kinatibuk-ang Komento numero 31 sa Artikulo 2 sa Covenant: Ang Kinaiyahan sa Kinatibuk-ang Legal nga Obligasyon nga Gipatuman sa Mga Partido nga Mga Estado sa Covenant, UN Doc. CCPR/C/74/CRP.4/Rev.6, 21 Abril 2004, para. 18; Committee against Torture, Kinatibuk-ang Komento numero 2: Pagpatuman sa artikulo 2 sa mga partido nga Mga Estado, UN Doc. CAT/C/GC/2, 24 Enero 2008, para. 7.

⁴² Sa ilawom sa sec. 4(a) sa Anti-Torture Act, apil sa mga pisikal nga pagbuhat sa torture ang sistematikong pagkulata, dili paghatag og pagkaon, pagpakuryente, pagpaso sa sigarilyo, paghumol sa ulo sa tubig, paghikot o pagpuwersa sa pagbuhat sa dili mausob ug maka-stress nga posisyon sa lawas, paglugos ug sekswal nga pag-abuso, pagdaot o pagputol sa mga importanteng parte sa lawas, torture sa ngipon, pagbira sa mga kuko sa tudlo sa kamot, makadaot nga pag-ekspos sa mga elemento, ang paggamit sa plastik bag nga gibutang sa ibabaw sa ulo, ang paggamit sa mga psychoactive nga tambal, ug uban pang mga parehong buhat.

⁴³ Sa ilawom sa sec. 4(b) sa Anti-Torture Act, apil sa mga panghuna-huna/sikolohikal nga pagbuhat sa torture ang pagtaptap sa mata, mga bahad sa pagdaot sa lawas o pagpatay, pagpriso sa nag-inusara nga mga selda o mga sikretong prisohan, dugay nga pagpangutana, pagpakita og pagpakauwaw sa trial o sa publiko, pagbuhat og mga wala naka-iskedyul nga pagbalhin nga magbuhat og pagtuo nga patyon ang biktima, dili maayong pagtratar sa miyembro sa pamilya sa biktima, pagpakita og mga sesyon sa torture sa pamilya ug mga paryente, dili pagtugot sa pagtulog ug pagpahuway, pagpakauwaw, direktang pagdili sa pagkomunikar sa mga miyembro sa pamilya, ug ang kapareho niini.

⁴⁴ Anti-Torture Act, sec. 14.

⁴⁵ Anti-Torture Act, sec. 6.

⁴⁶ Anti-Torture Act, sec. 15. Pwera sa kriminal nga kaso para sa torture o uban pang madagmalon, dili makatawo o nagpakauwaw nga pagtratar o silot, mahimo sab nga magpasaka ang biktima sa mga musunod nga kriminal nga kaso: sa ilawom sa Revised Penal Code – dili maayong pagtratar sa mga piniriso (art. 235), pagdaot sa parte sa lawas (art. 262), mga pisikal nga kadaot (arts. 263, 265, 266), paghatag og mga makadaot nga sangkap o mga ilimnon (art. 264), paglugos (art. 266), mga pagbuhat og sekswal nga pag-abuso (art. 336), pagkidnap ug seryosong legal nga pagpriso (art. 267), mga grabeng bahad (art. 282), grabeng pagpugos (art. 286), gisulayan o napakyas nga murder o homicide (art. 250), murder (art. 248), homicide (art. 249); o ang Human Security Act (Republic Act 9372) nga nagdili ug nagsilot sa paggamit og bahad, paghadlok, pagpugos ug mga buhat nga magresulta sa bisan unsang porma sa pisikal nga pagpanakit o pagpaantos, o panghuna-huna, moral o sikolohikal nga pressure, o kadtong nagtangtang sa pagkabalido sa kabubut-on sa gipriso nga tawo; o ang Victim Compensation Act (RA 7309); o ang Civil Code (art. 32) para sa mga kadaot.

⁴⁷ Mga Mando ug Mga Regulasyon sa Pagpatuman sa Anti-Torture Act, sec. 45.

⁴⁸ Anti-Torture Act, sec. 16.

⁴⁹ Anti-Torture Act, sec. 7.

⁵⁰ Anti-Torture Act, sec. 8. Ang dili apil sa seksyon kay mas lapad kaysa sa anaa sa Artikulo 15 sa UNCAT, diin magamit lamang ang mao nga mga saysay “batok sa usa ka tawo nga giakusahan og torture *isip ebidensya nga gibuhang ang saysay.*” [Nagdugang og pagtuki]

⁵¹ Anti-Torture Act, sec. 9.

⁵² Mga Gibag-ong Mando sa Korte, Mando 102.

⁵³ Ang Mando sa Writ of Amparo (A.M. No. 07-9-12 SC), Setyembre 25, 2007. Ang petisyon para sa writ of amparo kay usa ka remedyo nga magamit sa bisan kinsang tawo nga ang katungod sa kinabuhi, kagawasan ug seguridad kay gisupak o gibaharan pinaagi sa pagsupak sa ilegal nga buhat o pagtanggap sa usa ka pampublikong opisyal o empleyado, o sa usa ka pribadong indibidwal o entity. Kinahanglang sakop sa writ ang mga ilegal nga pagpatay ug gipugos nga mga pagkawala o mga bahad niini (Seksyon 1). Magmando ang korte sa respondente nga ipasabot ang iyang mga legal nga depensa sa mga alegasyon; ang mga lakang nga gibuhay aron matuki ang resulta o mga impormasyon sa gipaantos nga partido ug ang (mga) tawo nga responsable para sa bahad, buhat o pagtanggap; tanang lambigit nga impormasyon mahitungod sa kaso; ug, kung ang respondente kay usa ka pampublikong opisyal, tukion ang mga aksyon nga buhaton aron maberipika ang kailhanan sa gipaantos nga partido, makuha ug mapreserbar ang ebidensya, mailhan ang mga testigo, tukion ang hinungdan, pamaagi, lokasyon ug panahon sa pagkamatay o pagkawala, ilhon ug dakpon ang mga tawo nga lambigit ug dalhon sila sa hanas nga korte (Seksyon 9). Mahimong maghatag ang korte og mga interim nga remedyo sama sa temporaryong proteksyon, pagsusi, produksyon, ug mga mando sa proteksyon sa testigo (Seksyon 14).

⁵⁴ Ang Mando sa Datos sa Writ of Habeas (A.M. No. 08-1-16-SC), Enero 22, 2008. Ang datos sa writ of habeas kay usa ka remedyo nga magamit sa bisan kinsang tawo nga ang katungod sa pagkapribado sa kinabuhi, kagawasan o seguridad kay gisupak o gibaharan sa ilegal nga buhat o pagtanggap sa usa ka pampublikong opisyal o empleyado, o sa usa ka pribadong indibidwal o entity nga lambigit sa pagkuha, pagkolekta o pagtago sa datos o impormasyon mahitungod sa tawo, pamilya, balay ug pagkalambigit sa usa ka gipaantos nga partido (Seksyon 1). Mahimong pugngan sa korte ang buhat nga gireklamo, o imando ang pagtanggap, pagguba ug pagsakto sa sayop nga datos ug maghatag og uban pang lambigit nga mga remedyo (Seksyon 16).

⁵⁵ Anti-Torture Act, sec. 10.

⁵⁶ Anti-Torture Act, sec. 11.

⁵⁷ Anti-Torture Act, sec. 12.

⁵⁸ Anti-Torture Act, sec. 13.

⁵⁹ Anti-Torture Act, sec. 18.

⁶⁰ Anti-Torture Act, sec. 19.

⁶¹ Apil ang mga musunod nga probinsya: Aurora, Bataan, Bulacan, Nueva Ecija, Pampanga, Tarlac ug Zambales.

⁶² Apil ang mga musunod nga probinsya: Batangas, Cavite, Laguna, Quezon, Rizal, Marinduque, Occidental Mindoro, Oriental Mindoro, Palawan ug Romblon.

⁶³ Apil ang mga probinsya sa Zamboanga del Norte, Zamboanga del Sur ug Zamboanga Sibugay, ug ang lungsod sa Isabela.

⁶⁴ Dili hingpit nga gipasabot niini kung nganong nagdesisyon ang Amnesty International nga magpokus sa National Capital Region ug sa Mga Rehiyon III ug IV. Para sa kumpletong hulagway sa mga gitaho nga kaso sa torture sa Pilipinas, palihug tan-aw sa listahan nga nauna niining kapitulo.

⁶⁵ State of the Nation Address ni Presidente Benigno Aquino III, 22 Hulyo 2013.

⁶⁶ Gitaho sa 2013 US State Department nga ang PNP adunay 147,190 ka miyembro.

⁶⁷ Philippine Population Commission, Hulyo 2014.

⁶⁸ Philippine Daily Inquirer, "Mayor Binay asks PNP to augment police force in Makati," 1 Hulyo 2014, <http://newsinfo.inquirer.net/615876/mayor-binay-asks-pnp-to-augment-police-force-in-makati>. Katapusang giakses niadtong 25 Agosto 2014.

⁶⁹ DILG Act (1990), sec. 27, Republic Act RA 6975.

⁷⁰ Pakigpulong sa Philippine National Police kauban ang mga grupo sa sibil nga katilingban, University of the Philippines, Lungsod sa Quezon, Setyembre 2012.

⁷¹ Ibid.

⁷² Institusyon sa Mga Prinsipyo sa UN para sa Proteksyon sa Tanang Mga Tawo sa ilawom sa Bisang Unsang Porma sa Pagpriso o Pagbilanggo, Prinsipyo 13.

⁷³ Institusyon sa Mga Prinsipyo sa UN para sa Proteksyon sa Tanang Mga Tawo sa ilawom sa Bisang Unsang Porma sa Pagpriso o Pagbilanggo, Prinsipyo 14.

⁷⁴ Institusyon sa Mga Prinsipyo sa UN para sa Proteksyon sa Tanang Mga Tawo sa ilawom sa Bisang Unsang Porma sa Pagpriso o Pagbilanggo, Prinsipyo 12.1.

- ⁷⁵ Mga Pamaagi sa Operasyon sa PNP niadtong 2010, Mando 2.
- ⁷⁶ Mga Pamaagi sa Operasyon sa PNP niadtong 2010, Mando 5.
- ⁷⁷ Ibid.
- ⁷⁸ Mga Pamaagi sa Operasyon sa PNP niadtong 2010, Mando 8, sec. 2 ug Mando 14, sec. 1.
- ⁷⁹ Mga Pamaagi sa Operasyon sa PNP niadtong 2010, Mando 8, sec. 3.
- ⁸⁰ Mga Pamaagi sa Operasyon sa PNP niadtong 2010, Mando 14, sec. 1.
- ⁸¹ Gitakda sa Mga Pamaagi sa Operasyon sa PNP niadtong 2010, Mando 14, sec. 8 ang tulo ka sitwasyon: (a) sa mga kaso diin gibuhat ang krimen o ginabuhat sa atubangan sa usa ka opisyal sa pulisya, (b) adunay posibleng hinungdan ang opisyal sa pulisya nga motuo nga nagbuhat og sala ang tawo nga arestohon nga bag-ohay lamang nabuhat, o (c) ang tawo nga arestohon kay usa ka piniriso o binilanggo nga miekyas gikan sa prisohan o bilangguan
- ⁸² Mga Pamaagi sa Operasyon sa PNP niadtong 2010, Mando 14, seksyons 5 ug 9.
- ⁸³ Mga Pamaagi sa Operasyon sa PNP niadtong 2010, Mando 15, sec. 1(b).
- ⁸⁴ Mga Pamaagi sa Operasyon sa PNP niadtong 2010, Mando 14, sec. 10 ug Mando 15, sec. 1(g).
- ⁸⁵ Mga Pamaagi sa Operasyon sa PNP niadtong 2010, Mando 14, mga seksyon 6 ug 9.
- ⁸⁶ Revised Penal Code, Art. 125
- ⁸⁷ Interbyu sa Amnesty International niadtong 21 Nobyembre 2013, Muntinlupa.
- ⁸⁸ Interbyu sa Amnesty International niadtong 28 Nobyembre 2013, Metro Manila.
- ⁸⁹ 1987 Philippine Constitution, Art. III, Seksyon 12(3).
- ⁹⁰ Anti-Torture Act, sec. 7.
- ⁹¹ Tan-awa para sa pananglitan ang UN General Assembly Resolutions UN Doc. A/Res/65/205 (2010), para. 21; UN Doc. A/Res/67/161 (2012), para. 23; UN Doc. A/Res/68/156 (2013), para. 27.
- ⁹² Mga pangtapos nga obserbasyon sa Committee against Torture: [Spain](#), UN Doc. CAT/C/ESP/CO/5, (2009) para.12.
- ⁹³ Human Rights Committee, Kinatibuk-ang Komento 20, Artikulo 7 (Ika-kuwarentay kuwatro ka sesyon, 1992), Panag-uban sa Mga Kinatibuk-ang Komento ug Mga Kinatibuk-ang Rekomendasyon nga Gigamit sa Human Rights Treaty Bodies, UN Doc. HRI/GEN/1/Rev.1 at 30 (1994), para. 11.
- ⁹⁴ Tan-awa para sa pananglitan ang Taho para sa Committee against Torture, UN Doc. A/52/44 (1997), paras. 121(d) (re Georgia); 146 (re Ukraine); UN Doc. A/55/44 (2000), para. 61(b) (re Peru); UN Doc. A/58/44 (2003), para. 42(h) (re Egypt); UN Doc. A/59/44 (2004), para. 146(d) (re Yemen).
- ⁹⁵ UN Doc. E/CN.4/2002/76, 27 Disyembre 2001, Annex 1.
- ⁹⁶ Institusyon sa Mga Prinsipyo sa UN para sa Proteksyon sa Tanang Mga Tawo sa ilawom sa Bisan Unsang Porma sa Pagpriso o Pagbilanggo, Prinsipyo 15 lambigit sa Mga Prinsipyo 16 ug 18.
- ⁹⁷ Tamdanan nga Mga Pinakaubos nga Mando para sa Pagtratar sa Mga Piniriso, sec. 37.
- ⁹⁸ Tamdanan nga Mga Pinakaubos nga Mando para sa Pagtratar sa Mga Piniriso, sec. 91.
- ⁹⁹ Tamdanan nga Mga Pinakaubos nga Mando para sa Pagtratar sa Mga Piniriso, sec. 93.
- ¹⁰⁰ Interbyu sa Amnesty International niadtong 29 Nobyembre 2013, Pampanga.
- ¹⁰¹ Interbyu sa Amnesty International niadtong 30 Nobyembre 2013, Pampanga.
- ¹⁰² Interbyu sa Amnesty International niadtong 2 Disyembre 2013, Parañaque.
- ¹⁰³ 1987 Constitution, Art. III, sec. 12(2).
- ¹⁰⁴ Interbyu sa Amnesty International niadtong 8 Setyembre 2014, Metro Manila.
- ¹⁰⁵ Anti-Torture Act, sec. 7.
- ¹⁰⁶ 1987 Constitution, Art. III, sec. 12(3).
- ¹⁰⁷ Anti-Torture Act, sec. 8.
- ¹⁰⁸ Mga Mando sa Korte, Mando 133, sec. 3.
- ¹⁰⁹ Ang taho sa Departamento sa Estado sa US niadtong 2013 sa Pilipinas
- ¹¹⁰ R.A. 7438, sec. 2(d).
- ¹¹¹ Tan-awa ang kaso sa *People v. Racho*, G.R. No. 186529, 3 Agosto 2010.
- ¹¹² G.R. 92957, 8 Hunyo 1992, gideklara sa kaso niadtong 2000 sa *People v. Continente* (G.R. 100801-02, 25 Agosto 2000), sa kaso niadtong 2004 sa *People v. Mojello* (G.R. 145566, 9 Marso 2004) ug sa kaso niadtong 2010 sa *People v. Tuniaco, et al.* (G.R. 185710, 19 Enero 2010). Aron madawat ang usa ka pagkumpisal, kini kinahanglang: a) boluntaryo, b) gibuhat nga adunay tabang sa hanas ug independiyenteng abugado, c) direkta, ug d) gisulat.

- ¹¹³ Tan-awa ang Committee against Torture: [G.K. v Switzerland](#), UN Doc. CAT/C/30/D/219/2002, (2002) §6.10; [P.E. v France](#), UN Doc. CAT/C/29/D/193/2001, (2002) §3.4.
- ¹¹⁴ Mga pangtapos nga obserbasyon sa Committee against Torture: [Russia](#), UN Doc. CAT/C/RUS/CO/4, (2007) §21, [Togo](#), UN Doc. CAT/C/TGO/CO/1, 2006 §24.
- ¹¹⁵ [Human Rights General Comment 32](#), §41.
- ¹¹⁶ Interbyu sa Amnesty International niadtong 25 Nobyembre 2013, Zambales.
- ¹¹⁷ Tan-awa para sa pananglitan ang kaso sa Mayor sa Lungsod sa Quezon nga si Herbert Bautista nga misagpa sa usa ka suspetsado sa droga sa atubangan sa media. Manila Bulletin, 'Bistek' slaps big-time Chinese drug suspect, 9 Agosto 2014, <http://www.mb.com.ph/bistek-slaps-big-time-chinese-drug-suspect>. Katapusang giakses niadtong 13 Oktubre 2014. Niadtong 2013, nagpasaka og usa ka gitanyag nga lehislyasyon nga nagdili sa "pagparada" sa mga suspetsado sa atubangan sa media. The Manila Times, Ban on 'parading' suspects before the media proposed, 19 Agosto 2013, <http://www.manilatimes.net/ban-on-parading-suspects-before-media-proposed/31102/>. Katapusang giakses niadtong 13 Oktubre 2014.
- ¹¹⁸ Interbyu sa Amnesty International niadtong 1 Disyembre 2013, Pampanga.
- ¹¹⁹ Anti-Torture Act, sec. 4a.
- ¹²⁰ Anti-Torture Act, sec. 4b.
- ¹²¹ Interbyu sa Amnesty International niadtong 21 Nobyembre 2013, Muntinlupa.
- ¹²² Republic Act No. 8049, Anti-Hazing Law, 7 Hunyo 1995.
- ¹²³ Philippine Star, Police officials launch probe on cadet's death, 17 Mayo 2000, <http://www.philstar.com/headlines/88043/police-officials-launch-probe-cadets-death>. Katapusang giakses niadtong 29 Setyembre 2014.
- ¹²⁴ Philippine Star, Suspect in fatal hazing charged, 8 Enero 2003, <http://www.philstar.com/nation/190719/suspect-fatal-hazing-charged>, giakses niadtong 29 Setyembre 2014.
- ¹²⁵ GMA News, Family of PNPA cadet in alleged hazing refuses autopsy, 24 Abril 2006, <http://www.gmanetwork.com/news/story/4658/news/nation/family-of-pnpa-cadet-in-alleged-hazing-refuses-autopsy>. Katapusang giakses niadtong 29 Setyembre 2014.
- ¹²⁶ Tan-awa para sa pananglitan ang Mga pangtapos nga obserbasyon sa Committee against Torture: Armenia, UN Doc. CAT/C/ARM/CO/3, (2012) para. 9, Russia, UN Doc. CAT/C/RUS/CO/5, (2012), para. 16.
- ¹²⁷ Tan-awa ang Human Rights Committee, UN Doc. A/50/40, (1995), para. 400.
- ¹²⁸ Philippine Star, Alleged 'hulidap' mastermind suspended for PNPA hazing, 15 Setyembre 2014, <http://www.philstar.com/metro/2014/09/15/1369174/alleged-hulidap-mastermind-suspended-pnpa-hazing>. Katapusang giakses niadtong 29 Setyembre 2014.
- ¹²⁹ Manila Bulletin, Lacson calls for 'internal cleansing' of PNP; AWOL cop surrenders, 11 Setyembre 2014, <http://www.mb.com.ph/lacson-calls-for-internal-cleansing-of-pnp-awol-cop-surrenders/>. Katapusang giakses niadtong 13 Oktubre 2014.
- ¹³⁰ The Daily Tribune, Lawmaker wants police academy placed under PNP, 14 Setyembre 2014, <http://www.tribune.net.ph/metro/lawmaker-wants-police-academy-placed-under-pnp>. Katapusang giakses niadtong 13 Oktubre 2014.
- ¹³¹ Republic Act No. 7080, Usa ka Balaod nga Magtuki ug Magsilot sa Krime sa Pangurakot (1991).
- ¹³² Republic Act No. 1379, Usa ka Balaod nga Nagdeklara sa Pagtangtang sa Pabor sa Estado sa Bisan Unsang Kabtangan nga Nakita nga Illegal nga Gikuha sa Bisan Kinsang Pampublikong Opisyal o Empleyado ug Paghatag para sa Mga Proseso Niini (1955).
- ¹³³ Philippine Star, <http://www.philstar.com/headlines/2013/07/11/964084/pnp-most-corrupt-agency-survey>, katapusang giakses niadtong 5 Agosto 2014.
- ¹³⁴ Philippine Daily Inquirer, Purisima admits 'ashamedly' to corruption in the PNP, 30 Setyembre 2014, <http://newsinfo.inquirer.net/641658/purisima-admits-ashamedly-to-corruption-in-pnp>. Katapusang giakses niadtong 13 Oktubre 2014.
- ¹³⁵ Sakop niining mga kaso sa korapsyon ang gikan sa mga maanomalyang kontrata sa lisensya sa mga pusil, usa ka renobasyon nga sobra ang presyo sa iyang lugar nga gipuy-an sulod sa PNP compound, usa ka masyon, ug mas ubos nga presyo nga pagpalit sa usa ka sakyanan. Tan-awa ang Philippine Daily Inquirer, Plunder complaint filed vs PNP chief, firearms office head over license delivery deal, 22 Abril 2014, <http://newsinfo.inquirer.net/596592/plunder-complaint-filed-vs-pnp-chief-firearms-office-head-over-license-delivery-deal>. Katapusang giakses niadtong 13 Oktubre 2014; Philippine Daily Inquirer, Multiple charges

filed vs PNP chief Purisima, 22 Setyembre 2014, <http://newsinfo.inquirer.net/639902/multiple-charges-filed-vs-pnp-chief-purisima>. Katapusang giakses niadtong 13 Oktubre 2014; Philippine Daily Inquirer, PNP chief Alan Purisima: My home is an ordinary house, not a mansion, 2 Oktubre 2014, <http://newsinfo.inquirer.net/642174/pnp-chief-alan-purisima-my-home-is-an-ordinary-house-not-a-mansion>. Katapusang giakses niadtong 13 Oktubre 2014; and Philippine Daily Inquirer, PNP chief buys P4M Prado for P1.5M, 1 Oktubre 2014, <http://newsinfo.inquirer.net/641818/pnp-chief-buys-p4m-prado-for-p1-5m>. Katapusang giakses, 13 Oktubre 2014.

¹³⁶ Interbyu sa Amnesty International niadtong 1 Disyembre 2013, Tarlac.

¹³⁷ CRC, Art. 3.

¹³⁸ CRC, Art. 1.

¹³⁹ CRC, Art. 37(c).

¹⁴⁰ CRC, Art. 40.3.

¹⁴¹ CRC, Art. 37(a).

¹⁴² Juvenile Justice Welfare Act of 2006, sec. 6.

¹⁴³ Juvenile Justice Welfare Act of 2006, sec. 6 lambigit sa sec. 20.

¹⁴⁴ Juvenile Justice Welfare Act of 2006, sec. 23.

¹⁴⁵ Juvenile Justice Welfare Act of 2006, sec. 24.

¹⁴⁶ Juvenile Justice Welfare Act of 2006, sec. 31.

¹⁴⁷ Juvenile Justice Welfare Act of 2006, sec. 32.

¹⁴⁸ Republic Act No. 8369, Family Courts Act of 1997, sec. 5.

¹⁴⁹ Interbyu sa Amnesty International niadtong 25 Nobyembre 2013, Zambales.

¹⁵⁰ Interbyu sa Amnesty International niadtong 22 Nobyembre 2013, Zambales.

¹⁵¹ Interbyu sa Amnesty International niadtong 28 Nobyembre 2013, Manila.

¹⁵² Interbyu sa Amnesty International niadtong 30 Nobyembre 2013, Zambales.

¹⁵³ "Leila" ang ngalan nga gigamit sa National Bureau of Investigation ug sa mga taho sa media

¹⁵⁴ Philippine Daily Inquirer, Ranking cop sued for raping bar woman in his SPD office, 29 Oktubre 2014, makita sa <http://newsinfo.inquirer.net/647476/ranking-cop-sued-for-raping-bar-woman-in-his-spd-office>. Katapusang giakses niadtong 4 Nobyembre 2014.

¹⁵⁵ Protokol 8.1, Manwal sa Kriminal nga Imbestigasyon sa Philippine National Police (gibag-o), 2011.

¹⁵⁶ Ibid.

¹⁵⁷ Philippine Star, PNP probes Pasay raid, rape, 31 Oktubre 2014, makita sa <http://www.philstar.com/metro/2014/10/31/1386439/pnp-probes-pasay-raid-rape>. Katapusang giakses niadtong 4 Nobyembre 2014.

¹⁵⁸ Tan-awa para sa pananglitan ang Prosecutor v. Jean-Paul Akayesu, Case No. ICTR-96-4-T, Hukom sa 2 Setyembre 1998, para. 687; Prosecutor v. Zejnir Delalic, Case No. IT-96-21, ICTY Trial Chamber II, Hukom sa 16 Nobyembre 1998, paras. 475-496, 943, 965; Prosecutor v. Anto Furundzija, Case No. IT-95-17/1-T, ICTY Trial Chamber, Hukom sa 10 Disyembre 1998, paras. 264-9.

¹⁵⁹ Tan-awa para sa pananglitan ang Interim nga Taho sa Espesyal nga Rapporteur sa torture sa Kinatibuk-ang Asembleya, UN Doc A/55/290 (2000), para. 5; Human Rights Council, Taho sa Espesyal nga Rapporteur sa torture ug uban pang madagmalon, dili makatawo o makauuwaw nga pagtratar o silot, UN Doc. A/HRC/7/3, 15 Enero 2008, paras. 34-6; Aydin v. Turkey, European Court of Human Rights, Reports 1997-VI (57/1996/676/866), Hukom sa 25 Setyembre 1997, para. 86; Fernando and Raquel Mejia v. Peru, Inter-American Commission on Human Rights, Report No. 5/96, Case No. 10.970, 1 Marso 1996; para. B(3)(a); Almonacid Arellano et al. v. Chile, Preliminary objections, merits, reparations and costs, Inter-American Court of Human Rights, Hukom sa 26 Setyembre 2006, Series C No. 154, para. 82.4.

¹⁶⁰ Tan-awa para sa pananglitan ang UN Committee on the Elimination of Discrimination Against Women, Kinatibuk-ang Rekomendasyon 19, Violence against women, UN Doc. HRI\GEN\1\Rev.1 (1992), para. 23.

¹⁶¹ Anti-Torture Act, sec. 4(a)(7).

¹⁶² Anti-Torture Act, sec. 14(3).

¹⁶³ Interbyu sa Amnesty International niadtong 1 Disyembre 2013, Pampanga.

¹⁶⁴ CEDAW, Artikulo 2.

¹⁶⁵ Interbyu sa Amnesty International niadtong 21 Nobyembre 2013, Muntinlupa.

¹⁶⁶ Civil Code, Art. 32.

- ¹⁶⁷ Tan-awa ang parehong Art. 2(3)(a) sa ICCPR: “Buhaton sa kada Partido nga Estado sa Covenant sa pagkakaran... nga sigurohon nga ang bisan kinsang tawo nga ang mga katungod o mga kagawasan nga giila dinhi kay gisupak kay kinahanglan nga makabaton og epektibong remedyo , bisan pa sa pagsupak nga gibuhat sa mga tawo nga milihok sa usa ka opisyal nga kapasidad”.
- ¹⁶⁸ Base sa Art. 17 of OPCAT, ang kada Partido nga Estado kinahanglang magpabilin , magtagana o mag-establisar ug usa o pipila ka mga independiyenteng Nasyonal nga Pampugong nga Mekanismo, sa pinakadugay nga usa ka tuig pagkahuman sa ratipikasyon. Giratipika sa Pilipinas ang OPCAT niadtong Abril 2012.
- ¹⁶⁹ Human Rights Committee, Kinatibuk-ang Komento 20, Artikulo 7 (Ika-kuwarentay kuwatro nga sesyon, 1992), UN Doc. HRI\GEN\1\Rev.1 at 30, para. 14.
- ¹⁷⁰ Kinatibuk-ang Komento Numero 3 sa Committee against Torture: Pagpatuman sa artikulo 14 sa mga partido nga Estado, UN Doc. CAT/C/GC/3, 16 Nobyembre 2012, para. 2,
- ¹⁷¹ Republic Act No. 10368, Human Rights Victims Reparation and Recognition Act of 2013.
- ¹⁷² Busa gitakda sa Art. 12 sa UNCAT ang katungdanan nga imbestigahan “diin adunay makatarongang tamdanan aron motuo nga adunay gibuhat nga torture”.
- ¹⁷³ Gimandoan sa Seksyon 9 sa Anti-Torture Act ang CHR, DOJ, PAO, PNP, NBI ug AFP nga magbuhat og gilayon ug walay gidapigan nga mga imbestigasyon sa mga reklamo sa torture. Giklaro kini sa Seksyon 15 sa Mga Mando ug Mga Regulasyon sa Pagpatuman pinaagi sa pagsaysay nga ang CHR, PNP, DOJ/NBI, AFP ug uban pang lambigit nga mga ahensya sa gobyerno gimandoan nga magbuhat og gilayon ug walay gidapigan nga mga imbestigasyon sa pagpangita og impormasyon sulod sa 60 ka adlaw samtang gimandoan ang PAO nga tabangan ang mga biktima sa pag-andam sa mga affidavit ug uban pang mga legal nga dokumento. Isip dugang, kung gi-refer ang mga reklamo sa DOJ o Ombudsman, kinahanglang magsugod ang 60 ka adlaw nga panahon gikan sa pagpasaka og reklamo niining duha ka ahensya.
- ¹⁷⁴ Anti-Torture Act, sec. 11 ug Anti-Torture Act IRR, sec. 18.
- ¹⁷⁵ Executive Order No. 292 (1987), Administrative Code, Libro IV, Titulo III, Kapitulo 1, mga seksyon. 1 ug 3.
- ¹⁷⁶ Republic Act No. 157 (1947), sec. 1(a).
- ¹⁷⁷ Republic Act No. 157, sec. 1(b) ug (e)
- ¹⁷⁸ Republic Act No. 157, sec. 1(d).
- ¹⁷⁹ Tan-awa ang Republic Act No. 157, sec. 5 para sa mga kumpletong detalye sa mga gahom sa NBI.
- ¹⁸⁰ Republic Act No. 157, sec. 5(c).
- ¹⁸¹ Republic Act No. 157, sec. 5(e).
- ¹⁸² Pwera sa mga dibisyon nga gitakda aron imbestigahan ang mga kaso sa human trafficking ug kasamok batok sa mga babaye ug mga bata, walay partikular nga dibisyon nga gitakda aron imbestigahan ang torture ug uban pang mga porma sa mga pagsupak sa mga katungod sa tawo.
- ¹⁸³ Interbyu sa Amnesty International sa mga representante sa NBI niadtong 15 Oktubre 2014, Manila.
- ¹⁸⁴ Tan-awa para sa pananglitan ang kaso niadtong 2009 nga lambigit ang NBI-Iligan (GMA News, Four NBI men charged for 'torture' of gasoline boys in Iligan, 9 Nobyembre 2010, <http://www.gmanetwork.com/news/story/205528/news/regions/four-nbi-men-charged-for-torture-of-gasoline-boys-in-iligan>, diakses niadtong 29 Setyembre 2014); ang kaso niadtong 2010 nga lambigit ang NBI-Sarangani (Mindanews, NBI Agents in Sarangani sued for the death of detainee, 5 Marso 2013, <http://www.mindanews.com/top-stories/2013/03/05/nbi-agents-in-sarangani-sued-for-death-of-detainee/>, diakses niadtong 29 Setyembre 2014); ug kaso niadtong 2012 nga lambigit ang NBI-Bacolod (Sunstar, Suspect in judge slay recants, claims torture, 23 Agosto 2012, <http://www.sunstar.com.ph/bacolod/local-news/2012/08/23/suspect-judge-slay-recants-claims-torture-238912>, diakses niadtong 29 Setyembre 2014).
- ¹⁸⁵ Republic Act No. 10071, Prosecution Service Act of 2010, sec. 3.
- ¹⁸⁶ Prosecution Service Act of 2010, sec. 9(b).
- ¹⁸⁷ Ibid.
- ¹⁸⁸ Ibid.
- ¹⁸⁹ Prosecution Service Act of 2010, sec. 9(c).
- ¹⁹⁰ Prosecution Service Act of 2010, sec. 7.
- ¹⁹¹ Prosecution Service Act of 2010, sec. 5(1).
- ¹⁹² Prosecution Service Act of 2010, sec. 5(2).

¹⁹³ Sa kamatuoran, gitakda sa Prosecution Service Act of 2010 ang awtomatikong pagbuhat sa mga posisyon sa mga prosekutor sa kada higayon nga magbuhat og usa ka probinsya o lungsod, o usa ka bag-ong korte o sangay. Tan-awa ang Republic Act No. 10071, mga seksyon 8, 13.

¹⁹⁴ Mga Medikal nga Taho nga adunay petsa nga 8 Agosto 2010. Ang mga medikal nga resulta para sa lima ka biktima nagsakop gikan sa “hingpit nga kongklusibo,” “dili lisud desisyunan,” “pinakalagmit,” “walay duda” hangtud sa “labaw sa bisan unsang pagduda” nga gi-torture ang mga biktima.

¹⁹⁵ Commission on Human Rights, Medikal nga Pagsusi sa Torture, Pisikal nga Kadaot ug Dili Maayong Pagtratar nga adunay petsa nga 9 Agosto 2010.

¹⁹⁶ National Police Commission, Taho sa Imbestigasyon nga adunay petsa nga 22 Agosto 2011.

¹⁹⁷ Mga Mando sa Korte, Mando 133, sec. 4.

¹⁹⁸ Gimando sa Manwal sa Pulisya sa nag-aresto nga mga opisyal nga ihatod ang giarestong tawo nga walay pagkalangan ngadto sa pinakaduol nga istasyon sa pulisya ug irekord ang impormasyon sa pag-aresto (sec. 14. 6.a ug 14.6.e).

¹⁹⁹ Administrative Order No. 35 (2012), sec. 2(d).

²⁰⁰ Mga Tamdanan sa Operasyon sa AO 35, Art. III(B), sec. 11.

²⁰¹ Mga Tamdanan sa Operasyon sa AO 35, Art. III(B), sec. 12.

²⁰² Mga Tamdanan sa Operasyon sa AO 35, Art. VI, sec. 1.

²⁰³ 1987 Philippine Constitution, Art. XI, mga seksyon 12 ug 13(1).

²⁰⁴ 1987 Philippine Constitution, Art. XI, sec. 14. Isip dugang, gitakda sa RA 6770, sec. 38 nga “Dili mahimong paubsan ang mga pagtakda para sa Opisina sa Ombudsman sa ubos sa kantidad nga gitakda para sa miaging mga tuig ug, pagkahuman sa pag-apruba, kinahanglang awtomatiko ug regular nga ipagawas.”

²⁰⁵ 1987 Philippine Constitution, Art. XI, sec. 6.

²⁰⁶ Republic Act 6770 (1989), Ombudsman Act, sec. 7.

²⁰⁷ 1987 Philippine Constitution, Art. XI, sec. 2 lambigit sa RA 6770, sec. 8(1). Sa parehong mga tamdanan, mahimong tangtangan gikan sa katungdanan ang usa ka deputy o ang espesyal nga prosekutor, nga wala gikinahanglan ang impeachment.

²⁰⁸ Republic Act 6770, Ombudsman Act, sec. 11(4).

²⁰⁹ Base sa website sa Ombudsman, pwersa sa punoang opisina niini, aduna lamang kini mga opisina sa Calamba, Laguna; Lungsod sa Cebu; Lungsod sa Iloilo; Lungsod sa Tacloban; Lungsod sa Davao; ug Lungsod sa Cagayan de Oro. Makita sa <http://www.ombudsman.gov.ph/index.php?home=1&navid=MjY=>. Katapusang giakses niadtong 31 Oktubre 2014.

²¹⁰ 1987 Philippine Constitution, Art. XI, sec. 13

²¹¹ Ombudsman Act, sec. 17.

²¹² *Ibid.*

²¹³ 1987 Philippine Constitution, Art. XI, sec. 13

²¹⁴ Ombudsman Act, sec. 14.

²¹⁵ Memorandum of Agreement taliwala sa Ombudsman, NAPOLCOM ug PNP nga adunay petsa nga 25 Setyembre 2012, sec. 2.

²¹⁶ Opisina sa Deputy Ombudsman para sa MOLEO, Listahan sa Mga Kaso nga Lambigit sa RA 9745 gikan sa Setyembre 2012 hangtud sa 10 Disyembre 2013.

²¹⁷ Opisina sa Deputy Ombudsman para sa MOLEO, Listahan sa Gibasura ug Aktibong Mga Kaso nga Lambigit sa RA 9745 sukad niadtong Agosto 2012.

²¹⁸ 1987 Philippine Constitution, Art. XIII, sec. 17(1).

²¹⁹ 1987 Philippine Constitution, Art. XIII, sec 18(1).

²²⁰ 1987 Philippine Constitution, Art. XIII, sec 18(2).

²²¹ 1987 Philippine Constitution, Art. XIII, sec 18(8).

²²² 1987 Philippine Constitution, Art. XIII, sec 18(4).

²²³ 1987 Philippine Constitution, Art. XIII, sec 18(9).

²²⁴ 1987 Philippine Constitution, Art. XIII, sec 18(6).

²²⁵ Manwal sa CHR sa Proseso sa Imbestigasyon ug Pagdumala sa Kaso niadtong 2012, p. 35.

²²⁶ *Ibid.*

²²⁷ Manwal sa CHR sa Proseso sa Imbestigasyon ug Pagdumala sa Kaso niadtong 2012, p. 43.

²²⁸ Manwal sa CHR sa Proseso sa Imbestigasyon ug Pagdumala sa Kaso niadtong 2012, pp. 43-44.

-
- ²²⁹ Manwal sa CHR sa Proseso sa Imbestigasyon ug Pagdumala sa Kaso niadtong 2012, p. 45.
- ²³⁰ Interbyu sa Amnesty International, 8 Setyembre 2014, Metro Manila.
- ²³¹ Tan-awa para sa pananglitan ang Institusyon sa Mga Prinsipyo para sa Proteksyon sa Tanang Mga Tawo sa ilawom sa Bisan Unsang Porma sa Pagpriso o Pagbilanggo, Prinsipyo 13.
- ²³² Kinatibuk-ang Komento Numero 3 sa Committee against Torture: Pagpatuman sa artikulo 14 sa mga partido nga Estado, para. 29. Tan-awa sab ang Mga Punoang Prinsipyo ug Mga Tamdan sa UN sa Katungod sa Remedyo ug Bayad sa Kadaot para sa Mga Biktima sa Mga Grabeng Pagsupak sa Internasyonal nga Balaod sa Mga Katungod sa Tawo ug Mga Grabeng Pagsupak sa International Humanitarian Law, sec. 11(c). Tan-awa sab ang Seksyon 24.
- ²³³ Anti-Torture Act of 2009, sec. 12.
- ²³⁴ Mga Mando ug Mga Regulasyon sa Pagpatuman sa Anti-Torture Act of 2009, sec. 44.
- ²³⁵ Tan-awa ang kaso ni Sandro, giinterbyu niadtong 25 Nobyembre 2013, Zambales.
- ²³⁶ Taho sa Katilingbanong Pagtuon sa Kaso sa usa ka institusyon sa pag-atiman sa bata nga adunay petsa nga Pebrero 12, 2013.
- ²³⁷ Interbyu sa Amnesty International, 30 Nobyembre 2013, Zambales
- ²³⁸ Republic Act No. 6981, Witness Protection, Security and Benefit Act (1991), sec. 2.
- ²³⁹ Witness Protection, Security and Benefit Act, sec. 8.
- ²⁴⁰ Witness Protection, Security and Benefit Act, sec. 5.
- ²⁴¹ Interbyu sa Commission on Human Rights niadtong 8 Setyembre 2014.
- ²⁴² Interbyu sa Amnesty International, 1 Disyembre 2013, Pampanga
- ²⁴³ Opisina sa Pangprobinsyang Prosekyutor, Resolusyon nga adunay petsa nga 11 Abril 2011. Kopya sa file nga adunay AI.
- ²⁴⁴ Resolusyon sa Prosekyutor, 11 Abril 2011.
- ²⁴⁵ DILG Act, sec. 51(b).
- ²⁴⁶ DILG Act, sec. 51(b), sigon sa gibag-o sa PNP Reform and Reorganization Act of 1998, sec. 62.
- ²⁴⁷ DILG Act, sec. 51(b)(4), sigon sa gibag-o sa PNP Reform and Reorganization Act of 1998, sec. 63.
- ²⁴⁸ Institusyon sa Mga Prinsipyo sa UN para sa Proteksyon sa Mga Tawo nga Gipriso o Gibilanggo, Prinsipyo 24.
- ²⁴⁹ Ibid., Prinsipyo 25.
- ²⁵⁰ Anti-Torture Act of 2009, sec. 12.
- ²⁵¹ Mga Mando sa Korte, Mando 131, sec. 3(m).
- ²⁵² UNCAT, Art. 10.1.
- ²⁵³ Anti-Torture Act of 2009, sec. 21 ug Mga Mando ug Mga Regulasyon sa Pagpatuman sa Anti-Torture Act of 2009, sec. 43.
- ²⁵⁴ Opisina sa High Commissioner para sa Mga Katungod sa Tawo, Manwal sa Epektibong Imbestigasyon ug Dokumentasyon sa Torture ug Uban Pang Madagmalon, Dili Makatawo o Makauuwaw nga Pagtratar o Silot ("Protokol sa Istanbul"), 2004, UN DO. HR/P/PT/8/Rev.1.
- ²⁵⁵ Anti-Torture Act of 2009 IRR, sec. 22.
- ²⁵⁶ Anti-Torture Act of 2009 IRR, sec. 22.
- ²⁵⁷ Anti-Torture Act of 2009 IRR, sec. 24.
- ²⁵⁸ Anti-Torture Act of 2009 IRR, sec. 24.
- ²⁵⁹ Anti-Torture Act of 2009 IRR, sec. 23.
- ²⁶⁰ Philippine Mental Health Association, Sikolohikal nga Taho nga adunay petsa nga 19 Oktubre 2012. Gihulagway sa tahong iyang mga kundisyon isip "regression ug problema sa panghuna-huna."
- ²⁶¹ Commission on Human Rights, Resolusyon nga adunay petsa nga 22 Nobyembre 2013.
- ²⁶² Commission on Human Rights, Resolusyon nga adunay petsa nga 22 Nobyembre 2013.
- ²⁶³ Sertipiko sa Medico-Legal nga adunay petsa nga 11 Hulyo 2012.
- ²⁶⁴ Interbyu sa Amnesty International, 27 Agosto 2014, Pampanga.
- ²⁶⁵ Affidavit nga adunay petsa nga 13 Mayo 2011.
- ²⁶⁶ Affidavit nga adunay petsa nga 13 Mayo 2011.
- ²⁶⁷ Medikal nga Sertipiko nga adunay petsa nga 23 Marso 2011 (medikal nga eksaminasyon nga gibuhang niadtong 15 Marso 2011).
- ²⁶⁸ CHR Forensics Report para sa medikal nga eksaminasyon nga gibuhang niadtong 30 Marso 2011.

- ²⁶⁹ Human Rights Committee, Kinatibuk-ang Komento Numero 31 sa Artikulo 2 sa Covenant: Ang Kinaiyahan sa Kinatibuk-ang Legal nga Obligasyon nga Gitakda sa Mga Partido nga Estado sa Covenant, UN Doc. CCPR/C/74/CRP.4/Rev.6, 21 Abril 2004, para. 15.
- ²⁷⁰ *Ibid.*, para. 18.
- ²⁷¹ Tan-awa para sa pananglitan ang ICCPR, Artikulo 14(3)(c).
- ²⁷² Anti-Torture Act of 2009 IRR, sec. 15(a).
- ²⁷³ Speedy Trial Act of 1998, sec. 7.
- ²⁷⁴ Speedy Trial Act of 1998, sec. 7.
- ²⁷⁵ Speedy Trial Act of 1998, sec. 6.
- ²⁷⁶ GMA News, SC hopes to cut down trial from five years to 90 days with new system, 24 Setyembre 2014, <http://www.gmanetwork.com/news/story/380662/news/nation/sc-hopes-to-cut-down-trial-from-5-years-to-90-days-with-new-system>. Katapusang giakses niadtong 29 Setyembre 2014.
- ²⁷⁷ Tulo ka adlaw pagkahuman sa pagkawala ni Darius, nakadawat ang iyang amahan ug mga taho nga adunay nakita nga putol nga ulo nga naglutaw sa Manila Bay. Parehong nailhan sa amahan ug sa asawa ni Darius ang nawong ni Darius sa dihang mingadto sila sa pulisya nga adunay kustodiya sa ulo. Miingon ang pulisya sa asawa ni Darius nga ang nakuha nga ulo buhatan og pagsusi sa DNA pero tungod kay dili siya makahatag og bisan unsang mga dental nga rekord para kang Darius, nagdesisyon ang pulisya nga ilubong ang nadaot nga ulo. Ang kailhanan sa kalabera sa nadaot nga ulo mahimong usa sa mga isyu nga mahitabo atol sa trial sa kaso. Tungod kay wala gilayon nga nabuhat ang pagsusi sa DNA, ang mga kadaot ug mga igo sa pusil sa nadaot nga ulo ug ang kailhanan sa tawo wala nadokumento og tarong. Nagdugang sa problema ang mga pagkalangan sa imbestigasyon ug prosekusyon sa kaso. Sa panahon sa prosekusyon nga gidumala aron magbuhat og eksaminasyon sa DNA sa kalabera, dili na posibleng matuki sa mga lokal nga laboratoryo sa krimen kung kang Darius ang kalabera. Ang pagsusi sa DNA, nga gibuhay sa Pilipinas, migawas nga adunay mga kongklusibong resulta. Walay kapasidad ang mga lokal nga laboratoryo sa krimen nga magbuhat og tarong nga eksaminasyon sa DNA. Gikonsiderar na karon sa mga prosekutor nga buhaton ang eksaminasyon sa DNA sa usa ka forensic nga laboratoryo sa gawas sa nasud, nga lisud sab tungod sa panginahanglan nga sundon ang chain sa kustodiya. Sa ilawom sa mga mando sa Pilipinas sa ebidensya sa DNA, ang chain sa kustodiya sa mga biyolohikal nga sampol nga gamiton sa pagsusi sa DNA kinahanglan nga kanunay nga klarong iestablisar aron malikayan ang bisan unsang duda sa kailhanan ug integridad sa ebidensya sa DNA. (Mando sa ebidensya sa DNA, sec. 7a)
- ²⁷⁸ Nailhan sa biyuda ni Darius ang hubo nga tawo nga si Darius Evangelista, ug gikumpirma kini sa mga kauban nga piniriso ni Darius sa presinto sa pulisya.
- ²⁷⁹ Executive Order No. 292 (1987), Administrative Code, Libro IV, Titulo VIII, Subtitle II, Kapitulo 11, sec. 67.
- ²⁸⁰ Executive Order No. 292, Administrative Code, Libro IV, Titulo VIII, Subtitle III, sec. 71.
- ²⁸¹ DILG Act, sec. 14(6) ug (7).
- ²⁸² DILG Act sigon sa gibag-o sa PNP Reform and Reorganization Act, sec. 42.
- ²⁸³ PNP Reform and Reorganization Act, sec. 39.
- ²⁸⁴ NAPOLCOM Memorandum Circular No. 001-2007 Uniform Rules of Procedure Before Administrative Disciplinary Authorities and the Internal Affairs Service of the Philippine National Police (2007), Mando 5, sec. 1.
- ²⁸⁵ NAPOLCOM Memorandum Circular No. 001-2007 Uniform Rules of Procedure, Mando 16, sec. 1.
- ²⁸⁶ Republic Act 6975 (1990), sigon sa gibag-o sa RA 8551 (1998), sec. 41(b).
- ²⁸⁷ Nakigpulong ang Amnesty International sa mga representante sa PNP HRAO niadtong 27 Nobyembre 2013, Camp Crame, Lungsod sa Quezon.
- ²⁸⁸ Executive Order 101, 7 Mayo 1999, mga samtang nga clause.
- ²⁸⁹ Philippine National Police Reform and Reorganization Act of 1998. Tan-awa ang RA 8551.
- ²⁹⁰ RA 8551, sec. 39.
- ²⁹¹ RA 8551, sec. 39.
- ²⁹² Philippine National Police Reform and Reorganization Act of 1998, RA 8551, sec. 39.
- ²⁹³ Philippine National Police Reform and Reorganization Act of 1998, RA 8551, sec. 39.
- ²⁹⁴ NAPOLCOM Memorandum Circular No. 001-2007 Uniform Rules of Procedure, Mando 23, sec. 1.
- ²⁹⁵ NAPOLCOM Memorandum Circular No. 001-2007 Uniform Rules of Procedure, Mando 16, sec. 1.
- ²⁹⁶ Philippine National Police Reform and Reorganization Act of 1998, sec. 48.

²⁹⁷ Gipasabot sa Mando III(c) sa Mga Tamdanan ug Pamaagi sa PNP IAS ang relasyon sa organisasyon sa IAS sa PNP: ...Gitakda sa Sec. 39 sa RA 8551 nga "Gibuhat ang usa ka Internal Affairs Service sa PNP nga"... ang pulong nga "sa" nagtuki nga ang IAS usa ka bahin sa PNP. Dugang nga gihulagway sa Executive Order 101 nga "Giestablisar sa RA 8551 ang IAS isip ang gitakda nga ahensya sa pang-institusyong pagbantay para sa organisasyon sa PNP." Ug ang "hatagan sa gobyerno ang PNP og hingpit nga propesyonal ug hanas nga opisina sulod sa PNP nga kinahanglang independiyente, walay gidapigan ug obhetibo..." Tan-awa sab ang Istrukturang sa Organisasyon sa PNP gikan sa website sa PNP, www.pnp.gov.ph.

²⁹⁸ Philippine National Police Reform and Reorganization Act of 1998, sec. 41.

²⁹⁹ Mga Tamdanan ug Mga Pamaagi sa PNP IAS niadtong 2010, III(b). Ang Deputy Inspector General hangtud sa Intelligence Agent Driver/Security adunay mga ranggo gikan sa Police Director hangtud sa Senior Police Officer I, nga nagtuki nga ang mga opisyal sa pulisya nga gitakda sa IAS kay anaa pa gihapon sa sulod sa istruktura sa PNP.

³⁰⁰ Interbyu sa Internal Affairs Service, 5 Disyembre 2013.

³⁰¹ 1987 Philippine Constitution, Art. XVI, sec. 6.

³⁰² Ang dili minos sa usa sa mga regular nga commissioner kinahanglan nga usa ka babaye ug ang mga commissioner kinahanglan nga adunay pipila ka background sa balaod sa mga katungod sa tawo, sociology, criminology, hustisya sa krimen ug uban pang lambigit nga mga disiplina. RA 6975 sigon sa gibag-o sa RA 8551, mga seksyon 13, 15(b).

³⁰³ NAPOLCOM Memorandum Circular No. 001-2007 Uniform Rules of Procedure, Mando 12, sec. 1. Aduna sab hurisdiksyon sa pagdungog sa apela ang NAPOLCOM. Gikonsiderar sa Nasyonal nga Konseho sa Pagdungog sa Apela ang mga apela gikan sa mga desisyon sa Chief sa PNP nga lambigit sa pagpaubos sa ranggo o pagtanggap gikan sa serbisyo samtang adunay hurisdiksyon ang Mga Pangrehiyong Konseho sa Pagdungog sa Apela sa mga apela gikan sa mga regional director, uban pang mga opisyal, mga mayor ug sa People's Law Enforcement Board (PLEB). Tan-awa ang RA 6975 sigon sa gibag-o sa RA 8551, sec. 44.

³⁰⁴ Nakigpulong ang Amnesty International sa mga representante sa NAPOLCOM niadtong 4 Disyembre 2013, NAPOLCOM, Lungsod sa Makati.

³⁰⁵ DILG Act, sec. 43 ug NAPOLCOM Memorandum Circular No. 2002-10, Gibag-ong Mga Mando sa Pamaagi sa PLEB niadtong 2002, Mando II, sec. 2.

³⁰⁶ DILG Act, sigon sa gibag-o sa Philippine National Police Reform and Reorganization Act of 1998, sec. 43(b). Ang usa sa mga miyembro kinahanglang usa ka babaye ug ang lain, usa ka miyembro sa bar o, kung walay abugado, usa ka graduate sa kolehiyo o ang prinsipal sa sentrong eskuwelahan sa elementarya sa lokalidad

³⁰⁷ Ibid.

³⁰⁸ DILG Act, sigon sa gibag-o sa Philippine National Police Reform and Reorganization Act of 1998, sec. 43(e).

³⁰⁹ NAPOLCOM Memorandum Circular No. 2002-10, Mga Gibag-ong Mando sa Pamaagi sa PLEB niadtong 2002, Mando IV, sec. 25.

³¹⁰ Pwera sa mga miyembro sa Kongreso, ang Hudikatura ug uban pang mga opisyal nga mahimo lamang tangtangan pinaagi sa impeachment. Tan-awa ang Ombudsman Act, sec. 21.

³¹¹ 1987 Philippine Constitution, Art. XI, sec. 13(3).

³¹² 1987 Philippine Constitution, Art. XI, sec. 13(2).

³¹³ Ombudsman Act, sec. 25.

³¹⁴ Ombudsman Act, sec. 27.

³¹⁵ Ibid.

³¹⁶ Memorandum of Agreement taliwala sa Ombudsman, NAPOLCOM ug PNP nga adunay petsa nga Setyembre 25, 2012, sec. 2.

³¹⁷ Executive Order No. 292, Administrative Code, Libro V, Titulo I, Subtitle A, Kapitulo 3, sec. 12(11).

³¹⁸ Executive Order No. 292, Administrative Code, Libro V, Titulo I, Subtitle A, Kapitulo 3, sec. 12(11).

³¹⁹ Mga Gibag-ong Mando sa Mga Administratibong Kaso sa Sibil nga Serbisyo, sec. 9.

³²⁰ Mga Gibag-ong Mando sa Mga Administratibong Kaso sa Sibil nga Serbisyo, sec. 16 lambigit sa sec. 117.

³²¹ Executive Order No. 292, Administrative Code, Libro V, Titulo I, Subtitle A, Kapitulo 7, sec. 47 ug Mga Gibag-ong Mando sa Mga Administratibong Kaso sa Sibil nga Serbisyo, sec. 7(A)(2) lambigit sa sec. 45.

³²² *National Appellate Board v. Mamauag*, G.R. No. 149999, Agosto 12, 2005.

³²³ Mga Gibag-ong Mando sa Mga Administratibong Kaso sa Sibil nga Serbisyo, sec. 4j.

³²⁴ Interbyu sa Amnesty International sa representante gikan sa Civil Service Commission niadtong 20 Disyembre 2013, Lungsod sa Quezon.

³²⁵ NAPOLCOM Memorandum Circular No. 001-2007, Uniform Rules of Procedure Before the Administrative Disciplinary Authorities and the Internal Affairs Service of the Philippine National Police, Mando II, sec. 1(n).

³²⁶ Dugang nga gipasabot ang rationale sa kaso sa Pilipinas sa *Sps. Arevalo v. Planters Development Bank*, G.R. No. 193415, 18 Abril 2012, diin gimando sa Korte Suprema nga: Ang rationale batok sa forum-shopping mao nga ang usa ka partido kinahanglang dili tugutan nga magpadayon og dungan nga mga remedyo sa duha ka lain-laing korte, tungod kay ang pagbuhat niini magresulta sa pag-abuso sa mga proseso sa korte nga magpaubos sa administrasyon sa hustisya, magresulta sa kadaot sa tarong nga legal nga pamaagi, ug magdugang sa pagkapuno sa mga puno na kaayo nga docket sa korte.

³²⁷ NAPOLCOM Memorandum Circular No. 001-2007, Uniform Rules of Procedure Before the Administrative Disciplinary Authorities and the Internal Affairs Service of the Philippine National Police, Mando II, sec. 4 ug Mga Mando sa Korte, Mando 7, sec. 5.

³²⁸ National Police Commission, Taho sa Imbestigasyon nga adunay petsa nga 22 Agosto 2011.

³²⁹ National Police Commission, Taho sa Imbestigasyon nga adunay petsa nga 22 Agosto 2011.

³³⁰ Interbyu kang Atty. Jose Manuel Diokno, Dean, De La Salle University College of Law and Chair, Free Legal Assistance Group, 6 Disyembre 2013, Lungsod sa Quezon.

³³¹ Ang mga rekomendasyon nga gibuhat sa pangrehiyon o pangprobinsyang IAS, kung wala giaksyonan sa mga pangrehiyon o pangprobinsyang PNP director sulod sa 30 ka adlaw, kay awtomatikong mahimong balido isip usa ka desisyon.

³³² Ang mga rekomendasyon nga gibuhat sa IAS Inspector General, kung wala giaksyonan sa PNP Chief sulod sa 30 ka adlaw, kay awtomatikong mahimong balido isip usa ka desisyon.

³³³ Kini mao ang: PNP Command, Internal Affairs Service, National Police Commission ug ang People's Law Enforcement Board.

³³⁴ Gitakda sa Anti-Torture Act ang Commission on Human Rights (CHR), kauban ang Public Attorney's Office (PAO) ug ang National Bureau of Investigation (NBI) isip mga ahensya sa pagpangita og impormasyon, nga kinahanglang magkumpleto sa usa ka gilayon ug walay gidapigan nga imbestigasyon sa mga alegasyon sa torture sulod sa 60 ka adlaw. Pero, dili klaro kung unsa ang importansya nga anaa sa mga resulta sa mga imbestigasyon sa CHR, PAO ug sa NBI tungod kay wala silay pangdisiplinang awtoridad sa pulisya. Sa pinakadili maayong sitwasyon, ang ilang mga imbestigasyon mahimong usa ka dugang nga bahin sa burukrasya.

³³⁵ Executive Order No. 292, Administrative Code, Libro III, Titulo I, Kapitulo 1, sec. 1.

³³⁶ Executive Order No. 292, Administrative Code, Libro IV, Titulo XII, Kapitulo 1, sec. 2.

³³⁷ Administrative Order No. 35, 22 Nobyembre 2012, sec. 2a.

³³⁸ Administrative Order No. 35, 22 Nobyembre 2012, sec. 2d.

³³⁹ Saysay isip tubag sa usa ka pangutana sa rekord sa mga katungod sa tawo sa Pilipinas sa EU Headquarters sa Brussels, Belgium niadtong 16 Setyembre 2014. Philippine Daily Inquirer, 17 Setyembre 2014, Aquino confronted on human rights record in Belgium forum, <http://newsinfo.inquirer.net/638627/aquino-confronted-on-human-rights-record-in-belgium-forum-2#ixzz3EwncPAIs>. Katapusang giakses niadtong 2 Oktubre 2014.

Ang Amnesty International usa ka internasyonal nga kalihukan sa kapin sa pito ka milyon ka tawo nga nangampanya alang sa usa ka kalibutan diin ang tanan nakatagamtam og tawhanong mga katungod.

Tinguha namo nga ang mata'g tawo makatagamtam sa tanang katungod nga gitakda sa Unibersal nga Deklarasyon sa Tawhanong Katungod (Universal Declaration of Human Rights) ug uban pang mga internasyonal nga tamdanan sa tawhanong katungod.

Independiyente kami sa bisan unsang gobyerno, pulitikal nga ideyolohiya, ekonomikong interes o tinuhuan ug kami gipondohan sa among mga miyembro ug sa publikong mga donasyon.

**AMNESTY
INTERNATIONAL**

Unang gimantala niadtong 2014 sa
Amnesty International Ltd
Peter Benenson House
1 Easton Street
London WC1X 0DW
United Kingdom

© Amnesty International 2014

Index: ASA 35/007/2014 Cebuano
Orihinal nga lengguwahe: Ingles
Giimprinta sa Amnesty International,
International Secretariat, United Kingdom

Nakareserba ang tanang mga katungod. Copyright kining pagmantala, pero mahimong kopyahon pinaagi sa bisan unsang pamaagi nga wala'y bayad para sa adbokasiya, pangampanya ug mga katuyoan sa pagtudlo, pero dili aron ibaligya pag-usab.

Gihangyo sa mga tag-iya sa copyright nga iparehistro kanila ang tanang mao nga paggamit para sa mga katuyoan sa pagsusi sa epekto. Para sa pagkopya sa bisan unsang uban pang mga sitwasyon, o para sa paggamit pag-usab sa uban pang mga pagmantala, o para sa paghubad o pagtukma, kinahanglang magkuha og paunang nakasulat nga pagtugot gikan sa mga tigmantala, ug mahimong aduna'y bayronon. Aron mohangyo og pagtugot, o para sa bisan unsang uban pang mga pangutana, palihug kontaka ang copyright@amnesty.org

Litrato sa kober: Kasagarang gipakita sa pulisya ang mga truncheon o mga batuta sa paagi nga makahahadlok ug nagsimbolo sa awtoridad sa mga tawo. Manila, Pilipinas. 20 Marso 2012.

© NOEL CELIS/AFP/Getty Images

amnesty.org

ANAA MAN SA ILADONG GUBOT NGA LUGAR O SA NAKALIMTANG SUOK SA KALIBUTAN, NANGAMPANYA ANG **AMNESTY INTERNATIONAL** PARA SA HUSTISYA, KAGAWASAN UG DIGNIDAD PARA SA TANAN UG NANINGKAMOT NGA MAGPASIUGDA OG PAMPUBLIKONG SUPORTA ARON MAKATUKOD OG MAS MAAYONG KALIBUTAN

UNSA ANG IMONG MAHIMO?

Gipakita sa mga aktibista sa tibuok kalibutan nga posibleng sukulan ang mga delikadong puwersa nga nagsupak sa mga tawhanong katungod. Apil niini nga kalihukan. Sumpoa kadtong mga naghatag og kahadlok ug kasuko.

- Apil sa Amnesty International ug mahimong kabahin sa usa ka pangkalibutanong kalihukan nga nangampanya aron undangon na ang mga pagsupak sa mga tawhanong katungod. Tabangi kami sa pagbuhat og kalainan.
- Paghatag og donasyon aron suportahan ang kalihukan sa Amnesty International.

Kung magkahiusa kita, atong mapadungog ang atong mga tingog.

Interesado akong makadawat og dugang pang impormasyon sa pagpamiyembro sa Amnesty International

Ngalan

Adres

Adres

Email

Gusto kong mohatag og donasyon sa Amnesty International (kuhaon ang mga donasyon sa UK£, US\$ o €)

Kantidad

Palihug i-debit ang akong

Visa

Mastercard

Numero

Petsa sa pag-expire

Pirma

Palihug ibalik kining porma ngadto sa opisina sa Amnesty International sa imong nasud. Para sa mga opisina sa Amnesty International sa tibuok kalibutan: www.amnesty.org/en/worldwide-sites

Kung wala'y opisina sa Amnesty International sa imong nasud, palihug ibalik kining porma ngadto sa:

Amnesty International, International Secretariat, Peter Benenson House, 1 Easton Street, London WC1X 0DW, United Kingdom

**GUSTO
NAKONG
MOTABANG**

